PHILOSOPHIA
IVXTA INCONCVSSA TVTISSIMAQVE
DIVI THOMÆ
DOGMATA

LOGICAM, PHYSICAM, MORALEM, ET METAPHYSICAM.

Quatuor Tomis complectens.

AVTHORE

P. F. ANTONIO GOVDIN

Lemouicensi Ord. Præd. Sac. Theol. Doct. Philosophiæ Professore in schola D. Thomæ ab Illustriss. D. Dominico de Marinis, ex eodem Ordine, Archiepisc. Auenionensi, in eiusdem Vrbis Academia erecta,

TOMVS SECVNDVS:

Primam Physicæ Partem *De Ente Mobili.* in communi complectens.

REVERENDISSIMO PATRI

D. EVANGELISTÆ BIFFO a CREMONA

Excellentissimi Ducis Sablonetæ Theologo, Sancti Barbatiani Bononiæ Priori, in eadem Ciuitate Sanctiss. Inquisitionis Consultore, & alias Hieronymiani sui Ordinis, in Romana Curia Procuratori Generali.

BONONIÆ, M. DC. LXXXVI.

Typis Iosephi Longi. *Superiorum permissu.*

SECVNDA PARS PHILOSOPHIÆ.

PHYSICA.

PROÆMIVM.

VASTISSIMVM motus, & naturæ imperiũ sub illius scientiæ ditione est, quæ ideò φυσικὴ græcè, seu latinè naturalis dicitur, eò quòd de vniuersa rerum natura disputet. Sumitur autem hic Natura paulò strictiùs pro principio motus, & quietis sensibilis, vt infrà dicetur: & ideo ens naturale apud Physicos, idem est ac ens mutationi sensibili subiectum. De illo igitur ente nobis in hac parte differendum est, quod sub sua amplitudine totum vniuersum concludit. Nihil enim in mundo est quod aliquomodo ad motum non pertineat, vel vt subiectum in quo motus fit, vel vt effectus per motum productus, vel vt causa motum in rebus producens. In primis enim omnia corpora, ex quibus mundus iste constat, vt Elementa, Mixta, Cæli, Astra, manifestò motui subiecta sunt. Quæ verò in hoc mundo sublunari nascuntur, vel intereunt, per motum

sensibilem produci constat: veluti enim in officina ferraria clauis, horologium, ensis, bombarda, vel aliud eiusmodi opus, inter reciprocos folium flatus, prunarum ardores, malleorum ictus, limarũ strepitus fabricatur, & politur; ita quoque cuncta hæc subiunaria per cælorum, syderumque reuolutiones, ventorum flatus, imbrium, niuium, grandinumque procellas, hyemis frigora, veris tepiditatem, æstatis ardores, & alias eiusmodi mutationes formantur. Deus autem, & Angeli, etsi mutationis sensibilis expertes sint, attamen sunt primi fontes, primæque causæ omnis motus, qui in mundo corporali cernitur. Vndè de his omnibus tractare suscipimus, dum in hac Philosophiæ parte entis mobilis essentiam, causas, proprietates, & varias species inuestigamus. Vt autem scientiarum præclarissima, & quæ per antonomasiam Philosophia *nuncupari solet, clarè, & ordinatè tradatur, in ipso limine statim eius obiectum, naturam, & diuisionem paucis aperiemus.*

QVÆ-

QVÆSTIO PRÆAMBVLA.

De Obiecto, Qualitate, & Diuisione Physicæ.

ARTICVLVS VNICVS.

QVæ aliqui fusiùs disputant circa Physicæ obiectum, breuitèr hic perstringemus, eò quòd ferè quæstio sit solùm de nomine. Quidam dicunt, corpus naturale esse obiectum Physicæ; aliqui verò vocant ipsum corpus mobile; alij ens mobile, seu ens naturale. Cæterùm hæc omnia vocabula idem significant, attamèn.

Dicendum primò: Obiectum Physicæ meliùs exprimi per *ens mobile*.

Probatur facilè conclusio: tùm quia ita exprimitur à celebrioribus Philosophis, Aristotele, D. Thoma, & alijs: tùm quia, vt arguit D. Thomas, nondùm constat, vtrum id omne, quod mouetur, sit corpus; hoc enim probatur ab Aristotele in hac parte: Nè igitur, quod probandum est, supponatur, aptiùs dicemus, *ens mobile*, seu ens mutationi sensibili oqnoxium, esse obiectum huius scientiæ.

Dico secundò: Physica est verè, & propriè scientia. Hæc conclusio, licèt negata fuerit ab antiquis Philosophis Heraclito, Catillo, Socrate, & alijs; attamèn nunc in confesso est apud omnes: vndè

Probatur, nam de ente mobili plura scientificè, & demonstratiuè traduntur in Physica; vt quòd

 qua

quatuor habeat causas, materialem, formalem, finalem, & efficientem: quòd sit obnoxium alterationi, augmentationi, diminutioni, &c. ergò physica est vera scientia. Quamuis autem plura opinatiuè solùm cognoscamus circa res naturales, non impedit, quin Physica sit scientia; nulla enim scientia, est, de cuius obiecto plura solùm opinatiuè non innotescant.

Dices: Scientiam debere esse de rebus perpetuis, & necessarijs: atqui ea, quæ subijciuntur motui, non sunt perpetua, & necessaria, sed potiùs fluxa, & instabilia; ergò de illis non datur scientia.

Respondeo facilè, solutione iam data in Logica, distinguendo minorem; Quod subijcitur mutationi non est necessarium, & perpetuum, quantùm ad esse existentiæ, concedo: quantum ad veritatem essentiæ, seu connexionem prædicatorum essentialium, & habitudinem proprietatum ad essentiam, nego: siquidem tàm necessarium est ea, quæ componuntur ex contrarijs, esse corruptibilia, grauia naturalitèr vergere deorsùm, leuia rapi sursùm, ignem esse calidum, &c. idque tàm certò demonstrari potest in Physica, quàm certò probetur in Metaphysica, ens esse vnum, verum, bonū, Angelos esse expertes materiæ, &c.

Dico tertiò: Physica est scientia tota speculatiua. Ita tenent omnes.

Probatur: tùm ex eius obiecto, seu materia, quæ non est aliquid à nobis factibile, sed solùm cognoscibile; v. g. motus cœli, influxus astrorum, situs elementorum, &c. à nobis cognosci quidem possunt, non tamen fieri: tùm ex eius fine: Nam Physica de rebus, de quibus disputat, non intendit nisi cognitionem, & contemplationem, ergò est solùm speculatiua.

Di-

Dices: Moralis, & Medicina subalternantur Physicæ, & tamen sunt practicæ; ergò Physica est quoque practica.

Respondeo negando consequentiam; Nam Medicina, & Moralis addunt supra Physicā aliquam differentiam practicabilem; siquidem Physica in communi agit de motu, ac proindè de sanitate, & ægritudine, & de passionibus, ac potentijs animæ, quatenùs sunt quidam motus: At verò Medicina respicit sanitatem, & ægritudinem, non præcisè quatenùs sunt motus corporis humani, sed vt induci, & expelli possunt per artem; & industriam humanam, sub qua ratione sunt quid practicabile. Similitèr Moralis respicit passiones, & motus animi, non præcisé vt motus sunt, sed vt sunt per rationem regulabiles, & capaces boni, & mali, sub qua ratione sunt quid practicum.

Quantùm spectat ad Physicæ partitionem, eandem secuturi sumus, quam tenuit Physicorum omnium Princeps Aristoteles: Totum enim hoc opus in quatuor partes diuidemus; quarum prima erit de ente mobili in communi: siquidem doctrinæ ordo exigit, vt à communioribus, & vniuersalioribus, vtpotè magis notis incipiamus: Secunda pars erit de ente mobili motu locali, seu de Cœlo, & Mundo: Tertia verò de ente mobili motu generationis, & corruptionis: Quarta demùm de ente mobili motu vitali, scilicèt de anima. His quatuor partibus comprehenditur quidquid circa ens mobile disputari consueuit.

PRIMA PARS PHYSICÆ.

De Ente mobili in communi.

ENS mobile in communi definitur id, quod habet in se principium motus, & quietis, seu quod mutationi sensibili subijcitur. De illo egit Aristoteles per illos octo libros, qui inscribuntur *de physico auditu*: in quorum primo statim scrutatur generalia principia, ex quibus vel generatur, vel componitur, ens mobile: In secundo agit de causis, à quibus pendet ens mobile: In tertio verò, & quinq; sequentibus agit de proprietate entis mobilis, scilicèt de motu in communi, & ijs, quæ concernunt motum, vt de tempore, de loco, de continuo, de conditionibus requisitis ad motum. Secuti nos eundem ordinem, hanc primam Physicæ partem diuidimus in tres disputationes; quarum prima erit de principijs entis mobilis: Secunda de causis eius: Tertia verò de motu, & ijs, quæ concernunt motum. Sub his tribus disputationibus comprehenduntur omnia quæ agitari solent circa ens mobile in communi.

DISPVTATIO PRIMA.

De Principijs Entis mobilis.

PRincipia entis mobilis considerari possunt vel in communi, vel in particulari, vel quatenùs conueniunt in compositione entis mobilis. Vndè præ-

præsens disputatio diuiditur in quatuor quæstiones; quarum prima est de Principijs in communi: Secunda de Materia; Tertia de Forma: Quarta de Composito naturali ex materia, & forma.

QVÆSTIO PRIMA.

De Principijs in communi.

ARTICVLVS I.

Quid sit principium Entis naturalis.

Constat lumine naturali, quòd quidquid producitur, ex aliquo principio producitur. Quod adeò verum est, vt quia in Diuinis ponitur productio, per quam Filius æternus procedit à Patre, ideò quoque ponitur ratio principij. Cùm igitur ens mobile producatur, necesse est, vt habeat aliquod principium, ex quo producatur. Duplex autem principium distingui solet; intrinsecum scilicèt, & extrinsecum: Intrinsecum est, quod est intra rem ipsam, v. g. litteræ componentes syllabam, & lapides, ex quibus fit domus, sunt principia intrinseca, quia sunt intra res ipsas, quas principiant: Principium verò extrinsecum est, quod quamuis principiet rem aliquam, attamèn est extrà ipsam: vt Typographus licèt sit principium, & Author vocabulorum in libro existentium, & Artifex, licèt sit principium domus; attamen, nec Typographus est intra ipsa vocabula, nec Artifex intra ipsam domum; vndè dicuntur principia extrinseca. In præsenti solùm agimus de prin-

principijs intrinsecis rerum naturalium, & quærimus, quomodo definiantur talia principia.

Dico: Principia entis naturalis rectè definiuntur, quæ nec ex alijs, nec ex alterutris, sed ex ipsis omnia naturalia fiunt. Ita definit Aristoteles, & cum eo communitèr Philosophi.

Declaratur hæc definitio: In primis dicitur principia non debere fieri ex alijs; siquidem aliàs non essent prima principia, sed potiùs principiata. Additur, quòd non debeant fieri ex alterutris, quia principia propriè non fiunt, sed potiùs sunt factionis naturalis primordia; & ideò sicut non fiunt, ita quoque nec ex alterutris fiunt. Additur, quòd omnia naturalia fieri debeant ex ipsis, quia hìc inquirimus principia communia omniũ entiũ naturalium, non verò eiusdem entis particularis.

Obijcies: Principia naturalia fiunt ex alterutris; ergò definitio prædicta non est bona. Probatur antecedens: vt enim dicetur infrà, forma, & materia sunt principia entis naturalis: sed forma fit ex materia; ergò principia entis naturalis fiunt ex alterutris.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem, nego suppositum, quòd scilicèt propriè loquendo forma fiat sicut enim dicetur infrà, fieri sequitur ad esse. Vndè sicut forma propriè loquendo non habet esse, sed solùm est id, quo aliquid constituitur, ita propriè loquendo forma non fit, sed solùm est id, quo aliquid fit. Vndè quando generatur equus, non dicimus animam equi generari, sed totum equum ex anima, & corpore constitutum.

Quæres, quomodo hæc tria inter se differant, Principium, Causa, & Elementum.

Respondeo cum D. Th. 1. Phys. lect. 1. Principium attendi secundùm processum vnius rei ab alia:

alia: vndè Principium dicitur id, à quo procedit aliquid, quomodocunque procedat, seu tanquàm à causa, seu tanquam à termino, seu tanquàm à communicante esse sine dependentia, & causalitate. Vndè Pater Æternus dicitur principium Filij, non tamen causa eius, vel Elementum; quia dat esse Filio sine vlla causalitate, & dependentia: similitèr punctum dicitur principium lineæ; locus, à quo quis proficitur, dicitur principium viæ; dies, in qua quis nascitur, dicitur, principium vitæ, quamuis hæc omnia nullam important causalitatem. Causa verò est id, à quo res dependet secundùm esse suum, vel fieri; seu id, à quo aliquid habet esse, non quomodocunque, sed per realem influxum, & dependentiam. Sic pater creatus est causa filij, quia dat ipsi esse per realem influxum, & cum dependentia. Elementum demùm est id, vndè res causatur, non quomodocunque, sed per modum partis intrinsecè componentis: Et ideò definitur elementum ab Aristotele, id, ex quo res componitur primò, & inest in ea. Sic litteræ sunt elementa syllabarum, & corpora simplicia sunt elementa mixtorum: vndè principium est communius, quàm causa, & causa, quàm elementum; siquidem omne elementum est causa, & omnis causa est principium, sed non è contrà.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quomodo Principia rerum naturalium sint inter se contraria.

EXplicata definitione principiorum, nunc qualia sint expendendum est. Fatentur autem

omnes Philosophi, *quasi*, inquit Aristoteles, *ab ipsa veritate coacti*, prima principia rerum naturalium esse aliquomodò inter se contraria: Et ideò Veteres, dum assignabant principia, semper aliquam contrarietatem inter ea reponebant. Alij enim dicebant principia rerum esse amorem, & litem: Alij vacuum, & plenum; Alij frigus, & calorem; Alij congregationem, & disgregationem; Alij latitationem, & apparentiam; Alij rarum, & densum; Alij paruum, & magnum; Alij diuersas atomorum dispositiones secundùm figuram, situationem, motum, & quietem; quæ omnia important aliquam contrarietatem, & oppositionem. Vndè solùm quæritur, quomodo eiusmodi prima principia, quæcunque sint, inter se sint contraria. Pro resolutione.

Dico primò: Prima principia dicuntur largo modo contraria, seu opposita, inquantùm generatio rerum, sicuti, & omnis motus, est inter terminos oppositos.

Declaratur conclusio; solùm enim explicatione indiget: Principia ergò dicuntur solùm largo modo contraria, quia contrarietas propriè dicta non est, nisi inter qualitates; cùm ergò prima principia non sint qualitates, vt infrà patebit, non possunt esse contraria, nisi largo modo, quatenùs contrarietas sumitur pro oppositione, & incompatibilitate.

Dico secundò: Non omnia principia entis naturalis sunt contraria, sed dari debet vnum tertium, quod sit subiectum commune vtriusque contrarij.

Probatur conclusio: Primò ex consensu omnium Philosophorum, qui dum ponebant aliqua ex principijs esse contraria, semper statuebant aliquod subiectum commune substratum istis contrarij.

Qui

Qui enim dicebant frigus, & calorem, vel rarum, & densum, vel paruum, & magnum, vel congregationem, & disgregationem esse principia rerum naturalium, prætereà statuebant aliquod corpus commune subiectum istis contrarijs, v. g. ignem, vel aerem, vel aquam. Qui verò dicebant motum, & quietem atomorum, diuersasque earum situationes esse principia rerum, prætereà ponebant ista corpuscula esse subiectum commune diuersarum dispositionum, & situationum; ergò prætèr duo principia contraria generationis rerum, debet statui tertium, quod sit subiectum vtriusque contrarij.

Probatur secundò ratione: Tùm quia contraria sunt, quæ ab eodem subiecto sese expellunt; ergò prætèr duo principia contraria, debet admitti tertium, à quo sese expellant, quòdque ab vno contrario transeat ad aliud contrarium: Tùm quia principia entis naturalis sunt, quæ concurrunt ad eius generationem: sed præter principium, à quo fit generatio, & principium, ad quod terminatur generatio, requiritur subiectũ commune transiens à termino à quo, ad terminum ad quem; ergò præter duo principia contraria, datur tertium commune subiectum vtrique contrario. Id etiam declarari potest exemplo rerum artificialium; sic enim videmus, dum fit aliquod artefactum, v. g. imago Cæsaris, dari subiectum aliquod commune transiens ab vno opposito ad aliud oppositum; Nam imago fit, inquantùm materia, scilicèt lignum, vel metallum, transit ab infigurato ad figuratum; ergò etiam in productione rerum naturalium statuendum est tertium principium, quod transeat ab vno contrario ad aliud contrarium, scilicèt, à non esse rei ad esse eius, seu, vt statim dicetur, à priuatione ad formam.

AR-

ARTICVLVS TERTIVS.

Quot & quæ sint Principia Entis naturalis.

QVæ suprà diximus circà definitionem, & contrarietatem principiorum, ferè in confesso sunt apud omnes tùm Antiquos, tùm Recentiores: sed in assignandis illis principijs, ex quibus fiunt res naturales, ingens fuit sententiarum diuersitas, præcipuè apud antiquos Philosophos. In hoc ergò articulo referemus, & sigillatim refutabimus falsas aliorum opiniones duobus primis paragraphis, & in tertio statuemus veram circa eiusmodi principia sententiam.

§. I.

Referuntur, & refutantur Veterum opiniones circa principia.

PRima sententia fuit Pytagoræorum, qui rerum omnium principia dicebant esse numeros; Sed hæc sententia, si ad litteram expliceiur, est euidenter falsa: Nam numeri supponunt res numerabiles; numerus enim resultat ex diuisione rerum, ergò non sunt earum principia.

Secunda sententia vnicum principium statuebat, ex quo fierent omnia: Et in primis Parmenides, & Melissus dicebant illud primum principium esse Ens, id est, vt explicat D. Th. 1. phys. l. 10. quamdam substantiam essentialitèr vniformem, diuersam verò secundùm sensibilem apparentiam; Vndè consequentèr admittere tenebantur ignem, & aquam, & omnia alia corpora esse substantialitèr idem, solùmq; differre secundùm qualitates sensibiles, colorem, frigus, calorem leuita-

uitatem, grauitatem, &c. Thales verò dicebat, illud principium esse aquam, quæ sententia videtur deriuasse ab Ægyptijs, qui cùm terræ suæ feracitatem, & omnia commoda debeant Nilo, vt gratitudinem rependerent beneficijs aquis, dicebant eas esse rerum omnium principium, secundùm quam sententiam locutus est Poeta, dum ait.

Oceanusque pater rerum, Nymphæque sorores

Diogenes verò dicebat, illud principium esse aerem; Heraclitus ignem; alij aliud. Huic autem vnico principio adiungebant duos status contrarios; vt raritatem, vel densitatem; frigus, vel calorem; magnitudinem, vel paruitatem, aut aliquid eiusmodi.

Tertia sententia ponebat plura principia entium naturalium; Et primis Empedocles ponebat quatuor elementa esse omnium principia, quæ per litem, & amicitiam vel copulata, vel disiuncta multiplicem rerum varietatem cõstituerent. Anaxagoras verò dicebat infinitas particulas diuersæ rationis verbi gratia ignis terræ, carnis, sanguinis, ligni, &c. esse permixtas in qualibet re: Dum autem particulæ ignis extra prodibant, res fiebat ignis; dum verò retrusis, & latitantibus illis particulis, particulæ aquæ prodibant, fiebat aqua; & sic de alijs: Vndè dicebat omnia esse in omnibus, sed vnum tantùm apparere, cætera verò latere. Democritus autem, Leucippus, Epicurus, & alij dicebant infinita corpuscula quædam, quæ vocabant atomos, idest magnitudines indiuisibiles, esse rerum omnium principia: Et harum atomorum quasdam dicebant esse rotundas, quasdam triãgulares, quasdam oblongas, quasdam quadrates, aut alterius figuræ, prout placebat, & rerum explicatio exigebat. Ex his igitur atomis omnia fieri dicebant, in quantùm certo quodam modo, vel congre-

gre-

gregabantur, vel disgregabantur, vel mouebantur, vel quiescebant: Vndè apud ipsos, aqua, ignis, animantia, arbores, omnia, nihil aliud erant, nisi commixtio quædam atomorum quadratarum, rotundarum, oblongarum, quiescientium, vel se se mouentium. Hanc sententiam iam sepultam quidam conantur resuscitare, eò quòd scilicèt, facile sit atomos istas ad libitum in omnem faciem vertere, vt de omnibus ad sensum, & imaginationem ratio reddatur., Vt autem breuitèr hæc omnia. Veterum inuenta refutentur, & Aristotelica principia explicentur.

Dico primò: Nullum ex elementis potest esse primum principium rerum naturalium.

Probatur facilè conclusio: Nam ipsa elementa habent principia, ex quibus fiant; ergò non sunt prima principia rerum naturalium, sed potiùs quædam principiata. Probatur antecedens: Nàm omne, quod gignitur, habet principia, ex quibus generetur, sed videmus ad sensum omnia elementa de nouò generari, & corrumpi; sic enim accenditur ignis ex stupa, & rursùs extinguitur; formatur aqua ex aere, & rursùs in aerem dissipatur; ergò elementa habent principia, ex quibus generentur.

Dico 2. Prima rerum principia non sunt quædam particulæ rerum omnium in qualibet re confusim permixtæ, itaut quando particulæ aquæ emineant, fiat aqua; quando sepultis iterùm in massa particulis aquæ; appareant particulæ alterius rei, vt sanguinis, vel carnis, fiat sanguis, aut caro.

Probatur conclusio: Nam aliàs sequeretur in igne esse particulas aquæ, & in cõtrario esse aliud contrarium: Consequens est falsum, ergò &c. Maior patet. Probatur minor: Tùm quia omnis particula ignis est ignis, & in igne nulla videtur

esse

eſſe particula aquæ; vndè rectè ait Ariſtoteles, *Anaxagoras hac in parte de rebus ſenſibilibus diſputare contra ſenſibilem experientiam*: Tùm quia cùm particulæ aquæ ſint cõtrariæ particulis ignis, non poſſunt inuicem conciliari, ſaltèm naturalitèr, & abſq; deſtructione, vel violentia; Tùm demùm, quia ſequeretur in rei veritate ignem nõ magis eſſe ignem, quàm aquam, ſed ſolùm ſecundùm apparentiam, inquantùm particulæ ignis exteriùs apparent, particulæ verò aquæ intùs latent.

Dico 3. Corpuſcula, ſeu atomos, non eſſe prima principia rerum. Hæc concluſio non ſolùm eſt contrà veteres Epicureos, ſed etiam contrà quoſdam recentiores, qui opinionem atomorum iam ſepultam ſuſcitare ſtudent: vndè paulò accuratiùs erit ſtabilienda.

Probatur ergò ratione fundamentali: Nam principia rerum oportet eſſe principia veræ generationis, & diuerſitatis ſubſtantialis: ſed atomi non ſunt principia veræ generationis, & diuerſitatis ſubſtantialis; ergò non ſunt principia rerum naturalium. Maior patet: Nam res naturales non ſolùm ſecundùm diſpoſitionem accidentalem, ſed etiam ſubſtantialitèr diuerſificantur, & ex vna ſubſtantia producitur per generationem alia eſſentialitèr diuerſa, vt ex ligno ignis, ex ſemine planta, ex pane caro, &c. quam etiam productionem, ac generationem ſubſtantialem, infrà probabimus quæſt. 2. art. 1. Minor verò probatur: Nam iuxtà huius ſententiæ Authores, atomi ſemper manent ſubſtantialitèr eædem, & ſolùm diuerſificantur quantùm ad motum, & quietem localem, ſituationem, & figuram: ſed diuerſitas, quæ eſt ſolùm ſecundùm motum localem, ſituationem, & figuram non eſt diuerſitas ſubſtantialis, ergò atomi non inducunt in rebus diuerſitatem ſubſtan-

stantialem. Probatur minor: Nam motus, quies, figura, & situatio sunt solùm quid accidentale, idem substantialitèr homo est & dum ambulat, & dum quiescit; & dum est sursum, & dum est deorsùm; eadem est cera & dum est quadrata, & dum est rotunda; ergò diuersitas secundùm figuram, motum, & quietem non est diuersitas substantialis, ac proindè si res naturales solùm distinguantur secundùm motum, quietem, situationem, aut figuram atomorum, nulla est in illis diuersitas substantialis: v. g. si ignis differt solum à ligno, quia atomi componentes lignum quiescunt, dum verò excitantur, & mouentur, fiunt ignis, lignum non differt ab igne substantialitèr, sed solùm accidentalitèr.

Confirmatur pręthereà conclusio rationibus conglobatis. Primò enim hæc opinio gratis ponit illas atomos, & sine vlla ratione distinguit in illis tot figuras, fingendo quasdam esse rotundas, quasdam acutas, quasdam quadratas, quasdam aduncas, quasdam oblongas, quasdam in modum gladioli conformatas, quasdam hamatas, quasdam lanceatas, &c. Quæ omnia sine vllo fundamento finguntur: Rogo enim quibus conspicillis aut quo microscopio explorauerint illas figuras in istis corpusculis? experientiæ enim, quas adducunt, non conuincunt, sed alio modo sine istis atomis saluari possunt.

Secundò, falsum est aliquod corpusculum esse atomum, id est indiuisibile; ergò non dantur istæ atomi. Probatur antecedens: Nam omne corpus, quantumuis minimum, est quantum: sed omne quantum est diuisibile; ergò omne corpus est diuisibile. Maior patet: Nam quantitas est proprietas corporis. Minor probatur: tùm quia diuisibilitas est proprietas quantitatis; tùm quia, quod habet

bet partes integrantes, est diuisibile: sed omne quantum habet partes integrantes (siquidem quantitas est essentialitèr extensio partium) ergò omne quantum est diuisibile.

Tertiò, dato quòd ista corpuscula sunt indiuisibilia, non erunt figurata; ergò falsò finguntur tot figuræ in illis. Probatur antecedens: Nam figura est, quæ consurgit ex varia partium quantitatiuarum dispositione, vt figura rotunda fit in cera ex eo, quòd partes ceræ disponantur cum æquali distantia à centro, & sic de alijs: sed quod est indiuisibile, seu atomus, nullas habet partes; ergò impossibile est in atomo esse aliquam figuram.

Quartò, dato quòd atomi haberent figuram, omnes deberent esse eiusdem figuræ; ergò malè distinguuntur in illis tot figuræ. Probatur antecedens: Nam si haberent varias figuras, v. g. si vna esset quadrata, & alia oblonga, sequeretur vnam atomum esse longiorem vel latiorem altera; sicque posse subdiuidi in duas partes æquales alteri in longitudine, & proindè atomos illas non esse indiuisibiles. Probatur sequela: Nam atomus oblonga vel est longior & glacilior altera quadrata, vel non; si non est gracilior, neque longior quadrata; ergò non est oblonga: nàm figura oblonga: necessariò vel est longior, vel gracilior quadrata; si verò ista atomus oblonga est longior, & gracilior; ergò ex atomis vna est longior altera.

Quintò, etiamsi darentur atomi, seu minima corpuscula, deberent componi ex potentia, & actu corporeo, idest ex materia, & forma; ergò non essent prima principia. Probatur antecedens: Nam nullum corpus, quantumuis minimum, potest esse actus purus, ergò debet componi ex potẽtia, & actu corporeo, idest, ex materia, & forma.

Sextò

Sextò quæro; vtrùm omnes istæ atomi sint substantialitèr eiusdem speciei, vel non; si sint eiusdem speciei; ergò debent habere eundem motum naturalem: nam corpora eiusdem speciei mouentur eodem motu naturali, v. g. omnes particulæ ignis mouentur sursùm, ergò falsò dicunt Authores huius sententiæ, quasdam atomos moueri naturalitèr sursùm, quasdam deorsùm, quasdam in transuersum; Si verò sint diuersæ speciei, cum conueniant in ratione corporis, debet assignari in illis aliquod principium essentiale, secundum quod vna atomus differt ab alia.

Septimò, ex istis atomis non potest reddi ratio effectuum naturalium, cur v. g. tantus in natura ordo cernatur: quomodò ex modico grano possit fieri arbor, cur simile generet sibi simile; vndè tanta varietas potentiarum, virtutum, inclinationum, & actionum in rebus; vndè tanta, tamque mirabilis solertia in animalibus ad procuranda sibi commoda, & fugienda incommoda; quomodo fiat in illis memoria, imaginatio, æstimatiua, sensus communis; quomodo species visibiles rerum emittantur ad oculos, & ad specula; quomodo ferrum attrahũtur à magnete; quomodo modica scintilla magnum pulueris tormentarij aggerem tàm subitò inflammet. Dicere enim, quòd atomi istius scintillæ, cum sint in perpetuo motu, dum tangunt atomos pulueris, suam illis inquietudinem communicando, tantum in eis, tamq; repentinam seditionem excitent, in qua consistit ignis, incredibile prorsùs videtur; veluti si quis diceret, muscā volitantem circà aggerem frumenti, posse totam granorum massam commouere, & vulgato repentè in omnia grana suo motu totum aceruum dissipare. Similitèr dicere, quòd istæ stupidæ atomi in cerebello apis congregatæ possint ei communi-

care

care adeò mirabilem industriam; quòd species visibiles sint quædam atomi derasæ ex superficie corporum, quæ tàm subitò, cum tanto ordine, tàm rectè ferantur ad oculum, vt nulla distantia retardentur, nullo ventorum flatu abripiantur, nulla aëris agitatione turbentur, nullis fenestrarum claustris impediantur, quòd magnes attrahat ferrum per quasdam atomos aduncas, & hamulatas, quas à se ad ferrum dimittit, & posteà retrahit simul cum ferro, sicut piscator piscem; Hæc omnia, inquam & similia, quæ prosequi non vacat, non modò absurda, sed & dèlirio, fabellisque simillima videntur.

Octauò demùm hæc Atomistarum sententia non satis congruit ad explicanda fidei dogmata; cum enim tollat omnem distinctionem realem accidentium à substantia quomodò explicabit substantiam panis verti in Corpus Christi, manentibus tamen ijsdem accidentibus quæ erant in pane? Et cum neget dari vllam formam substantialem, quomodò saluabit animam hominis esse formam substantialem eius corporis, cum quo componat vnicam substantiam. Etsi concedit hominem constitui ex anima tanquàm forma, & corpore tanquàm materia; quare etiam idem non poterit dici de alijs rebus, eas scilicèt constare ex materia, & forma; & ex solis atomis? Et si iuxtà fidei doctrinam constet gratiam sanctificantem, virtutes supernaturales, dona Spiritus Sancti esse qualitates spirituales ab anima distinctas, eamque informantes; quare negabis etiam res corporeas informari posse per qualitates corporeas ab ipsis distinctas?

Adde tandem quod, dum hæc sententia suas atomos rerum omnium naturalium causas facit, periculum est, ne tandem eo ducat homines imaginationi deditos, vt cum Saducæis existiment

omnia

omnia esse corpora. Vndè antiqui Atomistæ Leucippus, Democritus, Epicurus, & Lucretius, eo tandèm dementiæ deuenerunt, vt dicerent non dari entia spiritualia, sed omnia etiam Deos ipsos; si qui essent, componi ex atomis, mundum non esse conditum à Deo, nec dispositum per aliquam supremam intelligentiam, nec regi ab aliqua prouidentia, nec aliquid in eo agere propter finem, sed omnia fieri ex fortuito concursu atomorum per inane spatium volitantium. Et ideò hæc Atomistarum secta omnium sapientum censura proscripta fuit tanquàm non modò rudis, & inepta; sed etiam de Religionibus malè merita. Neq; putauerim Recentiores, purgatis tamen his impietatibus, ei adhærere, quòd veram illam seriò putent, sed potiùs animi gratia vt ingenij acumen in malæ causæ defensione ostentent; sicut Philosophus Phauorinus legitur suscepisse patrocinium febris quartanæ, & Glauco iniustitiæ, immò quidam stultitiæ.

§. II.

Impugnatur sententia Renati Descartes circà principia rerum naturalium.

ETsi, vt ait Aristoteles, contrà omnem proferentem sermones non oporteat esse solicitum, & huius viri principia satis impugnata sint paragrapho præcedenti, cum secundùm rei veritatem non differant à principijs Atomistarum ponentium particulas quantitatis (quam vocant materiam, & substantiam rerum) per motum, figuram, & situm suum constituere varietatem entium naturalium, quod idem perpetuò inculcat præfatus Author, quia tamen eius opiniones, non quidem solidis rationibus, sed solùm facilibus, & imagina-

ginationi blandientibus explicationibus declaratæ, magnam approbationem repererunt, præcipuè apud eos, qui imaginatione magis, quàm ratione philosophantes, interiora, & intelligibilia rerum principia penetrare non amant, aut nequeunt; ideò paulò accuratiùs illas summatim, & quantum ad præcipua capita (sigillatim enim breuitas non sinit) referendas, ac refutandas hic suscipimus.

Igitur Author ille, alioquin solers, ingeniosus, & in mathematicis egregiè versatus, in præfatione sui libri de principijs Philosophiæ, Veteres omnes tanquàm in vestiganda sapientia infelices, ac propè cæcos superbiusculè inculpans, & quidquid hactenus ab illis de rebus naturalibus traditum est, vt insignem errorem, in quo quantò magis profeceris; tantò longiùs à veritatis tramite declinaueris reijciens, genuina Philosophiæ principia se reperisse, ipsamque veritatem cæteris se ostensurum, ac demonstraturum tanta securitate astruit, vt videatur illam de puteo Democriti recenter extractam in publicum primus produxisse. Securitatem illam cum suis fundamentalibus principijs hæreditasse videtur ab Epicureis, qui veritatem quasi digito se indicare confidentissimè gloriabantur, ipsumq; sectæ caput Epicurum *patrem veri* nuncupabant.

Hæc præfatus postquàm omnia omninò in dubium plusquàm Pyrrhonium statim in limine primæ partis reuocauit, eorum examen numero 7. ab hoc principio auspicatur: *Ego dubito ac cogito, Ergo ego sum, quod enim non est, nec dubitare, nec cogitare potest*. Ex quo mox infert, rem, quæ cogitat, idest, mentem nostram, non esse corpus: Quod quidem licèt sit verissimum, fragili tamen argumento conuincit; *Et quod*, inquit num. 8. *licèt*

mens

mens cogitet, ac certa sit se esse, nondum tamen cogitat, ac certa est, sit ne in mundo aliquod corpus, idest aliquid extensum; *ergo mens cogitans non est extensa, & corporea*. Sed retorqueri facilè posset hoc argumentum; nàm etiam mens dum cogitat, & certa est se esse, nondùm tamen certa est, & cogitat, an sit ens ab alio productum, vel improductum; an sit ipsa actualis cogitatio, vel aliquid à sua cogitatione distinctum; & tamen alterutrum eorũ est: Quidni ergò posset esse corporea, quamuis suprà suam cogitationem reflectendo nondùm corporeitatem aduerteret? præcipuè cum ex præfato argumento mens quidem conuincatur de sua existentia, nondùm tamen suam quidditatem plenè, ac distinctè cognoscat: vndè quia existere est quid commune rebus tùm corporeis, tùm spirtualibus, posset absolutè esse corporea, quamuis de corporeitate nondùm plenam, & distinctam notionem haberet; sicuti est creatura, & vt communitèr tenetur, à sua cogitatione realitèr distincta, quamuis dum ita arguit, nondùm de his cogitet. Eneruat adhuc magis argumentum suum ipse Renatus, dum nomine cogitationis dicit se comprehendere omnem omninò cogitationem tùm sensitiuam, tùm intellectiuam, vt patet num. 9. Vndè hoc argumentum proindè probaret etiam cognitionem sensitiuam esse quid incorporeum, & tamèn viri sapientissimi sensationem ab intellectione distinguunt, quòd ista sit quidem operatio spiritualis, & incorporea, nobis cum Angelis communis; illa verò sit corporea, & pecudibus communis; vt autem fert commune axioma: *Qui nimis probat, nihil probat*. Vndè alia via, & ratione probanda est animæ rationalis spiritualitas, & non infirmis his ratiocinijs, quæ sua fragilitate soliditati veritatis derogant magis, quàm fauent.

Con-

Constituta eiusmodi animæ, mentisque notitia, progreditur ad alia inuestiganda ex ipsis ideis, quæ cùm naturalitèr animæ insint, illi supra se reflectenti statim occurrunt, quarum prima præcipuaque est idea entis omnimodè perfecti, seu Dei; quem ideò dari probat: Primò quia existentia necessariò includitur in eius idea; siquidem non repræsentaret eum omnimodè perfectum si ipsum sine existentia, quæ est perfectionum præcipua, repræsentaret: sicut ergò habere tres angulos necessariò competit triangulo, quia in eius idea relucet; ita existentia necessariò competit Deo, quia in eius idea repræsentatur, proindèque necessariò existit. Secundò, quia tàm perfecta idea debet effluxisse ab aliquo prototypo se nobiliori, nullius autem nobilior prototypus assignari potest nisi solus Deus, à quo impressa fuerit menti nostræ ista diuinitatis notio, & idea. Ex quo vlteriùs infert, ipsam animam esse causatam à Deo; aliàs enim Deus omnimodè perfectus non esset, si animam cùm cæteris alijs rebus non produxisset. Cùm autem Deus nec falli possit nec fallere velit, sed sit ipsa veritas, infert, eum ne sit errorum nostrorum Author, talem fecisse mentem nostram, vt nunquàm falli possit in his, quæ clarè, ac distinctè concipit, ex quo concludit numer. 30. omne, quod clarè, ac distinctè à nobis concipitur, esse etiam verum, idest, ita se habere, sicuti concipitur.

Planè quamquàm non sit huius loci hæc omnia discutere, Metaphysicalis hæc doctrina infinitis ambiguitatibus, & impugnationibus obnoxia est, tantùm abest; vt sit euidens, & demonstratiua, qualem ipse putat. Nam, vt cætera mittam, qua quæso ratione clarè, & euidentèr demonstrat, ideas rerum naturalitèr esse à Deo immediatè no-

bis inditas, & non à sensibus acceptas, sicuti docent Aristoteles, D. Thomas, & primates Theologi, ac Philosophi; & tamen hæc suppositio videtur esse totius huius ratiocinij columen: Nam si rerum notiones, & ideas Deus per se menti nostræ non impressit, sed beneficio sensuum à rebus anima collegit nihil, prohibet mentem nostram, vtpotè defectibus obnoxiam, & in confinio substantiarum intellectualium positam, proindèque à fonte veritatis elongatissimam, in venandis eiusmodi notitijs sæpissimè peccare sicuti probat summorum virorum in varios errores lapsus: neque proptereà refundetur hic error in Deum, sicuti nec alia causarum secundarum in suis operationibus sæpè deficientium peccata. Deindè, quælibet secta sua principia putat esse clara, ac distincta; & certè tàm clarè, ac distinctè probant Peripatetici dari materiam, ex qua omnia fiant, & formam per quam omnia in suo esse constituantur; ac ipse laudatus Author probet animam esse incorpoream, extensionem esse ipsum essentiale constitutiuum substantiæ corporeæ, particulas materiæ quantum est de se moueri solo motu rècto, &c. Vtri ergò adhærebit animus; cùm quilibet sua principia vt clara, ac distincta diuendat? Planè vel dicendum non omnia, quæ nobis clara, distinctaque videntur, esse proptereà vera, vel, vt quidam ex Antiquis docuere, omnia, quæ apparent, esse vera. Sed missis his omnibus, & alijs quæ ipse tota prima parte prosequitur, vt ad ea, quæ sunt huius loci accedamus.

Aggreditur in secunda parte principia rerum materialium explicanda: Et post multa de motu, de rarefactione, de spatio, & loco, de illimitatione mundi omninò falsa, vt num. 8. quod etiam diuinitùs dari non possit vacuum, & num. 21. quod

mun-

mundus sit illimitatus, & spatia illa, quæ suprà cœlos imaginamur vacua, sint tamen veris corporibus in immensum diffusis plena, & numer. 22. quòd impossibile sit dari plures mundos; tandem ingenuè profitens se nihil agnoscere in substantia materiali præter extensionem diuisibilem, figurabilem, & loco mobilem, concludit particulas quantitatis, seu extensionis per suas diuisiones, figuras, ac diuersos motus, esse principia rerum naturalium; seque nihil vt verum recipere, nisi quod ex ijs principijs clarè deducatur, scilicèt, vt quisque omnia studijs suis gestit accommodare, dicebat hominem Mathematicæ deditum, non alium orbem agnoscere; nisi quem particulæ, ac figuræ quantitatis constituerent, sicuti, vt notat Tullius, quidam Musicus, ne ab arte sua recederet, animam finxit esse quamdam harmoniam: & fortè si aliquis miles nouam excogitet Philosophiam, mundum bellicum ex pugnis constituet, & iurista ex litigijs, legibus, ac iudicijs, Mercator ex nundinis, ac reciproco commercio; Nauta ex aquis cum antiquo Thalete, &c. Nec deerunt rationes apparentes, quibus quisque sua inuenta stabiliat, & naturæ effectus explicet.

Motum verò localem particularem dicit hic author initio mundi esse à Deo impressum, & vniformitèr conseruari in materia cum tribus legibus; quarum prima est *Quidquid localitèr mouetur nunquàm cessat a motu donec ab alio coerceatur; Et quidquid quiescit semper quiescit donec alterius collisione à sua stabilitate dimoueatur*. Secunda verò: *Motus omnis de se est rectus, nec fit obliquus, nisi occursu & collisione alicuius corporis obliquetur*. Tertia demùm: *Corpus motum quiescenti allidens si fuerit fortius in suo motu, quam istud in sua stabilitate, ipsum mouet, tantumdem*

dèm de suo motu deperdendo, quantùm isti alterì contulerit si verò corpus quiescens sit fortius in sua stabilitate, ac quiete, quàm corpus motum in suo motu istud illi allidendo, vt pila parieti nihil deperdit de motu; sed solam mutat viam, ac determinationem sui motus, resiliendo versus partem à qua fuit proiectum. Itaut apud istum authorem motus sit quædam sarcina rebus à natura imposita, qua se minimum quidem possint exonerare, nisi alijs imponendo. Has verò mirificas leges quæ sunt eius doctrinæ præcipua columina, vt sanctiores, & venerabiliores efficiat, ex mathematicis ad theologica repentè conuolans, demonstrat ex ipsa Dei immutabilitate à num. 36. ad 42. quia scilicet inconstantia Deo attribueretur, si diceremus eum nouos motus inducere in mundo, & ob suam immutabilitatem debet res in eodem statu conseruare; idest, id quod est in motu semper in motu, id quod est in quiete semper in quiete, quam eandem rationem duabus alijs regulis accommodat. Sed planè, præterquam quòd hæ regulæ repugnant manifestis experientijs, quibus videmus adepto termino grauia, leuiaque motum suum spontè finire, pluraque mobilia cessare à motu, licèt illum in alia non transferant, sidera naturalitèr girare, ac ferri motu circulari, & corpus motum allidens quiescenti non semper resilere, cum eodem impetu, immò sæpè cum nullo, vt patet in massa picis allisa parieti, quæ nec resilit, nec mouet parietem, sed ipsi adhærescit, & agglutinatur. Ratio Theologica, quam ad has regulas stabiliendas adhibet *Renatus* prorsùs inepta est: Quasi verò Deus absque suæ immutabilitatis præiudicio, quos semel rebus indidit motus, augere, variare, minuere nequiret: aut præfinire cuilibet rei certos sui motus terminos, quibus adeptis quie-

scat,

ficat, aut ex corporibus, alijs quidem rectum, alijs circularem motum tribuere, vt ista motuum varietate venustior sit orbis. Reiectis igitur fictitijs his motuum legibus, vt principia quoq; istius Authoris confutentur, quod præcipuè ad hanc partem pertinet.

Dico: particulæ quantitatis secundùm diuisionem, figuram, & localem motum variatæ non possunt esse rerum naturalium principia. Conclusio probari posset ferè, ijsdem argumentis, quæ præcedenti paragrapho prosecuti sumus, sed prætereà.

Probatur primò: Nam ista principia solùm vocetenùs differũt à doctrina Epicureorum de principijs naturæ; cæterùm reipsa conueniunt: Sed doctrina Epicureorum de principijs naturæ fuit vnanimiter à Doctoribus Catholicis reiecta; ergò pari iure, & ipsa Renati principia sunt reijcienda. Minor patet; Quamuis enim ex Patribus, & Doctoribus Ecclesiæ, quidam Platoni, quidam Aristoteli adhæreant, vnanimitèr tamen Epicuri doctrinam, etiam de corpusculis, & rerum naturalium principijs inculpant vt rudem, & falsam; immò Augustinus Epicurum vocat delirum Philosophum, vel potiùs amatorem vanitatis, non sapientiæ; similia illius, & corpuscolorum doctrinæ elogia crebrò apud Sanctos Doctores occurrunt. Maior verò probatur: Nam capitalia Epicureæ sectæ de principijs dogmata erant; omnia componi ex corpusculis motu, situ, figura diuersis, corpuscula illa motu recto ferri, occursu aliorum obliquari, hinc fieri turbines, ac vortices, &c. Sed hæc sunt ipsissima Renati principia, qui etiam vt pleniùs epicurizet, num. 28. iubet à sua Philosophia exulare causarum finalium inquisitionem; ergò principia Renati sunt eadem, ac Epicureorum.

Sextò quæro; vtrùm omnes istæ atomi sint substantialitèr eiusdem speciei, vel non ; si sint eiusdem speciei; ergò debent habere eundem motum naturalem : nam corpora eiusdem speciei mouentur eodem motu naturali , v. g. omnes particulæ ignis mouentur sursùm, ergò falsò dicunt Authores huius sententiæ , quasdam atomos moueri naturalitèr sursùm, quasdam deorsùm, quasdam in transuersum ; Si verò sint diuersæ speciei , cum conueniant in ratione corporis, debet assignari in illis aliquod principium essentiale , secundum quod vna atomus differt ab alia .

Septimò, ex istis atomis non potest reddi ratio effectuum naturalium , cur v. g. tantus in natura ordo cernatur : quomodò ex modico grano possit fieri arbor , cur simile generet sibi simile ; vndè tanta varietas potentiarum , virtutum, inclinationum, & actionum in rebus; vndè tanta , tamque mirabilis solertia in animalibus ad procuranda sibi commoda , & fugienda incommoda ; quomodo fiat in illis memoria , imaginatio, æstimatiua , sensus communis ; quomodo species visibiles rerum emittantur ad oculos, & ad specula; quomodo ferrum attrahũtur à magnete; quomodo modica scintilla magnum pulueris tormentarij aggerem tàm subitò inflammet. Dicere enim , quòd atomi istius scintillæ, cum sint in perpetuo motu, dum tangunt atomos pulueris , suam illis inquietudinem communicando, tantum in eis , tamq; repentinam seditionem excitent, in qua consistit ignis , incredibile prorsùs videtur; veluti si quis diceret, muscã volitantem circà aggerem frumenti , posse totam granorum massam commouere, & vulgato repentè in omnia grana suo motu totum aceruum dissipare . Similitèr dicere , quòd istæ stupidæ atomi in cerebello apis congregatæ possint ei communicare

care adeò mirabilem induſtriam; quòd ſpecies viſibiles ſint quædam atomi deraſæ ex ſuperficie corporum, quæ tàm ſubitò, cum tanto ordine, tàm rectè ferantur ad oculum, vt nulla diſtantia retardentur, nullo ventorum flatu abripiantur, nulla aëris agitatione turbentur, nullis feneſtrarum clauſtris impediantur, quòd magnes attrahat ferrum per quaſdam atomos aduncas, & hamulatas, quas à ſe ad ferrum dimittit, & poſteà retrahit ſimul cum ferro, ſicut piſcator piſcem; Hæc omnia, inquam & ſimilia, quæ proſequi non vacat, non modò abſurda, ſed & dèlirio, fabelliſque ſimillima videntur.

Octauò demùm hæc Atomiſtarum ſententia non ſatis congruit ad explicanda fidei dogmata; cum enim tollat omnem diſtinctionem realem accidentium à ſubſtantia quomodò explicabit ſubſtantiam panis verti in Corpus Chriſti, manentibus tamen ijſdem accidentibus quæ erant in pane? Et cum neget dari vllam formam ſubſtantialem, quomodò ſaluabit animam hominis eſſe formam ſubſtantialem eius corporis, cum quo componat vnicam ſubſtantiam. Etſi concedit hominem conſtitui ex anima tanquàm forma, & corpore tanquàm materia; quare etiam idem non poterit dici de alijs rebus, eas ſcilicèt conſtare ex materia, & forma; & ex ſolis atomis? Et ſi iuxtà fidei doctrinam conſtet gratiam ſanctificantem, virtutes ſupernaturales, dona Spiritus Sancti eſſe qualitates ſpirituales ab anima diſtinctas, eamque informantes; quare negabis etiam res corporeas informari poſſe per qualitates corporeas ab ipſis diſtinctas?

Adde tandem quod, dum hæc ſententia ſuas atomos rerum omnium naturalium cauſas facit, periculum eſt, ne tandem eo ducat homines imaginationi deditos, vt cum Saducæis exiſtiment

omnia

omnia esse corpora. Vndè antiqui Atomistæ Leucippus, Democritus, Epicurus, & Lucretius, eo tandèm dementiæ deuenerunt, vt dicerent non dari entia spiritualia, sed omnia etiam Deos ipsos; si qui essent, componi ex atomis, mundum non esse conditum à Deo, nec dispositum per aliquam supremam intelligentiam, nec regi ab aliqua prouidentia, nec aliquid in eo agere propter finem, sed omnia fieri ex fortuito concursu atomorum per inane spatium volitantium. Et ideò hæc Atomistarum secta omnium sapientum censura proscripta fuit tanquàm non modò rudis, & inepta; sed etiam de Religionibus malè merita. Neq; putauerim Recentiores, purgatis tamen his impietatibus, ei adhærere, quòd veram illam seriò putent, sed potiùs animi gratia, vt ingenij acumen in malæ causæ defensione ostentent; sicut Philosophus Phauorinus legitur suscepisse patrocinium febris quartanæ, & Glauco iniustitiæ, immò quidam stultitiæ.

§. II.

Impugnatur sententia Renati Descartes circà principia rerum naturalium.

ETsi, vt ait Aristoteles, contrà omnem proferentem sermones non oporteat esse solicitum, & huius viri principia satis impugnata, sint paragrapho præcedenti, cum secundùm rei veritatem non differant à principijs Atomistarum ponentium particulas quantitatis (quam vocant materiam, & substantiam rerum) per motum, figuram, & situm suum constituere varietatem entium naturalium, quod idem perpetuò inculcat præfatus Author, quia tamen eius opiniones, non quidem solidis rationibus, sed solùm facilibus, & imagina-

ginationi blandientibus explicationibus declaratæ, magnam approbationem repererunt, præcipuè apud eos, qui imaginatione magis quàm ratione philosophantes, interiora, & intelligibilia rerum principia penetrare non amant, aut nequeunt; ideò paulò accuratiùs illas summatim, & quantum ad præcipua capita (sigillatim enim breuitas non sinit) referendas, ac refutandas hic suscipimus.

Igitur Author ille, alioquin solers, ingeniosus, & in mathematicis egregiè versatus, in præfatione sui libri de principijs Philosophiæ, Veteres omnes tanquàm in vestiganda sapientia infelices, ac propè cæcos superbiusculè inculpans, & quidquid hactenus ab illis de rebus naturalibus traditum est, vt insignem errorem, in quo quantò magis profeceris; tantò longiùs à veritatis tramite declinaueris reijciens, genuina Philosophiæ principia se reperisse, ipsamque veritatem cæteris se ostensurum, ac demonstraturum tanta securitate astruit, vt videatur illam de puteo Democriti recenter extractam in publicum primus produxisse. Securitatem illam cum suis fundamentalibus principijs hæreditasse videtur ab Epicureis, qui veritatem quasi digito se indicare confidentissimè gloriabantur, ipsumq; sectæ caput Epicurum *patrem veri* nuncupabant.

Hæc præfatus postquàm omnia omninò in dubium plusquàm Pyrrhonium statim in limine primæ partis reuocauit, eorum examen numero 7. ab hoc principio auspicatur: *Ego dubito ac cogito, Ergo ego sum, quod enim non est, nec dubitare, nec cogitare potest*. Ex quo mox infert, rem, quæ cogitat, idest, mentem nostram, non esse corpus: Quod quidem licèt sit verissimum, fragili tamen argumento conuincit; *Et quod*, inquit num. 8. *licèt*

mens

mens cogitet, ac certa sit se esse, nondum tamen cogitat, ac certa est, sit ne in mundo aliquod corpus, idest aliquid extensum; *ergo mens cogitans non est extensa, & corporea*. Sed retorqueri facilè posset hoc argumentum; nàm etiam mens dum cogitat, & certa est se esse, nondùm tamen certa est, & cogitat, an sit ens ab alio productum, vel improductum; an sit ipsa actualis cogitatio, vel aliquid à sua cogitatione distinctum; & tamen alterutrum eorũ est: Quidni ergò posset esse corporea, quamuis suprà suam cogitationem reflectendo nondùm corporeitatem aduerteret? præcipuè cum ex præfato argumento mens quidem conuincatur de sua existentia, nondùm tamen suam quidditatem plenè, ac distinctè cognoscat: vndè quia existere est quid commune rebus tùm corporeis, tùm spirtualibus, posset absolutè esse corporea, quamuis de corporeitate nondùm plenam, & distinctam notionem haberet; sicuti est creatura, & vt communitèr tenetur, à sua cogitatione realitèr distincta, quamuis dum ita arguit, nondùm de his cogitet. Eneruat adhuc magis argumentum suum ipse Renatus, dum nomine cogitationis dicit se comprehendere omnem omninò cogitationem tùm sensitiuam, tùm intellectiuam, vt patet num. 9. Vndè hoc argumentum proindè probaret etiam cognitionem sensitiuam esse quid incorporeum, & tamèn viri sapientissimi sensationem ab intellectione distinguunt, quòd ista sit quidem operatio spiritualis, & incorporea, nobis cum Angelis communis; illa verò sit corporea, & pecudibus communis; vt autem fert commune axioma: *Qui nimis probat, nihil probat*. Vndè alia via, & ratione probanda est animæ rationalis spiritualitas, & non infirmis his ratiocinijs, quæ sua fragilitate soliditati veritatis derogant magis, quàm fauent.

Con-

Constituta eiusmodi animæ, mentisque notitia, progreditur ad alia inuestiganda ex ipsis ideis, quæ cùm naturalitèr animæ insint, illi supra se reflectenti statim occurrunt, quarum prima præcipuaque est idea entis omnimodè perfecti, seu Dei; quem ideò dari probat: Primò quia existentia necessariò includitur in eius idea; siquidem non repræsentaret eum omnimodè perfectum si ipsum sine existentia, quæ est perfectionum præcipua, repræsentaret: sicut ergò habere tres angulos necessariò competit triangulo, quia in eius idea relucet; ita existentia necessariò competit Deo, quia in eius idea repræsentatur, proindèque necessariò existit. Secundò, quia tàm perfecta idea debet effluxisse ab aliquo prototypo se nobiliori, nullius autem nobilior prototypus assignari potest nisi solus Deus, à quo impressa fuerit menti nostræ ista diuinitatis notio, & idea. Ex quo vlteriùs infert, ipsam animam esse causatam à Deo; aliàs enim Deus omnimodè perfectus non esset, si animam cùm cæteris alijs rebus non produxisset. Cùm autem Deus nec falli possit nec fallere velit, sed sit ipsa veritas, infert, eum ne sit errorum nostrorum Author, talem fecisse mentem nostram, vt nunquàm falli possit in his, quæ clarè, ac distinctè concipit, ex quo concludit numer. 30. omne, quod clarè, ac distinctè à nobis concipitur, esse etiam verum, idest, ita se habere, sicuti concipitur.

Planè quamquàm non sit huius loci hæc omnia discutere, Metaphysicalis hæc doctrina infinitis ambiguitatibus, & impugnationibus obnoxia est, tantùm abest; vt sit euidens, & demonstratiua, qualem ipse putat. Nam, vt cætera mittam, qua quæso ratione clarè, & euidentèr demonstrat, ideas rerum naturalitèr esse à Deo immediatè no-

bis inditas, & non à sensibus acceptas, sicuti docent Aristoteles, D. Thomas, & primares Theologi, ac Philosophi; & tamen hæc suppositio videtur esse totius huius ratiocinij columen: Nam si rerum notiones, & ideas Deus per se menti nostræ non impressit, sed beneficio sensuum à rebus anima collegit nihil, prohibet mentem nostram, vtpotè defectibus obnoxiam, & in confinio substantiarum intellectualium positam, proindèque à fonte veritatis elongatissimam, in venandis eiusmodi notitijs sæpissimè peccare sicuti probat summorum virorum in varios errores lapsus: neque propterea refundetur hic error in Deum, sicuti nec alia causarum secundarum in suis operationibus sæpè deficientium peccata. Deindè, quælibet secta sua principia putat esse clara, ac distincta; & certè tàm clarè, ac distinctè probant Peripatetici dari materiam, ex qua omnia fiant, & formam per quam omnia in suo esse constituantur; ac ipse laudatus Author probet animam esse incorpoream, extensionem esse ipsum essentiale constitutiuum substantiæ corporeæ, particulas materiæ quantum est de se moueri solo motu recto, &c. Vtri ergò adhærebit animus; cùm quilibet sua principia vt clara, ac distincta diuendat? Planè vel dicendum non omnia, quæ nobis clara, distinctaque videntur, esse propterea vera, vel, vt quidam ex Antiquis docuere, omnia, quæ apparent, esse vera. Sed missis his omnibus, & alijs quæ ipse tota prima parte prosequitur, vt ad ea, quæ sunt huius loci accedamus.

Aggreditur in secunda parte principia rerum materialium explicanda: Et post multa de motu, de rarefactione, de spatio, & loco, de illimitatione mundi omninò falsa, vt num. 8. quod etiam diuinitùs dari non possit vacuum, & num. 21. quod

mundus ſit illimitatus, & ſpatia illa, quæ ſupra cœlos imaginamur vacua, ſint tamen veris corporibus in immenſum diffuſis plena, & numer. 22. quòd impoſſibile ſit dari plures mundos; tandem ingenuè profitens ſe nihil agnoſcere in ſubſtantia materiali præter extenſionem diuiſibilem, figurabilem,& loco mobilem,concludit particulas quantitatis, ſeu extenſionis per ſuas diuiſiones, figuras, ac diuerſos motus, eſſe principia rerum naturalium; ſeque nihil vt verum recipere, niſi quod ex ijs principijs clarè deducatur, ſcilicèt, vt quiſque omnia ſtudijs ſuis geſtit accommodare, dicebat hominem Mathematicæ deditum, non alium orbem agnoſcere; niſi quem particulæ, ac figuræ quantitatis conſtituerent, ſicuti, vt notat Tullius, quidam Muſicus,ne ab arte ſua recederet,animam finxit eſſe quamdam harmoniam: & fortè ſi aliquis miles nouam excogitet Philoſophiam, mundum bellicum ex pugnis conſtituet, & iuriſta ex litigijs, legibus, ac iudicijs, Mercator ex nundinis,ac reciproco commercio; Nauta ex aquis cum antiquo Thalete, &c. Nec deerunt rationes apparentes, quibus quiſque ſua inuenta ſtabiliat, & naturæ effectus explicet.

Motum verò localem particularem dicit hic author initio mundi eſſe à Deo impreſſum,& vniformitèr conſeruari in materia cum tribus legibus; quarum prima eſt *Quidquid localitèr mouetur nunquàm ceſſat a motu donec ab alio coerceatur; Et quidquid quieſcit ſemper quieſcit donec alterius colliſione à ſua ſtabilitate dimoueatur*. Secunda verò: *Motus omnis de ſe eſt rectus, nec fit obliquus, niſi occurſu & colliſione alicuius corporis obliquetur*. Tertia demùm: *Corpus motum quieſcenti allidens ſi fuerit fortius in ſuo motu, quam iſtud in ſua ſtabilitate, ipſum mouet, tantum-*

dèm de suo motu deperdendo, quantùm isti alteri contulerit si verò corpus quiescens sit fortius in sua stabilitate, ac quiete, quàm corpus motum in suo motu istud illi allidendo, vt pila parieti nihil deperdit de motu; sed solam mutat viam, ac determinationem sui motus, resiliendo versus partem à qua fuit proiectum. Itaut apud istum authorem motus sit quædam sarcina rebus à natura imposita, qua se minimum quidem possint exonerare, nisi alijs imponendo. Has verò mirificas leges quæ sunt eius doctrinæ præcipua columina, vt sanctiores, & enerabiliores efficiat, ex mathematicis ad theologica repentè conuolans, demonstrat ex ipsa Dei immutabilitate à num. 36. ad 42. quia scilicet inconstantia Deo attribueretur, si diceremus eum nouos motus inducere in mundo, & ob suam immutabilitatem debet res in eodem statu conseruare; idest, id quod est in motu semper in motu, id quod est in quiete semper in quiete, quam eandem rationem duabus alijs regulis accommodat. Sed planè, præterquam quod hæ regulæ repugnant manifestis experientijs, quibus videmus adepto termino grauia, leuiaque motum suum spontè finire, pluraque mobilia cessare à motu, licèt illum in alia non transferant, sidera naturalitèr girare, ac ferri motu circulari, & corpus motum allidens quiescenti non semper resilere, cum eodem impetu, immò sæpè cum nullo, vt patet in massa picis allisa parieti, quæ nec resilit, nec mouet parietem, sed ipsi adhærescit, & agglutinatur. Ratio Theologica, quam ad has regulas stabiliendas adhibet Renatus prorsùs inepta est: Quasi verò Deus absque suæ immutabilitatis præiudicio, quos semel rebus indidit motus, augere, variare, minuere nequiret: aut præfinire cuilibet rei certos sui motus terminos, quibus adeptis quie-

scat,

ſcat, aut ex corporibus, alijs quidem rectum, alijs circularem motum tribuere, vt iſta motuum varietate venuſtior ſit orbis. Reiectis igitur fictitijs his motuum legibus, vt principia quoq; iſtius Authoris confutentur, quod præcipuè ad hanc partem pertinet.

Dico, particulæ quantitatis ſecundùm diuiſionem, figuram, & localem motum variatæ non poſſunt eſſe rerum naturalium principia. Concluſio probari poſſet ferè, ijſdem argumentis, quæ præcedenti paragrapho proſecuti ſumus, ſed prætereà.

Probatur primò: Nam iſta principia ſolùm vocetenùs differũt à doctrina Epicureorum de principijs naturæ; cæterùm reipſa conueniunt: Sed doctrina Epicureorum de principijs naturæ fuit vnanimiter à Doctoribus Catholicis reiecta; ergò pari iure, & ipſa Renati principia ſunt reijcienda. Minor patet; Quamuis enim ex Patribus, & Doctoribus Eccleſiæ, quidam Platoni, quidam Ariſtoteli adhæreant, vnanimitèr tamen Epicuri doctrinam, etiam de corpuſculis, & rerum naturalium principijs inculpant vt rudem, & falſam; immò Auguſtinus Epicurum vocat delirum Philoſophum, vel potiùs amatorem vanitatis, non ſapientiæ; ſimilia illius, & corpuſcolorum doctrinæ elogia crebrò apud Sanctos Doctores occurrunt. Maior verò probatur: Nam capitalia Epicureæ ſectæ de principijs dogmata erant; omnia componi ex corpuſculis motu, ſitu, figura diuerſis, corpuſcula illa motu recto ferri, occurſu aliorum obliquari, hinc fieri turbines, ac vortices, &c. Sed hæc ſunt ipſiſſima Renati principia, qui etiam vt pleniùs epicurizet, num. 28. iubet à ſua Philoſophia exulare cauſarum finalium inquiſitionem; ergò principia Renati ſunt eadem, ac Epicureorum.

Et hoc cōsiderandum est, ne quis fortè putet hunc Authorem ista principia excogitasse, & non potiùs ex Epicureorum ruinis suam doctrinam ædificasse, quam tamèn mathematicis rationibus illustrasse, ac ingeniosè expendisse non est diffidendum.

Respondet ad hoc argumentum Renatus num. 202. quartæ partis: Democritum (quod idem dicendum de Epicuro) posuisse pro principijs rerum, magnitudines indiuisibiles, (*atomos* vocabat) & ponderosas, cum tamen ipse illas astruat, & in infinitum diuisibiles, & sine vllo prorsùs pondere, ac grauitatione.

Sed hæc responsio vel nullam, vel leue discrimen assignat; tùm quia hæc duo leuioris momenti sunt; nec obstant quominùs in præcipuis capitibus de constitutione rerum materialium cum Epicureis concordet ille Author: tùm quia Democritus, & Epicurus non videntur hanc indiuisibilitatem vsurpasse in sensu rigoroso, & mathematico, quomodo eam sumit Renatus, dum corpuscula, seu materiæ particulas negat esse indiuisibiles, sed physicè, & lato modo ita vt corpuscula dicerentur ab illis indiuisibilia, quia erant vltima constitutionis maiorum corporum elementa, ex coaceruatione aliorum corpusculorum non composita. Pondus verò dabant corpusculis solùm, vt saluarent localem motum: vndè apud illos pondus nihil aliud erat, quàm vis se rectè mouendi, quam vim in corpusculis admittit Renatus 2. p. n. 45.

Probatur 2. conclusio: Principia rerum naturalium debent esse aliquid substantiale, aliàs enim non possent constituere substantias naturales, vt patet: Atqui quantitas cum sua figura, suoq; motu, non est aliquid substantiale; ergò non potest esse principium rerum naturalium. Maior patet,

pro-

probatur minor, quam Renatus nega dicens 2. p. num. 9. quantitatem, seu extensionem esse constitutiuum substantiæ materialis: tùm ex Mysterio Eucharistiæ, quod enim separatur à substantia materiali, non est eius substantiale constitutiuum: sed in Eucharistia quantitas panis separatur realitèr ab eius substantia; siquidem post consecrationem non est ampliùs substantia panis, sed transit in corpus Christi, & tamen, vt docet Ecclesia, remanet adhuc quantitas panis cum cæteris accidentibus; ergò quantitas non est constitutiuum substantiæ, sed solùm accidens ab ea separabile: tùm etiam ratione naturali id suadetur: Nam principia substantialia in diuersis rebus debent esse diuersa, sunt enim radicalia principia operationum, & proprietatum, quæ cum sint diuersæ in diuersis, exigunt quoque principia diuersa, sed quantitas in omnibus est eiusdem rationis, vt de se patet, ergò quantitas non est principium substantiale, sed præter illam admittenda sunt alia principia substantialia.

Respondere solent Renati sectatores ad primum, quo mirè torquentur, res philosophicas non debere probari ex mysterijs fidei, quæ quia ratio nostra non capit, ideò ex illis discurrere non potest: Ad secundum verò dicunt quantitatem, licèt sit vbiq; eiusdem rationis, attamèn constituere diuersitatem in rebus, & operationibus inquantùm ipsa diuersa est secundùm suas particulas, quarum aliæ rotundæ, aliæ quadratæ, aliæ oblongæ sunt, &c. aliæ mouentur, aliæ quiescunt: Ex qua diuersitate nascitur rerum varietas: vt particulæ quiescentes constituunt solida; particulæ se mouentes constituunt res accidas, & dissoluentes, & sic de cæteris.

Sed contra primùm: Nam mysteria fidei, & sunt,

sunt, & debent supponi verissima: vndè quia ex verò nunquam, sequitur falsum, quidquid ex mysterijs fidei legitimè circa res naturales infertur, necesse est esse verum, nec sine errore potest negari: Ridiculum igitur est dicere nos ex ijs, quæ sunt fidei, non posse philosophicas veritates eruere: immò ad nullam certiorem regulam possumus naturales cognitiones probare quam eas ad fidei veritates, tanquàm ad lydium lapidem examinando: Veluti enim nautæ incertos, & ancipites in mari cursus dirigunt inspiciendo certissimas siderum vias, suosque errores ista collatione; reformant ita quoque naturales nostros discursus regere, ac corrigere possumus eos, quantum fieri potest, ad cælestes fidei traditiones comparando: Vndè Pythagoras meritò dicebat, Diuina oracula multum ad Philosophiam conferre.

Responsio etiam ad secundũ impugnatur: Tùm quia, vt supra dictum est, figura, motus, & quies, cum sint aliquid purè accidentale, non possunt esse principia substantialis diuersitatis; tùm etiam, quia responsio supponit res, quas diferre videmus, non esse vnicam massam continuam; sed potiùs texturam, aceruum, & concretionem particularum iuxta se positarum: Atqui hæc suppositio fictitia & falsa est, ergò nulla responsio. Probatur minor, & in primis quod fictitia, sit hæc suppositio, nam nulla euiden i ratione illam probat Renatus; cùm enim 4 part. art. 201. hunc præfigat titulum *quod sensibilia corpora componantur ex particulis insensibilibus*, id ne verbulo tenus probat, sed solùm dari posse in rerum natura corpuscula ità minuta, vt sensum omnem fugiant, quod planè certum est. Cæterùm, vtrum maiora corpora sint solùm textura, & coaceruatio istorum insensibilium iuxtà se positorum, quod in titulo proban-

dum

dum susceperat, vel vnica massa tota continua, nullo modo discutit: Quòd hæc suppositio sit falsa suadetur: Nam continuitas est proprietas omnis quantitatis, & perindè magnis, ac paruis quantitatibus competit: Vndè quantitas magnarum rerum, v. g. olei, aquæ, ferri, adamantis, tàm est continua, quàm quantitas corpusculorum insensibilium. Vndè sicuti corpusculi quantitas non constat ex alijs minoribus corpusculis iuxtà se positis, sed habet omnes suas particulas vnitas, & sub vnica totali figura contentas; ita quoque quantitas vnius adamantis, aut vnius aquæ, est tota continua, nec constat ex quantitatulis inter se diuisis; quarum quælibet habeat propriam figuram; sed habet omnes suas partes continuatas, & abinuicem indiuisas, ac sub vnica totali figura comprehensas.

Probatur tertiò conclusio: Principia rerum naturalium talia esse debent; vt ex ijs omnia naturalia fieri possint: Atqui ex particulis quantitatis, per figuras, & localem motum variatis, omnia naturalia fieri non possunt; ergò non possunt principia rerum naturalium. Maior patet: Probatur minor: in rebus naturalibus plures sunt vita, cognitione, & appetitu sensitiuo præditæ; videmus enim pecudes viuere, sentire, imaginatione, memoria, estimatiua, sensu communi, visu, auditu; & alijs sensibus obiecta cognoscere, discernere, æstimare; percipere voluptates, & dolores; rapi affectionibus amoris, odij, vindictæ, audaciæ. Atqui vita, cognitio, voluptatis, dolorisque perceptio, passiones amoris, & odij non possunt fieri ex solis particulis quantitatis variè figuratis, ac localitèr motis; ergò particulæ illæ non possunt esse principia rerum naturalium. Maior videtur certa. Minor etiam constat, quis enim putet cognitionem

nem in hoc solo consistere, quòd vna particula quantitatis, quæ ex seipsa cognoscitiua non est, alteri collidatur; aut ex hoc fieri perceptionem voluptatis, affectum amoris, &c.

Respondere solent Renati discipuli ad hoc argumentum, quod vrgentissimum est, animalia non cognoscere, nec percipere obiecta, nec propriè affici voluptate, aut dolore, nec tangi amore, vel odio; sed esse insensibilia quædam naturæ artefacta, quæ licèt forinsecùs referant ea signa, quæ homines edere solent eiusmodi cognitionibus, ac affectionibus præditi; attamen propriè non magis cognoscunt, aut doloribus, ac voluptatibus afficiuntur, quàm simulacra, quæ ridentis, flentis, timentis, amantis speciem referunt, quamuis intrinsecùs hæc non sentiant: aut horologia, quæ signant horas, quamuis earum successionem non cognoscant.

Sed hæc responsio prorsùs intolerabilis est: Tùm quia repugnat sensui communi, & receptissimis ab initio mundi nationibus: Tùm quia Scriptura Sacra passim cognitionem aliquam tribuit animantibus, & perceptiones voluptatis, ac doloris: Tùm quia detrahit sine vllo prorsùs fundamento perfectionem operibus Dei, quasi verò non potuisset Deus vitam sensitiuam cognitionem, & perceptiones voluptatis, ac doloris animalibus tribuere. Tùm demùm quia non explicat, sed penitùs destruit naturæ phœnomena: omnibus enim indicijs conuincimur animalia esse vita, sensitiuaque cognitione prædita, & planè sic liceat tam aperta repudiare indicia, eadem licentia poterit quisque fingere alios homines non esse ratione præditos, sed esse hominum simulacra, vita, sensu, ac ratione carentia, quamuis extrinsecùs horum speciem, & signa referant.

Et si dicas, bruta etiam plura indicia rationis extrinsecùs dare, nec tamen propterea ratiocinantur; quidni ergò poterunt cognitione sensitiua carere, licèt plura eius iudicia extrinsecùs exhibeant? Respondeo hæc signa rationis esse leuissima, & in pluribus deficientia; quamuis enim in quibusdam operibus videantur rationabilitèr procedere, in infinitis alijs pereant contra rationem: Et prætereà euidentissimis argumentis infrà referendis, disput. 2. quæst. 6 art. 4. conuincimur bruta esse irrationabilia: At verò cognitionem sensitiuam illis inesse omnia indicia probant, & nulla conuincens ratio contrarium suadet.

Probatur demùm quartò ratione, quam suprâ contra Atomistas vrgebamus; Nàm principia rerum naturalium debent esse principia veræ generationis; idest debent esse eiusmodi, vt saluemus ex his produci nouas in mundo substantias: sed principia Renati non sunt eiusmodi; ergò non sunt vera principia rerum naturalium. Maior infrà probabitur accuratiùs: ostendemus enim nouas in Mundo produci substantias, & non solùm præexistentes variari accidentalitèr; quam productionem vocant Physici *generationem substantialem*: Minor verò de se euidens est; nàm particulæ illæ quantitatis sua comixtione, agitatione, diuersisque figuris nihil possunt efficere nisi nouos aceruos, nouasque concretiones, non verò nouum ens substantiale: Vndè Epicurus conformitèr ad hæc principia vocabat entia naturalia *concretiones particularum, seu atomorum*.

Obiectiones non refero, quia vix vllis rationibus sua principia stabilis Author, quem impugnamus: solùm duo dici possent ex eius doctrina deprompta. Primò principia Philosophiæ debere esse clara, & euidentia: Non occurrunt autem

principia clariora, & euidentiora, quam extensio, figura, & motus localis, nàm materia, & forma Peripateticorum sunt res obscuræ; ergò hæc sunt genuina veræ Philosophiæ principia. Secundò, ex his principijs, & conclusionibus ab illis deductis saluari, & explicari possint omnia naturæ phænomena; ergò non sunt alia quærenda, nec meliora optanda.

Respondeo ad primum argumentum procedere æquiuocatione: Alia enim sunt principia discursus nostri, & alia principia rerum constitutionis. Principia discursus sunt quædam propositiones, seu veritates per se notæ, ex quibus ad veritates occultas inuestigandas procedimus, & hæc principia sanè debent esse clara, & certa, cum declarent, & certificent conclusiones, sintq; purissimi, ac primi luminis naturalis radij; & de illis intelligendum est; est quod dici solet, principia debere esse per se nota, & certa. Principia verò constitutionis rerum sunt, ex quibus, & à quibus causantur res ipsæ: & hæc planè non sunt nobis clara, sed occulta, & obscura, nec nisi magno labore innotescunt, & à paucis inueniri, ac perspicacis intelligentiæ acumine lustrari possunt, adeò vt poeta meritò dixerit.

Felix qui rerum potuit cognoscere causas.

Vndè modus philosophandi, quem tenet Renatus hoc ipso suspectus est, quòd proferat quidem pro principijs constitutiuis rerum quædam ab omnibus cognita, & inuentu facillima; sed pro his explicandis assumat quædam doctrinæ principia non modò dubia, sed etiam falsa, & nulla satis conuincenti ratione suffulta: vt *quòd omnis motus de se rectus est, nec nisi per violentam collusionem obliquetur, quod omne quod mouetur, semper moueatur, nec possit se suo motu exonerare, nisi illum alteri*

alteri imponendo, *&c*. Valeat ergò hic philosophandi modus in his, quæ clara, ac certa esse debent obscurus, ac dubius, in his verò, quæ latere, ac obscura esse consentiunt omnes sapientes, suspecta facilitate nimis apertus.

Ad secundum respondeo ex principijs Renati non posse reddi rationem rerum naturalium, vt suprà ostensum est præcipuè de cognitione, & vita brutorum. Deinde rationes, quas de quibusdam ex suis principijs reddit Renatus, vel violentæ sunt, vel gratuitæ, ac fictitiæ, quæque satisfaciant quidem imaginationi, non tamen intellectui, similes fabulosis illis narrationibus, quæ delectant quidem vt ingeniosæ, sed non persuadent, nisi fortè simplices. Demùm esto ex doctrina huius Authoris, explicari, aut potiùs imaginationis comprehensibilia fieri possent naturæ phænomena, non tamen propterea sequeretur eam esse veram sicuti eam adeò confidentèr iactat: nàm etiam alijs modis res à Deo fieri, & ab hominibus explicari possunt, Ptholomeus, Copernicus, & Ticho Brahe contrarias, & inter se pugnantes hypotheses, quæ proindè simul veræ esse nequeunt, in Astrologia constituunt, & tamen ex ijs quilibet astrorum phænomena explicare potest: Quidni ergò à pari naturæ phænomena poterunt à viro ingenioso ex falsis suppositionibus declarari; præcipuè cum nonnisi entium naturalium corticem, sensibus percipiamus. Hoc argumentum sibi in fine 4. partis proponit quidem, sed soluit solùm ex quadam defectuosa paritate, quam ideò referendam, & impugnandam omittimus, quia argumenta ex paritate sunt leuissima, & ad explicandum, quàm ad persuadendum accommodatoria.

§. III.

§ III.

Statuitur vera sententia circa principia rerum naturalium.

COnfutatis aliorum opinionibus, nunc statuendum est quænam sint principia rerum secundùm Peripateticorum sententiam. Ens autem naturale dupliciter considerari potest, scilicèt in fieri, & in facto esse, seu in statu generationis, & in statu constitutionis: Vndè explicanda sunt eius principia tàm generationis, quàm constitutionis. Pro resolutione.

Dico primò: Principia generationis rerum naturalium sunt materia, forma, & priuatio. Ita docet Aristoteles hic, in cuius sententiam vnanimi consensu extinctis aliorum Philophorum opinionibus omnes deinceps conspirarunt. Conclusio autem supponit entia naturalia substantialitèr generari, & corrumpi, quod infrà magis declarabitur; & videtur constare, tùm ex communi omnium sensu, & loquendi modo; tùm experientia, qua cernimus in mundo nouas rerum species generari, & posteà corrumpi: Sic animal nascitur, & moritur; ignis gignitur, & extinguitur; caro formatur, & posteà destruitur; itaut substantiæ illæ antequàm producerentur, non essent, & postquàm periere, ampliùs non existant, sed ex illis nouum rerum genus essentialitèr diuersum formetur: Hoc posito.

Probatur euidentèr conclusio: Nàm tot sunt principia generationis rerum, quot requiruntur ad generationem nouæ substantiæ; sed tria requiruntur ad genertionem nouæ substantiæ; ergò tria sunt generationis principia. Probatur minor; Nàm generatio est transitus de non esse substan-

stan-

ſtantiali ad eſſe ſubſtantiale (tunc enim cenſetur noua ſubſtantia generari, quando antea non erat, & poſteà eſt) ergò ad generationem nouæ ſubſtantiæ tria requiruntur ſcilicèt *non eſſe*, tanquàm terminus, qui relinquitur; *eſſe* tanquàm terminus qui acquiritur, & ſubiectum tranſiens de non eſſe ad eſſe. *Non eſſe*, dicitur priuatio; id, quod dat eſſe dicitur forma; & demùm ſubiectum, quod tranſit de non eſſe ad eſſe, dicitur materia.

Confirmatur concluſio: Nam quidquid naturalitèr fit, ex aliquo fit; vt enim dicit Phyſicorum axioma: *In rebus naturalibus ex nihilo nihil fit*: Sed ſubſtantiæ naturales fiunt, vt patet de igne, planta, animali, &c. ergò datur aliquod ſubiectum commune ex quo fiant res naturales, quodque in omnia ſubſtantiarum genera ſit tranſmutabile, tale autem ſubiectum dicitur materia. Sed quia materia iſta de ſe indifferens eſt ad omnia rerum genera, ſicut cera ad omnes figuras, dari debet prætèr materiam aliquod aliud principium determinans ipſam ad certam ſpeciem entis naturalis, v. g. ad eſſendum hominem, vel ignem, vel arborem: Iſtud autem principium dicitur forma, cuius varietas rerum naturalium diſcrimina facit: Nam quando materia recipit formam aquæ, eſt aqua, ſi illa forma expulſa introducatur forma lapidis, erit lapis, ſi forma ligni, erit lignum, &c. Patet autem, quod illa materia antequàm recipiat formam aliquam, non debet actu illam præhabere, ſed eſſe ſub carentia illius cum aptitudine ad illam recipiendam, quotieſcunq; occurret agens capax illius introducendæ: Hæc carentia formæ cum aptitudine habendi illam dicitur priuatio; ergò tria concurrunt ad generationem ſubſtantiæ naturalis, ſcilicèt materia, forma, & priuatio.

Obijcies primò; Priuatio non eſt principium

generationis; ergò non sunt tria principia. Pro-
batur antecedens: Non ens non potest esse prin-
cipium generationis entis: sed priuatio est no
ens; ergò non potest esse principium generatio-
nis.

Respondeo negàndo antecedens: Ad proba-
tionem distinguo maiorem; Non ens non pote
esse principium generationis, per modum pa
tis influentis, concedo; per modum termini
quo nego: siquidem generatio est mutatio de no
esse ad esse; vndè *non esse*, seu non ens est term
nus à quo generationis. Adde præterea, quò
priuatio non est purum non ens, sed non e
cum aptitudine ad essendum, & ideò ratio
aptitudinis illius potest concurrere ad generati
nem.

Instabis: Priuatio non est in instanti, quo g
neratur aliquid; ergò non principiat generati
nem.

Respondeo dato antecedente, distinguo cons
quens, ergò non principiat generationem p
modum termini à quo derelicti, nego; per m
dum partis constituentis ipsum genitum, conced
Quod enim principiat mutationem per modu
termini à quo, non debet, esse, dùm fit mutati
sed potiùs excludi debet, & relinqui.

Obijcies secundò, Agens est etiam principiu
generationis; ergò dantur quatuor principia. Pr
batur antecedens: Nàm sicut omne, quod fit
aliqua materia fit; ita omne quod fit, ab aliq
agente fit.

Respondeo agens esse solùm principium extr
secum, de quo modo non agimus.

Dices: Etiam priuatio est tantùm principiu
extrinsecum; siquidèm principiat per modum te
mini exclusi.

Respon-

Reſpondeo: priuationem eſſe quidem extrinſecam genito, non tamen ſubiecto generationis: Oportet enim, vt ſubiectum generationis priùs intrinſecè fuerit priuatum forma, ad hoc, vt poſſit illam recipere: vndè priuatio eſt intrinſeca generationi ex parte ſubiecti.

Obijcies tertiò: Forma corrupta eſt etiam terminus à quo generationis; ergò ſunt pluſquàm tria principia.

Reſpondeo: Formam corruptam requiri ſolùm per accidens ad generationem, inquantum materia nequit eſſe ſine forma, adeòque antequàm nouam acquitat, debet præextitiſſe ſub veteri: Attamèn ſi materia poſſet eſſe ſine vlla forma, nihilominùs fieret generatio. Vndè forma corrupta ſolùm ſe habet per accidens ad generationem.

Dices: Saltem diſpoſitiones præuiæ concurrunt ad generationem: nam antequàm fiat ignis ex ligno, debet præcedere calor diſponens, &c. ergò debent annumerari inter principia.

Reſpondeo diſpoſitiones reduci ad materiam veluti aliquid præparatiuum eius; & ideò non annumerantur inter principia, quamuis omnes fateantur eas aliquomodo concurrere ad generationem.

Dico ſecundò: Principia entis geniti conſtitutiua, principia in facto eſſe ſunt ſolùm duo, materia ſcilicet, & forma.

Probatur facilè concluſio; Siquidem tot ſunt principia entis geniti, ſeu in facto eſſe conſtituti, quo remanent tranſacta generatione: ſed ſolùm duo remanent tranſacta generatione; ergò ſunt ſolùm duo principia entis geniti, ſeu in facto eſſe conſtituti. Maior patet ex terminis: Probatur minor: Nàm adueniente forma excluditur priuatio; vt dum materia ligni facta eſt ignis, ceſſat

in

in ea priuatio ignis, ergò remanet solùm materia, & forma: Quæ duo principia, cùm sint maximi momenti, & veluti duo cardines entium naturalium: ideò accuratè sunt explicanda singulis quæstionibus. Cæterùm de priuatione nihil ampliùs dicendum occurrit solùm recolendum est ex Logica, priuationem esse carentiam formæ in subiecto apto ad formam: Vndè duo dicit, scilicèt carentiam formæ, & aptitudinem ad recipiendam formam. Concurrit igitur ad generationem, quatenùs dicit aptitudinem ad formam, & necessariò prærequiritur ad hoc, vt materia sit susceptiua formæ.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Materia Prima rerum naturalium.

EX præmissis constat duo esse principia constitutiua entis naturalis, materiam scilicèt, & formam. Nunc de vtraque sigillatim agendum est: & sanè, si quis consideret Antiquorum circa principia opiniones, manifestè videbit omnes aliquomodo agnouisse ista duo principia, materiale scilicèt, & formale, quamuis, vt aduertit Aristoteles, non satis penetrauerint vtriusque principij naturam, & conditiones. In primis enim, qui ponebant pro principio elementum aliquod, v.g. ignem, aut aquam, per illud principium intelligebant materiam; cui prætereà diuersam dispositionem adiungebant, vt raritatem, vel densitatem; fluiditatem, vel soliditatem,

tatem, per quam materia illa communis in varia rerum genera formaretur. Democritus verò, & Epicurus atomos, veluti rerum omnium materiam statuebant; dispositionem verò atomorum veluti formam agnoscebant, per quam res diuersificarentur, sicuti lapides sunt materia domus dispositio verò lapidum est quasi forma eius, vndè patet omnes consentire dari principium materiale, ex quo cuncta fiant, & principium formale, per quod cuncta diuersificentur, ac in determinato entis modo constituantur. Tota ergò difficultas est in explicanda natura illius materiæ, quod fiat quinq; articulis; in quorum primo quæretur, quid sit materia: In secundo, an habeat actum entitatiuum, vel potiùs sit pura potentia in omnia rerum genera versatilis: In tertio, vtrùm habeat propriam existentiam: In quarto, an diuinitùs possit esse sine forma: In 5. tandem agetur de eius proprietatibus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid sit Materia.

CVM notitia materiæ præcipuè dependeat à cognitione generationis substantialis, pauca statim de ipsa generatione dicenda sunt. Mutatio ergò, quam cernimus in rebus naturalibus, duplex est; vna accidentalis, altera substantialis: Mutatio accidentalis est transitus de vno accidente ad aliud accidens; vt dum homo ex indocto fit doctus, ex frigido calidus, ex paruo magnus dicitur mutari accidentaliter; quia esse doctum, frigidum, calidum, respectu hominis sunt mera accidentia, quæ adueniunt, & abeunt manente eadem

dem hominis substantia. Cæterùm res aliquando mutari videmus non modò secundùm accidentia; sed etiam secundùm ipsam essentiam, & principia substantialia, quando scilicèt ex vna substantia fit alia, vt ex embrione homo, ex homine vermis; ex ligno ignis, ex igne aer. Hæc mutatio dicitur generatio substantialis, & solet definiri; Transitis de vno esse substantiali, ad aliud esse substantiale, seu de non esse; ad esse simplicitèr, quia esse substantiale dicitur esse simplicitèr, esse verò accidentale vocatur apud Philosophos esse secundùm quid.

Quòd autem detur hæc mutatio, seu generatio substantialis, licèt eam satis non agnouerint Antiqui Philosophi, attamèn probari potest duplicitèr: Primò à priori; nam vt ait Diuus Thomas Opuscul. cap. 74. Mundi perfectio exigebat, vt in eo essent omnia substantiarum genera: sicut ergò in mundo sunt quædam substantiæ incorruptibiles, ita quoque esse debuerunt in eo quædam substantiæ corruptibiles, in quibus locum haberet generatio, & corruptio, ex quarùm vicissitudine, veluti ex quadam pulcherima scena mundi theatrum ornaretur. Adde præterea, quod generatio nihil aliud est, quàm actio, qua vna substantia creata producit aliam: Sed debuit dari in mundo talis actio; ergò datur generatio substantialis. Probatur minor: Vt enim arguit Diuus Thomas Opusc.2.cap.124.Deus contulit substantijs non solùm vt essent, sed etiam vt alias sibi similes producere possent; vt sic Diuina fœcunditas reluceat, & participetur ab operibus Dei; ergò datur in creaturis actio, qua vna substantia producit aliam.

Secundò idem colligitur à posteriori: Cùm, enim essentia, seu substantia sit veluti basis, origo

& ra-

& radix omnium proprietatum, quæ sunt in re, sicut ex ruina repentina totius ædificij colligimus mutasse fundamenta; ex ramorum ariditate colligimus radicis corruptionem; ex riuuli turbatione colligimus vitiatum esse fontem; ita quoque ex repentina, & irreparabili omnium proprietatum ruina manifestè colligimus corruptionem principiorum substantialium: Cùm ergò ad oculum cernamus rei nonnunquàm proprietates subitò, & irreparabilitèr corruere, vt in morte animalis cessat irreparabilitèr sensus, motus, omnisque, vitalis operatio; in combustione ligni cessant omnes eius proprietates, & loco earum ignis proprietates subrogantur; hinc euidentèr colligitur etiam principium substantiale mutatum esse, ac proindè dari corruptionem, & generationem substantialem.

Hæc veritas confirmatur apertiùs in homine, quem certum est substantialitèr corrumpi in morte, inquantùm anima, quæ est principium eius substantiale, separatur à corpore; quam corruptionem substantialem colligimus à posteriori, ex eo quod videamus cessare omnes operationes, & proprietates hominis; ergò à pari dum videmus variari omnes operationes, & proprietates rei, ipsisque succedere operationes, & proprietates oppositas, manifestè inferendum est variatam esse radicem harum proprietatum, & operationum, scilicèt ipsam rei substantiam; proindèque dari generationem, & corruptionem substantialem: Qua veritate sic constituta facilè colligentur, quæcunque dicenda sunt circa materiam primam: Vndè

Dico primò: Datur materia prima, seu quædam res in omnium substantiarum genera versatilis, sicut cera in omnes figuras variari potest.

Con-

Conclusio patet ex dictis quæstione præcedenti: Tùm quia in omni mutatione necesse est dari aliquod subiectum, in quo talis mutatio exerceatur: sed datur generatio substantialis, vt mox probabimus: ergò debet dàri subiectum talis mutationis, idest materia prima: Tùm quia ex nihilo nihil fit naturalitèr; sed substantiæ naturales fiunt; ergò debent fieri ex aliqua materia: Tùm quia sicut ex nihilo nihil fit; ita quoque nulla res potest redigi in nihilum; ergò post omnem corruptionem rerum debet remanere materia, ex qua fiunt. Vndè veluti cernimus in officina artificum materiam aliquam, ex qua conficiunt sua artefacta, vt in officina Sculptoris lignum de se in omnes figuras transformabile, quod præsupponitur ad omnia sculptilia, & remaet illis destructis, ita quoque datur in officina naturæ quædam materia, ex qua fiunt substantiæ naturales, & quæ sit in omnes substantiarum species transformabilis.

Dico secundò: Materia prima rectè definitur: Primum vniuscuiusque rei subiectum; ex quo inexistenti omnes omnes res naturales fiunt. Hæc definitio recipitur ab omnibus, quam tradidit Aristoteles his verbis: *Materia est primum subiectum: ex quo cum insit, aliquid fit primò, & non secundùm accidens:* Quæ verba in idem omninò redeunt cum nostris.

Explicatur: Inprimis materia dicitur primum subiectum, eò quòd omni naturali generationi subijciatur, veluti lignum subijcitur sculpturæ, & dicitur signantèr *primum*, quia non supponit aliquod aliud prius. Additur, *ex quo inexistente*; idest, intùs manente, & ipsam rei compositionem ingrediente *res omnes naturales fiunt*, quia nulla substantia naturalis, & corporea est, quæ non fiat ex materia.

Præ-

Præter hanc definitionem, aliam tradidit Aristoteles, dicens: *Materia non est quid, nec quale, nec quantum, nec aliquid eorum, per quæ ens determinatur*, vt insinuaret materiam de se nullam rem determinatè esse, sed aliquam potentiam ad omnium rerum speciem indifferentem. Breuior tradi posset definitio materiæ, dicendo. Materia est potentia substantialis, idest, natura quædam, ex qua fieri potest quælibet substantia naturalis, sicuti ex ligno fieri potest quodlibet artificiosum simulacrum.

Necesse autem fuit, vt in rerum natura talis esset materia in omnium rerum genera transformabilis: Primò, vt esset veluti theatrum, in quo mirabilis illa generationum, & corruptionem substantialium scena perageretur.

Secundò vt deseruiret pulcherrimæ huic, quam cernimus, substantiarum diuersitati: dum veluti Protheus alter in tam varias facies transformatur: Nam veluti ad laudem artificis confert, quòd in eius officina sint varia artefactorum genera; ita quoque ad laudem supremi naturæ Opificis, & huius mundi ornatum conducebat, vt in eo essent non modò accidentium, sed etiam substantiarum variæ species.

Tertiò, quia, vt suprà ex D. Thoma dicebamus, mundi venustas exigebat, vt in rebus essent quædam supremæ, Deoque simillimæ, quæ semper essent; quædam verò infimæ, & in rerum confinio positæ, quæ generationi, & corruptioni obnoxiæ, quandoque essent, quandoque non essent: Vndè in illis infimis oportebat esse aliquid subiectum versatile inter quodlibet esse, & non esse, cuiusmodi est materia.

Quartò demùm, quia vt sæpè dicit D. Thomas, Deus, vt sibi perfectè assimiliaret creaturas non

solùm

solùm contulit ipsis, vt essent, sed etiam vt
possent: Vndè in rebus corruptibilibus quo
producit sibi simile, vt ignis ignem, planta
tam, homo hominem. Creaturæ autem no
sunt agere ex nihilo: (hoc enim solius De
prium est) Vndè ad hoc vt res producere
simile, necesse fuit illis à Deo subministrar
teriam aliquam positam quidem extrà nihilu
tamen ad nullum entis genus determinatam
qua quodlibet agens posset facere sibi simile

Dico 3. Materia realitèr distinguitur à f
substantiali.

Probatur conclusio: Nàm quæ sæparantur
litèr distinguuntur: Sed forma separatur
teria: ergò realitèr ab illa distinguitur.
patet. Probatur minor: siquidem pereunt
mine, separatur forma constitutiua homir
eius materia; pereunte ligno, & in ignem co
so, desinit forma ligni, & tamen manet eiu
teria sub forma ignis: ergò realitèr separantu

ARTICVLVS II.

Vtrùm Materia prima ita sit pura potenti
nullum includat actum entitatiuum.

CVm materia sit quædã potentia substan
vt profundiùs innotescat eius essentia,
tiendum est, an in genere entis ita sit pura
tia, vt nullum prorsùs actum includat:
autem duplex est scilicet actus essentiæ, &
existentiæ: Actus essentiæ est, per quem
tia ponitur sub determinato essendi modo,
terminata rerum specie; Sic forma lapidis

tur actus essentiæ lapidis: quia constituit lapidem in certo gradu entis: vndè illa essentia carebit actu essentiali: quæ de se ad nullum entis modum determinatur, sed vaga est, & indifferens ad omnes entis modos. Actus verò existentiæ est; per quem actualis quædam essentia ponitur perfectè extra causas, & nihilum, de quo plura dicentur in Metaphysica. Quæritur hic; vtrùm materia in sua entitate, prout distinguitur à forma substantiali, includat actum vel essentiæ, vel existentiæ: Prima difficultas resoluetur in hoc articulo; secunda verò in sequenti.

Dico: Materia in sua entitate nullum includit actum essentiæ; sed est pura potentia in genere entis de se indifferens ad omnes essendi modos; sicuti cera nullam de se includit figuram artificialem, sed est transformabilis in omnes figurarum modos. Conclusio est contra quosdam extraneos, quam tamen communitèr docent Thomistæ omnes, & plures alij.

Probatur primò authoritate Aristotelis, qui expressè dicit, *materiam non esse quid, neque quale, neque aliquid eorum, per quæ ens determinatur:* Sed ens determinatur per actum essentialem; ergò materia in se nullum includit actum essentialem. Vndè idem Aristoteles dicit materiam se habere in ordine entis naturalis, sicut lignum in ordine artificiali: vndè veluti lignum de se nullam includit figuram artificialem, sed est in potentia ad omnes; sic materia est in potentia ad omnes actus essentiales. Expressius est etiam D. Th. qui perpetuò inculcat materiam esse puram potentiam in genere entis. Vndè 1. parte, quæst. 7. art. 2. *Materia*, inquit, *non est ens in actu*, *sed potentia tantùm*. Et 7. metaph. lect. 2. *Materia per formam est ens actu cum de se sit potentia tantum*

quam etiam sententiam attribuit Platoni Op. 15. c.7. Idem expressit Augustinus 12. Conf. c.7. cum dixit: *Duo fecisti, Domine, vnum prope te* (scilicèt naturas) *aliud prope nihil*, scilicèt materiam, quam ideò vocat *prope nihil*, quod nihil sit actu, sed in potentia ad omnia. Ideò Antiqui Poetæ materiam vocabant *chaos, & tenebras*, eò quòd sit expers omnis perfectionis, & actualitatis.

Probatur ratione: Quod est in potentia in ordine entis simplicitèr, non includit actum entitatiuum, & essentialem: Sed materia prima est in potentia in ordine entis simplicitèr; ergò nullum includit actum entitatiuum. Maior patet: Nam eadem res in eodem ordine non potest esse actus, & potentia; si igitur materia sit potentia in ordine entis simplicitèr non potest in eodem ordine includere actum. Cùm autem ens simplicitèr sit primum ens, in quo fundantur entia secundùm quid, & actus simplicitèr sit prior, quàm actus secundùm quid; si materia sit in potentia in ordine entis simplicitèr, nullum prorsùs includet actũ entitatiuum. Maior verò probatur: Nam materia est in potentia respectu huius, quod fit ex illa; sed ens simplicitèr fit ex materia ergò materia est in potentia in ordine entis simplicitèr. Maior patet. Minor verò probatur: Nam illud fit ex materia, quod producitur per generationem substantialem: sed ens simplicitèr producitur per generationem substantialem; ergò ens simplicitèr fit ex materia. Maior certa est: Nam materia est principiũ ex quo aliquid generatur. Minor verò declaratur. Nam in eo differt generatio substantialis ab alijs productionibus, quòd aliæ productiones terminentur ad aliquod ens secundarium, & accidentale, vt calefactio ad esse calidum: ægrotatio ad esse ægrum, quæ sunt entia solùm secundùm quid,

& acci-

& accidentaria: at verò generatio terminatur ad ens simplicitèr, ideſt ad ens primarium, & ſubſtantiale, quod nullum ſupponit prius; v. g. ad eſſendum hominem, plantam, lapidem, &c. Hæc ratio omninò profunda eſt, & iuxtà principia Ariſtotelis euidentèr conuincens. Vndè, vt clariùs explicetur.

Nota, veteres Philoſophos negaſſe in rerum natura produci ens ſimplicitèr, ideſt entitatem ſubſtantialem, & primam; quia, vt refert Ariſtoteles, non poterant intelligere, ex quo fieret prima illa entitas ſubſtantialis: vel enim, inquiebant, illud primum ens fieret ex nihilo, vel ex ente: non ex nihilo, quia ex nihilo nihil fit; non ex alio ente, quia quod iam eſt ens ſimplicitèr, non fit ens ſimplicitèr. Vndè concludebant, nullum ens ſimplicitèr de nouò produci, ſed ſolùm id quod erat ens ſimplicitèr, variè modificari per quoſdam ſtatus ſecundarios, & accidentales; ac proindè negabant dari generationem ſubſtantialem, dicentes, omnem diuerſitatem rerum eſſe ſolùm diuerſam diſpoſitionem accidentalem entis ſimplicitèr, ſecundùm quod vel condenſabatur, vel rarefiebat, coagulabatur, vel fluidum fiebat, &c. Sed Ariſtoteles rem profundiùs conſiderans reperit dari in mundo veram generationem ſubſtantialem, ideſt, noua entia ſimplicitèr in mundo produci, quæ non fierent nec ex alio ente ſimplicitèr, nec ex nihilo, ſed ex aliquo medio inter ens, & nihilum, ſcilicèt ex quadam potentia entitatiua, quam vocauit materiam; quæ nec eſt nihil, nec ens actu, ſed realis potentia ad eſſendum. Ex quo patet Ariſtotelem docuiſſe materiam in ordine entis eſſe puram potentiam, nullumque includere actum entitatiuum.

Reſpondebis; Materiam eſſe quidèm potentiam

in ordine entis simpliciter, ideòque à Philosophis vocari ens in potentia, immò puram potentiam; non tamen ita vt nullum habeat actum entitatiuum, sed quia eius actus est imperfectus, & vlteriùs complebilis per formam; Vndè simpliciter loquendo materia est potentia, secundùm quid tamen, & imperfectè est ens in actu, aliàs esset nihil.

Sed contrà: Nam materia non potest habere actum entitatiuum, qualiscunque sit; ergò nulla solutio. Probatur subsumptum: Nam per illum actum entitatiuum qualemcunque constituetur in ratione entis, & substantiæ actualis: sed materia non potest esse ens, & substantia actualis; ergò. Maior patet: & in primis quòd per illum actum materia esset ens actuale: nam munus actus entitatiui est cōstituere aliquid in ratione entis actualis: quod etiam esset substantia actualis per illum actum constat; nam actus ille esset actus substantialis, & non accidentalis; ergò constitueret materiam in ratione substantiæ actualis. Minor verò declaratur: si enim materia esset actualis substantia, & ens actu: esset primum ens actu, ac proindè ens simpliciter: vndè per generationem materia non fieret ens simpliciter, & actualis substantia, sed solùm reciperet accidentarias modificationes: nam id, quod est, non fit, vt rectè dicebant Antiqui si igitur materia sit de se actualis substantia, & ens simpliciter, ex ea per generationem non fiet ens simpliciter, & actualis substantia. Hoc argumentum insinuat D. Thomas Opusc. 15. cap. 7, his verbis *Cum ponitur materia ens actu, nihil differt dicere materiam, substantiam rei; sic enim Antiqui Naturales, qui ponebant materiam esse aliquod ens in actu, dicebant materiam esse rerum omnium substantiam.*

Ex

Ex quo patet, vel negandam esse generationem entiũ, & substantiæ simplicitèr, idest primi entis, vel dicendum materiam esse puram potentiam in ordine entis, & substantiæ.

Impugnatur secundò ista responsio: Nam si materia ex se haberet actum entitatiuum, talis actus non esset secundùm quid, & imperfectè actus, sed actus simplicitèr: consequens est falsum; ergò, & antecedens. Probatur sequela: Nam actus primus substantialis, & qui est basis omnium aliorum, est actus simplicitèr; sed actus materiæ, si quem haberet, esset talis; ergò Maior patet. Vt enim habetur ex D. Thoma Op 31. sicut esse substantiale, seu primum esse, est esse simplicitèr, ita actus substantialis, qui est primus, & basis aliorum, est actus simplicitèr. Minor verò declaratur; & in primis quòd talis actus esset substantialis, patet; non enim esset accidentalis: quòd etiam esset primus, nàm supponeretur ad omnes alios; quòd etiã esset basis aliorum, nam alij reciperentur in illo tanquàm in primo. Neque refert, quòd talis actus non esset perfectus: sed vlteriùs perfectibilis per formam; nam sicut perfici non est fieri simplicitèr, sed solùm secundùm quid; ita quòd aliquid sit actus imperfectus, & vlteriùs perfectibilis, non impedit quin sit actus simplicitèr. Adde, quòd si materia haberet actum qualemcunque, non posset dici pura potentia in ordine substantiæ, & entis; Nam sicut puræ tenebræ sunt, in quibus nihil est de luce etiam imperfecta; ita pura potentia est, in qua nihil est de actu etiam imperfecto.

Respondebis tandem (& est vltimum effugium Aduersariorum) actum entitatiuum materiæ non esse actum propriè dictum, & physicum, sed solùm actum metaphysicum, seù potiùs logicalem; in-

inquantùm scilicèt materia, cùm sit res quæ
& non purum nihil, habet differentiam, q
stinguitur ab alijs rebus; quæ differentia d
actus metaphysicus.

Sed contrà est: Tùm quia omnis actus met
sicus debet fundari in actu physico: Tùm qui
teria differt ab alijs rebus, inquantùm est
potentia; hic enim est proprius eius chara
ergò differentia materiæ non est actus etiam
taphysicus. Cæterùm, si illam different
quamuis non sit actus, Aduersarij velint v
actum, erit purus illius nominis abusus.

Probatur tertiò conclusio, euertendo funda
tum Aduersariorum. Licèt materia non incl
vllum actum, non sequitur eam esse purum n
sicut contendunt Aduersarij; ergò nullum es
rum fundamentum. Probatur antecedens: N
vt ait Aristoteles, & cum eo D. Thomas 1. Ph
lect. 9. inter purum nihil, & ens actu, datur
dium, scilicèt potentia realis, & positiua ad
nes actus entitatiuos; ergò ex eo quòd materia
sit purum nihil, non sequitur eam esse ens a
sed solùm puram potentiam realem, & positiu
Vndè Aristoteles diuisit ens reale in actum, &
tentiam; vt insinuaret aliquam entitatem d
quæ sit pura potentia in ordine entis.

Probatur vltimò conclusio rationibus cons
batis; Nam primò in definitione materiæ ne
dem vestigium actus apparet; ergò materia n
lum includit actum. Probatur consequentia;
finitum enim cognoscitur per definitionem.

Secundò, si materia includeret actum, vel e
actus purus, vel mixta ex actu, & potentia: si
actus purus, seu tota actus, cur dicitur pote
& non potiùs actus si miscetur ex actu, & pot
tia; ergò non est prima potentia, primumq; s
mustum, iectum.

Tertiò, tota entitas materiæ conſiſtit, in eo, quòd ſit receptiua formæ ſubſtantialis, per quam fiat actu ſubſtantia: atqui eſſe receptiuum formæ non eſt eſſe ens actu, ſed potiùs ens in potentia; ergò tota entitas materiæ conſiſtit in hoc quòd ſit potentia.

Quartò ſi entitas materiæ eſſet actus, vel eſſet actus ſubſiſtens, vel actus informans: Non primum, quia actus ſubſiſtens eſt perfectior actu informante; non ſecundùm etiam, quia aliàs eſſet forma; ergò nullo modo eſt actus.

Quintò, ſi materia eſſet actus, vel eſſet actus ſubſtantialis, vel accidentalis; neutrum dici poteſt; ergò nullum. Maior patet: Nam ens actus diuiditur in ſubſtantiam, & accidens. Minor probatur: & in primis quòd actus materiæ non ſit accidentalis, de ſe patet; nam materia pertinet ad rationem ſubſtantiæ: quòd verò non ſit actus ſubſtantialis efficacitèr probatur: Nam forma definitur ab omnibus, actus primus ſubſtantialis; ergò materia non habet ex ſe actum ſubſtantialem.

Sextò, omnis actus eſſentialis, & entitatiuus eſt forma, vt ſæpè repetit D. Thomas, eò quòd formet, & determinet eſſentiam ad certum genus entis; & modum eſſendi, ſed materia non eſt forma; ergò nec actus entitatiuus.

Septimò demùm, quæro ab Aduerſarijs quid intelligant per actum eſſentialem? vel enim intelligunt omne id, quod non eſt nihil: itaut actus opponatur nihilo, & quidquid non eſt nihil dicatur actus; & in hoc ſenſu ſine dubio materia erit actus, quia non eſt nihil; ſed res aliqua; Attamèn hoc modo vſurpare nomen actus: eſt abuti terminis, quia inter nihil & ens actu, mediat potentia realis. Vel intelligunt per actum eſſentia-

tialem aliquid determinatum in linea entis, & exprimens specialem modum essendi; in quo sensu dixit D. Thomas; *actum esse id, quod determinat potentiam*; & sic materia non est actus, quia de se est quid indeterminatum, & ad omnes entis materialis species indifferens.

Concludendum est igitur cum D. Thoma 1. contra Gent. cap. 43. in rebus tres gradus reperiri. Inuenitur enim aliqua res, quæ est actus tantùm, scilicèt Deus optimus maximus; & alia res, quæ est potentia tantùm scilicèt materia prima; & demùm alia res, quæ miscetur ex actu, & potentia, cuiusmodi sunt omnes creaturæ inter Deũ, & materiam primam positæ. Vndè, vt arguit idem Sanctus Doctor 1. p. quæst. 105. art. 1. ad 2. sicut Deus est actus purus, nullam habens potentialitatem: ita quoque materia est potentia pura, nihil includens de actu; & ideò substantiæ, quæ fiunt ex materia prima, dicuntur fieri simplicitèr, quia sunt prima entia: quæ non superædificantur alicui enti, sed immediatè producuntur ex potentia essendi simplicitèr scilicèt ex materia prima. Ens autem simplicitèr dicitur, quod est primum non superædificatum alteri priori.

Obijcies 1. Quod est simile primo actui, est aliquomodo actus; sed materia est aliquomodo similis primò actui, scilicèt Deo; ergò est aliquomodo actus.

Respondeo concessa maiori distinguendò minorem: Materia est similis primo actui, vt actus est, nego vt ens est concedo, & nego consequentiam, cùm enim materia non sit actus, non potest assimilari Deo in ratione actus. Attamèn cùm sit suo modo ens, quamuis potentiale, & inchoatum tantùm. Ita quoquè assimilatur aliquomodo Deo in ratione entis.

Insta-

Instabis: Atqui materia debet assimilari Deo, vt actus est; ergò nulla solutio. Probatur antecedens: Nam effectus debet assimilari causæ in eo, quod est ratio causandi: sed Deus causat res inquantùm est actus; ergò materia debet assimilari Deo inquantùm est actus. Simile argumentum sibi obijcit D. Thomas 1. p. q. 44. art. 2. ad 3. ex cuius doctrina ibidem tradita.

Respondeo negando antecedens: Ad probationem distinguo maiorem: Effectus debet assimilari causæ in eo, quod est ipsi ratio causandi, effectus adæquatè sumptus, concedo; inadæquatè sumptus, nego: Materia autem sola non est effectus Dei adæquatus; nàm proprius Dei effectus est ens actu; vndè cùm materia sit solùm potentia entis non potest esse completus Dei effectus, sed simul cum forma sicut constituit vnicum ens, ita quoq; vnicum Dei effectum, qui causatur à Deo tàm secundùm id, quòd est in eo materiale, quàm secundùm, id quod est in eo formale.

Vrgebis: effectus etiam inadæquatus debet saltem imperfectè, & inchoatiuè assimilari suæ causæ in eo, quod est ei ratio agendi: ergò saltem materia erit inchoatiuè actus.

Respondeo etiam materiam esse inchoatiuè actum; non quòd ipsa sit aliquid actu, sed quia est potentia ad actum: Potentia autem est veluti quædam inchoatio actus. Vndè materia sic potest dici similis inchoatiuè primo actui.

Obijcies 2. Materia non est purum nihil; ergò est ens actu: Probatur consequentia. Quod enim non est ens actu, videtur esse purum nihil.

Respondeo ex dictis: negando consequentiam: Nàm vt dictum est ex D. Thoma; inter ens actu, & purum, nihil datur medium, scilicèt potentia,

realis, quæ nec est nihil, nec ens actuale, se
lùm quædam inchoatio entis actualis.

Instabis: Atqui si materia esset solum in
potentia, esset merum nihil; ergò nulla solu
Probatur antecedens; sic enim mundus anteq
produceretur, quia erat solùm in potentia,
purum nihil.

Respondeo distinguendo antecedens: Si m
ria esset solùm in potentia esset merum nihil
esset solùm in potentia obiectiua, concedo;
set solùm in poten ia receptiua, & subiectiua
go. Explicatur potentia obiectiua est mera
repugnantia ad essendum; vt patet ex D. Th
con. Gent. c. 37 vndè est merum nihil. Po
tia receptiua est realis entitas capax ess
omnia: vndè non est nihil, sed aliquid potent
Patet autem quòd materia non est potentia p
modo, inquantùm non repugnat, vt produc
sed secundo modo, inquantùm est res qua
potentialis in omnia entia transformabilis
ideò non est omninò nihil, sed vt dictum e
Augustino propè nihil.

Vrgebis: Potentia non potest impleri ni
actum: Atqui materia, dum producitur, exple
quam potentiam; ergò est Actus; Maior vi
certa, probatur minor: Nàm materia anteq
produceretur erat possibilis, postquàm vèr
producta expleuit illam possibilitatem; ergò
teria explet aliquam potentiam.

Respondeo distinguendo maiorem: Pot
non expletur nisi per actum, potentia pro
dicta, & realis, concedo; potentia negatiua
impropriè dicta, nego: Et distinctione a
cata minori, nego consequentiam. Explic
potentia propria, & realis est entitas actuu
ceptiua, vt intellectus dicitur potentia reali

P

pax omnium ſcientiarum ; & hæc non expletur niſi per actum. Potentia verò negatiua, & impropria, quam potiùs dixeris poſſibilitatem, eſt mera non repugnantia ad eſſendum ; & hæc expletur per omnem entitatem realem , ſiue illa entitas ſit actus, ſiue potentia realis ; vtrumque enim antequàm fieret , erat poſſibile . Hanc ſolùm potentiam, negatiuam dicitur explere materia , quando producitur: vndè non ſequitur eam eſſe actum, ſed ſolùm realem entitatem potentialem . Huius ſolutionis fundamentum tradit D. Thom. 2. con. Gen. cap. 37.

Dices : Quod eſt actualitèr extrà nihilum , eſt ens actu: ſed materia eſt actualitèr extra nihilum per propriam entitatem: ergò eſt ens actu.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: Quod eſt actualitèr extrà nihilum , eſt ens actu , pro vt *Actualitèr* idem eſt , ac de facto , nego ; prout *Actualitèr* eſt idem ac per aliquam actualitatem, concedo . Et ad minorem : Materia eſt actualitèr extrà nihilum, ideſt de facto, concedo ; id eſt per aliquam actualitatem, nego . Explicatur ſolutio: Dupliciter ſumitur *Actualitèr*. Primò vulgaritèr, prout idem eſt , ac de facto , ſicut aliquis dicitur actualitèr mortuus, ideſt, de facto , & verè mortuus . Secundò ſumitur philoſophicè prout idem eſt, ac per aliquam actualitatem, ſicut aliquis dicitur actualitèr doctus , poſtquàm conſecutus eſt actualitatem doctrinæ. In hòc ſecundo ſenſu materia non eſt actualitèr extrà nihilum , ideſt, per aliquam actualitatem, quam ex ſe habeat ; ſed ſolùm eſt actualitèr extrà nihilum in primo ſenſu, ideſt, de facto, quia de facto non eſt nihil : Vndè non ſequitur eam importare actualitatem , ſicut non ſequitur mortem importare aliquid actualitatis, quamuis aliquis dicatur actu mortuus.

Objicies tertiò: Quod est bonum, est entitas actualis, sed materia est bona; ergò est entitas actualis. Minor est D. Thomæ. Maior probatur: Nam, vt idem, D. Thomas dicit, intantùm aliquid est bonum inquantùm est in actu.

Respondeo distinguendo maiorem: Quod est bonum actu completè, concedo; quod est bonum in potentia, & incompletè, nego. Materia autem non est bona actu, & perfectè, sed solùm inchoatiuè; seu, vt loquitur D. Thomas, *intantùm dicitur bona, inquantùm est bona potentia.*

Dices; Omnis differentia est actus: sed materia prima suam habet differentiam; ergò est actus: Maior videtur certa; siquidèm sicut genus est natura potentialis, ità quoquè differentia est natura actualis. Minor verò constat: Nàm materia differt à forma; ergò habet suam differentiam.

Respondeo distinguendo maiorem; Omnis differentia est actus, differentia propriè dicta, concedo: differentia impropriè dicta, nego. Materia autem propriè nec habet genus, nec differentiam: Nàm constare genere, & differentia proprium est entis completi; Vndè cum materia non sit ens completum, sed solùm quædam entis inchoatio, ideò non habet propriè genus, & differentiam.

Instabis: Atqui differentia materiæ, quantumuis sit impropria, debet esse aliqualitèr actus; ergò nulla solutio. Probatur antecedens: Nàm materia sublunaris differt à materia cœlesti, vt dicetur infrà: sed materia sublunaris non potest differre à cœlesti per puram potentiam, sed solùm per aliquem actum; ergò differentia materiæ debet esse aliqualitèr actus. Probatur minor: Nam materia sublunaris, & cœlestis non possunt differre in eo, in quo conueniunt; sed conueniunt in ra-

ratione potentiæ (siquidem vtraque est potentia:) ergò non possunt differre per potentiam, sed solùm per aliquem actum.

Respondeo negando subsumptum: Ad probationem concessa maiori, distinguo minorem: Materia sublunaris non potest differre à cœlesti nisi per actum, intrinsecè importatum, nego; extrinsecè connotatum, concedo. Et similitèr ad consequentiam; ergò indifferentia materiæ debet esse actus, intrinsecè importatus, nego; extrinsecè connotatus, concedo. Explicatur solutio; vt enim dicit D. Tho. 1. part. quæst. 66. art. 2. ad 4. *Cum potentia dicatur ad actum, ens in potentia est diuersum ex hoc ipso, quod ordinatur ad diuersum actum; vndè materia cœlestis est alia à sublunari, quia non est in potentia ad formam elementi;* idest, eò quòd connotet solùm formas cœlestes, & materia sublunaris formas sublunares; vndè differunt, non quòd importent actum, sed quòd respiciant diuersos actus.

Dices, sic se habet materia ad potentiam, sicut forma ad actum: sed forma non est ita actus purus, quin includat aliquam potentialitatem; ergò è contra materia non est ita pura potentia, quin includat aliquam actualitatem.

Respondeo negando maiorem, & paritatem: Nam licèt forma includat aliquid potentialitatis, materia tamen nihil includit de actualitate. Ratio, & disparitas est, primò quia nulla res creata potest esse perfectè actus hoc enim solius Dei est: vndè omnis creatura habet actualitatem suam permixtam potentia. At verò non est contrà rationem rei creatæ, quòd sit pura potentia; immò hoc maximè congruit infimæ rerum, qualis est, materia, vt sit pura Potentia; sicut suprema rerum, scilicèt Deus est purus actus. Secunda di-

spa-

sparitas est, quia forma sicuti, & omnis ali
creata, est aliquid medium inter primum ac
scilicèt Deum, & primam potentiam, scilicet
teriam; cum ergò medium participet de vtr
extremo, forma debet habere aliquid de actu
aliquid de potentia: At verò materia est infin
rebus; vndè sicuti supremum ens nihil hab
de potentia; ita quoq; infima rerum nihil debe
bere de actu. Vtramq; solutionem sæpè insinua
Th.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm Materia prima habeat propriam existentiam.

ETsi præsentis quæstionis decisio facilè s
tur ex præcedenti (si enim materia nu
includit actum entitatiuum, non potest inclu
existentiam, quæ est perfectissimus, & vlt
actus in linea entis) vt tamen pleniùs discu
natura materiæ, id speciali articulo discu
dum suscipimus. Quid verò sit existentia ex
fesso dicetur in Metaphysica. Interim tamen
aliqualem, & ab omnibus receptam notio
eius tradamus, existentia est extrà nihilum, &
trà causas sistentia; siquidem tunc res existe
citur, quando extra causas, & nihilum sist
Quia verò aliqua res censetur sisti extrà caus
nihilum, quando nihil ei deest requisitum a
tionem entis, ideò Metaphysici definiunt ex
tiam, vltimam entis actualitatem. Hoc pos

Circà præsentem difficultatem duplex est
tentia; Prima est plurimorum extrà D. Th
scholam, qui dicunt materiam habere prop

& p

& partialem existentiam, & formam similitèr aliam existentiam partialem, ex quibus duabus constetur vnica totalis existentia compositi. Fundamentum eorum est, quòd putent, existentiam non distingui ab essentia. Vndè inferunt, quòd sicut materia habet partialem essentiam à forma distinctam, ità quoque, & partialem existentiam. Hoc fundamentum ad radices euertemus in Metaphysica, vbi cum D. Thoma, & omnibus antiquis Philolophis ostendemus in toto composito substantiali vnicam esse existentiam realitèr distinctam à materia, & forma. Secunda verò sententia est D. Thomæ, omnium Thomistarum, & plurium aliorum, qui negant materiam primam de se habere propriam existentiam, docentes eam esse solùm potentiam realem, & positiuam ad existendum: cùm quibus

Dico: Materia prima nullam de se habet existentiam, sed solùm existit per existentiam totius compositi, quam recipit mediante forma, sicut corpus viuit per vitam totius animalis, quam recipit mediante anima. Hæc conclusio est D. Thomæ, qui eam luculentèr tradit quæstione 4. de potentia, art. 1. dicens: *Materia non potest existere sine forma. quidquid enim in rerum natura inuenitur, actu existit, quod quidem non habet materia, nisi per formam, quæ est actus eius. Vndè non habet sine forma in rerum natura inueniri.* Et 1. p. quæst. 16. art. 3. ad 3. *Materia*, inquit, *secundùm se, neque habet esse*, idest existere, *neque cognoscibilis est*. Idem satis innuit Aristoteles, qui dum soluit argumentum Antiquorum dicentium materiam debere esse ens actu existens, quia aliàs esset nihil; non dicit (quod sine dubio satis in prōptu esset) materiam habere partialem existentiam, sed solùm quòd inter ens actu existens, &

nihil

nihil datur medium, scilicet potentia reali
stendi, quæ est veluti prima entis inchoatio.
tit igitur Aristoteles materiam non habere
existentiam, sed esse puram potentiam rec
nam existentiæ.

Probatur conclusio, primò ratione funda
tali: Existentia est entis extrà causas, & nih
sistentia: sed materia ex se non est ens con
tum extrà causas, & nihilum; ergò materia
non habet existentiam. Maior patet, tùm e
nomine, tùm ex notione suprà tradita exi
tiæ; tùm ex communi Theologorum loq
modo, qui ideò vocant existentiam, *terminu*
turæ, quia per eam terminatur productio rei
nor verò probatur. Nam ens censetur sisti
causas, & nihilum, quando nihil ipsi deest
situm ad rationem entis: sed materia præcisè
pta non est talis, qui nihil desit ad rationem
requisitum; ergò materia ex se non est ens co
tutum extrà causas, & nihilum. Maior patet
quamdiù res non habet ea, per quæ constituit
ratione entis, censetur adhuc esse in tenden
rationem entis; ac proindè nondùm sisti
causas, & nihilum; seu non esse in ipso te
entis, sed potiùs in via essendi. Minor verò
batur: nàm materia non est, nisi quædam ent
turalis inchoatio, & per formam constitui
ratione entis, sed inchoatio entis nondùm
omnia requisita ad rationem entis, ergò m
ex se non est talis cui nihil desit ad rationem
tis: Vndè ex se non habet sistentiam extrà nil
sed solùm tendentiam à nihilo ad ens cuius
choatio. Hanc rationem duobus verbis co
xus est D. Thomas 1. parte, quæst. 7. art. *M*
prima, inquit, *non existit in rerum natura*
ipsam, cùm non sit ens in actu, sed potentia ta

Confirmatur magis hæc ratio: Tùm quia ens naturale conſtat ex duobus, actu ſcilicet, & potentia: actus eſt ipſa forma, potentia verò eſt materia: Vndè non eſt ens naturale, niſi materia compleatur per formam; ac proindè materia ſine forma non eſt ens exiſtens, ſed inchoatio entis, quæ completur per formam; tùm quia eo modo materia exiſtit, quo eſt ens; exiſtentia enim eſt actus entis: ſed materia ex ſe non eſt ens niſi in potentia; eſt enim id ex quo fit ens; ergò materia non exiſtit niſi in potentia.

Reſpondebis materiam eſſe ens inchoatiuè, incompletè, & partialitèr; ideòque ſiſti extrà nihilum incompletè, & partialitèr; ſicque habere exiſtentiam incompletam, & partialem.

Sed contrà: Nàm ens incompletum, & inchoatum non poteſt habere vllam prorſus exiſtentiam; ergò nulla reſponſio. Probatur antecedens: Nam exiſtentia eſſentialitèr eſt id quod aliquid ſiſtitur, & terminatur in linea entis, itaut vlteriùs non tendat ad hoc, quod ſit ens: ſi enim vlteriùs tenderet ad eſſendum ens, ſine dubio non intelligeretur ſiſti, & terminari: Atqui quod eſt ſolùm ens inchoatiuè, & incompletè, vlteriùs tendit ad hoc vt ſit ens; ergò nullo modo poteſt intelligi exiſtens etiam partialitèr.

Confirmatur hæc impugnatio: Nàm ens naturale non componitur ex materia, & forma, ſicut ex duabus partibus, quaſi integralibus, vt imaginantur Aduerſarij, quarum quælibet actu partialitèr habeat ea, quæ conueniunt toti ſicut corpus componitur ex partialibus mēbris; quorum quodlibet eſt actu partialitèr corpus; ſed ſicut ex partibus eſſentialibus, quarum neutra etiam partialitèr habet ea, quæ conueniunt toti eſſentiæ, ſicut viuens componitur ex anima, & corpore, quorum

neu-

neutrum seorsim viuit etiam partialitèr. sicut repugnat corpus habere sine anima partialem vitam, ita quoque repugnat ma habere sine forma etiam partialem existenti quòd existentia sit actus totius entis, sicu totius animalis.

Dices; Anima hominis separata est ens i pletum,& tamen habet propriam existentia gò materia quamuis sit ens incompletum, habere propriam existentiam.

Respondeo 1. animam separatam non l existentiam partialem, sed totalem; vt eni D. Thomas, anima hominis dat existentiam ni, quam postea totam retrahit ad se, qua morte deficiunt dispositiones requisitæ, vt met corpus. Vndè hoc exemplum nihil fa astruendis partialibus existentijs.

Respondeo secundò distinguendo antec Anima hominis est ens incompletum, inco tione indigentiæ, quasi egeat aliquo ad esse nego: incompletione vlterioris communica tis, quatenus illud esse quod habet, potest v communicare corpori, concedo. Explicatu prium est animæ humanæ, quòd sit per se su tia actualis, operans,& subsistens, vt patet e 10. de Trinitate, cap. 7. quia non est inco in ratione entis ob ingentiam, quasi eg quo ad operandum, & essendum; habet en stentiam, & operationem spiritualem, qu dependet à materia; sed incompletione vl communicabilitatis, quia existentia, qu bet, est vlteriùs receptibilis in corpore. non censetur completa, donec communice dicit Caietanus 1. parte, quæst. 76. artic Cæterùm materia,& omnes formæ præter a rationalem sunt incompletæ etiam incompl

i

indigentiæ, quatenùs egent sua comparte, vt constituantur in ratione entis; cuius signum est, quòd materia nunquàm reperiri potest sine forma; & aliæ formæ statim pereant, vbi separantur à materia: Vndè nec materia, nec aliæ formæ possunt habere existentiam sibi propriam, & partialem, sed existunt in toto, & per totius existentiam.

Probatur prætereà conclusio varijs rationibus; & quidem primò. Materia est solùm in potentia respectu termini generationis: Sed primum esse, seu prima existentia est terminus generationis; (nam generatio definitur, transitus de non esse, seu de non existere, ad esse, seu existere) ergò materia est solùm in potentia respectu existentiæ.

Secundò existentia est vltimus actus entis, qui proindè non competit nisi enti completo; sed materia non completur nisi per formam; ergò non existit nisi per formam.

Tertiò existentia est positio rei extrà omnes causas: Sed materia sine forma non est extrà omnes causas: adhuc enim non habet causam formalem; ergò non existit ex se, & sine forma.

Quartò, existentia supponit formam; ergò non potest competere materiæ sine ipsa forma. Probatur antecedens: Actus secundus supponit primum: sed forma est primus actus materiæ; ergò materia supponit formam.

Quintò, existentia est actus perfectior quàm forma; ergò si materia de se non habet actum formalem, à fortiori nec actum existentiæ: Probatur antecedens ex Dionysio, qui referente D. Thoma, vocat existentiam formam formarum, & actualitatem actualitatum.

Sextò demùm; si materia prima haberet propriam existentiam, non posset componere vnum

ens

ens per seecum forma; Consequens est falsum; ergò, & antecedens. Probatur sequela: Vnum per se dicitur, quod habet vnicum esse, & vnicam existentiam: atqui compositum ex materia, & forma non haberet vnicam existentiam, sed duas; ergò non esset vnum per se, sed solùm per accidens. Nec valet si dicas, existentiam materiæ comparari ad existentiam formæ, sicut potentia ad actum, ideòque facere vnum ens substantiale cum forma; quia, vt ait Aristoteles, vnum ens per se fit ex actu, & potentia.

Contrà enim est; Nam fieri non potest, vt idem in eodem genere sit actus, & potentia; ergò cùm existentia materiæ (si quàm haberet) esset actus in genere existendi, non posset esse potentia in eodem genere. Vndè Diuus Thomas 7. de potentia, art. 2. ad 9. dicit, *esse, seu existentiam non posse comparari ad actum vlteriorem tanquam potentiam*.

Quæres ad pleniorem horum omnium intelligentiam, quomodo materia recipiat existentiam.

Respondeo quòd vt iàm dixi, in quolibet composito non nisi vnica existentia, quæ est vltima entis actualitas, seu actus entis completi, & terminati in linea entis: vndè cùm materia compleatur in ratione entis per formam, recipit quoque existentiam mediante forma. Quomodo autem id fiat explicat Caietanus exemplo aptissimo lucis. Idem enim ordo seruatur ad participandam existentiam, quæ est diuinissima omnium formalitatum, vt sæpè dicit Aristoteles, qui seruari solet ad recipiendam lucem, quæ est diuinissima qualitatum sensibilium: Sicut ergò ad participandam lucem, 1. requiritur aliquod subiectum capax lucis, 2. requiritur quædam dispositio

tio in illo subiecto, qua fiat proximè capax lucis: scilicèt perspicuitas, seu diaphaneitas: 3. ea posita statim corpus illuminatur à Sole, & fit actu lucidum; ita quoque ad participandum esse, seu existere (nam pro eodem vtrumque sumitur) primò requiritur subiectum capax essendi; & huiusmodi subiectum est materia prima: Secundò requiritur quædam dispositio substantialis, per quam tale subiectum fiat proximè capax ad essendum, seu compleatur in ratione entis; & talis dispositio est forma: Tertiò demùm posita forma in materia statim in vi causæ efficientis datur existentia: Et sicut vnica datur in tali corpore perspicuo luciditas, quæ non est actus nec solius corporis, nec solius perspicuitatis, & totius compositi ex corpore, & perspicuitate, ita quoq; datur in toto composito, v. g. in arbore, vnica existentia, quæ non est actus solius materiæ, aut solius formæ, sed totius compositi, ex materia, & forma. Eiusmodi exemplum rem omninò apertam facit, & adhuc magis inculcabitur in Metaphysica.

Applicari autem potest hæc doctrina existentiæ viuentis, quæ est ipsa vita: *Nam viuere viuentibus est esse, seu existere*, vt ait Aristoteles; videmus ergò in animali dari vnicam simplicem vitam quæ nec est animæ solius: nec corporis solius; nec partim corporis, partim animæ, sed totius coniuncti ex anima, & corpore: Vndè ad illam vitam primò requiritur subiectum capax vitæ, scilicèt corpus; secundò requiritur informatio animæ, nam sine anima corpus viuere nequit. Deindè, vbi anima est in corpore, vt forma in materia, in eodem momento aduenit vita, tanquam actus totius compositi ex anima, & corpore, & inseparabilitèr concomitans animam. Quod ergò videmus in existentia viuentium, scilicèt in vita, pariter tribuen-

buen-

buendúm est existentiæ aliarum rerum; itaut quælibet res habeat vnicam existentiam, quæ sit actus totius compositi, & adueniat materiæ per formam: Vndè D. Thomas sæpè dicit, quòd *esse*, seu existere *sequitur formam, & datur per formam*.

Obijcies 1. Quod habet proprium fieri distinctum à fieri formæ, habet propriam existentiam: Sed materia habet proprium fieri distinctum à fieri formæ; ergò habet propriam existentiam. Maior certa est: nam fieri dat esse, seu existentiam; facere enim idem est, ac existentiam dare. Minor verò probatur; nam materia facta fuit per creationem, formæ autem fiunt per generationem substantialem: Sed creatio est distincta à generatione: ergò materia habet proprium fieri distinctum à fieri formæ.

Respondeo negando minorem. Ad probationem distinguo maiorem: Materia facta fuit per creationem ad se speciatim terminatam, nego; terminatam ad totum compositum, sub quo creata est, concedo. Et concessa minori, nego consequentiam sub distinctione data. Explicatur solutio: Impossibile est, quod materia sola creetur, sed semper creatur totum compositum ex materia, & forma Vndè *materia non creatur*, inquit D. Thomas, *sed concreatur*, cuius rationem reddit 1. p.q.45.art.4. Quia creatio terminatur ad ens, vndè sicut materia non est ens, sed solùm inchoatio entis, & completur in ratione entis, quando est in toto composito; ita quoque creatio non terminatur ad materiam, sed ad totum compositum.

Instabis: Materia saltem aliquomodo terminat creationem ergò saltem aliquomodò existit.

Respondeo distinguendo consequens: Existit per existentiam partialem sibi propriam, nego; per existentiam totius compositi, in quo creatur,

tur, concedo. Solutio patet ex dictis.

Vrgebis: Ergò materia pereunte compoſito corrumpitur, quod eſt contra Ariſtotelem, & D. Thomam. Probatur conſequentia: Corrumpi eſt amittere eſſe: atqui materia pereunte compoſito, amittit eſſe; ſiquidem non habet aliud eſſe, ſeu exiſtere, quam totius compoſiti; ergò pereunte compoſito materia corrumpitur.

Reſpondeo negando conſequentiam. Ad probationem diſtinguo maiorem: Corrumpi eſt amittere eſſe, ita vt nullum aliud eſſe ſubrogetur, concedo, ſi aliud eſſe ſubrogetur, nego. Materia autem quando deperdit vnum eſſe, v.g. exiſtentiam ligni, ſtatim recipit aliud eſſe, v. g. eſſe ignis. Nam *corruptio vnius eſt generatio alterius*. Vndè materia non deperdit, ſed solùm mutat exiſtentias. Sicut ergò ſeruus non dicitur liberari ex eo, quod ab vna ſeruitute tranſeat ad aliam, nec homo nudus ex eo, quod deponendo vnam veſtem aliam ſimul induat; ita nec materia dicitur corrumpi, cum ita vnum eſſe deponat, vt aliud ſtatim recipiat.

Obijcies 2. Quod eſt prius compoſito, non exiſtit per exiſtentiam compoſiti: ſed materia eſt prior compoſito; ergò non exiſtit per exiſtentiam compoſiti. Maior videtur certa: Minor verò probatur: Nam cauſa eſt prior effectu, & principium prius principiato: Sed materia eſt cauſa, & principium compoſiti; ergò &c.

Reſpondeo 1. cum Caietano Opuſc. de ente, & eſſentia q. 8. diſtinguendo maiorem: Quod eſt prius compoſito; prioritate temporis, concedo prioritate naturæ, & cauſalitatis, nego. Prioritas enim naturæ non eſt prioritas exiſtendi, ſed solùm prioritas cauſandi: Vndè non impedit ſimultatem realem; & ideò, quod eſt prius natura,

buendum est existentiæ aliarum rerum; itaut quælibet res habeat vnicam existentiam, quæ sit actus totius compositi, & adueniat materiæ per formam: Vndè D. Thomas sæpè dicit, quòd *esse*, seu existere *sequitur formam, & datur per formam*.

Obijcies 1. Quod habet proprium fieri distinctum à fieri formæ, habet propriam existentiam: Sed materia habet proprium fieri distinctum à fieri formæ; ergò habet propriam existentiam. Maior certa est: nam fieri dat esse, seu existentiam; facere enim idem est, ac existentiam dare. Minor verò probatur; nam materia facta fuit per creationem, formæ autem fiunt per generationem substantialem: Sed creatio est distincta à generatione: ergò materia habet proprium fieri distinctum à fieri formæ.

Respondeo negando minorem. Ad probationem distinguo maiorem: Materia facta fuit per creationem ad se speciatim terminatam, nego; terminatam ad totum compositum, sub quo creata est, concedo. Et concessa minori, nego consequentiam sub distinctione data. Explicatur solutio: Impossibile est, quod materia sola creetur, sed semper creatur totum compositum ex materia, & forma Vndè *materia non creatur*, inquit D. Thomas, *sed concreatur*, cuius rationem reddit 1. p.q.45.art.4. Quia creatio terminatur ad ens, vndè sicut materia non est ens, sed solùm inchoatio entis, & completur in ratione entis, quando est in toto composito; ita quoque creatio non terminatur ad materiam, sed ad totum compositum.

Instabis: Materia saltem aliquomodo terminat creationem ergò saltem aliquomodò existit.

Respondeo distinguendo consequens: Existit per existentiam partialem sibi propriam, nego; per existentiam totius compositi, in quo creatur,

tur,

tur, concedo. Solutio patet ex dictis.

Vrgebis: Ergò materia pereunte composito corrumpitur, quod est contra Aristotelem, & D. Thomam. Probatur consequentia: Corrumpi est amittere esse: atqui materia pereunte composito, amittit esse; siquidem non habet aliud esse, seu existere, quam totius compositi; ergò pereunte composito materia corrumpitur.

Respondeo negando consequentiam. Ad probationem distinguo maiorem: Corrumpi est amittere esse, ita vt nullum aliud esse subrogetur, concedo, si aliud esse subrogetur, nego. Materia autem quando deperdit vnum esse, v.g. existentiam ligni, statim recipit aliud esse, v. g. esse ignis. Nam *corruptio vnius est generatio alterius*. Vndè materia non deperdit, sed solùm mutat existentias. Sicut ergò seruus non dicitur liberari ex eo, quod ab vna seruitute transeat ad aliam, nec homo nudus ex eo, quod deponendo vnam vestem aliam simul induat; ita nec materia dicitur corrumpi, cum ita vnum esse deponat, vt aliud statim recipiat.

Objicies 2. Quod est prius composito, non existit per existentiam compositi: sed materia est prior composito; ergò non existit per existentiam compositi. Maior videtur certa: Minor verò probatur: Nam causa est prior effectu, & principium prius principiato: Sed materia est causa, & principium compositi; ergò &c.

Respondeo 1. cum Caietano Opusc. de ente, & essentia q. 8. distinguendo maiorem: Quod est prius composito; prioritate temporis, concedo prioritate naturæ, & causalitatis, nego. Prioritas enim naturæ non est prioritas existendi, sed solùm prioritas causandi: Vndè non impedit simultatem realem; & ideò, quod est prius natu-

ra,

ra, potest existere per existentiam illius, quod est posterius, quia vtrumque simul realitèr existit. Patet autem, quod licèt materia sit prior composito prioritate causæ, & naturæ, attamen non est prior prioritate temporis, quia nullum instans temporis est, in quo materia non sit in aliquo composito.

Respondeo 2. distinguendò eandem maiorem: Quod est prius secundùm realitatem potentiæ, nego; secundùm actualitatem existentiæ, concedo. Et ad minorem. Materia est prior composito secundùm realitatem potentiæ, concedo; secundùm actualitatem existentiæ nego: Materia enim sicut de se non est nisi potentia essendi, & existendi; ita quoque præcedit solùm compositum secundùm realitatem potentiæ, non verò secundùm actualitatem existentiæ; nam ipsa non existit nisi in toto composito. Alijs terminis dari posset hæc solutio dicendo: Quod est prius per modum entis completi, concedo; quod est prius per modum inchoationis entis, nego. Ratio est, quia; vt iam ostendimus, existentia est actus entis completi; vndè illud solum existit, quod est ens completum.

Instabis; Atqui etiam materia in illo priori naturæ, quo concipitur præsupponi ad formam, & compositum existit; ergò nulla solutio. Probatur subsumptum: Quod intelligitur causans, intelligitur existens: sed materia in illo priori intelligitur causans compositum; ergò intelligitur existens.

Respondeo negando subsumptum: Ad probationem distinguo maiorem: Quod intelligitur causans, per modum causæ efficientis, concedo; per modum causæ materialis, nego. Ratio est, quia causa efficiens causat per modum dantis exi-

exiſtentiam effectui: cùm autem nemo det, quod non habet, oportet quòd cauſa efficiens intelligatur existens, antequàm cauſet, v. g. ſol ante lucem. At verò cauſa materialis cauſat per modum ſubiecti, & potentiæ recipientis eſſe, & exiſtentiam. Ad recipiendum autem exiſtentiam non oportet illam præhabere; vndè cauſa materialis in illo priori, in quo concipitur præuenire conſtitutionem compoſiti, non debet intelligi exiſtens, ſed tendens ad exiſtentiam.

Vrgebis: Atqui etiam quod cauſat per modum materiæ, debet per ſe exiſtere; ergò nulla ſolutio. Probatur antecedens: Quod eſt per ſe extra nihil, per ſe exiſtit: ſed quod cauſat etiam per modum materiæ per ſe eſt extra nihil; ergò per ſe exiſtit. Probatur minor, quod enim eſt intra nihilum, nihil cauſare poteſt.

Reſpondeo negando ſubſumptam: Ad probationem diſtinguo maiorem; Quod eſt extrà nihil completè, & totalitèr concedo; quod eſt extrà nihil inchoatiuè, & vialiter, nego. Vt autem ſupra dictum eſt, materia ſecundùm propriam entitatem, & in illo priori naturæ in quo concipitur præuenire formam, eſt ſolùm extrà nihil inchoatiuè, inquantùm eſt quædam entis inchoatio.

Dices: Quod eſt extra cauſam efficientem, eſt completè extrà nihilum: ſed materia prima, vt præuenit formam, eſt extrà cauſam efficientem: ergò eſt completè extrà nihil. Probatur minor: Nam cauſa efficiens materiæ eſt virtus creatrix: ſed materia, vt præuenit formam eſt extrà virtutem creatricem; ergò eſt extrà cauſam efficientem.

Reſpondeo ex dictis diſtinguendo maiorem: Illud eſt extrà nihilum completè, quod eſt extrà cauſam efficientem, per modum effectus completi

in ratione entis, concedo; per modum effectus incompleti, nego: Materia autem, vt præuenit formam, est solùm aliquid incompletum, & versatile: vndè impossibile est, quòd materia intelligatur completè esse, & conseruari etiam à causa creatrice, nisi sub aliqua forma. Immò, vt dicit D. Thomas, *Materia in Deo non habet propriam ideam, sed eandem ideam cum toto composito, nec creari vllo modo potest, nisi cum forma.*

Replicabis: ergò saltem materia ex se habet existentiam incompletam, & versatilem. Probatur consequentia: Nam eo modo materia existit, quo est extrà nihil, & causam efficientem: sed per se est extrà nihil, & causam efficientem, saltem incompletè, & versalitèr; ergò habet existentiam saltem incompletam, & versatilem.

Respondeo negando consequentiam. Ad probationem, nego maiorem. Nam ad existendum non satis est rem esse quocunque modo extra causam, & nihilum, sed debet esse per modum rei completæ, & terminatæ in linea entis, nam existentia est terminus entis, in quo quiescit productio rei.

Obijcies 3. & simul instabis contra datas solutiones: Inter esse extrà nihil, & causas, & esse intrà nihil, & causas non datur medium; ergò materia debet esse completè, vel intrà, vel extrà nihil, & causas. Probatur antecedens. Nam ens, & nihil immediatè opponuntur.

Respondeo 1. cum Ioanne à Sancto Thoma distinguendo antecedens: Inter esse extrà nihilum, & causas, vel intrà nihilum, & causas non datur medium, secundùm rem, & durationem, quasi in mundo aliquid dari possit, quod nec intrà, nec extrà causas, & nihilum de facto sit, concedo; non datur medium secundùm præcisionem, nego.

Quia,

Quia, vt diximus ex Aristotele, & D. Thoma, inter ens, & nihilum mediat potentia realis essendi, quæ quamuis semper sit, vel intrà, vel extrà nihilum pro omni duratione, attamen præscindi potest secundùm considerationem ab ipsa forma, per quam completè ponitur extrà nihilum, sub quo statu præcisionis non intelligitur esse, vel intrà, nec extrà nihilum, sed aliquid medium, idest, tendentia à nihilo ad ens.

Respondeo 2. Dato antecedente, distinguendo consequens; ergò materia debet esse, vel intrà, vel extrà nihilum, per se ipsam, nego; per existentiam quam habet in toto composito, concedo; Nam sicut forma purè corporea v. g. forma equi, est solùm extrà nihilum, inquantùm existit in composito equi, in quo saluatur, & quo destructo perit; ita quoque materia est extrà nihilum, in quantùm saluatur in aliquo composito, per cuius existentiam existit. Et ideò semper quidem existit extrà nihilum, non tamen per se præcisè, sed per existentiam compositi in quo saluatur.

Obijcies 4. Materia per se subsistit; ergò etiam per se existit. Consequentia patet; nam subsistere, & existere sunt eiusdem rationis. Probatur antecedens: Quod substat formæ, debet per se subsistere: sed materia substat formæ; ergò debet per se subsistere. Maior certa est; nam prius est per se subsistere, quàm substare alteri. Minor verò patet: nam effectus materiæ est substare formæ.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem distinguo maiorem: Quod substat formæ debet per se subsistere, quod substat formæ accidentali, & secundariæ, concedo; quod substat formæ substantiali, nego. Explicatur solutio; Duplex est forma, vt infrà dicetur; vna substantialis, quæ dat esse simplicitèr, seu primum esse suo sub-

subiecto, ipsumque complet in ratione entis; & substantiæ, vt forma hominis, forma ignis, &c. Alia verò est forma accidentalis, quæ dat solùm aliquod esse secundarium, & secundùm quid, vt sanitas, & albedo, &c. Dicimus ergò, quòd subiectum substans formæ accidentali debet quidem in se subsistere, quia forma accidentalis non dat, sed supponit esse substantiale, priùs enim est esse hominem, quàm esse doctum, vel sanum; Attamèn subiectum substans formæ substantiali non debet in se subsistere, quia hoc habet à forma substantiali. Solutio est D. Th. Opusc. 31. Adde prætereà, quòd hoc argumentum nimis probat; nempè materiam esse nobiliorem forma; nam sustentans est nobilius sustentato.

Obijcies vltimò: Existentia non distinguitur ab essentia: sed materia habet essentiam distinctam à forma; ergò, & propriam existentiam.

Respondeo negando maiorem; nam in Metaphysica probabitur omnem essentiam creatam distingui realiter ab existentia: Deindè quamuis existentia esset essentia, non esset tamen qualiscunque essentia, sed essentia actualis, & completa in genere entis: Vndè etiam dato principio Aduersariorum, non sequeretur materiam habere propriam existentiam, quia non habet essentiam completam in linea entis.

ARTICVLVS QVARTVS.

Vtrùm de absoluta Dei potentia materia existere possit sine forma.

FAtentur omnes materiam non posse naturaliter existere sine forma, quia, vel ex se nullam

Iā habet existentiam, vel eam solùm habet dependentem à forma. Sed vtrùm saltem diuinitùs id fieri possit, dubium est inter Authores. Affirmant Scotus, & quidam extra D. Thomæ scholam; negant verò D. Thomas, & Thomistæ communiter. Pro intelligentia difficultatis.

Nota, in Deo duplicem distingui potentiam; aliam naturalem, & ordinariam; aliam supernaturalem, & extraordinariam, & absolutam. Potentia ordinaria est, qua se manifestat in effectibus ordinarijs, seu qua operatur iuxta naturam rerum, & leges ordinarias, quas Dei præscripsit sapientia in gubernatione rerum; vt dum ex semine fit arbor; ex arbore profertur fructus; hæc sine dubio fiunt per potentiam ordinariam. Potentia extraordinaria est, qua Deus operatur supra consuetum rerum ordinem, ex infinita illa virtute, quæ nullis terminis limitatur, sed vt loquitur Scriptura, dum (*facit potentiam in brachio suo*) & infinitam virtutem suam adhibet. Deus enim plus potest, quàm fecerit, & ostendant effectus naturales, vt dicit D. Thomas 1. parte, quæst. 25. ex illa potentia extraordinaria operatur, cùm in mysterio Eucharistiæ accidentia sustinet sine subiecto; in mysterio Incarnationis humanam naturam vnit Diuinæ Personæ; dum facit Virginem esse matrem: dum mortuos vitæ restituit, &c. Huic autem potentiæ absolutæ conceditur quidquid non implicat contradictionem; vt enim dicit D. Thomas 1. parte, quæst. 25. art. 3. Contradictio cùm dicat esse, & non esse, simul destruit ens, ipsumq; reddit impossibile; sic fieri etiam diuinitùs nequit, vt quæ facta sunt, infacta reddantur; quod quis viuat sine vita; quod detur triangulus sine angulis; quod sit homo sine anima rationali, &c. Hoc posito.

Dico: Fieri non potest etiam de potentia Dei absoluta, vt materia existat sine forma. Ita D. Tho. Quod l. 3. q. 3. art. 1. vbi sic ait: *Quod aliquid sit & non sit, à Deo fieri non potest, neque aliquid inuoluens contradictionem, & huiusmodi est, materiam esse sine forma.* Idem repetit 1. parte, quæst. *66.* art. 1. & alijs in locis.

Probatur conclusio ratione D. Thomæ. Si materia existeret sine forma, simul existeret, & non existeret. Atqui hoc implicat contradictionem; ergò nec diuinitùs fieri potest. Minor patet: probatur maior, & in primis, quòd existeret, supponitur; quòd verò non existeret, sic ostenditur: Impossibile est effectum formalem haberi sine forma; sed existere est effectus formalis formæ; ergò impossibile est habere existentiam sine forma. Maior patet tùm ratione; nam effectus formalis est ipsa forma communicata, vel saltem habetur per ipsam cõmunicationem formæ; tùm inductione, sic enim impossibile est viuere sine anima, esse album sine albedine, &c. Minor verò probatur ex ipsa formæ definitione qua dicitur, id quod dat esse materiæ, seu quod facit materiam esse ens actu, vt ait D. Thomas 1. p. q. *66.* art. 1. Vndè infert, *quòd dicere materiam existere sine forma, est dicere ens actu sine actu: quod implicat contradictionem*.

Confirmatur prætereà 1. Quia materia non existit, nisi per existentiam formæ, ergò sine forma nequit existere. Secundò, existentia est positio rei extra causas: sed impossibile est materia sine forma esse extra causas; ergò impossibile est eã sine forma existere. Maior patet ex dictis. Minor probatur: Nam vna, & præcipua ex causis materiæ à qua intimiùs pendet, est ipsa forma; ergò sine forma impossibile est, vt sit extra causas. Tertiò exemplo: Nam sic se habet materia ad formam in existen-

do,

do, ſicut corpus ad animam in viuendo: Sed implicat contradictionem corpus viuere ſine anima; ergò, & materiam exiſtere ſine forma. Probatur paritas; tùm quia ipſa vita eſt exiſtentia entis animati; tùm quia ſicut anima dat vitam; ita, & forma dat exiſtentiam. Quartò, ſi materia haberet aliquam exiſtentiam ſine forma, vel eſſet exiſtentia ſpiritualis, vel corporalis: Non primum, quia ſpiritualitas eſſentialitèr repugnat materiæ; non etiam ſecundum, quia exiſtentia corporalis, dat eſſe actu corpus; exiſtentia enim eſt actu id, quod eſt: Sed repugnat materiam eſſe actu corpus ſine forma; ergò nullam habere poteſt exiſtentiam ſine forma.

Probatur 2. Quod eſt eſſentialitèr incapax exiſtentiæ, nõ poteſt etiam diuinitùs exiſtere: Sed materia ſine forma eſt eſſentialitèr incapax exiſtẽtiæ; ergò nequit exiſtere ſine forma. Maior patet. Nam Deus non poteſt à rebus ipſis remouere eſſentiam, vt facere, quòd equus, cui eſſentialitèr repugnat rationalitas, ſit rationalis. Minor verò probatur: tùm quia exiſtentia eſt actus entis completi. Sed materia ſine forma eſt eſſentialitèr ens incompletum; ergò, & eſſentialitèr incapax exiſtentiæ; tùm quia ſubiectum eſt eſſentialitèr incapax actus ſecundarij ſine primo: ſed forma eſt actus primus entis, & materiæ; exiſtentia verò eſt actus vltimus vt patet ex dictis, & ſæpè repetit D. Thomas: ergò materia ſine forma eſt eſſentialitèr incapax exiſtentiæ. Maior patet inductione: ſic enim quia viſio eſt actus ſecundarius, impoſſibile eſt, vt quis videat ſine potentia viſiua: quia intellectio eſt actus ſecundarius, impoſſibile eſt, vt quis intelligat ſine intellectu.

Confirmatur hæc ratio: Nam vt dicitur communitèr, effectus cauſæ formalis, & materialis nec

diuinitùs suppleri possunt: Sed quòd materia sit capax existendi, est effectus formalis formæ; ergò nec diuinitùs suppleri potest sine forma.

Objicies 1. Deus potest conseruare accidens sine subiecto, vt patet in Eucharistia; ergò, & materiam sine forma. Probatur consequentia: Nam materia minùs dependet à forma, quàm accidens à subiecto; ergò si diuinitùs accidens potest esse sine subiecto, poterit, & materia esse sine forma. Probatur antecedens: Prius minùs dependet à posteriori, quàm posterius à priori: Sed materia est prior forma; subiectum verò est prius accidente; ergò materia minùs dependet à forma, quàm accidens à subiecto.

Respondeo negando consequentiam: Ad probationem nego antecedens: Nam vt inquit Caietanus, plus dependet pura potentia ab actu, quàm actus imperfectus, quale est accidens, ab actu perfecto. Ad probationem, transeat maior, & distinguo minorem: Materia est prior forma, quantùm ad realitatem entitatis, concedo: quantùm ad actualitatem existentiæ, nego: Idest materia cùm sit receptiua formæ: præcedit ipsam in ratione potentiæ receptiuæ, sed quia materia existit per formam, ideò forma præcedit materiam quantùm ad munus existendi.

Objicies 2. Deus se solo sine causis secundis potest quidquid potest cum illis: sed cum forma potest dare existentiam materiæ; ergò etiam sine forma idem potest præstare.

Respondeo distinguendo maiorem: Deus potest se solo quidquid pôtest cum causis secundis, efficientibus, concedo; formalibus, aut materialibus, nego: Nam vt suprà diximus: Deus non potest supplere effectum causæ materialis, & formalis. Et ratio huius est, quia tales causæ causant per

mo-

modum partis, Deus autem non potest esse pars alicuius rei.

Obijcies 3. Deus potest supplere existentiam creatam per propriam existentiam, vt patet in humanitate Christi, quæ non existit per existentiam creatam, sed per Diuinam, supplentem vices creatæ; ergò etiam poterit Deus communicare suam existentiam materiæ, & sic eam reddere existentem sine forma.

Respondeo distinguendo antecedens: Deus potest supplere existentiam creatam per propriam in subiecto capaci existentiæ, concedo; in subiecto incapaci existentiæ, nego. Materia autem sine forma est essentialiter incapax existendi; sicut corpus sine anima est essentialitèr incapax viuendi.

ARTICVLVS QVINTVS.

De vnitate, appetitu, & ingenerabilitate Materiæ.

Constat ex dictis quid sit materia; eam scilicèt esse puram potentiam in genere entis, & substantiæ, quæ de se nullum habet actum, nullamque existentiam, sed per formam completur in genere entis, & redditur existens. Nunc breuitèr explicandum est, qualis sit, idest quomodo sit vna, quomodo formas appetat, & quomodo sit incorruptibilis, & ingenerabilis.

Dico 1. Materia ex se non est perfectè, & completè vna, sed solùm imperfectè, & in potentia.

Probatur facile: Nam eo modo est vna, quo est ens; siquidem vnitas est proprietas entis: Atqui de se non est ens completè; ergò non habet vnitatem

tem completam, sed imperfectam, quæ vlteriùs trahi potest ad omnes entis species, vt ad speciem hominis, bruti, plantæ, &c.

Dico 2. Materia omnium sublunarium est eiusdem rationis: Materia verò corporum cœlestium videtur esse diuersæ rationis à materia sublunarium. Prima pars est omnium, &

Probatur tùm experientia, tùm ratione: experientia quidem; nam videmus materiam eandem transire per omnes gradus entium sublunarium, vt quæ erat sub aqua, & sub terra, postea fit bitumen, deindè ignis, postmodum aer; hinc addensantur in aqua, ex aqua transit in plantam, quam nutrit aqua, postea transit in substantiam animalis, quod alitur planta, &c. Tùm etiam ratione: Nam materia sublunarium in eodem modo respicit omnes formas sublunares, idest, amissibilitèr recipiendas; ergò est eiusdem rationis.

Secunda verò pars est contrà plures Antiquos, qui dicebant, cœlos esse factos ex materia elementari, Plato quidem ex igne, Empedocles verò ex quatuor elementis: vndè vt refert August, 18. de Ciu. Dei. cap.41. Anaxagoras hanc sententiam secutus, pulsus est in exilium ab Athenienfibus, eò quòd docuisset, Solem, quem vt Deum Antiqui venerabantur, esse lapidem ardentem.

Probatur tamen contrà illos, supponendo id, quod in secunda parte ostendemus, scilicet Cęlos esse incorruptibiles ab intrinseco: siquidem materia sublunaris est radix corruptibilitatis; ergò si cœli sint incorruptibiles, debent habere materiam diuersam à sublunari: Nam remotio effectus supponit remotionem causæ.

Confirmatur primò: Materia respiciens amissibilitêr formam, & materia respiciens inamissibilitêr formam sunt diuersæ rationis; potentiæ enim

enim differunt secundùm modum respiciendi actus suos, vt dicit D. Tho. 1. p. q. 66. art. 2. ad 4. sed materia cœlestis inamissibilitèr respicit formam; sublunaris verò respicit eam amissibilitèr, ergò &c.

Secundò: Si elementaris materia sit eiusdem rationis cum materia cœlesti, proindèque capax formæ cœlestis, mirum est quomodo actiuissima corpora, quales sunt cœli non diffundant suam formam ad materiam elementarem, sicuti ignis approximatus ligno diffundit suam formam ad materiam ligni, sed vt supponimus, ex elementis non generatur substantia cœlestis; ergò signum est materiam elementarem non esse capacem formæ cœlestis, & proindè formam cœli exigere materiam diuersam à sublunari.

Dico 3. Materia appetitu innato appetit omnes formas, eas quidem, quas nondùm habet, vel habuit, appetitu quasi tendentiæ, & desiderij; eas verò, quas habet, appetitu quasi complacentiæ, & quietis; quas autem habuit, quodamodo inefficaci, & secundùm quid. Antequàm probetur conclusio.

Aduerte, quòd appetitus est inclinatio, seu tendentia, & ordo rei ad id, quod sibi conuenit: Vndè duplex est, innatus scilicèt, & elicitus. Appetitus innatus est, qui ab ipsa rei natura fluit absque vlla præuia cognitione, per modum naturalis ponderis, & ordinationis: sic grauia innato appetitu tendunt ad centrum mundi, leuia ad circumferentiam; & quælibet res ad id, quod suæ naturæ conuenit. Appetitus elicitus est, qui producitur cum cognitione per modum actus vitalis, quo res se mouet, & excitat ad ea, quæ sibi bona iudicat: sic homo appetitu elicito cupit honores, diuitias, scientias, virtutes, & alia huiusmodi: sic etiam de-

tem completam, sed imperfectam, quæ vlteriùs trahi potest ad omnes entis species, vt ad speciem hominis, bruti, plantæ, &c.

Dico 2. Materia omnium sublunarium est eiusdem rationis: Materia verò corporum cœlestium videtur esse diuersæ rationis à materia sublunarium. Prima pars est omnium, &c

Probatur tùm experientia, tùm ratione: experientia quidem; nam videmus materiam eandem transire per omnes gradus entium sublunarium, vt quæ erat sub aqua, & sub terra, postea fit bitumen, deindè ignis, postmodum aer; hinc addensantur in aqua, ex aqua transit in plantam, quam nutrit aqua, postea transit in substantiam animalis, quod alitur planta, &c. Tùm etiam ratione: Nam materia sublunarium in eodem modo respicit omnes formas sublunares, idest, amissibilitèr recipiendas; ergò est eiusdem rationis.

Secunda verò pars est contrà plures Antiquos, qui dicebant, cœlos esse factos ex materia elementari, Plato quidem ex igne, Empedocles verò ex quatuor elementis: vndè vt refert August. 18. de Ciu. Dei. cap. 41. Anaxagoras hanc sententiam secutus, pulsus est in exilium ab Athenensibus, eò quòd docuisset, Solem, quem vt Deum Antiqui venerabantur, esse lapidem ardentem.

Probatur tamen contrà illos, supponendo id, quod in secunda parte ostendemus, scilicet Cœlos esse incorruptibiles ab intrinseco: siquidem materia sublunaris est radix corruptibilitatis; ergò si cœli sint incorruptibiles, debent habere materiam diuersam à sublunari: Nam remotio effectus supponit remotionem causæ.

Confirmatur primò: Materia respiciens amissibilitèr formam, & materia respiciens inamissibilitèr formam sunt diuersæ rationis; potentiæ enim

enim differunt secundùm modum respiciendi actus suos, vt dicit D. Tho. 1. p. q. 66. art. 2. ad 4. sed materia cœlestis inamissibilitèr respicit formam; sublunaris verò respicit eam amissibilitèr, ergò &c.

Secundò: Si elementaris materia sit eiusdem rationis cum materia cœlesti, proindèque capax formæ cœlestis, mirum est quomodo actiuissima corpora, quales sunt cœli non diffundant suam formam ad materiam elementarem, sicuti ignis approximatus ligno diffundit suam formam ad materiam ligni, sed vt supponimus, ex elementis non generatur substantia cœlestis; ergò signum est materiam elementarem non esse capacem formæ cœlestis, & proindè formam cœli exigere materiam diuersam à sublunari.

Dico 3. Materia appetitu innato appetit omnes formas, eas quidem, quas nondùm habet, vel habuit, appetitu quasi tendentiæ, & desiderij; eas verò, quas habet, appetitu quasi complacentiæ, & quietis; quas autem habuit, quodamodo inefficaci, & secundùm quid. Antequàm probetur conclusio.

Aduerte, quòd appetitus est inclinatio, seu tendentia, & ordo rei ad id, quod sibi conuenit: Vndè duplex est, innatus scilicèt, & elicitus. Appetitus innatus est, qui ab ipsa rei natura fluit absque vlla præuia cognitione, per modum naturalis ponderis, & ordinationis: sic grauia innato appetitu tendunt ad centrum mundi, leuia ad circumferentiam; & quælibet res ad id, quod suæ naturæ conuenit. Appetitus elicitus est, qui producitur cum cognitione per modum actus vitalis, quo res se mouet, & excitat ad ea, quæ sibi bona iudicat: sic homo appetitu elicito cupit honores, diuitias, scientias, virtutes, & alia huiusmodi: sic etiam

pecudes appetitu elicito mouentur ad quærendum cibum, potum, loca sibi commoda, &c. Hoc posito, conclusio non procedit de appetitu elicito, qui nullus omninò reperitur in materia, immò nec in rebus vita destitutis; sed solùm de appetitu innato: itaut sensus sit materiam ex natura sua tendere ad formas, seu inclinari, & ordinari ad ipsas tanquàm ad suum bonum, suamque perfectionem: Conclusionis sic explicatæ probatur prima pars: Nàm appetere formas nihil aliud est, quàm ex se ordinari, & tendere ad illas; sed materia ex natura sua ordinatur, & tendit ad formas; ergò naturaliter eas appetit: Probatur minor: Nam potentia naturalitèr ordinatur ad actum, & inchoatio ad complementum; sed materia est potentia receptiua formæ, & inchoatio entis, quæ per formam completur; ergò materia ordinatur, & tendit ad formas.

Probatur simùl secunda, & tertià pars: Nàm appetitus quando nondùm habet rem cupitam, dicitur appetitus desiderij; quando verò tenet ipsam, dicitur appetitus quietis, & complacentiæ: vt lapis dum est extra centrum, veluti desiderat ipsum; dum verò est in centro, quiescit in eo: ergò appetitus materiæ respectu formarum; quas nunquàm habuit, est appetitus quasi desiderij, respectu verò formæ, quam habet, est appetitus complacentiæ, & quietis.

Probatur demùm quarta pars: Nàm materia naturaliter loquendo non potest amplius habere formas, quas semel habuit; siquidem à priuatione ad formam non datur regressus; ergò appetitus quem habet materia respectu formarum, quas habuit, non potest esse, nisi veluti inefficax, & secundùm quid.

Obijcies; Quod non habet actum, non habet appe-

appetitum: sed materia non habet actum; ergò nec appetitum.

Resp. dist. maiorem: Quod non habet actum, non habet appetitum, per modum actualis tendentiæ, concedo; per modum passiuæ capacitatis, nego: Appetitus autem materiæ non est actualis tendentia, sed solùm naturalis capacitas ordinata ad formam.

Dices: Materia non appetit malum compositi (nullus enim appetitus fertur in malum:) sed si materia, quæ est sub vna forma, aliam appeteret, appeteret malum, & ruinam compositi; ergò materia, dum habet aliquam formam, nullam aliam appetit.

Respondeo materiam solùm per accidens, & propter bonum totius vniuersi appetere ruinam compositi: Primariò enim materia appetit omnem formam, quam non habet, & cuius est capax, siue illa sit perfectior, siue imperfectior ea, quam habet; appetit enim formas, inquantùm est potentia ad ipsas: Potentia autem indifferentèr se habet ad perfectum, & imperfectum, vt dicit D. Thomas 1. p. q. 66. art. 2. sed quod dum illa noua forma introducitur, alia expellatur, sicque destruatur vetus compositum, hoc est per accidens, & quasi prætèr intentionem materiæ, & tamen hoc ipsum non est purè malum, sed cedit in bonum totius vniuersi, cuius pulchritudo consistit in ea rerum modò nascentium, modò intereuntium varietate; sicut pulchritudo comediæ consistit in varietate scenarum: vt autem dicit Seneca, *Vniuersus mundus histrioniam exercet*.

Dico 4. Materia est incorruptibilis, & ingenerabilis: vndè à solo Deo produci, & destrui potest. Ita communitèr omnes.

Probatur conclusio; Nàm sicut naturalitèr ex

nihilo nihil generari potest; ita quoque nec in nihilum abire; ergò necesse est, vt omnis generatio supponat materiam, & omnis corruptio relinquat materiam; ac proindè materia nec generatur, nec corrumpitur, sed est aliquid præsuppositum ad omnem generationem, & relictum post omnem corruptionem. Attamèn totum compositum corrumpi potest, quia compositum consistit in vnione materiæ, & formæ, quæ separari possunt, sicque destrueretur compositum, quamuis vtraque pars remaneat.

Licèt autem materia sit incorruptibilis, dicitur tamen radix corruptionis propter capacitatem, qua potest omnem formam recipere; & cum receptio vnius formæ sit expulsio alterius, vt dum materia ligni recipit formam ignis, excluditur forma ligni, sicut capacitas materiæ est causa, cur nouas formas recipiat, sicque generentur noua composita; ita quoque est causa cur veteres abijciat, sicq; corrumpantur vetera composita.

QVÆSTIO TERTIA.

De Forma substantiali.

Lvstrauimus primum principium rerum naturalium, scilicèt materiam ex qua fiunt, eamq; ostendimus esse in ordine entis puram potentiam versatilem in omnes entium naturalium modos: Nunc agendum est de forma substantiali, per quam materia fit ens actu, & quælibet res in sua specie constituitur. Circa formam au-

autem tria quæremus tribus articulis. Primò, an, & quid sit: Secundò, quomodo educatur de potentia materiæ in rebus genitis: Tertiò, an idem dicendum sit de formis rerum creatarum.

ARTICVLVS PRIMVS.

An, & quid sit forma substantialis?

SIcuti per materiam substantialem intelligimus id, ex quo fiunt omnia naturalia, seu potentiam essendi simpliciter; ita quoque per formam substantialem intelligimus id, per quod omnia in certa specie entis simplicitèr constituuntur; seu ipsum actum dantem materiæ esse simpliciter, idest primum esse. Veluti enim in artefactis, lignum v. g. est materia communis, ex qua fiunt omnes statuæ, figura verò ab artifice inducta quālibet statuam in certa repræsentatione constituit, itaut idem lignum, dum habet figuram Cęsaris, fit statua Cæsaris, dum habet figuram equi, fit statua equi; ita quoque materia substantiarum sublunarium eadem est communis omnibus; sed dum varias formas suscipit, in varias substantiæ species trahitur: dum enim habet formam hominis, fit homo; dum formam equi, fit equus; dum formam arboris, fit arbor. Hoc posito quærimus, an detur talis forma substantialis, & quid propriè sit. Antequàm quæstionem resoluamus, aliquid de varijs formæ diuisionibus, & acceptionibus prælibandū.

Forma igitur generalissimè sumpta est id, quod dat esse, vt dicit, D. Thomas Opusc. 31. seu id, quo res est id, quod est. A Græcis vocatur ἐντελέχεια idest, *perfectio*, eò quod omnis perfectio sit

sit per formam, sicut capacitas perfectionis est per materiam; vndè Aristoteles eam vocat *pulchrum, optimum, diuinum* Dicitur etiam *actus*: eò quòd constituat, & determinet rem ad aliquem certum essendi modum, sicut materia dicitur *potentia*, eò quòd sit de se indifferens ad omnes essendi modos. Vocatur quoque *species*, seu *idea*, eò quòd constituat, & distinguat species rerum.

Diuiditur autem primò in formam extrinsecam, seu exemplar, & formam intrinsecam, seu constitutiuam: Forma extrinseca est, quam res imitatur. vt idea in mente artificis concepta, dicitur forma extrinseca domus. Forma intrinseca est, quæ rem in suo esse constituit; vt anima rationalis est forma intrinseca hominis, qui per eam constituitur in specie humana.

Diuiditur 2. in formam subsistentem, & informantem: Forma subsistens est illa, quæ per se subsistit absque eo, quod sit in aliquo subiecto: sic Angeli sunt forma subsistens; forma quidem, quia determinantur ad specialem essendi modum; subsistens verò, quia non recipiuntur in aliqua materia. Forma verò informans est, quæ in aliquo subiecto recipitur; vt forma equi, quæ recipitur in eius materia.

Tertiò, forma informans diuiditur in substantialem, & accidentalem. Substantialis est, quæ constituit substantiam in suo esse, seu quæ dat esse simpliciter, idest, primum esse, quod nullum aliud supponit: sic anima equi tribuit ipsi esse substantiale, ipsumque in rerum natura primò constituit. Forma verò accidentalis est, quæ superuenit rei iam in suo esse substantiali constitutæ, ipsique tribuit aliquod esse secundùm quid, idest, secundarium; vt fortitudo, & velocitas sunt formæ accidentales equi, quia supponunt illum iam

exi-

existentem in rerum natura, ipsique secundarias quasdam perfectiones afferunt, scilicèt esse fortem, & velocem. His suppositis, solùm hìc agitur de forma substantiali, quæ est præcipua, & aliarum radix, ac fundamentum.

Dico primò: Necesse est dari in rerum natura formam substantialem, quæ cum materia constituat entia naturalia. Ita modò tenent communitèr omnes Philosophi explosis Antiquorum opinionibus, qui eiusmodi formas substantiales non agnouerunt.

Probatur primò conclusio: Nàm materia sola non potest constituere substantias naturales; ergò prætèr materiam necesse est dari aliam partem substantialem, quæ dicitur forma. Probatur antecedens: Nam pura potentia in genere entis non potest sola constituere substantiam naturalem; Sed materia, vt patet ex dictis, est pura potentia in genere entis; ergò non potest sola constituere substantiam naturalem; & proindè præter materiam, ex qua fiunt res naturales, datur forma, per quam fiant, & constituantur in ratione entis actualis.

Confirmatur: Nàm videmus in rebus varias proprietates, quæ rei essentiam consequuntur: itaut si aliquando interruptæ sint, iterùm ab intrinseco pullulent: sic aqua ex natura sua est frigida, & si fortè calefiat, remoto igne suæ frigiditati statim restituitur: sic animal naturalitèr habet motum, & operationes vitales, & si quando apoplexia interrumpantur, curato morbo ens statim recuperat; ergò oportet dari in essentia talium rerum aliquod principium, & aliquam radicem substantialem, ex qua procedant tales proprietates: Atqui talis radix non potest esse sola materia; ergò præter eam datur forma, quæ est radix proprietatum; Probatur minor: Nàm materia est eadem

in

in omnibus: Sed proprietates non sunt eædem in omnibus, immò sæpè sunt oppositæ inter se, vt proprietates ligni opponuntur proprietatibus ignis; ergò materiam sola non potest esse radix proprietatum.

Probatur 2. Nam in generatione substantiali (quam dari suprà probauimus) acquiritur aliquid substantiale, quod antea non erat: Sed id, quod acquiritur, non potest esse materia prima; ergò est ipsa forma: Minor constat: Nam materia prima est ingenerabilis, & supponit ad omnem generationem substantialem: Maior verò declaratur tùm experientia, tùm ratione: Experientia quidem; sic enim animal dum generatur, acquirit vitæ principium, quo constituitur substantia viuens; & dum moritur, illud deperdit: Sic dum ex ligno fit ignis, caloris principium acquiritur, quod antea in materia ligni non erat, &c. Ratione etiam: Nam generatio est transitus de non esse simpliciter, seu de non esse substantiali ad esse simpliciter, seu ad esse substantiale; v.g. de non esse animalis, vel hominis, ad esse animalis, vel hominis; ergò in generatione acquiritur id, per quod res est substantialitèr animal, vel homo. Hoc autem vocamus formam substantialem.

Confirmatur prætereà: Nàm per formam intelligitur principium substantiale distinguens res naturales in varias species; sed datur tale principium; ergò datur forma substantialis. Probatur minor: Cum enim res sint diuersæ substantialitèr inter se, vt homo substantialitèr differt à pecude, & pecus ab arbore; necesse est dari principium substantiale distinctiuum eiusmodi rerum: Cum igitur materia sit eadem in omnibus, necesse est prætcr ipsam dari formam, cuius diuersitas substantiarum varietatem inducat.

His

His omnibus accedit testimonium fidei, quæ docet in homine animam rationalem esse partem. & formam substantialem hominis, radicem omnium proprietatum, omnium sensuum, omnium operationum, ex qua, & corpore constituatur substantia humana: Hoc enim definitum est in Concilio Lateranensi; ergò etiam in cæteris rebus necesse est pratèr materiam dari aliquod principium substantiale, quod eas constituat cum materia, sitque radix operationum, & proprietatum cuiuslibet rei. Probatur consequentia, & paritas: sicut enim per aduentum animæ homo viuit, ac operatur, & per recessum eius moritur; illaque anima est fons omnium, quæ conueniunt homini vt homo est; ita quoque in animantibus videmus esse aliquid, per cuius aduentum viuunt, & per cuius recessum pereunt, quodque est fons, & radix omnium proprietatum; ergò etiam in alijs animantibus, (& idem dicendum de rebus inanimatis) est quædam forma substantialis, per quam sunt, id quod sunt, & quæ est fons omnium proprietatum.

Dices 1. In alijs rebus præter hominem formæ accidentales sufficiunt ad distinguendas res: Nam ignis, & aqua non differunt, nisi inquantùm ignis est summè calidus, & aqua frigida.

Sed contrà: Nàm assignanda est aliqua radix in substantia summi illius caloris, & frigoris: siquidem nisi in ipsa aquæ essentia radicaretur frigiditas, non ita pertinacitèr comitaretur aquam, vt si per violentiam expellatur, statim remota extrema vi, profluat ab intrinseco; quod idem videre est in alijs rebus. Hæc autem radix non potest esse nisi forma substantialis aquæ: cuius signum est, quod si contingat aquam substantialitèr corrumpi, vt dum vertitur in aerem, non

ha-

habebit amplius natiuam illam frigiditatem: sicuti, & ignis extinctus, & in summum versus non habet amplius summum calorem, qui substantiam ignis comitatur.

Dices 2. Forma inhærens subiecto est accidentalis: Sed omnes illæ formæ; quas substantiales vocamus, inhærent alicui subiecto, scilicèt materiæ primæ, ergò sunt solùm accidentales.

Respondeo distinguendo maiorem: Forma inhærens subiecto per modum dantis ipsi esse simpliciter, est accidentalis, nego; si inhæreat per modum actus secundarij afferentis solùm aliquod esse secundùm quid vt esse frigidum vel calidum, concedo. Differt enim forma substantialis ab accidentali, quòd quamuis vtraque sit in subiecto, attamèn substantialis dat suo subiecto esse simpliciter, ipsumque constituit in linea entis, & substantiæ: accidentalis verò non dat, sed supponit in suo subiecto esse simpliciter, cui adiungit aliquod esse secundarium substentatum in primo. Solutio est D. Thomæ 1. p. q. 77. art. 6.

Dico 2. Forma substantialis rectè definitur actus primus materiæ. Ità omnes post Aristotelem.

Dicitur in primis, *Actus*, ad differentiam materiæ, quæ est pura potentia: Dicitur, *primus*, ad differentiam existentiæ, quæ est actus vltimus entis, & ad differentiam formarum accidentalium, quæ sunt solùm actus secundarij, præsupponentes actum substantialem: Additur quòd sit actus materiæ, ad differentiam formarum per se subsistentium, quales sunt Angeli, quæ sunt actus, sed non recipiuntur in materia.

Prætèr hanc definitionem aliæ tradi possùnt, quibus prima hæc explicatur, & natura formæ ampliùs declaratur. Dicitur enim, id per quod substantia est id, quod est; Nam quælibet res est

per

per suam formam: vt homo est homo per animam rationalem: vndè dicitur ab Aristotele, *ratio quidditatis*, idest, constitutiuum rei in sua quidditate, & specie. Dicitur etiam *radix proprietatum*, eò quòd cum primum in genere sit causa cæterorum; forma substantialis quæ est primus actus in genere entis, debet esse causa actuum accidentalium, & proprietatum, quæ procedunt ab ea sicuti surculi à radice, vt dicit D. Thomas 1. p. q. 77. art. 6. Dicitur prætereà, id, quod dat esse simplicitèr, idest, primum esse: Nam sicuti materia est potentia essendi simplicitèr, ita quoque forma est actus essendi simplicitèr: vndè per corruptionem recedente forma perit substantia, solumque remanent illius veluti ruinæ, scilicèt materia, vt patet in morte animalis: & in combustione ligni.

Cùm autem operari sequatur ad esse, & intantùm aliquid agat, inquantùm est in actu, vt sæpè dicit D. Thomas: sicuti forma est primus actus essendi, ita quoque est primum, & radicale principium operandi. Huius autem ratio altiùs repeti potest ex eò, quòd per formam substantialem quælibet res participet naturam Diuinam, ipsaque forma sit quædam deriuatio, & imitatio primi, ac purissimi actus, scilicèt Dei, Deus autem non solùm est in se perfectus per suam entitatem, sed etiam operatiuus; vndè forma substantialis vtrumque hoc munus à Deo participat, & essendi, & operandi.

Sed notandum, quòd in Deo sunt duo genera operationum: vnum principalius, *ad intrà*, inquantùm se ipsum, & in se alia cognoscit, & amat: Alterum minus principale, *ad extrà*, inquantùm suam perfectionem diffundere potest producendo creaturas, quantùm earum conditio patitur, sibi simi-

similee. Et quia quæ vnitur in superioribus, diuiditur in inferioribus, hæc duplex operandi ratio ita distribuitur formis substantialibus, vt prima, & nobilior, scilicèt operatio immanens conueniat formis nobilioribus, seu spiritualibus, quales sunt Angeli, qui licèt non possint se ipsos diffundere ad extrà, producendo alios Angelos, attamen possunt se ipsos, & in se alia, immò Deum ipsum cognoscere, & amare, quòd sine dubio nobilissimum est operandi genus. Secunda verò, & minùs principalis operandi ratio conuenit formis ignobilioribus, scilicèt corporeis, quæ licèt cognitione destitutæ sint, attamen vtrumque à Deo participant & quòd in se perfectæ sint, & quòd hanc perfectionem ad extrà diffundere possint producendo sibi simile. Vndè Athanasius serm. 3. gestorum Conc. Nicæn. dicit, *Deus dedisse omnibus naturam similium propagatiuam*. Sic ignis suam formam diffundit, & sibi simile producit per combustionem: sic planta se ipsam propagat per semen: sic animal suam speciem multiplicat per generationem: Et generalitèr, quantum possibile est, in his corporalibus quodlibet generat sibi simile, inquantùm quælibet forma substantialis est sui diffusiua, & similium effectuum productiua.

Dixi autem consultò, quodlibet producere sibi simile quantùm possibile est, quia non omnia eodem modo id assequuntur, sed aliqua imperfectè solùm, & analogicè, vt sol non generat solem, sed aurum aliqualitèr sibi simile: quædam verò etiam perfectè, vt homo generat hominem, quercus quercum: Cuius diuersitatis ratio est, quia cum nulla creatura agat ex nihilo, sed ex materia quadam, necesse est, vt productio effectuum accomodetur materiæ, ex qua fit; Materia autem, cir-

a quam agunt omnia corporalia, est materia sublunaris, quæ sola capax est alterationis, & generationis. Hæc autem materia est quidem capax omnium formarum rerũ corruptibilium, vt ignis, aquæ, plantæ, hominis, sed non est capax formarũ cœlestium. Vndè omnia corruptibilia possunt inducere in hanc materiam formam suam & sic producere perfectè sibi simile, vt planta plantam; sed cælestia corpora non possunt inducere in talem materiam formam suam, ideòq; nec generare perfectè sibi simile, sed solùm aliquid accedens imperfectè ad suam similitudinem; vt luna generat argentum sibi aliqualitèr simile in candore; stellæ generant lapides pretiosos suum fulgorem imperfectè imitantes. Cæterùm, quomodo licèt omnes formæ substantiales sint actiuæ, indigeant tamen accidentibus, tanquàm immediatis suę efficacitatis ministris, dicetur in quæstione de causa efficienti.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quæ, & quomodo formæ rerum genitarum educantur de potentia materiæ.

EXplicata quidditate formę substantialis, nunc examinandum est, quomodo producatur: Pro eius intelligentia.

Notandum est 1. cum D.Th. 1. p. q. 65. art. 4. quòd forma propriè non fit, nec producitur; vt enim dicit S. Doctor ex Aristotele 7. Met. *Id quod propriè fit, est compositum. Formæ autem corruptibilium rerum habent, vt aliquando sint, aliquando non sint, absque hoc quod ipsa generentur, aut corrumpantur, sed compositis generatis, aut corruptis.*

Et

Et ratio est,quia vt idem dicit: sic alicui competit fieri, & produci, sicut est esse: Forma autem propriè non habet esse, sed est id,per quod compositum habet esse;& ideò non est propriè id quod fit; sed solùm id, quo aliquid fit. Attamen ipsa etiam forma impropriè dicitur fieri. Quomodo autem fiat, id est, quod quærimus.

Notandum 2. Compositum duplici modo fieri posse, 1. per creationem, vt cœlum, & elementa initio mundi à Deo creata sunt: 2. per generationem, vt ignis ex ligno generatur. Differt autem creatio à generatione, quòd omnis generatio supponit materiam ex qua fiat res genita; creatió verò nihil supponit, sed totum ex nihilo producit, etiam ipsam materiam. Quæritur ergò, quomodo fiat forma tàm in composito genito, quàm in composito creato. Primum in hoc articulo resoluetur: Secundum verò in sequenti.

Notandum 3. Formas rerum genitarum esse in duplici differentia. Quædam enim sunt corruptibiles, quæ scilicèt sine materia esse non possunt; vndè cum pereunte composito expelluntur à materia funditùs pereunt: sic moriente equo perit simul forma equi, quia debilior est, quàm quæ subsistere possit extrà materiam, & compositum: seu, vt loquitur Caietanus, *sola non potest sustinere suum esse*. Quædam verò forma est incorruptibilis, quæ scilicèt superstes ruinæ compositi existit sine materia: Eiusmodi est anima rationalis, quæ licèt sit communicabilis materiæ, sicut, & formæ pecudum, attamen proximè accedit ad Angelos, cum quibus conuenit in intelligendo. Vndè propter suam dignitatem ita independens est à materia, vt illud esse, quod dat corpori, possit sola sustinere, sicq; separata subsistere. De vtrisq;formis procedit præsens difficultas. Pro cuius resolutione.

Dico

Dico primò: Formæ corruptibiles rerum generatarum fiunt per eductionem à materia, ſeu educuntur de potentia materiæ. Ità cenſent communitèr omnes Philoſophi: Quæ concluſio vt intelligatur, paucis, & clarè explicandum eſt, quid ſit educi de potentia materiæ.

Educi igitur eſt correlatiuum ad contineri: nam ea ex aliquo educuntur, quæ in aliquo continentur. Vndè eo modo forma dicitur educi de materia, quo dicitur contineri in materia. Duplicitèr autem aliquid poteſt contineri in alio, actualitèr ſcilicèt, & in potentia. Actualitèr continetur, quod in ſua entitate præhabetur tanquàm de facto exiſtens in aliquo: ſic pecunia continetur actualitèr in arca; gladius in vagina; puer in vtero matris. In potentia verò continetur, quod cùm non ſit actualitèr exiſtens in alio, tamen poteſt fieri ex ipſo. Sic omnes figuræ artificiales continentur in potentia in cera, quia fieri poſſunt ex ea: ſic calor cōtinetur in potentia in aqua, quia per actionem ignis calidum fieri poteſt ex aqua. Patet autem, quod formæ, antequàm fiant, non continentur actu in materia, vt putabat Anazagoras, quaſi latitantes in illa, ſicut pecunia latitat in arca: ſolùm ergò formæ antequàm fiant, continentur in materia in potentia, quatenùs fieri poſſunt ex ea tanquam ſubiecto concurrente ad earum productionem. Vndè formam educi de potentia materiæ nihil aliud eſt, quàm fieri ex materia per eius trāſmutationem, quaſi emergendo ex eius potentialitate; & ideò actio illa dicitur eductiua, quæ præſupponit materiam, & agendo dependeret ab ipſa tanquàm ſubiecto concurrente illam reducit de potentia ad actum: Quod totum D. Th. expreſſit dicens; *Educi de potentia materiæ eſt aliquid fieri actu, quod prius erat in potentia.* Ex quo patet ad

eductionem tria requiri, 1. vt materia præsupponatur: vt contineat in sua potentia formam producendam. 3. vt concurrat ad ipsum fieri formæ, ita vt agens non producat eam, nisi dependenter à materia concurrente per modum subiecti præsuppositi ad actionem agentis producentis formam. Hoc supposito.

Probatur conclusio: Formam educi de potentia materiæ nihil aliud est, quàm fieri dependenter à præsupposita materia, in cuius potentia præcontinetur: sed formæ corruptibiles rerum genitarum fiunt dependenter à præsupposita materia in cuius potentia præcontinentur; ergò educuntur de potentia materiæ. Maior patet; Complectitur enim omnes eductionis conditiones: Minor verò declaratur: & in primis quòd materia præsupponatur ad formas genitas, constet. Nam omnis generatio præsupponit materiam: Quòd etiam contineantur in potentia materiæ, manifestum est. Quia habent esse purè materiale, ac materiæ limites non excedens. Quòd verò fiant dependentèr à materia, patet: Nam fieri sequitur ad esse, idest, ipsi proportionatur. Sed tales formæ corruptibiles dependent in suo esse à materia, sine qua non possunt existere; ergò etiam dependent ab illa in suo fieri.

Dices. Forma substantialis non dependet in suo esse à materia; ergò non fit dependentèr ab ea: Probatur antecedens. Nam aliàs materia esset perfectioris conditionis quàm forma.

Respondeo negando antec. & ad probationem nego sequelam. Licèt enim forma corporea dependeat à materia vt recipiente, & veluti à fundamento sine quo esse non potest; attamen rursus materia dependet à forma vt à suo cōplemēto, & à dante sibi esse simpliciter. Cùm ergò, vt dicit

Chri-

Christus, *Beatius sit dare, quàm accipere*, forma quæ dat esse, nobilior est, quàm materia, quæ ipsum recipit.

Objicies, Dum gignitur equus v.g. eius forma creatur; ergò non educitur de potentia materiæ: Probatur antecedens: Creari est fieri ex nihilo: Sed forma equi sit ex nihilo; ergò creatur. Probatur minor: Nam nihil formæ equi erat in materia eius, antequàm gigneretur equus; ergò forma illa fit ex nihilo.

Respondeo ex D. Thoma 1. p. quæst. 104. art. 4. ad 3. negando antecedens: Ad probationem, nego minorem: Ad eius probationem, distinguo antecedens: Nihil formæ equi erat in materia, actualitèr concedo; in potentia, nego: nam materia est potentia ad omnes formas corporeas: Vndè sunt in illa tanquam actus in sua potentia, ex qua fieri potest. Cùm igitur potentia sit veluti quædam inchoatio, & fundamentum actus, formæ quæ fiunt ex materia non dicuntur fieri ex nihilo, sed ex aliquo, scilicèt ex sua potentia reali: Ideòque non creantur, quia creatio est productio rei ex nihilo, idest, ex nullo præsupposito subiecto, in cuius potentia præcontineretur. Similitèr quando forma desinit, non annihilatur, quia semper relinquit aliquid sui, idest, potentiam suam, seu materiam.

Addi potest ex D. Thoma 1. p. quæst. 45. a. 8. quòd forma corporea cùm sit ens, sed id quo aliquid est ens, propriè non fit, nec habet aliud esse, præter esse compositi: Illud autem esse semper præsupponit potentiam suam, idest, materiam, quæ est potentia essendi: Vndè non fit ex nihilo, sed ex aliquo scilicèt ex sua potentia.

Dico 2. anima rationalis non educitur de potentia materiæ, sed creatur, & infunditur à Deo in

in eo instanti, in quo corpus est sufficientèr organizatum, & dispositum ad eius receptionem.

Conclusio ista nunc recipitur ab omnibus, & jnter Ecclesiæ dogmata transiuit. Cæterùm olim ea de re variæ fuerunt opiniones. Quidam antiqui ponentes animam esse mortalem, dicebant eam fieri per generationem, & eductionem, sicuti fiunt aliæ formæ corruptibiles. Hic tamen error fuit paucorum, nam non modò celebriorum Philosophorum, sed etiam totius ferè orbis constans sententia fuit, animas hominum immortales esse: Sed quomodo producerentur, res obscura pluribus visa est. Pythagoras posuit certum animarum numerum ab initio productum esse, quæ ab vno corpore ad aliud per generationem transmigrarent. Vndè celebre effatum fuit apud Pythagoræos. *Ex mortuis viuos fieri, sicut ex viuis mortuos.* Plato alicubi suorum operum dixit, animas descendere de sideribus, in quibus veluti natiuis domicilijs degentes nescio qua curiositate peregrinari gestientes ad corpora commigrabant. Aristoteles licèt dicat principium intellectiuum, idest, animam rationalem venire deforis, attamèn non satis clarè videtur expressisse suam sententiam. Origenes animas nostras Angelos olim fuisse ratus est, qui peccantibus dæmonibus, & beatis Angelis Deo adhærentibus, veluti ancipites fuissent, aut saltem leuiusculè peccassent: Vndè vt magis probarentur, detrusi erant ad corpora humana. Tertullianus tenuit animas traduces esse, ita vt sicut fax à face flammam mutuatur per diffusionem, & traductionem, ità quoque anima ex alia oriretur. Rem sub dubio reliquit Augustinus. Attamèn modò nostra sententia ab omnibus recipitur. Vndè.

Probatur conclusio: Quod enim non dependet

in

in suo fieri à materia, non educitur de potentia materiæ: Sed anima rationalis non dependet in suo fieri à materia; ergò non educitur de eius potentia. Maior patet ex dictis: Nam educi est fieri dependentèr à materia per actionem transmutatiuam materiæ: Minor verò probatur: Nam fieri proportionatur ipsi esse: Sed anima rationalis non habet esse dependens à materia; ergò nec fieri. Probatur minor: Quia anima rationalis etiam separata à materia existit; ergò in suo esse non dependet à materia. Consequentia patet: Antecedens verò est de fide, & efficacitèr demonstrabitur in fine Physicæ.

Confirmatur: Quod excedit potentiam materiæ, non fit dependentèr à materia: Sed anima rationalis excedit potentiam materiæ; ergò non fit dependentèr à materia. Probatur minor: Substantia spiritualis excedit potentiam materiæ: sed anima rationalis est substantia spiritualis, habet enim operationes spirituales, scilicèt intellectum, & voluntatem; ergò excedit potentiam materiæ. Vndè si vniatur materiæ, hoc non est ex dependentia, quasi sine ipsa esse non possit, sed ex communicabilitate, inquantùm potest informare materiam. Cùm enim, vt dicit Dionysius, *Deus coniungat extrema per media*, inter formas purè spirituales, quæ nec à materia dependent, nec ipsi vniri possunt, quales sunt Angeli, & formas purè materiales, quæ non modò materiæ vniuntur, sed etiam ab illa in suo esse dependent, produxit Deus formam mediam, scilicèt animam rationalem, quæ, & posset esse sine materia sicut Angeli, ideòque ab ipsa non dependeret in esse, & fieri, & tamen posse informare materiam, sicuti, & aliæ formæ corporales. Vndè D. Thomas Op. 45. dicit *Animam ratio-*

 tio-

tionalem esse constitutam in confinio substantiarum purè spiritualium, & purè corporearum.

Obijcies: Educi de potentia materiæ est fieri actu in materia id, quod anteà non erat in ipsa, nisi in potentia: sed dum gignitur homo, anima rationalis fit actu in corpore, seu in materia, in qua anteà non erat nisi in potentia: ergò educitur de potentia materiæ.

Respondeo primò negando minorem; quòd scilicèt anima rationalis fuerit vnquàm in potentia materiæ, propter rationem iam dictam in confirmatione.

Respondeo 2. maiorem esse falsam vniuersalitèr sumptam: Educi enim de materia non est fieri in materia, sed fieri ex materia; licèt autem anima rationalis fiat in materia, non tamèn fit ex materia, quia non dependet ab ipsa nec in fieri, nec in esse, nec in conseruari.

Instabis: Educi est correlatiuum ad contineri: sed anima rationalis antequàm fiat præcontinetur in potentia materiæ, ergò educitur de potentia materiæ: Probatur minor: Nàm omnis actus præcontinetur in sua potentia: Sed anima rationalis est actus materiæ, est enim eius forma substantialis; ergò continetur in potentia materiæ.

Respondeo distinguendo minorem: Anima antequàm fiat, præcontinetur in potentia materiæ, vt communicabilis ipsi, concedo; vt producibilis ex ipsa, nego. Explicatur. Anima rationalis, quia est actus communicabilis materiæ; ideò præcontinetur in materia quantùm ad communicabilitatem; sed quia non dependet in essendo à materia, ideò non continetur in ea quantùm ad producibilitatem. Vnde licèt possit dici communicabilis materiæ, non dicitur tamen producibilis ex materia, nec proindè educibilis de materia.

ARTI-

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm formæ rerum creatarum sint eductæ de potentia materiæ.

HActenùs egimus de productione formæ rerum genitarum, nunc agendum de eius productione in rebus creatis: Nàm plura composita sunt, quæ à Deo immediatè creata sunt, vt cœli, & elementa: vt enim dicitur 1. Gen. *In principio creauit Deus Cælum, & Terram*; Vbi per terram, intelliguntur quatuor elementa, vt explicant Interpretes. Quærimus ergò, vtrùm formæ talium rerum creatarum sint eductæ de potentia materiæ, an potiùs creatæ simul cum materia. Pro resolutione.

Dico: Formæ cœlorum, & elementorum in prima rerum creatione non sunt eductæ de potentia materiæ, sed simùl cum materia creatæ. Conclusio est communis inter Thomistas, quam etiam sequuntur plures extranei. Et

Probatur ratione desumpta ex D. Thoma 1. p. q. 65. art. 4. Quod non fit per actionem transmutatiuam materiæ, non educitur de potentia materiæ; sed formæ cœlestes, & elementares non sunt factæ per actionem transmutatiuam materiæ; ergò non sunt eductæ de potentia materiæ. Maior patet: Nàm eductio fit inquantùm materia transmutatur, & reducitur de potentia ad actum, vt diximus ex D. Thoma. Minor verò, quæ est D. Th. probatur: Illud non fit per transmutationem materiæ, quod non fit ex præsupposita materia; sed formæ cœlestes, & elementares non sunt factæ ex præsupposita materia; ergò non sunt factæ per transmutationem materiæ. Maior est certa:

Nàm transmutatio supponit subiectum, quod transmutatur, & transit de potentia ad actum: Transmutatio enim est transitus subiecti ab vno extremo ad aliud. Minor verò probatur: Nàm actio creatiua non præsupponit materiam, operatur enim ex nihilo, & non præsupposita materia: sed formæ cæleftes, & elementares factæ sunt per creationem; Deus enim creauit coelum, & terram, ac proindè formas cœli, & terræ; ergò.

Confirmatur primò: Non enim fingendum est, Deum vnica partiali creatione fecisse materiam cœli, & alia partiali actione ex tali materia eduxisse formam: sed vnica actione fecit totum cœlum ex nihilo, vt patet ex modo loquendi Scripturæ: siquidem, vt diximus ex D. Thoma, creatio terminatur ad ens; vndè cùm materia non sit ens sed solùm potentia essendi, creatio non potest terminari ad eam solam, sed ad totum compositum, & ideò creatio non eduxit formam de materia, seu non fecit formam ex materia, sed fecit formam simùl cum materia.

Confirmatur 2. Educi supponit præcontineri: sed formæ cœlorum, & elementorum nunquàm fuerunt in potentia materiæ; ergò nunquàm eductæ sunt de potentia materiæ. Maior patet. Probatur minor: Nàm intantùm materia est in potentia ad formam, inquantùm priuatur forma; sed materia cœlorum nunquàm fuit priuata sua forma; ergò nunquàm fuit in potentia ad formam: Maior verò est Aristotelis, & D. Thomæ, qui dicunt, materiam esse in potentia ad formam ex eo, quòd sit sub eius priuatione.

Ex his colligitur formas fieri tripliciter. Primò, cùm materia: 2. ex materia 3. in materia. Forma compositi creati fit cum sua materia; forma corruptibilis compositi geniti fit ex materia,

for-

forma verò incorruptibilis fit tantùm in materia, ſed non ex materia.

Obijcies primò: Formam educi, eſt eam fieri dependentèr à materia: ſed formæ cœleſtes, & elementares factæ ſunt dependentèr à materia; ergò ſunt eductæ. Maior videtur certa: Minor probatur: Quia tale eſt fieri, quale eſt eſſe; ſed formæ illæ in ſuo eſſe dependent à materia, cum ſint purè materiales; ergò etiam in fieri dependent à materia.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: Formam educi eſt fieri dependentèr à materia, tanquàm à comparte, in qua fit, nego; tanquàm à ſubiecto præſuppoſito, ex cuius potentia producta ſit, concedo: Et ad minorem. Formæ cœleſtes, & elementares factæ ſunt dependentèr à materia tanquàm à comparte, cum qua productæ ſunt, & in qua exiſtunt, concedo; tanquàm à præſuppoſito ſubiecto, ex quo factæ ſint, nego. Licèt enim Deus fecerit formam cœli ſimùl cum materia cœli, à qua dependet tanquàm à comparte, attamen non fecit formam cœli ex materia præſuppoſita cœli, vnde non eduxit vnam ex alia, & dependentèr ab alia, ſed ſimùl creauit vnam dependentem ab alia.

Inſtabis: Atqui etiam formæ iſtæ dependent à materia tanquàm à ſubiecto, ex quo factæ ſunt; ergò. Probatur ſubſumptum: Quod cauſatur à materia, dependet ab illa tanquàm à ſubiecto ex quo fit; ſed formæ cœli v. g. in ſui productione cauſata eſt à materia; ergò dependet ab ea tanquàm à ſubiecto, ex quo facta ſit. Minor patet: Nàm forma, & materia in conſtitutione compoſiti ſunt ſibi inuicem cauſæ; ideòque ſicut compoſitum ſiue creetur ſiue generetur debet ſemper conſtitui ex materia, & forma; ita quoque ſemper for-

 ma

Nàm transmutatio supponit subiectum, quod transmutatur, & transit de potentia ad actum: Transmutatio enim est transitus subiecti ab vno extremo ad aliud. Minor verò probatur: Nàm actio creatiua non præsupponit materiam, operatur enim ex nihilo, & non præsupposita materia: sed formæ cælestes, & elementares factæ sunt per creationem; Deus enim creauit cœlum, & terram, ac proindè formas cœli, & terræ; ergò.

Confirmatur primò: Non enim fingendum est, Deum vnica partiali creatione fecisse materiam cœli, & alia partiali actione ex tali materia eduxisse formam: sed vnica actione fecit totum cœlum ex nihilo, vt patet ex modo loquendi Scripturæ: siquidem, vt diximus ex D. Thoma, creatio terminatur ad ens; vndè cùm materia non sit ens sed solùm potentia essendi, creatio non potest terminari ad eam solam, sed ad totum compositum, & ideò creatio non eduxit formam de materia, seu non fecit formam ex materia, sed fecit formam simùl cum materia.

Confirmatur 2. Educi supponit præcontineri: sed formæ cœlorum, & elementorum nunquàm fuerunt in potentia materiæ; ergò nunquàm eductæ sunt de potentia materiæ. Maior patet. Probatur minor: Nàm intantùm materia est in potentia ad formam, inquantùm priuatur forma; sed materia cœlorum nunquàm fuit priuata sua forma; ergò nunquàm fuit in potentia ad formam: Maior verò est Aristotelis, & D. Thomæ, qui dicunt, materiam esse in potentia ad formam ex eo, quòd sit sub eius priuatione.

Ex his colligitur formas fieri tripliciter. Primò, cùm materia: 2. ex materia 3. in materia. Forma compositi creati fit cum sua materia; forma corruptibilis compositi geniti fit ex materia,

for-

forma verò incorruptibilis fit tantùm in materia, sed non ex materia.

Obijcies primò: Formam educi, est eam fieri dependentèr à materia: sed formæ cœlestes, & elementares factæ sunt dependentèr à materia; ergò sunt eductæ. Maior videtur certa: Minor probatur: Quia tale est fieri, quale est esse; sed formæ illæ in suo esse dependent à materia, cum sint purè materiales; ergò etiam in fieri dependent à materia.

Respondeo distinguendo maiorem: Formam educi est fieri dependentèr à materia, tanquàm à comparte, in qua fit, nego; tanquàm à subiecto præsupposito, ex cuius potentia producta sit, concedo: Et ad minorem. Formæ cœlestes, & elementares factæ sunt dependentèr à materia tanquàm à comparte, cum qua productæ sunt, & in qua existunt, concedo; tanquàm à præsupposito subiecto, ex quo factæ sint, nego. Licèt enim Deus fecerit formam cœli simùl cum materia cœli, à qua dependet tanquàm à comparte, attamen non fecit formam cœli ex materia præsupposita cœli, vnde non eduxit vnam ex alia, & dependentèr ab alia, sed simùl creauit vnam dependentem ab alia.

Instabis: Atqui etiam formæ istæ dependent à materia tanquàm à subiecto, ex quo factæ sunt; ergò. Probatur subsumptum: Quod causatur à materia, dependet ab illa tanquàm à subiecto ex quo fit; sed formæ cœli v. g. in sui productione causata est à materia; ergò dependet ab ea tanquàm à subiecto, ex quo facta sit. Minor patet: Nàm forma, & materia in constitutione compositi sunt sibi inuicem causæ; ideòque sicut compositum siue creetur siue generetur debet semper constitui ex materia, & forma; ita quoque semper for-

ma dependet à materia tanquàm à causa. Maior verò probatur: Nàm causalitas materiæ in hoc sita est, vt ex ea aliquid fiat.

Respondeo negando subsumptum: Ad probationem, nego maiorem: Ad eius probationem, distinguo: Causalitas materiæ est, vt ex aliquid fiat, respectu compositi, formæ, quibus præsupponitur, concedo, respectu formæ, & compositi, cum quibus creatur, nego. Explicatur solutio; Causalitas materiæ duo dicit munera: Primũ, quòd sit subiectum, ex quo præsupposito aliquid fit. Secundùm, quòd sit potentia formæ sustẽtatiua, & receptiua: ita vt cũ ea componat totum; seu subijci factioni formæ, & subijci eius informationi. Hoc secundũ munus sẽper exercere debet materia respectu cuiuscũq; formæ; sed quantùm ad primũ munus, solùm illud exercet respectu formarũ, quarũ productioni præsupponitur. Vndè illud non exercuit respectu formæ cœlestis, aut elementaris in ipsa creatione, quia tales formæ non sunt factæ ex præsupposita materia, sed simul cum materia; cui consentit modus ipse loquendi, licèt enim dicamus cœlos constare materia, non tamen dicimus esse factos ex materia, sed ex nihilo creatos.

Vrgebis; Totum compositum cœleste non est creatum; ergò nec ipsa forma cœlestis, sed sola materia. Probatur antecedens: Nàm quod creatur, debet esse ex nihilo; sed cœlum non est ex nihilo; ergò non est creatum. Probatur minor: Nàm cœlum est ex materia, & forma, ex quibus componitur; ergò non est ex nihilo.

Respondeo ex D. Thoma, qui sibi illud Aduersariorum argumentum obijcit 1. part. quæst. 45. artic. 4. negando antecedens: Ad probationem, nego minorem: Ad eius probationem distinguo: Compositum cœleste est ex suis partibus

bus ſcilicèt materia, & forma conſtitutiuè, concedo; præſuppoſitiuè, nego. Et ſimilitèr diſtinguo conſequens: Cœlum non eſt ex nihilo, præſuppoſitiuè, nego; conſtitutiuè, concedo: Licèt enim non conſtituatur ex nihilo, ſed ex materia, & forma; actio tamen non fecit ipſum ex præſuppoſita materia, ſed totum illud produxit; vndè fecit ipſum ex nihilo præſuppoſito, quia qui totum facit, nihil præſupponit.

Obijcies 2. & ſimùl vrgebis contrà datam ſolutionem: Materia ſaltem elementorum priùs facta eſt à Deo per propriam actionem, & forma per aliam; ergò forma elementorum facta eſt ex præſuppoſita materia, & proindè educta: Probatur antecedens: Quod conſeruatur per propriam conſeruationem, factum eſt per propriam actionem: ſed materia elementorum conſeruatur per propriam conſeruationem diſtinctam à conſeruatione formæ, & compoſiti; ergò facta eſt per propriam actionem: Maior patet: Quia conſeruatio eſt continuata productio. Probatur minor: Ceſſante conſeruatione compoſiti, & formæ perſeuerat conſeruatio materiæ; ergò materia conſeruatur per propriam, & diſtinctam conſeruationem. Probatur antecedens: Nàm pereunte forma elementari, vt quando ex terra primò creata facta eſt planta, ſemper manſit actio conſeruatiua materiæ; ergò ceſſante actione conſeruatiua ipſius compoſiti creati, perſeuerat conſeruatio materiæ.

Reſpondeo negando antecedens; vt enim dicit Ariſtoteles, *Materia non fit*, ideſt, non habet proprium fieri: Ad probationem, nego minorem: ad probationem eius, diſtinguo antecedens: Pereunte compoſito perſeuerat conſeruatio materiæ, eadem, nego; diuerſa, concedo. Nàm ma-

materia sicut existit in rerum natura per existentiam totius compositi, ità quoque conseruatur per conseruationem compositi: Vndè destructo composito, cessat actio conseruatiua materiæ: sed quia pereunte vno composito aliud statim generatur, ita deficiente vna actione conseruatiua materiæ, altera statim succedit. Vndè semper quidem materia conseruatur, sed non per eandem conseruationem, sicut seruus, qui solet transire ab vno domino ad alium, semper quidem seruus est, sed non eiusdem domini.

Instabis: Actio productiua compositi geniti non potest conseruare materiam; ergò materia conseruatur per distinctam, & propriam conseruationem: Probatur antecedens: Nàm actio conseruatiua eadem est, ac productiua: sed actio productiua compositi geniti non est productiua materiæ; ergò nec conseruatiua; Minor certa est: Nàm generatio supponit materiam; ergò non illam producit: Maior verò constat: quia conseruatio definitur continuata productio.

Respondeo negando antecedens: Ad probationem, distinguo maiorem: Actio conseruatiua debet esse eadem ac productiua, in ijs, quæ existunt per propriam existentiam, concedo; in ijs, quæ non existunt per propriam existentiam, nego. Ratio solutionis est, quia conseruatio est quasi manutenentia in esse, seu in existentia: Vndè ea, quæ carent propria existentia, carent quoque propria actione conseruatiua; & sicut possunt existere per existentiam diuersam ab ea, quam primò habuerunt, dum producta sunt, ita quoque, & conseruari per actionem diuersam ab illa, à qua primò producta sunt. Patet autem, quòd materia non existit per propriam existentiam, sed per alienam, scilicèt per existentiam compositi, & ideò con-

ser-

ſeruatur per conſeruationem compoſiti, licèt ea non producatur.

Vrgebis: Actio conſeruatiua debet eſſe tantæ virtutis, vt poſſit producere id, quod conſeruat; ſed actio generatiua non eſt tantæ virtutis, vt poſſit producere materiam; ergò non poteſt conſeruare materiam.

Reſpondeo conceſſa maiori, diſtinguendo minorem: Actio generatiua non eſt tantæ virtutis, vt poſſit producere materiam, inquantùm talis actio eſt à principio creato, concedo; inquantùm talis actio eſt ab ipſo Deo, nego. Explicatur ſolutio. Quidquid generatur in rerum natura, procedit à duplici principio, ſcilicèt ab agente creato, vt ignis ab igne; & ab agente increato, ſeu Deo, qui operatur in omni operatione naturæ, vt dicit D. Thomas 1. parte, quæſt. 105. art. 5. Vnde Sanctus Iob dicebat, *Manus tuæ Domine fecerunt me*, quamuis, & ipſe Iob productus eſſet à ſuis parentibus, vt ab agentibus creatis; vt ſcilicèt oſtenderet generationem omnium rerum eſſe primordialitèr à Deo. Dicimus ergò quod generatio rei naturalis, quatenùs procedit à principio creato, non poteſt attingere entitatem materiæ vt producendam; attamen illa generatio, quatenùs procedit à Deo, cuius virtus eſt infinita, poteſt etiam attingere materiam; & tantæ efficacitatis eſt, vt poſſit illam producere, niſi inueniret productam.

Obijcies vltimò: Dum ex ſpeciebus Sacramentalibus generantur vermes, Deus creat materiam illorum vermium, ex qua per virtutem agentis naturalis educitur forma vermis; ergò etiam initio mundi potuit creare materiam, ex qua per aliam actionem educeret formam cœleſtem.

Ho-

Hoc argumentum solui solet in Theologia. Interim negari potest antecedens: Dum enim ex speciebus sacramentalibus fiunt vermes, Deus immediatè producit totum illud compositum conuertendo has species in ipsum; Vndè nec ibi materia fit per propriam actionem, nec forma per aliam, sed totum compositum per vnicam.

Responderi etiam potest secundò cum alijs Thomistis, quòd licèt miraculosè Deus posset per inadæquatam actionem producere entitatem materiæ, ex qua agens creatum educeret formam; attamèn id non fecit in prima productione rerum, sed totum simùl creauit; tum quia nulla necessitas erat cur fieret tale miraculum, tum quia Scriptura absolutè dicit, Deum creasse cœlum, & terram: Non fuisset autem propriè creatio cœli, si productum esset ex materia priùs creata.

Quæri hic solet, quomodo producantur formæ accidentales?

Respondeo eas esse in triplici differentia. Quædam naturalitèr consequuntur essentiam, vt intellectus, & voluntas animam: quædam producuntur in subiecto ab extrinseco agente, vt calor, & frigus in aere: quædam demùm producuntur per agens supernaturale, vt Gratia, Charitas, Fides, & aliæ qualitates supernaturales. Proprietates essentiam consequentes, cum producantur per eandem actionem, per quam producitur ipsa essentia, iuxta illud, *qui dat esse, dat consequentia ad esse*, ideò sequuntur conditionem essentiæ, seu formæ substantialis: vndè si forma illa creetur, ipsæ concreantur; si verò educatur, ipsæ quoque coeducuntur. Accidentia verò superuenientia subiecto ex vi agentium naturalium, fiunt per eductionem de potentia naturali subiecti, vt

dum ignis producit calorem in manu, talis calor educitur de potentia naturali manus; Nam manus naturalitèr est in potentia vt transmutetur à frigiditate ad caliditatem: Quæ demùm producuntur ab agente, supernaturali, vt Gratia, & Charitas, fiunt per eductionem de potentia obedientiali, vt vocant Theologi: sicut enim manus naturalitèr est in potentia ad calorem, ita quoque anima est in potentia ad Gratiam supernaturalitèr recipiendam.

QVÆSTIO QVARTA.

De Composito Naturali.

EX materia, & forma fit ens simplicitèr, quod vocatur compositum naturale, seu substantiale; non quòd componatur ex pluribus entibus (est enim vnicum ens;) sed quia constat ex duabus partibus essendi; ex materia scilicèt, qua potest esse, & ex forma, qua constituitur in actuali esse. Vndè explicatis sigillatim partibus illis, nunc agendum est de toto illo composito; circa quod tria quæri possunt. Primò, vtrùm constet materia, & forma tanquam partibus essentialibus. Secundò, quomodo materia, & forma in eo vniantur. Tertiò, vtrùm tale compositum distinguatur à materia, & forma simul sumptis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm materia, & forma sint partes essentiales Compositi naturalis.

FAtentur omnes formam essentialitèr pertinere ad totum compositum: Nàm forma est, quæ constituit, & distinguit essentiam rei. Solùm difficultas est de materia, vtrùm sit de essentia rei naturalis. Auerroes posuit solam formam esse de essentia rei; materiam verò non esse nisi receptiuum ipsius essentiæ, sicut vagina est solùm receptiua, non verò constitutiua gladij. Similitèr Plato post Socratem dicit, solam animam esse totum hominem, quæ degeret in corpore, sicut Nauta in naui, Peregrinus in hospitio. vel Captiuus in carcere, cuius fenestræ erant sensus externi. Vndè Socrates cuidam sibi ignoto dixit, *loquere hospes, vt te videam*; indicans hominem in corpore latentem per sensus, & sermonem sese prodere: & in Axiocho, *Nos*, inquit, *anima sumus animal immortale, mortali inclusum munimento*. Vndè legitur de quodam Philosopho, dum in mortario contunderetur dixisse solùm vestimentum, idest, corpus suum, non verò se ipsum contundi. Modò tamen omnes tenent non solùm formam, sed etiam materiam esse de essentia rerum naturalium, etiam ipsius hominis: & ideò Augustinus commendat Varonem, quod hominem nec animam solùm, nec corpus, sed animam simul, & corpus esse arbitraretur. Vndè.

Dico: Etiam materia est de essentia compositi naturalis.

Probatur conclusio: Nàm sola forma non constituit substantiam naturalem; ergò etiam ma-

te-

teria pertinet ad eſſentiam talis ſubſtantiæ. Probatur antecedens: Subſtantia naturalis eſt aliquid generabile, & corruptibile; ſed ſola forma non eſt generabilis, & corruptibilis; ergò ſola non conſtituit ſubſtantiam naturalem. Maior patet: Probatur minor: & primò quidem in homine res eſt clara; nàm anima hominis, nec generatur, nec corrumpitur: in alijs etiam rebus idem probatur; quia omne quod generatur, & corrumpitur, eſt aliquid compoſitum: ſed forma ſola non eſt aliquid compoſitum; ergò. Probatur maior: Quia in omni generatione aliquid rei ſupponitur, alias eſſet creatio, & in omni corruptione aliquid rei remanet, aliàs eſſet annihilatio; ergò omne generabile, & corruptibile debet eſſe compoſitum ex duplici parte, materia ſcilicèt, & forma. Vndè Boetius dicit, quod *συσίχ* ſignificat compoſitum: *συσίχ* verò apud Græcos idem eſt, ac eſſentia apud Latinos, vt idem Boetius dicit.

Confirmatur primò ex D. Th. Opuſc. de ent. & eſſ. c. 2. Nàm eſſentia eſt in qua recipitur eſſe: ſed eſſe rerum naturalium non recipitur tantùm in forma, ſed in toto compoſito; ergò totum compoſitum ex materia, & forma eſt eſſentia rei. Maior patet: Nàm Metaphyſici definiunt eſſentiam, potentiam receptiuam ipſius eſſe, ſeu exiſtentiæ. Minor verò declaratur: Nàm v. g. *viuere*, quod eſt eſſe animalium, vt dicit Ariſtoteles, non recipitur in ſola anima, ſed in corpore per animam informato.

Confirmatur ſecundò ex eodem D. Thoma ibidem, & 1. p. q. 75. a. 4. Quod ponitur in definitione eſſentiali ſubſtantiæ, eſt de eius eſſentia: Atqui ſola forma non ponitur in definitione ſubſtantiæ naturalis, ſed etiam materia; ergò eſt de eius eſſentia. Maior patet: Nàm definitio eſſen-

tia-

tialis datur per principia essentialia. Probatur minor: In hoc enim differunt definitiones rerum naturalium à Mathematicis, quia istæ significant solam formam absque materia: at verò definitiones naturales significant formam simul cum materia sensibili, vndè absurdum esset definire hominem: dicendo: Homo est anima rationalis; ignis est forma calida, &c.

Dices, materiam poni in definitione non vt partem essentiæ, sed vt subiectum recipiens ipsam essentiam.

Sed contrà: Quod enim est proprium accidentium propter imperfectionem suæ essentiæ, non conuenit essentiæ perfectæ, & completæ, qualis est substantia naturalis: sed recipere in definitione sua aliquid præter essentiam est proprium accidentium ex imperfectione suæ essentiæ, vt dicit Aristoteles 7. Metaph. tex. 23. ergò non conuenit substantijs completis, quales sunt substantiæ naturales.

Obijcies primò: Sic se habet materia absolutè sumpta ad hominem absolutè, sicut hæc numero materia ad hunc numero hominem, sed hæc numero materia non est de essentia huius numero hominis; ergò nec absolutè materia est de essentia hominis. Probatur minor: Nàm variata hac numero, non variatur hic homo; ergò nec numero materia non est essentia huius numero hominis. Probatur antecedens: Homo enim manet idem toto tempore vitæ; sed materia huius continuò variatur, dum aliqua eius pars per calorem naturalem soluitur, & noua quotidiè per nutritionem subrogatur; ergò variata materia huius hominis, non variatur hic modo.

Respondeo negando minorem: Ad probationem, nego antecedens. Ad eius probationem, di-

stin-

stinguo minorem: Materia hominis continuò variatur, formalitèr, nego; materialitèr, concedo; & nego consequentiam. Explicatur solutio ex D. Th. 1. p. q. vlt. art. 1. ad 5. & in suppl. q. 80. a. 4. materia dicitur variari formalitèr, quando transit ab vno composito ad aliud compositum; v. g. si anima mea relinqueret totum corpus, & nouum occuparet, variaret suam materiam formalitèr. Dicitur verò materia variari solum materialitèr, quando manente eodem composito, & eadem totali materia, quædam eius pars abit, & noua loco eius subrogatur, quæ continuatur cum alijs sub eadem figura, dispositione, ordine, officijs cum præexistenti. Dicimus ergò, quòd hæc variatio materialis non variat compositum, quia pars superueniens transit in compositum præexistens, & ideò non mutat compositum, sed ipsi appropriatur. Vndè censetur eadem cum præcedenti, non quidem materialitèr, & entitatiuè, sed formalitèr, & substitutiuè, quatenùs gerit easdem vices quas gerebat illa, quæ abijt. Id totum declarari potest exemplis: Sic enim est idem numero fluuius, licèt partes aquæ continuò alijs fluentibus succedant: Sic idem est Senatus, & eadem ciuitas, licèt quotannis aliquibus morientibus noui in eorum locum subrogentur: Sic eadem nauis est, licèt corruptis paulatim tabulis nouæ substituantur, vt dicitur de naui Argonautarum, quæ post centum annos superstes, eadem erat numero, licèt singulæ eius partes paulatim fuissent mutatæ.

Instabis. Resurrectionem fore impossibilem, si hæc materia sit de essentia huius hominis. Probatur sequela: Nàm contingere potest, vt eadem materia fuerit sub formis plurium hominum; cui ergò reunietur in resurrectione?

Respondent quidam nihil referre ad resurrectio-

ctionem, quod eadem entitas materiæ resumatur, aut noua substituatur. Sed hæc responsio est falsa; nam destruit veritatem resurrectionis: Vt enim arguit D. Thomas in suppl. q. 79. art. 1. resurrectio ex Damasceno, est eius, quod cecidit secunda surrectio: Cùm igitur hæc numero materia, quam nunc gerimus, cadat per mortem, oportet vt eadem reparetur. Contrariatur etiam spei Fidelium, qui vt dicit. Iob 19. sperant se in hac carne, quam modò gerunt, quæ pro Dei amore in Martyribus cruciatur, & bonis operibus cooperatur, visuros Saluatorem suum. Vndè reiecta hac sententia.

Respondeo ex D. Thoma: Materia in resurrectione dandam ei qui primò eam habuit: alteri verò restituetur ex ea materia, quæ vi caloris depasta erat: Nàm idem homo per nutritionem multùm materiæ successiuè acquirit, & deperdit; itaut aliquando sub eadem anima fuerit successiuè materia sufficiens ad decem corpora humana. Vndè si aliquid de aliena materia quis habuit in morte, facilè suppleri poterit per aliam partem materiæ olim decursu vitæ per nutritionem acquisitæ, & postea vi caloris naturalis dissipatæ.

Vrgebis: Fieri potest vt quis puer totus constet aliena materia; ergò si materia restituatur in resurrectione illi, qui primò eam habuit, talis puer carebit materia, in qua resurgere possit. Probatur antecedens: Nàm apud Americanos integræ nationes sunt, quæ vescuntur carne humana, tanquàm delicatissima: Vndè venantur homines, sicuti nos venamur lepores: ergò filij geniti possunt toti constare ex materia hominum deuoratorum.

Respondeo primò, casum esse naturalitèr impossibilem: Qui enim conceduntcarnes humanæ,

non

non ijs ſolis veſcuntur, ſed prætereà aliquid aliud adhibent in cibum. Deindè, dato caſu, püer genitus non participat totam materiam vnius hominis, ſed diuerſorum particulas, quæ ſuppleri poſſunt ex materia, quam homines illi deuorati per nutritionem acquiſierant. Et demùm ſi quis dicat naturalitèr contingere poſſe, vt totus homo ſit ex tota materia alterius, dicendum eſt, quòd cùm Deus decreuerit reſurrectionem in eadem carne, quam in vita geſtamus, ad eius prouidentiam ſpectat cauere caſus, qui tali reſurrectioni obſtarent.

Obijcies 2. Sola forma eſt ratio quidditatis, radix proprietatum, principium operandi, diſtinctiuum ſpecierum, &c. ergò ſola forma eſt tota eſſentia rei.

Reſpondeo formam hæc omnia præſtare ſolùm vt quo, non verò vt quod. Nàm in bruto v.g. ſola anima eſt quidem id, quo brutum viuit, ſentit, & mouetur; attamen totum compoſitum ex anima, & corpore eſt id, quod viuit, ſentit, & mouetur. Vndè non dicimus animam bruti viuere, ſed totum compoſitum ex anima, & corpore.

Obijcies 3. Apoſtolus ad Corinth. 2. cap. 4. dicit: *Licètis, qui foris eſt, noſter homo corrumpatur, tamen is, qui intus eſt, renouatur de die in diem*; ergò ſentit Apoſtolus animam ſolam eſſe hominem interiorem.

Reſpondeo cùm D.Thoma 1. p. q. 75. art. 5. ad 1. D. Paulum ſumere hominem pro principali parte hominis per ſinecdochem: *Illud enim*, inquit Ariſtoteles, *videtur eſſe vnum quodque, quod eſt principale in eo.* Vndè pars hominis præcipua dicitur homo. Cùm igitur in rei veritate anima ſecundùm intellectum, & voluntatem ſit præcipua pars hominis, ſolet vocari *homo interior*. Quia tamen ſecundùm æſtimationem hominum carnalium

stum corpus cum sensibus videtur principalius, ideò dicitur *homo exterior*.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrùm forma, & materia immediatè vniantur.

NE difficultatem æquiuocatio confundat, diligenter distinguenda est quadruplex vnio inter materiam, & formam; scilicèt vnio effectiua, dispositiua, relatiua, & formalis. Vnio effectiua est actio agentis formam in materia producentis. Vnio dispositiua sunt dispositiones, quibus materia fit capax habendi, & retinendi formam: Nàm in homine v. g. datur quædam dispositio, qua per morbum sublata, corpus est incapax retinendi animam; vndè necesse est, vt anima separetur, & homo moriatur. Vnio relatiua est reciprocus respectus materiæ, & formæ. Vnio demùm formalis est copulatio formæ cum materia, seu id, quo materia redditur formalitèr vnica cum forma. De duabus primis vnionibus certum est eas esse quid distinctum à materia, & forma. De tertia verò idem etiam constat, si iste respectus dicatur relatio prædicamentalis. Vndè solùm difficultas est de quarta vnione, vtrùm scilicèt materia, & forma per se immediatè formalitèr vniantur, an per aliquem modum substantialem mediantem inter vtramque. Pro resolutione.

Dico: Materia, & forma non vniuntur formalitèr per aliquid distinctum, sed immediatè per proprias entitates, inquantùm forma per se est actus materiæ, & materia est de se potentia recepti-

otiua formæ. Hanc sententiam tenent communitèr Thomistæ paucis exceptis.

Probatur conclusio primò ex D. Thoma 8. Met. lect. vltima, vbi reprehendit Antiquos, quod vellent materiam, & formam colligari per medium vinculum; contrà quos inquit: *Nihil est faciens vnum ex materia, & forma, nisi agens quid monet potentiam ad actum*. Et si dicas, D. Thomam solùm ibi negare vinculum, quod sit per modum tertiæ rei, sicuti calx est vinculum lapidum in domo, quale fingebant Antiqui mediare inter materiam, & formam, non verò vinculum, quod sit solùm quidam modus superadditus. Hæc responsio gratuita est, nec fundatur in D. Thoma: vndè facilè confutatur. Quamuis enim illi Veteres quærentes nexum quo materia formæ iungeretur, dicerent ipsum esse vel aliquod corpus subtilius, vel aliquod accidens; attamen D. Thomas generalitèr concludit nihil esse medium vniens materiam cum forma, præter actionem agentis; ergò excludit qualemcunque nexum: Qui enim dicit nihil esse, omnia excludit. Adde prætereà, quòd non omnes Antiqui ponebant corpus medium ad vniendam animam v.g. cum corpore, sed quidam dicebant, illam vniri per quemdam modum, quem vocabant *animationem*, & tamen D. Thomas hunc modum reijcit; ergò ex D. Thoma nihil mediat inter materiam, & formam etiam quod sit solùm modus informationis, qualem ponunt Aduersarij.

Probatur 2. ratione desumpta ex D. Thoma 2. c. Gen. c. 71. Nam forma vnitur per se ipsam materiæ; ergò non vnitur per nexum distinctum. Probatur antecedens: Intantùm forma vnitur materiæ, inquantùm informat, & actuat ipsum: Atqui forma per se informat, & actuat materiam; ergò

per

per se ipsam vnitur materiæ. Probatur minor: Quod est per essentialiter actus materiæ, per se informat, & actuat materiam; sed forma est ex se ipsa, & essentialitèr actus materiæ; ergò per se informat materiam. Vndè illa informatio fit non per aliquid distinctum, sed per ipsam formam applicatam materiæ ab agente: Et hoc est, quod dicit Diuus Thomas 1. p. quæstione 76. articulo 7. his verbis: *Forma per se ipsam facit materiam esse in actu, cum per essentiam suam sit actus: Nec dat esse per aliquid medium, sed secundùm seipsam vnitur materiæ, vt actus eius: Nec est aliquid vniens, nisi agens, quod facit materiam esse in actu.*

Confirmatur 1. Quia licèt principium quod egeat principio quo; attamen principium quo, non eget alio principio quo: sed forma actuat materiam per modum principij quo; ergò vt eam actuet non eget alio, quo vniatur. Minor patet: Maior declaratur: tùm quia aliàs produceretur in infinitum: tùm inductione; sic enim quia humanitas est id, quo homo est homo: quia actio est id, quo agens agit; relatio quo aliquid refertur; sanitas, quo aliquis est sanus; ideò humanitas vt constituat hominem, actio vt agat; relatio vt referat, sanitas vt sanet, non egent alio quo id præstent: Hanc rationem tangit Aristoteles, cùm dicit, *Materiam vniri formæ, quia altera est potentia, & altera est actus: & hoc est quidditas vtriusque*. Vndè concludit, *Formam vt actuet materiam, non egere nisi se ipsa*.

Confirmatur 2. Iste modus distinctus, quem Aduersarij ponunt, ideò immediatè vnit, quia est vnitiuus vt quo; & ad vniendum essentialitèr destinatus: Quidni ergò etiam forma per se ipsam informabit, cùm sit informatiua vt quo, & ad id essentialitèr ordinetur.

Ter-

Tertiò, si informatio, qua vnitur forma materiæ est modus distinctus à forma, sustentatio etiam, qua materia vnitur formæ, erit modus distinctus à materia: sicqueerunt duo nexus partiales; de quibus cùm faciant vnum nexum totalem; Quæro, an vniantur immediatè, vel mediatè: si mediatè; ergò dabitur tertius nexus, & sic in infinitum: si verò vniantur immediatè, cur & idem dici non poterit de materia, & forma, cùm magis inter se proportionentur, quàm nexus partialis cum alio partiali.

Quartò, nulla formalitas intelligi potest in materia prior, & immediatior forma: sed ille nexus, si daretur, priùs, & immediatiùs afficeret materiam, quàm forma; ergò non datur. Minor patet: Nàm ille nexus esset medius inter materiam, & formam; itaut forma non afficeret materiam, nisi illo mediante tanquam priori, & immediatiori: Maior verò est D. Thomæ quæst. vnic. de an. art. 9. & probatur eius ratione: Nam omnes modi, & omnes aliæ formalitates supponunt esse simpliciter; sed forma dat esse simpliciter: ergò impossibile est vllum modum vllamque formalitatem præintelligi in materia ante formam.

Respondent Aduersarij ad principale argumentum (& in hoc situm est totum eorum fundamentum) formam quidem ex se ipsa esse in actu primo informatiuam materiæ, non tamen in actu secundo. Vndè vt in actu secundo informet materiam, eget modo superaddito, scilicèt ipsa informatione.

Sed contrà primò: Nam omnes formæ corruptibiles sunt etiam ex natura sua in actu secundo informantes materiam, cùm non possint esse nisi quatenùs informant ipsam: Quantùm verò ad animam rationalem, licèt non semper informet

corpus, cùm tamen sit actualior formis corruptibilibus, hoc non prouenit ex defectu sufficientis actualitatis, sed defectu dispositionum, quæ non sunt semper in corpore; & defectu agentis eam, applicantis, & conseruantis in corpore; ergò vt actu informet, non requirit fictitiam illam vnionem, sed solùm dispositiones, & agens eam applicans corpori.

Contra etiam secundò: Nam distinctio actus primi ab actu secundo locum non habet in causa formali; sed ipsa est actus secundus; ergò funditùs ruit responsio Aduersariorum. Probatur antecedens: tùm quia forma cùm sit terminus actionis, idem est in facto esse, quod actio est in fieri; sed actio est ipse actus secundus in fieri; ergò etiam forma est actus secundus in facto esse; tùm quia actus primus ordinatur ad actum secundum: sed forma, vt dicit D. Thomas 1. p. q. 87. art. 1. non ordinatur ad vlteriorem actum saltem entitatiuum, & pertinentem ad essentiam compositi; ergò ipsa forma debet esse idem cum actu secundo, tùm demùm quia si informatio esset actus secundus distinctus à forma, & actuans ipsam, sequeretur dari formam formæ, & ipsam formam substantialitèr esse in potentia ad actum substantialem, siquidem informatio illa esset aliquis actus substantialis. Dicendum igitur est quod forma per se ipsam est informatiua etiam in actu secundo; sed quòd de facto non informet, hoc non est defectu alicuius actualitatis etiam modalis, sed defectu applicationis causæ agentis: & ideò Diuus Thomas dicit, *non requiri aliud, vt fiat vnum ex materia, & forma, nisi agens, quod reducit potentiam ad actum*, idest, dat formam materiæ.

Obijcies primò authoritate D. Thomæ 1. parte, quæst.

quæſt. 76. art. 1. ad 6. vbi dicit *quod anima ſolùm ſecundùm ſe habet aptitudinem ad corpus, ſicut leue ad ſurſum*; ergò ſicut leue ponitur ſurſum per modum diſtinctum, ſcilicèt per vbicationem; ita quoque anima ponitur in corpore per modum ſuperadditum, ſcilicèt per vnionem, & informationem.

Reſpondeo: Mirum eſſe Aduerſarios adeò leuem pro ſua opinione authoritatem preferre expreſſiſſimis Diui Thomæ locis, in quibus diligentèr verſans vnionem animæ cum corpore, ſemper eam aſſerit immediatam eſſe: vndè ad hunc locum.

Reſpondeo ex Caietano, Diuum Thomam ſolùm velle, quòd ſicut corpus leue, quantumuis de ſe capax eſſendi ſursùm eget tamen aliquo, ſcilicèt motu locali; ita quoque anima quantumuis de ſe ſit informatiua corporis, eget tamen aliquo, vt ipſi vniatur. Cæterùm quòd illud quo indiget, ſit modus quidam ſubſtantialis, ſicut volunt Aduerſarij; ne verbulo quidem neque hìc, neque alibi Sanctus Doctor inſinuauit; ſed perpetuò ſolùm dicit, ad hanc vnionem nihil requiri niſi actionem agentis, & diſpoſitiones.

Obijcies ſecundò: Quod non eſt de ſe tale, debet fieri tale per aliud: ſed anima non eſt de ſe vnita corpori; ergò debet vniri per aliud.

Reſpondeo conceſſa maiori, diſtinguendo minorem: Anima de ſe non eſt vnita corpori, effectiuè, & quantùm ad applicationem, concedo; formalitèr: nego: Et ſimilitèr diſtinguo conſequens: ergò debet vniri per aliud, formalitèr, nego; effectiuè, & applicatiue, concedo; ideſt, entitas animæ eſt illa formalitas, per quam vnitur corpori, & informat ipſum; attamen illa formalitas, vt ſit in corpore indiget agente illam

 ap-

applicante, & conseruante in corpore: sicut ipsa vnio, quam ponunt Aduersarij: quamuis sit de se vnitiua, attamen vt vniat, indiget agente ipsam causante, & conseruante.

Instabis: Vel actio agentis applicantis formam materiæ producit aliquid in forma, vel nihil: si nihil; ergò non magis reddit vnitam materiæ, quàm esset anteà; si aliquid producit: ergò modum vnionis, quid enim aliud fingi potest?

Respondeo quòd agens dum applicat formam materiæ, v. g. Deus quando in die iudicij vniet animas nostras corporibus, nihil aliud faciet; quàm dare formam materiæ, seu vt dicit Caietanus, facit vt esse animæ, sit esse corporis. Sicut enim materiam vniri formæ nihil aliud est, quàm actuari per formam; ita quoque vnire formam materiæ nihil aliud est, quàm actuare materiam, dando illi formam, seu vt dicit D. Thomas, reducere potentiam materiæ ad actum formæ.

Vrgebis: Impossibile est corpus esse de facto vnicum animæ per resurrectionem, v. g. nisi in corpore sit aliquid, quod anteà non erat; & animam esse vnitam corpori, nisi in ea sit aliquid, quod anteà non erat.

Respondeo illud quod est in corpore, quando vnitur animæ, nihil aliud esse, quàm ipsam animam cum dispositionibus, quibus corpus fit capax animæ: Et illud quod est in anima, quando vnitur corpori nihil aliud est quàm ipsum corpus, quod anima informet, cum anteà non informarent. Et ratio radicalis, quia anima est ipsa formalitas, quæ informat, & animat corpus: vndè vt reddatur actu animatum, & vnitum animæ, nihil requiritur, nisi vt ipsa anima detur. Et ideò, vt acutè dicit Caietanus, *vnio animæ, &*

cor-

corporis nihil aliud significat, quàm animam esse in corpore.

Dices: Anima potest fieri præsens corpori, v. g. potest Angelus ponere animam intrà corpus mortuum, & tamen propterea non viuet, nec erit ipsi substantialitèr vnitum; ergò falsum est, quod corpus vniri animæ nihil aliud sit, quàm habere animam.

Respondeo distinguendo antecedens: Angelus potest ponere animam intrà corpus, quasi positione locali, & tanquam locatum in loco, transeat; positione formali, tanquam actum in potentia, cui det esse, nego: non enim dicimus animam vniri corpori inquantùm est in ipso vt locatum in loco, aliàs animæ damnatorum animarent ignem inferni, cùm sint ipsi præsentes: sed inquantùm sit præsens ipsi per modum actus in potentia, dando scilicèt ipsi esse, non per modum superadditum vnionis, sed per communicationem propriæ entitatis.

Obijcies tertiò: Quæ separantur, distinguuntur: sed vnio animæ, & corporis ab anima, & corpore in morte separatur, ergò ab vtroque distinguitur. Maior patet: Minor etiam constat: Nam in morte remanet corpus, remanet etiam anima, & tamen perit vtriusque vnio.

Respondeo concessa maiori distinguendo minorem: Vnio separatur ab anima, & corpore, inuicem communicatis, & a[illegible]catis per actionem agentis, nego: non inuicem communicatis, & applicatis, concedo: seu, quod idem est, vnio separatur ab anima, vt dante esse corpori, nego; ab anima, non dante ampliùs esse corpori, concedo: solutio patet ex dictis.

Instabis: Ergò saltem illa communicatio, & applicatio, per quam anima dat esse corpori, est ali-

applicante, & conseruante in corpore: sicut ipsa vnio, quam ponunt Aduersarij: quamuis sit de se vnitiua, attamen vt vniat, indiget agente ipsam causante, & conseruante.

Instabis: Vel actio agentis applicantis formam materiæ producit aliquid in forma, vel nihil: si nihil; ergò non magis reddit vnitam materiæ, quàm esset anteà; si aliquid producit: ergò modum vnionis, quid enim aliud fingi potest?

Respondeo quòd agens dum applicat formam materiæ, v. g. Deus quando in die iudicij vniet animas nostras corporibus, nihil aliud faciet; quàm dare formam materiæ, seu vt dicit Caietanus, facit vt esse animæ, sit esse corporis. Sicut enim materiam vniri formæ nihil aliud est, quàm actuari per formam; ita quoque vnire formam materiæ nihil aliud est, quàm actuare materiam, dando illi formam, seu vt dicit D. Thomas, reducere potentiam materiæ ad actum formæ.

Vrgebis: Impossibile est corpus esse de facto vnicum animæ per resurrectionem, v. g. nisi in corpore sit aliquid, quod anteà non erat; & animam esse vnitam corpori, nisi in ea sit aliquid, quod anteà non erat.

Respondeo illud quod est in corpore, quando vnitur animæ, nihil aliud esse, quàm ipsam animam cum dispositionibus, quibus corpus fit capax animæ: Et illud quod est in anima, quando vnitur corpori nihil aliud est quàm ipsum corpus, quod anima informet, cum anteà non informarent. Et ratio radicalis, quia anima est ipsa formalitas, quæ informat, & animat corpus: vndè vt reddatur actu animatum, & vnitum animæ, nihil requiritur, nisi vt ipsa anima detur. Et ideò, vt acutè dicit Caietanus, *vnio animæ, &*

cor-

corporis nihil aliud significat, quàm animam esse in corpore.

Dices: Anima potest fieri præsens corpori, v. g. potest Angelus ponere animam intrà corpus mortuum, & tamen propterea non viuet, nec erit ipsi substantialitèr vnitum; ergò falsum est, quod corpus vniri animæ nihil aliud sit, quàm habere animam.

Respondeo distinguendo antecedens: Angelus potest ponere animam intrà corpus, quasi positione locali, & tanquam locatum in loco, transeat; positione formali, tanquam actum in potentia, cui det esse, nego: non enim dicimus animam vniri corpori inquantùm est in ipso vt locatum in loco, aliàs animæ damnatorum animarent ignem inferni, cùm sint ipsi præsentes: sed inquantùm sit præsens ipsi per modum actus in potentia, dando scilicèt ipsi esse, non per modum superadditum vnionis, sed per communicationem propriæ entitatis.

Obijcies tertiò: Quæ separantur, distinguuntur: sed vnio animæ, & corporis ab anima, & corpore in morte separatur, ergò ab vtroque distinguitur. Maior patet: Minor etiam constat: Nam in morte remanet corpus, remanet etiam anima, & tamen perit vtriusque vnio.

Respondeo concessa maiori distinguendo minorem: Vnio separatur ab anima, & corpore, inuicem communicatis, & a[illegible]catis per actionem agentis, nego: non inuicem communicatis, & applicatis, concedo: seu, quod idem est, vnio separatur ab anima, vt dante esse corpori, nego; ab anima, non dante ampliùs esse corpori, concedo: solutio patet ex dictis.

Instabis: Ergò saltem illa communicatio, & applicatio, per quam anima dat esse corpori, est

aliquid distinctum. Probatur consequentia: Nam anima potest esse sine hoc, quod det esse corpori, ipsique applicetur.

Respondeo distinguendo consequens: Illa communicatio, & applicatio est aliquid distinctum ab entitate animæ, præcisè sumptæ, concedo; ab entitate animæ, vt subest actioni agentis ipsam applicantis, & conseruantis in corpore, tanquàm actum in sua potentia, nego. Vndè vnio, & communicatio animæ cum corpore nihil aliud addit supra entitatem animæ, præter actionem agentis ipsam conseruantis in corpore, cum dispositionibus, quibus corpus redditur susceptiuum animæ. Sed quia illæ dispositiones, & illa actio desinere possunt, ideò etiam vnio animæ, & corporis potest desinere. Ratio radicalis horum omnium est quia causa formalis, licet per se ipsam causet, attamen non causat nisi dependentèr à causa efficienti, quæ ipsam applicat; causæ enim sunt sibi inuicem causæ; Vndè quamuis anima de se habeat quidquid requiritur ad hoc, vt informet corpus, & ipsi vniatur, nec proindè indigeat aliqua formalitate sibi superaddita, indiget tamen influxu causæ efficientis ipsam applicantis: ideòque cessante illo influxu, desinit applicari, & vniri corpori.

Obijcies 4. Actio vniens animam corpori debet aliquid producere: sed nihil potest producere: nisi vnionem ab vtroque distinctam; ergò datur talis vnio.

Rspondeo negando minorem: Illa enim actio non producit vnionem distinctam ab anima, sed dispositiones, quibus anima fit præsens corpori, & cum eo constituit totum compositum. Vndè id quod propriè producitur per talem actionem, est totum compositum.

Di-

Dices: Homogenerans hominem debet attingere aliquid ipſius animæ, vt eam vniat corpori: ſed non poteſt attingere ipſam animæ entitatem; cum ſit aliquid eleuatum ſupra actionem corporalem; ergò debet attingere ipſum modum vnionis.

Reſpondeo diſtinguendo minorem: Homo generans hominem non poteſt attingere entitatem animæ, vt producendam, concedo; vt dandam materiæ, nego. Id autem quomodo fiat, facilè patebit, aduertendo, vltimam diſpoſitionem ad quamcunque formam neceſſariò eſſe connexam cum ipſa forma: vndè hoc ipſo quod agens ponit vltimam diſpoſitionem in materia, ſimul etiam ponit formam in illa. Cùm igitur homo poſſit ponere in materiam vltimam diſpoſitionē ad animam rationalem: poteſt etiam ponere ipſam animam rationalem; & ſic eam attingere, non quidem vt producendam, ſed vt dandam corpori.

Obijcies 5. Informatio eſt aliquid diſtinctum ab anima; ergò & ipſa vnio. Probatur antecedens: Cauſalitas diſtinguitur à cauſa: ſed informatio eſt cauſalitas formæ: ergò diſtinguitur ab ipſa.

Reſpondeo negando antecedens. Ad probationem; diſtinguo maiorem. Cauſalitas eſt aliquid diſtinctum à cauſa, in cauſis efficientibus, concedo: in cauſa formali, & materiali, nego. Ratio diſparitatis eſt: Quia materia, & forma cauſant ſe ipſas communicando: vndè etiam cauſalitas non eſt aliquid diſtinctum ab ipſis, ſed eſt earum entitas vt communicata, quæ communicatio nihil aliud dicit, niſi actionem agentis vnam alteri applicantis.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm Totum naturale distinguatur à partibus simul sumptis.

CVm ex dictis constet materiam, & formam immediatè vniri, & essentialitèr constituere totum substantiale. Quærimus hìc, vtrùm illud totum sit aliquid realitèr distinctum ab istis partibus, non quidem diuisim, sed simul sumptis, quatenùs per mutuam vnionem fiunt vnum: id est, vtrùm illa totalis entitas, quæ constituitur per materiam, & formam, addat aliquam realitatem suprà huiusmodi partes.

Duplex est sententia: Altera affirmatiua, pro qua citatur Scotus, & quidam etiam ex Thomistis; licet fortè solùm ab alijs vocetenùs differant, vt ostendetur in fine probationum: Altera verò est negatiua, quæ communior habetur apud Authores: Pro qua.

Dico: Totum compositum non est tertia entitas realiter distincta à materia, & forma; sed est ipsa materia & forma, quatenùs sunt vnum per mutuam coniunctionem.

Probatur primò ex Diuo Thoma 4. contr. Gen. cap. 81. *Non est*, inquit, *intelligendum, quòd humanitas sit alia realitèr à materia, & forma; sed* (vt inquit interiùs) *humanitas nihil aliud dicit, quàm principia ipsa essentialia coniuncta*. Et D. Augustinus 7. de Trinitate cap. 4. *Homo*, ait, *nihil aliud est, quàm anima, & corpus*. Et demùm D. Paul. 1 ad Cor. 12. *Omnia*, inquit, *membra corporis cum sint multa, sunt vnum corpus* ergò etiam à fortiori materia, & forma sunt vnum totum.

Probatur secundò ratione. Nàm entitas totius

tius non est tertia entitas realitèr distincta ab entitate materiæ, & formæ; ergò totum non distinguitur à partibus simul sumptis: consequentia est per se nota: si enim totum distingueretur à materia, & forma, profectò deberet addere aliquam realitatem supra ipsas. Probatur antecedens: Vel enim illa tertia entitas totius, vt distincta à partibus, esset tota essentia compositi, vel solùm pars essentiæ. Si est tota essentia compositi; ergò materia, & forma non sunt aliquid de essentia compositi: si verò illa tertia entitas, vt distincta à materia, & forma, non est tota essentia compositi, sed solùm pars essentiæ; ergò non sequitur totum distingui à suis partibus; sed solùm tres esse partes in composito, scilicèt materiam, formam, & entitatem totius: De quibus rursus inquiram, vtrùm totum distinguatur ab illis tribus partibus: si non distinguitur; ergò totum non distinguitur ab omnibus suis partibus: si distinguatur, debet addere aliquam realitatem suprà istas tres partes, & sic in infinitum.

Respondebis, entitatem, quam addit totum suprà partes, non esse totum, nec partem, sed totalitatem, seu formam totius.

Sed contrà primò: Nàm forma illa totius, si distinguatur à materia, & forma, v. g. humanitas ab anima, & corpore, non est nisi partialis entitas; ergò componet cum alijs partibus, ac proinde redibit argumentum, vtrùm totum distinguatur realitèr à materia, forma, & totalitate.

Contrà etiam secundò: Nàm, vt arguit D. Thomas, illa forma totius, si daretur, esset solùm accidentalis; ergò non constitueret totum substantiale. Probatur antecedens: Illa forma est accidentalis, quæ aduenit enti completo; sed forma totius, v. g. humanitas, adueniret enti completo;

 er-

ergò esset accidentalis: Probatur minor: Quia humanitas adueniret materiæ iam habenti animam rationalem; sed materia habens animam rationalem est ens completum ergò humanitas adueniret enti completo.

Confirmatur conclusio: Materia, & forma vnitæ sunt ipsum totum; ergò non distinguitur ab illis. Probatur antecedens, totum est præter quod nihil est; sed in toto substantiali nihil est præter materiam, & formam; ergò materia, & forma sunt ipsum totum. Probatur minor: Nàm omnis entitas substantialis, vel est forma, vel materia, vel vtrumque; ergò præter vtramq; istam partem nihil amplius est in toto substantiali: vndè in eius definitione, quæ traditur per partes physicas, nihil ponitur nisi materia, & forma. Si qui ergò Thomistæ videantur dicere, totum esse tertiam entitatem distinctam à materia, & forma, explicandi sunt de materia, & forma, non vt sunt vnum per mutuam coniunctionem, sic enim sunt ipsum totum; sed vt singulatim sumi possunt etiam in ipsa vnione: Homo enim nec est anima vnita corpori, nec est corpus vnitum animæ; sed anima, & corpus quatenùs per vnionem sunt vna totalis substantia.

Obijcies primò. Aristoteles 5. Metaph. 14. dicit, *sex non esse bis tria, sed semel sex: & 7.* Metaph. c. 17 *syllabam*, ba, *non esse*, b, *&* a.

Respondeo Aristotelem in primo loco solùm velle, quòd species senaria non constituitur ex duobus indiuiduis speciei ternariæ, sed est vnicum indiuiduum constans sex vnitatibus; siquidem addita, vel subtracta vnitate, vt suprà dictum est, perit præexistens species numeri: Vndè si ternario addantur tres vnitates, peribit ternarius, & fiet vnicus numerus, scilicèt senarius.

Ad secundum locum dico Aristotelem solùm velle syllabam, ba, non esse, b, & a, singulatim sumpta, sed vtrumque coniunctim, vt manifestè patet ex textu.

Obijcies 2. Quod est plura, non est vnum: Sed si totum esset materia, & forma, esset plura; ergò non est vnum.

Respondeo distinguendo maiorem: Quod est plura partialia, non est vnum, nego; quod est plura totalia, concedo: Et distinctione applicata minori, nego consequentiam: Vnum enim totale potest esse plura partialia, quia pluralitas partialis non opponitur vnitati totali, præcipuè quando illæ partes comparantur inuicem, sicut actus, & potentia; tunc enim faciunt perfectè vnum totum.

Obijcies tertiò: Effectus distinguitur à suis causis: Sed materia, & forma vnitæ causant totum: ergò totum distinguitur ab ipsis vnitis. Maior constat: Quia nihil causat seipsum. Minor probatur: Nàm materia, & forma, vt separatæ, non causant totum; ergò causant ipsum, vt vnitæ.

Respondeo concessa maiori, distinguendo minorem. Materia, & forma vt vnitæ causant totum, quatenùs singulatim sumuntur, concedo; quatenùs coniunctim sumuntur, nego; sic enim sunt ipsum totum. Explicatur solutio. Materia, & forma etiam vt vnitæ dupliciter sumi possunt: Primò vt partes sunt, quarum quælibet vnitur alteri, itaut entitas cuiuslibet consideretur non quidem diuulsa ab alia, sed afficiens alteram, seu vt alij dicunt, ita vt vna importetur in recto, alia in obliquo, v. g. si forma consideretur vt informans materiam, & materia vt sustentans formam, dicuntur sumi singulatim. Secundò sumi possunt qua-

quatenùs sunt vnum per ipsam vnionem; ideò enim materia vnitur formæ, & forma materiæ, vt sint vnum substantialitèr, & vnica essentia: Et hoc modo dicuntur sumi coniunctim. Dicimus ergò materiam, & formam causare totum, quatenùs singulatim sumuntur, inquantùm scilicèt vna afficit alteram; & hoc modo distinguuntur etiam realitèr à toto; nàm totum non est neque forma afficiens materiam, neque materia sustentans formam. Cæterùm si sumantur coniunctim, idest, vt per mutuam vnionem fiunt vnum substantialitèr, hoc modo non causant totum; sed sunt ipsum totum. Quod duobus verbis exprimi posset dicendo, totum non esse quamlibet partem, sed vtramque.

Instabis: Plura conueniunt toti, quæ non conueniunt partibus etiam in ipsa vnione; vt generari, corrumpi, viuere, sentire competit toti homini, quod tamen non conuenit nec eius materiæ, nec eius formæ etiam vnitis.

Respondeo ex data solutione, hæc omnia non conuenire materiæ, & formæ singulatim sumptis, vt partes sunt; benè tamen coniunctim sumptis, inquantùm per coniunctionem fiunt vnum; siquidem id quod generatur, & corrumpiturr, non est nisi totalis entitas, seu in illud vnum substantiale, quod fit ex coniunctione duarum partium, & consistit in illis coniunctis; ideòque desinit, & corrumpitur, quando illæ partes non sunt ampliùs vnum per mutuam coniunctionem.

DISPV-

DISPVTATIO SECVNDA.

De Natura, & causis Entis mobilis.

IN præcedenti Disputatione considerauimus principia intrinseca rerum naturalium; nunc de causis earum agendum est tùm intrinsecis, sub quibus comprehenduntur etiam materia, & forma, tùm extrinsecis. Naturalitèr enim notum est, quòd omne generabile, & corruptibile non generatur, aut corrumpitur ex se ipso, sed ex aliqua causa: Nihil enim potest dare sibi ipsi vt sit: vndè necesse est, ens mobile habere causas, ex quibus sicut pendet in suo esse, suisque motibus, ita quoque in sui cognitione. Hinc fit, vt notat Aristoteles, quòd cùm Mathematicus, in suis demonstrationibus solùm adhibeat causam formalem, Physicus arguit ex omnibus causis; quia scilicèt motus, & mobilia, de quibus disputat Physica, sicut pendent ab omnibus quatuor causis, ita quoque per eas innotescunt. Cùm autem natura, violentia, & ars; sicuti etiam casus, fortuna, & fatum videantur habere rationem causæ, ijsque sæpè homines attribuant effectus, qui in mundo cernuntur; ideò de ipsis quoque hic agetur. Vndè tota hæc disputatio diuidetur in septem quæstiones; quarum prima erit de natura, violentia, & arte: Secunda de causis in communi: Tertia de causis materiali, & formali: Quarta de causa efficienti: Quinta de causa finali: Sexta de comparatione effectus ad causas: Septima de casu, fortuna, & fato.

QVÆSTIO PRIMA.

De Natura, Violentia, & Arte.

HÆ tria consultò colligimus in hac quæstione, quia vnum per aliud explicatur; siquidem violentia opponitur naturæ; ars verò naturam imitatur. Vndè violentia, & ars nobis innotescunt per naturam. Hanc verò quæstionem diuidimus in tres articulos, quorum primus erit de natura, eiusque diuisionibus: Secundus de violentia, & causis eam inferentibus: Tertius de arte, & eius operibus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid, & quotuplex sit Natura.

NOmen naturæ deriuatur à *nascendo*; ita vt natura dicatur quasi *nascitura*, seu *natiuitas*. Vndè, vt notat D. Thomas 1. p. q. 29. art. 1. ad 4. hoc nomen primò impositum est ad significandam generationem viuentium, quæ dicitur *natiuitas*; & quia huiusmodi generatio est à principio intrinseco; ideò nomen istud extensum est ad significandum principium intrinsecum cuiuscunq; motus, & quia eiusmodi principium intrinsecum motus est materiale, vel formale, ideò materia, & forma dicuntur naturæ. Et rursùs, cum omnis essentia constituatur, & distinguatur per

for-

formam, ideò nomem naturæ nonunquàm ſumitur pro eſſentia, ſeu quidditate, præcipuè prout illa eſſentia eſt radix quarumdam operationum: ſic dicimus naturam humanam differre à natura leonina; naturam diuinam eſſe in tribus perſonis; ſumentes naturam pro eſſentia. Immò aliquando extenditur hoc nomen ad totam collectionem eſſentiarum; vt cùm dicimus, aliquid eſſe in rerum natura, ideſt, in vniuerſo. Vndè vides præcipuè naturam ſumi quadruplicitèr. Primò pro natiuitate: ſic primogenitus dicitur ex natura, ideſt, ex ipſo natiuitatis iuræ prælatus fratribus; & Apoſtolus dicit nos *natura eſſe filios iræ*, ideſt, ex ipſa conceptione & natiuitate, a qua peccatum trahimus. Secundò ſumitur pro materia, & forma: ſic homo dicitur conſtare duabus naturis partialibus. Tertiò pro eſſentia rei: ſic dicimus naturam, ideſt, eſſentiam Angelicam eſſe præſtantiorem humana. Quartò demùm ſumitur pro principio intrinſeco motus, & quietis entium naturalium, ideſt, pro illa radice intrinſeca, ex qua primordialitèr manant ſenſibiles iſti motus, quos cernimus in rebus naturalibus, vt dum lapis cadit deorsùm, aer aſcendit ſursùm, cor animalis palpitat, aqua friget, ignis calet, &c. In hac quarta acceptione ſumitur hìc natura, de qua.

Dico primò: Natura rectè definitur, principium, & cauſa motus, & quietis eius in quo eſt, primò, & per ſe, & non ſecundùm accidens. Ita definit Ariſtoteles, & cum eo alij Philoſophi.

Explicatur definitio. Natura dicitur *principium*, ideſt, prima radix, & origo; *& cauſa*, ideſt, verè phyſicè influens; *motus, & quietis*, ideſt, mutationis illius ſenſibilis, quæ deprehenditur

ditur in rebus naturalibus, inquantùm aliquando quiescunt, vt lapis in centro, aliquando mouentur, vt lapis in centrum: Additur, *eius in quo est*, vt excludantur principia motus extrinseca, scilicèt violentia, & ars, quæ mouent quidem, sed vt plurimùm ab extrinseco, vt manus quæ violentèr impellit sursùm lapidem, est extra lapidem, & ars, quæ fabricat lectum, est extra ipsum lectum: Dicitur demùm, *primò & per se, & non secundùm accidens*; quia natura significat non qualecunque, sed radicale, & primum motus, & quietis principium, cui conuenit mouere id, in quo est, non quidem per accidens, sicut ars medicinæ per accidens aliquando sanat non solùm alios, sed etiam ipsum medicum; sed per se, ita vt naturæ essentialitèr conueniat esse principium motuum rei in qua est, & cuius est natura.

Obijcies primò: Natura est etiam principium motus in alijs rebus: ergò malè dicitur quod est principium eius in quo est: Probatur antecedens: nam natura ignis non modo est principium, cur sit in se calidus, sed etiam cur alia calefaciat.

Respondeo conuenire primariò naturæ, quòd sit radix motuum, qui rei ipsi naturam habenti conueniunt: Sed quia res indita fœcunditate potest id, quod habet ad alia diffundere; ideò etiam natura secundariò est principium mouendi alia: Respectu tamen aliorum, quæ mouet, non dicitur natura, sed aliquando violentia: Nam ignis, dum calefacit aquam, non mouet eam modum naturæ, sed per modum violentiæ.

Obijcies secundò: Etiam ars potest esse principium motus eius, in quo est; vt musica est principium canendi in eo, qui habet Musicam; & Medicina non modò alios, sed etiam ipsum Medicum

cu-

curat; ergò malè definitur natura, quòd sit principium motus eius, in quo est.

Respondeo cum D. Thoma 2.Phys. lect. 1. per accidens esse, vt ars moueat subiectum, in quo est; inquantùm scilicèt reperit in eo capacitatem exequendi motus artificiales: Ars enim Histrionica, & Musica, de se modificant saltum, & cantum cuiuscunq; sit: sed quia etiam habens huiusmodi artes, est capax canendi, & saltandi, ideò per accidens mouet se ipsum per artem suam. Adde præctereà, quòd ars non est primum principium elicitiuum talium motuum, sed solùm habitus superadditus naturæ ad regulandos eius motus; Nàm saltus, & cantus non fiunt primariò ab arte, sed à naturali facultate per artem modificata: vndè raucus, & paralyticus cum omni arte sua non possunt nec canere, nec saltare.

Obijcies tertiò: Plura entia naturalia sunt, quæ nunquàm quiescunt, vt cœli mobiles; & alia quæ nunquàm mouentur, vt cœlum empyreum; ergò in illis natura non est principium motus, & quietis.

Respondeo ex D. Th. 2. Phys. lect. 1. Has particulas, *motus, & quietis*, intelligendas esse in sensu accomodo; itaut natura in his, quæ semper mouentur, sit principiũ sempiterni motus, in his verò, quæ semper quiescunt, sit principium perpetuæ quietis: in his demùm, quæ modò quiescunt, modò mouentur, sit principium vtriusque.

Dico secundò, natura rectè diuiditur in materiam, & formam. Conclusio est communis; &

Probatur: Quia omnis motus, & quies rerum naturalium ab his veluti duobus fontibus intrinsecis originatur: A materia quidem veluti à principio passiuo, & susceptiuo mutationum, vt generationis, corruptionis, alterationis, &c. A forma

verò

verò veluti à principio aliquando quidem passiuo, vt forma cœli est principium passiuum, quo cœlum fit capax recipiendi motum ab intelligentia motrice; aliquando verò etiam actiuo, vt anima est principium actiuum motuum animalium, & forma lapis aliquomodò actiuè concurrit ad motum deorsum, & forma cordis est principium perpetuæ palpitationis.

Obijcies primò: si materia esset natura, omnes mutationes essent cuilibet rei naturales, vt aquæ naturale esset calefieri, & corrumpi. Probatur sequela: Nàm materia de se est in potentia ad omnes motus.

Respondeo negando sequelam: Nam materia, quando est sub aliqua forma, ligatur ab illa, & eius dispositionibus: Vndè reduplicatiuè vt materia est pars compositi, & subiacet dispositionibus alicuius formæ, violentum ipsi est quidquid composito, & formæ repugnat. Cæterùm si materia præcisè sumatur respectu mutationum, quæ fiunt in illa, sic nullus motus est ipsi volentus: Vndè hoc modo corruptiones etiam possunt dici motus naturales.

Obijcies secundò. Nihil potest mouere se ipsum iuxtà celebre illud axioma, *quidquid mouetur, ab alio mouetur*: Sed si forma esset principium actiuum motus, aliquid moueret se ipsum; ergò forma non est principium actiuum alicuius motus; nec proinde anima in animalibus, vel forma in lapide est principium actiuum motus.

Respondeo distinguendo maiorem: Nihil potest mouere se ipsum, secundùm idem, concedo; secundùm diuersa, nego: In rebus enim, quæ propriè mouent se ipsas, v. g. in viuentibus, sunt plures partes, quarum vna mouet alias; sicut oculus mo-

mouetur à cibo præsentato, & imaginario ab oculo, & appetitus ab imaginatione, & facultas progressiua; sicque quibusdam veluti gradibus fit motus in animalibus, ita tamen vt semper illa pars quæ mouetur, ab alia moueatur. Grauia verò, & leuia mouentur etiam quodammodo à se ipsis, non quod propriè suos motus efficiant, sed quia motus grauium, & leuium sunt proprietates eorum, ipsis à generante inditæ. Sed de his exactiùs agetur in fine huius partis, explicando præfatum axioma.

Dico tertiò: Etiam anima rationalis habet rationem naturæ. Conclusio est etiam communis, &

Probatur: Nam anima rationalis est principium motum humanorum, & vera propriaque forma corporis humani: Quòd si habeat quasdam operationes supra naturam corpoream eleuatas, vt *intelligere*, *& velle*, etiam in his operationibus non amittit rationem naturæ, quia tales operationes, quamdiù anima est in corpore, dependent aliquomodo à motibus corporalibus. Vndè etiam de illis erit sermo in Physica agendo de anima: Sentimus enim, quòd ira vehementèr excitata rapit voluntatem; & bona imaginatio iuuat ad intelligendum.

Dico quartò: Etiam tota essentia, seu compositum ex materia, & forma, & dici potest aliquomodò natura.

Probatur: Nàm etiam totalis essentia est radix, & origo motuum suorum; ergò potest dici natura: & hoc modo sæpè vocatur ab Aristotele, & D. Thoma: Dixi tamen, *aliquomodò*, nàm in rigore loquendo, vt notant Aristoteles, & D. Thomas 2. Phys. lect. 2. compositum est magis à natura, idest, constans natura, scilicèt materia, &

forma

forma, quàm natura. Et si dicas essentiam tota-lem non esse primum principium motuum, rursus enim principiatur ex alijs naturis, scilicèt materia, & forma. Respondeo esse primum principium totale, contra cuius rationem non est vt constet partialibus principijs.

Dico quintò. Nec Angelis, nec Deo propriè competit ratio naturæ, sicuti sumitur à Physicis.

Probatur: Siquidem nec Deus, nec Angeli habent in se motus sensibiles, sed sunt supra omnem mutationem, & vicissitudinem; ergò non habent rationem naturæ, vt à Physicis sumitur; sed potiùs sunt supra naturam: vndè dicuntur *entia Metaphysica*, idest, supernaturalia. Si ergò eorùm essentia nonnunquam vocetur *natura*, hoc intelligendum est in eo sensu, quo Logici, & Metaphysici sumunt naturam, pro ipsa scilicèt rei quidditate: vel prout natura significat radicem quarumcunque operationum; quo sensu Theologi quærunt, vtrum essentia, & natura in Deo distinguantur saltem virtualitèr; idest, vtrum radix essendi, & operandi sint in Deo formalitates virtualitèr distinctæ. Prætereà nonnunquam Physici tribuent Deo, & Angelis rationem naturæ per quamdam excellentiam, inquantùm Deus est author, conseruator, & moderator naturæ; ideòque à quibusdam vocatur Deus, *Natura Naturans*: Angeli verò sunt eius ministri in gubernatione naturæ.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De violentia, & causis violentiam inferentibus.

CVm eiusdem scientiæ sit agere de contrarijs (vt scientia, quæ agit de virtute, debet etiam

tiam agere de vitio; quæ agit de morbis; debet gere de sanitate) ideò postquàm explicuimus quid, & quotuplex sit natura, nunc de violentia psi opposita paucis agendum est: Circà quam primò quæremus, quid sit: Secundò, an inferri possit causis vniuersalibus: Et tertiò, an inferri possit b ipso Deo.

Dico 1. violentia rectè definitur, cuius principium est extrà, passo non conferente vim, idest, non cooperante.

Explicatur: In primis dicitur, *Cuius principium est extrà*, quia sicut motûs naturalis est ab intrinseco, ita motus violentus est ab extra, idest ab aliqua externa vi., non verò ab ipsis essentiæ principijs: Additur, *passo non conferente vim*, idest non præbente aliquam cooperationem, vel inclinationem ad talem motum, sed potiùs renitente: si enim passum non resisteret, sed sponte obediret, motus licèt esset ab extrinseco, non diceretur violentus; sicut motus, quem intelligentia motrix imprimit corpori cœlesti, non est ei violentus, quia non est contrà, sed iuxta eius inclinationem. Vndè ad violentiã duo essentialitèr requiruntur: Primò vt principium mouens sit extrinsecùm ei, quod mouetur. Secundò, vt id, quod mouetur, aliqualitèr resistat; quæ resistentia debet esse vel actiua, vel passiua; itaut scilicèt id, quod mouetur, vel actiuè contrarietur motori, vt dùm lapis sursùm rahitur, actiuè resistit grauitando: vel saltem passiuè, inquantùm talis motus opponitur alteri, ad quem recipiendum res dicit naturalem ordinem; vt si in materia sublunari intruderetur aliqua forma, cuius non sit capax, v. g. forma cœlestis, diceretur materia violentiam pati, & passiuè resistere. Attamen communitèr violentia exercetur per

per resistentiam actiuam; vt dum lapis pellitur sursùm, aqua calefit, ignis descendit, &c. semper interuenit quædam resistentia actiua.

Dico secundò: Quilibet motùs ab agente superiori impressus naturæ inferiori, non est ipsi violentus, sed connaturalis.

Pro intelligentia huius conclusionis obseruandum est, hunc ordinem in vniuerso statutum à Deo esse, vt inferiora subiaceant superioribus, & ab his naturam suam, inclinationem, naturalesque motus habeant. Sic cœli subiacent Angelis, à quibus motum recipiunt: sic sublunaria subiacent cœlis, & sideribus, à quibus tanquam causis vniuersalibus suas formas, inclinationes, & motus recipiunt: sic membra animali, subiacent eius animæ, à qua mouentur: sic in eodem animali membra inferiora, & inferiores potentiæ subiacent superioribus, vt sanguis cordi, nerui cerebro, appetitus imaginationi, facultas motrix appetitui, &c. Hoc posito dicimus, quod si aliquando contingat eiusmodi superiora mouere sua inferiora etiam præter consuetam inclinationem, talis motus non est motus violentus, sed connaturalis; vt dum sol trahit sursùm vapores, & exhalationes; dum luna in fluxu, & refluxu maris trahit eius aquas; dum cor in pauore trahit ad se sanguinem; dum facultas motrix eleuat sursùm pedem, vel manum; dum imaginatio accendit vehementum motum iræ in appetitu, &c. tales motus licèt videantur extraordinarij, & præter consuetam istarum rerum inclinationem, attamen non sunt violenti, sed connaturales. Conclusio sic explicata.

Probatur ratione D. Thomæ 1.p. q. 105. art. 6. Illud dicitur violentum, quod fit passo resistente; Atqui res inferiores non resistunt; sed potiùs vltrò

rò obediunt suis superioribus; ergò motus agentis uperioris non est violentus rei inferiori. Maior atet: probatur minor: sicut enim politica subiecto, & fundat exigit politicā obedientiā; ita naturalis subiecto fundat, & exigit naturalem obedientiam: sed res inferiores naturaliter subijciuntur suis superioribus; ergò etiam naturalitèr ipsis bediunt: motusque eliciti ex hac obedientia cenentur naturales.

Confirmatur: Nàm eiusmodi motus non sunt ontrà præcipuam inclinationem; ergò non sunt violenti: Probatur antecedens: tùm quia res inferior maximè inclinatur ad obediendum superiori, cum in tali subiectione reperiat suam perfectionem, & consistat bonum totius vniuersi, quod omnia maximè appetunt: tùm quia inclinatio rei inferioris est causa superiori; ergò semper remanet subdita causæ superiori, itaut possit in quamcunque partem ab illa flecti, prout requiret bonum vniuersi: sicut secundùm politicam bonus ciuis subiacet, & spontè obedit Regi in ijs, quæ concernunt bonum vniuersale Reipublicæ.

Dices: Calor à Sole impressus aquis est ipsis violentus, sicuti, & alijs rebus, vt capiti hominis quod lædit; herbis, quas si nimius sit, arefacit: similiter alij influxus cœlestes sunt sæpè noxij rebus inferioribus; ergò falsum est motus superiorum causarum non esse violentos inferioribus.

Respondeo. Non omnia corpora cœlestia dominari omnibus sublunaribus, sed alia alijs: sicuti enim in politicis Iudices à Rege constituti partiuntur inter se territoria regni, nec omnes præsunt omnibus, sed quilibet suis subditis; ita quoque in naturalibus sidera patiuntur iurisdictionem, vt ita loquar, quam habent in hæc sublunaria, & quolibet astrum res quasdam sibi subditas

ha-

habet, quę ipsi parens, & eius influxibus obsequun-tur sic Luna dominatur corporibus humidis, Sol dominatur quibusdam herbis, vt Heliotropio, & alia alijs. Conclusio ergò intelligenda est de sideribus dominantibus, à quibus res trahit naturam, inclinationem, & motum. Ab illis enim astris nunquàm violentiam patitur res, nec destruitur; sed potiùs fouetur, & iuuatur: vndè ipsis spontè subiecta est; vt patet de aqua respectu Lunæ, de Heliotropio respectu Solis. Non est tamen diffitendum aliquando contingere posse, vt astrorum influxus ex quibusdam causis inferioribus vitietur v. g. ex nimia humiditate, vel siccitate aeris, aut Solis, & tunc potest nocere rebus etiam quibus præest, ipsisque vim inferre; sed hoc est per accidens; sicut quod in politicis dignitates, & tribunalia, quæ ad bonum publicum ex se tendunt, per malitiam administrantium corrupta Reipublicæ funesta sint, & vim inferant.

Ex his inferes, quòd dum Angelus mouet quodcunque corpus, nullam ei violentiam infert: Nam omnia corpora naturaliter subiecta sunt Angelis, sicut corpus viuum suæ animæ. Similiter quando cœlum superius rapit inferius, talis motus non est violentus, sed naturalis. Similiter nec motus, quo aqua, lapides, & alia grauia sursùm feruntur, vt impediant vacuum, non est violentus; quia non est contra inclinationem, sed iuxta ipsam inclinationem, qua omnis res appetit bonum vniuersi, sicut omnis pars bonum totius.

Dico tertiò. A fortiori motus à Deo cuilibet naturæ impressus non est ei violentus, sed maximè naturalis. Hanc conclusionem docet D. Thom. 1. p. q. 105. art. 6. & 3. contra Gentes, cap. 100. & Augustinus lib. 26. contra Faustum cap. 3. dicens; *Illud est cuilibet rei naturale, quod fe-*

ceris

teris ille, à quo est omnis motus, numerus, & ordo naturæ. Deus enim creator, & conditor omnium naturarum nihil contra naturam facit. Idem Scriptura indicat Sap. 16. dicens: *Ignis, vt nutrirentur iusti etiam suæ virtutis oblitus est; creatura enim tibi creatori deseruit;* quasi diceret, creaturam, dum mouetur à Deo ad aliquid, quod est contra propriam inclinationem; obliuisci illius inclinationis, eamque subijcere creatori suo.

Probatur conclusio rationibus D. Thomæ. Primò, quia quidquid Deus in creaturis facit, est iuxtà præcipuam earum inclinationem: ergò non est eis violentum. Probatur antecedens: Nam præcipua, & intimior creaturæ inclinatio est obedire creatori suo, cui longè connaturaliùs subijcitur, quàm corpus animæ; ergò sicut non est contra, sed iuxta inclinationem brachij, vt voluntas illud, quò placuerit, flectat, ita nec contra, sed iuxta inclinationem creaturæ est, vt in ea, quidquid voluerit Deus faciat. Vndè rectè Propheta inquit, *Domine, omnia seruiunt Tibi*.

Secundò: Illud quod fit in re ab eo, à quo data est, & dependet inclinatio naturalis, non est violentum: sed à Deo data est, & dependet naturalis inclinatio creaturarum; ergò quod fit à Deo in creaturis non est violentum. Minor patet: Maior verò probatur à D. Thoma, tùm exemplo aquæ sine violentia ascendentis, quando trahitur à Luna, quæ præsidet aquis; tùm exemplo artificialium. Non enim est contra rationem artificij, vt artifex aliquid in eo operetur, etiam postquàm primam formam dedit; ergò nec erit contra naturam rei, vt Deus in ea aliquid operetur præter communem cursum; tota enim natura est veluti artefactum Diuinæ Sapientiæ.

Ex his colliges, non fuisse violentum Soli, quan-

quando cursum suum retinuit ad vocem Iosuè; aut quando retrogressus est ad imperium Isaiæ Prophetæ tempore Regis Ezechiæ. Nec violentum fuisse aquis quando quasi pro muro steterunt filijs Israel mare rubrum transeuntibus: nec Iordani, quando conuersus est retrorsùm ad fontes suos: quia hæc omnia operabatur supremus naturæ Dominus ex illo dominio, cui omnis creatura spontanea seruitute paret.

Obijcies: Deus concurrendo cum causis secundis infert violentiam; vt concurrendo cum manu vim infert lapidi eum sursùm pellendo; ergò se solo etiam infert violentiam, quando idem præstat.

Respondeo negando consequentiam: Quia cùm Deus agit cum causa secunda, sese accommodat causæ secundæ; Deus enim in vnoquoque operatur iuxta propriam eius conditionem: Vndè quia conditio vnius contrarij est, vt vim inferat suo contrario, ideò actio contrarij est quamuis sit à Deo, tanquam à prima causa, est tamen violenta suo contrario; sed quando Deus agit se solo, agit iuxta modum suum; idest, vt Dominus naturæ ideòque illi sic agenti omnia spontè sua obediunt.

Instabis: Quod est contra inclinationem, est violentum; sed Deus etiam dum se solo mouebat sursùm Iordanis aquas faciebat contra earum inclinationem; ergò vim illis inferebat.

Respondeo negando minorem: Nàm licèt consueta inclinatio aquæ sit vt fluat deorsùm in procliue: Attamen supposito quod Deus imperet aquis, vt ferantur sursùm, maximè naturale ipsis est obedire imperio sui creatoris.

Dico quartò. Probabile tamen videtur, Deum si velit agere vt agens particulare; posse inferre violentiam creaturis.

Con-

Conclusio supponit Deum posse dupliciter mouere creaturam. Primò per modum moderatoris uniuersalis naturæ, rerum inclinationes interiùs mutando, & flectendo, vt placet: sicq; efficiendo, t aliqua res inclinetur de nouò ad aliquid oppositum ei, ad quod antea inclinabatur. Secundò er modum agentis particularis imprimendo motum oppositum inclinationi rei, & simul eum tali inclinatione concurrendo ad expellendum huiusmodi motum: vt si Deus produceret calorem in qua simul conseruando naturalem inimicitiam quæ cum calore, & concurrendo cum aqua ad expellendum talem calorem. Dicimus ergò, quod licèt primo modo Deus non inferat violentiam, potest tamen secundo modo motum violentum inferre.

Probatur conclusio, tùm authoritate, D. Thomæ dicentis, non omnia, qua Deus facit in creaturis, esse illis connaturalia, sed solùm ea, quæ Deus vult esse connaturalia; ergò Deus potest facere in creatura aliquem motum, quem nolit esse connaturalem, sed violentum: Tùm ratione; cùm enim Deus sit supra agentia particularia, & vniuersalia, potest vtroque modo effectum producere, vt agens vniuersale, & vt agens particulare; ergò poterit ad nutum suæ voluntas agere vt agens particulare, sicque inferre violentiam, non minùs quàm ignis inferat aquæ, & manus lapidi: Tùm etiam quia nulla videtur implicantia, quod Deus possit causare motum, quem velit esse violentum ipsi rei; ergò Deus id potest: Tùm demùm exemplo: Nam Deus infert violentiam Dæmonibus eos, vt inquit D. Petrus, alligando catenis igneis.

Et si dicas, talem alligationem non esse violentam naturali Dæmonum inclinationi, sed solùm

peruersæ eorum voluntati quæ est rebellis Deo. Contrà est: Nàm intantùm talis pœna est afflictiua, inquantùm est contraria naturæ, & inclinationi innatæ repugnat: Nemo enim quantumuis peruersus, torquetur ex eo, quod est conforme suæ inclinationi, sed magis ex eo delectatur: Sed alligatio illa Dæmonum est maximè afflictiua, immò vt talis à Deo intenditur; ergò est violenta etiam naturali inclinationi. Adde prætereà exemplum efficax: Nàm animæ Fidelium in purgatorio detentæ, quamuis non sint rebelles Deo, sed maximè subditæ per charitatem, attamen violentiam patiuntur, & maximè affliguntur ex illa detentione, & alligatione ad ignem; ergò ista alligatio est violenta non modò rebelli voluntati, sed etiam naturali inclinationi. Et si Deus morbum per se ipsum immediatè inferret alicui homini iusto, talis profectò morbus esset violentus, & contrarius, non quidem liberæ voluntati, quamuis ille pius se Diuinæ dispositioni vltrò submitteret, sed ipsi naturali inclinationi, quæ afflictiuis, & destructiuis repugnat.

ARTICVLVS III.

De Arte, & operibus artificialibus.

ARs definitur, Recta ratio factibilium, idest, habitus residens in ratione, & eam rectificans ad operandum in materia externa; vt ad fabricandas domos, claues, enses, horologia, &c. Vndè opera eiusmodi, quæ fiunt per industriam rationis, dicuntur artificialia, de quibus quærimus, quid sint, & quomodo differant à naturalibus,

bus, & violentis. Secundò: An formæ rerum artificialium possint causare motum: Tertiò: An aliquod opus naturæ possit fieri per artem.

Dico primò: Artificiale est, cuius principium est extra, scilicèt in ratione practica externam materiam disponente. Declaratur hæc definitio. Artificiale enim procedit ab arte: sed ars est extra, scilicèt in ratione practica ipsius operantis; ergò artificiale est, cuius principium est extra, scilicèt in ratione operantis.

Ex hac definitione facilè deduci potest discrimen naturalis, violenti, & artificialis. Naturale est, cuius principium est intra ipsam rem: Artificiale verò cuius principium est extrinsecum, in ratione scilicèt fabricantis: Violentum demùm, cuius principium est non solùm extrinsecum, sed etiã naturali inclinationi oppositum. Vndè violentum inimicatur naturæ, ipsique opponitur: Artificiale quatenùs tale non opponitur naturæ, sed magis eam imitatur: Idcircò ars dicitur *simia, & imitatrix naturæ*; cuius ratio est, quia natura est veluti artefactum Diuinæ sapientiæ, vt dicit D. Thomas; & ideò sicut homo vt sicut homo, vt sit perfectus, debet imitari Deum, & humana ratio Diuinam rationem; ita quoque artificialia, vt sint perfecta, debent imitari naturam. Cuius etiam aliam rationem tradit S. Doctor 2. Physic. lect. 4. *Quia omnis nostra cognitio est à rebus sensibilibus & naturalibus accepta; vndè ad similitudinem naturalium operamur in artificialibus*.

Ars autem imitatur naturam præcipuè secundùm quatuor. Primò ex parte principij: Nam naturalia, & artificialia in hoc conueniunt, vt sint ab aliqua ratione: Naturalia quidem à ratione Diuina, artificialia verò à ratione humana: Et quidem de artificialibus hoc patet ex ipsa definitione;

de naturalibus verò, quod procedant ab aliqu ratione, manifestum signum est perfectissimus or do, qui cernitur in natura: Cùm igitur solius ra tionis proprium opus sit ordinare, necesse est opu ita perfectè ordinatum, quale est opus naturæ esse opus cuiusdam rationis perfectissimæ. Vnd etiam apud Gentiles abijt in Prouerbium, *Opu naturæ esse opus intelligentiæ*.

Secundò: Ars imitatur naturam ex parte sub iecti. Nam sicut natura præsupponit materiam, ex qua agat; ita quoque ars præsupponit materiam suorum operum, vt Lanifica supponit lanam, e qua conficit pannum: vndè, & in arte, & in natu ra *ex nihilo nihil fit*.

Tertiò ex parte modi procedendi. Quia sicu natura ordinatè procedit, aptando, & assumen do media congrua ad finem, quem intendit; vt os, dentes, guttur, stomachum aptissima fecit ad mandendum, deglutiendum, & coquendum ci bum; linguam ad loquendum; oculos ad viden dum, &c. ita quoque ars in suis operibus ordinatè procedit coaptando instrumenta ad finem, & opus intentum; vt gladium acuit ad perfodiendum; li mam in dentes exasperat ad corrodendum, mal leum solidum efficit, & grauem ad contunden dum. Ratio autem huius est, quia tùm naturalia, tùm artificialia procedunt à ratione, vt mox di ximus: Ratio autem ordinatè procedit, & media congrua fini intento adhibet, agit enim propter finem.

Quartò demùm ex parte termini: Nàm sicut natura agit propter aliquem finem, quem sibi pro ponit vt terminum operis; ita quoque, & ars finē intendit, ex quo desumit operationis regulas. Vndè, vt aduertit Aristoteles, in natura, & arte inueniuntur peccatum, quia peccatum est deuiatio

à fi-

fine; Cùm ergò, & natura propter defectabilitatem cauſarum inferiorum, & ars propter inexperientiam artificis, vel defectum materiæ, & instrumentorum, nonnunquam à ſuo fine deficiant; ideò in illis locum habet peccatum, quod in natura dicitur monſtrum, in arte verò retinet nomen peccati.

Cæterùm, licèt ars imitetur naturam, attamen natura longè ſuperat artem; idque præcipuè in tribus. Primò ex parte principij, quia procedit à ratione vniuerſaliori, ſapientiori, & efficaciori: Vndè opera naturæ ſunt vniuerſaliora, ordinatiora, & efficaciora; ſiquidem formæ naturales ſunt principia ſuorum motuum, & producunt ſibi ſimile; vt equus equum, planta plantam: Sed formæ artificiales ſunt ſteriles, & inefficaces, vndè non poſſunt cauſare motum, vt iam dicemus; nihilq; ſibi ſimile producunt: Non enim lectus lectum, aut enſis enſem generare poteſt. Secundò ex parte modi: Nam natura procedit modo magis certo, & minus errori obnoxio. Tertiò ex parte finis: Nàm natura intendit maius bonum, ſcilicèt bonum ſubſtantiale, & totius vniuerſi, ars verò minus bonum intendit, ſcilicèt vel commoditatem, vel delectationem, vel conſeruationem, vel neceſſitatem hominum: Vt enim dicit D. Thomas 2. Phyſ. lect. 4. *Nos ſumus finis omnium artificialium*.

Dico 2. Formæ artificiales non poſſunt eſſe principia motuum aliquorum, quamuis poſſint aliqualitèr eos adiuuare: vt patet experientia, qua videmus ferrum adiuuari ad vulnerandum, ſcindendum, rodendum per figuras artificiales.

Probatur concluſio ratione D. Tho. Opuſc. 34. Nàm formæ artificiales conſiſtunt, vel in figura, vt forma ſtatuæ, imaginis, pilei, &c. Vel in compoſitione, vt formæ vnguentorum, & rerum per ar-

artem mixtarum: Vel in ordine vt formæ horologiorum, & domorum, nauium, &c. Sed figura, compositio, & ordo non sunt per se principia motus alicuius; ergò formæ artificiales non possunt esse principia motus alicuius, Maior patet. Probatur minor: Nàm figura, & ordo non sunt aliquid causatiuum motus etiam in naturalibus; ergò à fortiori ordo, & figura artificialis non causant motum. Compositio verò non dat efficaciam mouendi, sed eam supponit: Vndè si quædam nullam prorsùs efficaciam habentia simul componantur, non magis fiet ex illis aliquid actiuum quàm ex pluribus frigidis fieret aliquid calidum.

Confirmatur ex discrimine, quod est inter intellectum diuinum, qui est author naturæ, & intellectum humanum, qui est principium rerum artificialium. Diuinus enim intellectus est efficacitate plenissimus; at verò intellectus humanus est sterilis, & inefficax ad extrà: vt enim ait Aristoteles, propter nostrum intelligere nihil mutatur in rebus: Vndè formæ naturales quæ procedunt à Diuino intellectu, sapiunt conditionem sui principij, & ideò sunt efficaces, & actiuæ, ita, vt possint producere sibi simile, vt forma ignis producit aliam formam ignis: at verò formæ artificiales, quæ procedunt ab intellectu humano, sapiunt conditionem eius, & ideò steriles sunt, & inefficaces ad mouendum; & propterea non producunt sibi simile: Non enim horologium producit aliud horologium, vel pileus alium pileum.

Obijci solent plura artefacta, quæ motus habuisse feruntur; vt Archytæ Tarentini columba lignea, quæ volabat, cœlum vitreum Archimedis, quod rotabatur; aurei picernæ Hyarchæ Brachmanorum Regis, qui in conuiuio ministrabant,

bant, vt Philostratus in vita Appollonij.

Respondeo hæc omnia facta fuisse per naturales secretis quibusdam machinis temperatas, veluti fieri cernimus in horologijs, quorum rotæ mouentur vel à grauitate ponderis centrum naturalitèr repetentis, vel à lamina chalybea violentèr complicata, & paulatim sese explicante.

Obijcies secundò: Figuras artificiales esse efficaces ad plura opera, vt ad sananda ægritudines; ad conciliandam gratiam, & felicitatem, ad expellendos serpentes: Vndè Marsilius Ficinus de vita cœlitus comparanda cap. 13. refert Antiquos fabricasse imagines sub certis constellationibus omninò efficaces; vt luna serpentarium subeunte fabricabant serpentis figuram vtilem ad fugandos veros serpentes: Et Magi ad sanandas ægritudines characteribus vti solunt ex quibus sequitur effectus. Inter illas autem imagines præcipuè celebres sunt statuæ illæ cereæ, quibus hominis repræsentati fata ita adhærent, vt quidquid in imagine fit, sentiat ipse prototypus.

Respondeo in primis, Authores, qui his vanitatibus patrocinantur, fateri non vi figuræ artificiosæ, sed cœlestis influxus per figuram tanquàm per conditionem attracti hæc omnia fieri. Sed addendum cum D. Thoma Opusc. 34. eiusmodi characteres, figuras, & imagines esse meras superstitiones: Vel enim nihil ad prælatos effectus conferunt; vel si iuuent, hoc non est ex virtute naturali, sed ex virtute dæmonis; qui tacitis istis pactis euocatur, & sese spontè his figuris alligauit ad decipiendos homines. Vndè peccatum est his vanitatibus, vti vel in illis confidere.

Dico tertiò. Ars potest efficere opera, & motus naturæ non quidem virtute propria, & for-

mas artificiales, sed vtendo virtutibus naturalibus; seu vt dici solet, applicando actiua naturalia passiuis.

Probatur conclusio tùm ratione, tùm experientia. Ratione quidem: Nàm virtus naturalis quantùm ad applicationem plerumque subiacet arti; ergò ars potest illam applicare, sicque effectus producere. Experientia quoque: sic enim Medicus sanat adhibendo naturalia remedia per artem suam: Sic vnguenta, liquores odoriferi, colores varij, efficiuntur miscendo artificiosè res naturales: Sic etiam Dæmones, qui exactè norunt omnes animantium, herbarum, lapillorum, metallorum, & mineralium vires, varia, & mira producunt per eiusmodi virtutes naturales; vt dum in Ægypto per ministerium Magorum conficiebant serpentes, ranas, & alia huiusmodi.

Dico quartò: Plura tamen naturalia sunt, quorum virtutes effectrices non subiacent arti humanæ; vndè illa per artem non possunt effici; & inter illa præcipuè est aurum, licèt aliquid simile auro per metallorum mixtionem forte effici possit.

Probatur conclusio, præcipuè de auro, de quo quidam dubitant. Nàm virtus auri productiua non subiacet arti; ergò aurum non potest effici per artem. Probatur antecedens: Nàm virtus auri productiua est calor Solis in loco determinato, vbi viget virtus mineralis; vndè, vt de floribus, dicebat Anaxagoras respectu formationis auri, fodina est veluti mater, & Sol veluti pater, sed ista principia non subiacent industriæ nostræ; ergò. Probatur minor; non enim possumus disponere de virtute Solis, aut efficere locum aliquem esse feracem auri. Hæc ratio est

D.Th.

D. Thomæ in 2. dist. 7. quæst. 3. art. 1. ad 5. quæ adhuc magis.

Confirmatur: Nàm virtus Solis, etiam in locis aptis, ferè integra sæcula consumit in formando auro, ergò ridiculum est hominem id velle attentare in modico temporis spatio, in quo perficiendo efficacior natura tandiu laborat. Vndè nemo diues hac arte effectus est, sed qui ficititium istud aurum quæsiuere, verum aurum in fumos conuerterunt.

Obijcies: Potest homo substituere calorem ignis qui promptior est, & ardentior quàm solaris; ergò potest per ipsum efficere aurum; & lentás Solis in hoc opere moras corrigere.

Respondeo cum D. Thoma loco iam citato, calorem ignis esse omninò ineptum ad formandum aurum; calor enim producit aurum in virtute Solis, cuius est virtus instrumentaria: vndè solus calor solaris potest id præstare: sicut solus calor cordis, & iecoris potest sanguinem, spiritus, & carnem producere. Adde præterea non solùm calorem Solis, sed etiam alias huius astri influentias, quæ sensu non percipiuntur, concurrere ad productionem auri, quas ignis, & ars supplere non possunt.

Instabis: longè difficilius opus est productio animalis, quam productio metalli, quale est aurum: sed calor ignis supplere potest calorem naturalem, & producere ex ouo animal, v.g. pullum: ergò à fortiori poterit supplere vicem caloris solaris, & producere metallum, scilicèt aurum.

Respondeo negando minorem, quòd scilicèt ex ouo calor ignis producat animal: dum enim pulli excluduntur ad ignem, & ex ouis formantur, causa productionis eorum non est calor ignis, sed virtus seminalis inclusa in ouo, & residens in qui-

busdam spiritibus, qui agunt in alias oui partes, & ex eis animal formant, calore extrinseco siue auis incubantis, siue ignis admoti, se habente solsi per modum fouentis, & excitantis eiusmodi spiritus; qui, & ab externo frigore enecarentur fine tali fomento, & ad opus suum torpescerent, nisi blandi caloris extrinsecus admoti stimulis vrgerentur.

Vrgebis: Possumus saltem auri semina iam vi solis disposita colligere, puta sulphur purum, & mercurium, eaq; ad calorem ignis maturare, sicuti virtus seminalis latens in ouo eodem calore adiuuatur; ergò, & verum aurum producere.

Respondeo aurum non habere semen ex quo producatur, proprium enim est rerum viuentium nasci ex semine. Deindè quamquàm ex mixtione sulphuris, & mercurij; aut alterius eiusmodi rei, tanquam ex quibusdam quasi seminibus, fieret aurum, hæc tamen mixtio debet fieri in loco apto, ac longa annorum serie à calore solari maturari: quem si ars velit in chymica fornace supplere, nihil magis proficiet, quam si quis è suo ramo decerptum pomum adhuc acerbum ad culinæ focum maturare tentaret.

Dices causæ eiusdem speciei possunt eosdem effectus producere; sed calor ignis, & Solis sunt eiusdem speciei; ergò possunt eosdem effectus producere, ac proinde vterque indifferentèr poterit concurrere ad productionem auri.

Respondeo distinguendo minorem: calor solis, & ignis sunt eiusdem speciei, in ratione qualitatis, concedo; in ratione virtutis instrumentariæ, nego. Ratio distinctionis est, quia virtus instrumentaria desumit suam naturam, & efficaciam à causa principali cuius est virtus, cui subordinatur, & deseruit: vndè quia Sol est longè nobilior in agẽdo,

quam

quàm ignis, calor etiam solis, qui est eius virtus instrumentaria, est in ratione virtutis actiuæ longè nobilior, & efficacior quàm calor ignis. Addendum præterea, vt iam diximus, non solùm calorem Solis, sed alias huius astri influentias ad formationem auri concurre, quas calor ignis supplere nequit.

Obijci præterea solent variæ experientiæ, Sed respondeo eas omnes esse falsas; nec nisi adulterinum aurum ex ijs prodijsse: Vndè prohibet Ecclesia eiusmodi aurum pro vero diuendere; & qui diuendunt ad restitutionem tenentur. Immò Beatus Albertus Magnus, qui hac in parte videtur fauere Chymicis, attamen fatetur eiusmodi aurum artificiosum non habere omnes veri, & naturalis auri proprietates; ergò nec naturam habet, sed solùm in fuco consistit, meritòque vocatur à Diuo Thoma p. 2. q. 77. art. 2. ad 1. *aurum sophisticatum*. Vndè dum Sanctus Doctor ibidem dicit, quod si per artem chymicam fieret verum aurum, licitum esset ipsum diuendere, loquitur in suppositione, quam tamen reputatur impossibilem; sed qua data venditio esset licita, quia tale aurum esset eiusdem naturæ cum auro naturali; produceretur enim à quibusdam virtutibus naturalibus per artem applicatis, vt ibidem dicit. Cæterùm, verum verum istud aurum fiat absolutè nunquam dicit, sed oppositum ibi tradit, & in 2. dist. 2. quæst. 6. art. 1. efficaci ratione probat.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Causis in communi.

PRæcipua scientiarum cura occupatur in inuestigandis rerum causis, in quarum cognitione repositam esse huius vitæ felicitatem indicat Esiodus, dum dixit.

Felix, qui rerum potuit cognoscere causas.

Vndè, vt omnium scientiarum studium adiuvetur, hic de ipsis causis agendum est, per quas omnia innotescunt; prius quidem in communi in hac quæstione; deinde de qualibet specialitèr in sequentibus. Circa causas in communi. Primò, quæretur quid, & quotuplex sit causa. Secundò, agetur de proprietate, & nobilitate causarum, tùm respectu effectus; tùm ad inuicem comparatarum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid, & Quotuplex sit Causa.

CAusæ vocabulum tripliciter sumi potest. Primò pro omni principio; itaut generalitèr omne, à quo aliquid originatur, & procedit, dicatur causa. In hoc sensu Aristoteles appellat priuationem *causam generationis*. Et Patres Græci hoc modo dicunt Patrem Æternum esse *causam* filij, sumentes *causam* pro principio, vt notat

D. Tho-

D. Thomas Opusc. 1. c. 1. Patres verò Latini dicunt Patrem Æternum non esse causam, sed solùm principium Filij, quia propriè sumunt causam. Secundò nomen causæ strictissimè aliquando sumitur pro sola causa efficienti, vtpotè quæ est præcipua, & princeps causarum in executione; vndè ab ea tanquam manifestiori, id, quod causatur, dicitur *effectus*. Tertiò demùm causa sumitur medio modo, prout est id, quod causat, quocunque modo influendo esse effectui. Et in hoc sensu sumendo causam.

Dico primò: Causa rectè definitur, ad quam sequitur esse alterius; seu, ex cuius esse sequitur aliud. Ita definiuit causam D. Thomas 2. Physic. lect. 10.& Opusc. 31. vbi ly *sequitur*, debet intelligi non de consecutione logicali, & ordinis, sicut linea sequitur ad punctum, & consequens ad antecedens; sed de consecutione physica, quæ fit per influxum physicum, & realem. Vndè ex istis definitionibus potest elici tertia, dicendo: causa est principium influens esse in aliud.

Explicatur hæc definitio, in qua *principium* tenet locum generis; cæteræ verò particulæ locum differentiæ: siquidem ex communi animi notione causa, & effectus sunt correlatiua. Patet autem quòd effectus dicitur id, quod ab alio pendet tanquam à dante sibi esse. Vndè ad rationem causæ duo requiruntur, scilicèt influxus ex parte causæ, & distinctio cum dependentia ex parte effectus: seu vt causa realitèr influat esse, & illud esse realitèr dependeat, proindèque distinguantur à causa, vt dicit Diuus Thomas 1.p.q. 33.art. 1. ad 1. Hæc autem duo exprimit definitio tradita; influxum quidem, dum causa dicitur, *principium influens*; distinctionem verò cum dependentia, dum dicitur, *in aliud*.

Obij.

Obijcies: Filius æternus sequitur ad Patrem etiam per realem influxum, & veluti Persona ab alio distincta: & tamen Pater Æternus non est propriè causa Filij; ergò malè definitur causa ad quam sequitur esse alterius, seu, influens esse in aliud.

Respondeo primò, quòd Filius æternus propriè non sequitur ad Patrem: quia sequi est posterioris: Filius autem æternus non est posterior Patre; vt enim docet fides, in Trinitate nihil est prius, aut posterius.

Respondeo secundò ex Diuo Thoma 1. parte, quæstione 30. articulo 2. ad 2. Filium æternum non procedere à Patre vt *aliud* ab ipso, sed solùm procedit vt *alius* ab ipso; idest, vt personalitèr distinctus, non tamen vt essentialitèr diuisus. Nam vt aduertit Diuus Thomas 1. parte, quæstione 31. articulo 2. ad 4. Genus neutrum, vtpotè informe, & minus determinatum, significat personam. Vndè quærenti, quis est iste, qui vicit Darium? Respondemus assignando personam, Alexander. Si verò quæritur, quid est Alexander? Respondemus, assignando essentiam, ipsum esse animal rationale. Ex quo patet, quod *alius* in masculino significat distinctionem personæ *aliud* verò in neutro significat diuisionem essentiæ. Ad rationem autem causæ non sufficit distinctio personæ, sed requiritur diuisio essentiæ causatæ à causante.

Instabis: Ad auroram sequitur dies; ad iuuentutem adolescentia; ad vitam mors: & tamen nec aurora, nec iuuentus, nec vita habent rationem causæ; ergò malè dicitur, causam esse principium, ad quod sequitur esse alterius.

Respondeo, hæc omnia sequi solùm impropriè, & consecutione ordinis, inquantùm vnum est

post

post aliud: non tamèn consecutione propria, & physica, quæ est per realem influxum: effectus autem debet sequi ad causam consecutione physica.

Dico secundò. Quadruplex est entis mobilis causa, scilicet materialis, formalis, efficiens, & finalis. Ita communiter omnes, & meritò: nam ad has quatuor causas reduci potest quidquid influit esse in aliud.

Probatur conclusio: Nàm causa est principium influens esse in aliud; sed quatuor influunt esse enti mobili; ergò sunt quatuor causæ entis mobilis; Probatur minor: In primis enim requiritur materia, ex qua fiat ens mobile, quia ex nihilo nihil fit. Secundò, requiritur forma, per quam fiat, & constituatur in specie determinata: Nàm materia de se indifferens est ad omnes rerum species. Tertiò requiritur agens, à quo fiat; Nàm nihil fit à se ipso. Quartò requiritur finis, propter quem fiat; Nàm res naturales non fiunt temerè, sed propter finem, vt dentes ad incidendos cibos, pedes ad ambulandum, &c. ergò quatuor influunt esse enti mobli, scilicèt materia ex qua fit, forma, per quam fit, agens à quo fit, finis propter quem fit.

Confirmatur conclusio ex D.Thoma 2. Physicæ lect. 10. Nàm esse causatum potest dupliciter sumi: Vno modo absolutè, & vt est constitutum in tali specie entis, vt hominis, vel plantæ: & sic causa essendi est forma, per quam aliquid constituitur in determinato modo essendi: Alio modo secundùm quod esse causatum reducitur de potentia ad actum, vt sulphur quod erat in potentia ignis, fit actu ignis; & sic necesse est ipsum habere duas alias causas scilicèt materiam, in cuius potentia præcontineatur antequam fiat, & agentem,

tem, quæ reducit materiam de potentia ad actum; nàm quod est in potentia, non potest se reducere ad actum, sed reduci debet per aliquid existens in actu; vt sulphur, quod est in potentia ignis, fit ignis ab eo, quod iam est actu ignis; Actio autem agentis, sicut procedit ab aliquo determinato, ita intendit aliquid determinatum, vt facere sibi simile, aut assequi id, quod sibi conueniens est: Id autem quod intendit actio agentis dicitur finis; ergò dantur quatuor istæ causæ, scilicèt formalis, materialis, efficiens, & finalis.

Obijcies: Obiectum est aliquomodo causa scientiæ, & idea causa domus, & essentia causa proprietatum, & malleus causa horologij, & fundamentum causa relationis; sed non apparet ad quod genus causæ ex prædictis ista reduci possint; ergò sunt plusquam quatuor genera causarum.

Respondeo, hæc omnia reduci ad quatuor causas prædictas: obiectum quidem reducitur, vel ad causam formalem extrinsecam, quia determinat scientiam ad certum genus rei; vel etiam reducitur ad causam finalem, quia scientia est propter obiectum. Idea etiam pertinet ad causam formalem extrinsecam, vt dicetur quæstione sequenti. est enim ipsa rei forma in mente artificis præconcepta, essentia verò habet quasi rationem causæ efficientis respectu suarum proprietatum, vt dicit D. Thomas; quia proprietates dimanant ab essentia tanquam à fonte suo; vt infrà explicabitur. Similitèr fundamentum reducitur ad genus causæ efficientis propter eandem rationem: Instrumenta verò pertinent ad causam efficientem, cui ministerialitèr deseruiunt.

ARTI-

ARTICVLVS SECVNDVS.

De proprietate, & nobilitate Causarum, tùm ad effectum tùm ad se inuicem comparatarum.

DIco primò: Omnis causa est prior suo effectũ non quidem semper prioritate temporis, sed prioritate naturæ, & dependentiæ. Ita D. Tho. q. 28. de veritate, a. 7. & communitèr alij. Quid autem sit prioritas naturæ, suprà explicatum est in Logica agendo de postprædicamentis.

Probatur conclusio: & in primis, quòd causa non sit semper prior tempore, constat; Nàm Sol non est tempore prior luce, quam causat, nec materia prior composito, sub quo creata est. Quod autem causa sit prior natura suo effectu, probatur: Nàm prioritas naturæ in eo consistit, vt vnum dependeat ab alio, & ab illo procedat: Atqui omnis effectus realitèr dependet à sua causa, & ab illa vt à principio suo procedit; ergò omnis causa est prior effectus prioritate naturæ.

Obijcies: Correlatiua sunt simul natura, vt dictum est in Logica: Sed effectus, & causa sunt inuicem correlatiua: ergò sunt simul natura; ac proindè causa non est prior natura suo effectu.

Respondeo distinguendo maiorem: Correlatiua sunt simul natura, quantùm ad ipsos respectus formales, concedo; quantùm ad entitates fundantes illos respectus, nego. Et similitèr, concessa minori, distinguo consequens: ergò causa, & effectus sunt simul natura, quantùm ad, ipsam relationem formalem, concedo; quantùm ad ipsam entitatem, nego. Explicatur: Causa, & effectus possunt dupliciter sumi: Primò, rela-

latiuè: seu quantùm ad ipsam relationem mutuam, quam dicunt ad inuicem; & hoc modo non se præcedunt, sed sunt simul etiam natura: Nàm impossibile est, vt causa referatur ad effectum, nisi effectus etiam referatur ad causam. Secundo modo sumi possunt entitatiuè, idest secundùm proprias entitates; & hoc modo causa debet esse prior effectu, quia entitas effectus procedit ab entitate causæ, tanquam à principio, à quo pendet; ac proindè tanquam à priori.

Dico secundò: Causa materialis, & formalis sunt minùs nobiles, quàm effectus.

Conclusio facilè probatur: Nàm pars est minùs nobilis quàm totum: sed causa materialis, & formalis (saltem intrinseca, de qua solùm loquimur) causant per modum partis componendo totum; ergò sunt minùs nobiles quàm effectus, scilicèt totum compositum. Dixi autem, causa formalis saltem intrinseca; quia causa idealis, quæ vocatur *forma extrinseca*, est vt plurimùm nobilior suo effectu. Sic enim ideæ Diuinæ sunt nobiliores creaturis, & exemplar nobilius exemplato.

Dico tertiò: Causa finalis principalis in agentibus benè ordinatis debet esse nobilior effectu: Aliquando tamen ex deordinatione operantis potest esse ignobilior.

Probatur prima pars: Quia, vt dicit D. Thomas in 2. dist. 15. a. 1. *inconueniens est, quod aliquid sit propter vilius se* (intellige principalitèr, vt ipse statim se explicat; nàm secundariò, & minùs principaliter potest aliquid esse propter ignobilius, vt Rex est etiam propter rusticos protegendos.) Atqui effectus est propter suum finem; ergò inconueniens est, vt effectus sit nobilior fine. Vndè natura, quæ ordinatè agit, semper refert ignobiliora ad nobiliora, tanquam ad finem: vt

plu-

pluuias ordinat ad plantas, plantas ad pecudes, pecudes ad hominem, hominem ad Deum.

Secunda verò pars patet experientia, qua videmus homines inordinatè agentes nobiliora referre ad viliora, vt mali politici referunt religionem ad regnandum; mali ſacerdotes diſpenſant ſacra propter lucrum, vani homines referunt eleemoſynam ad vanagloriam.

Dico quartò: Cauſa efficiens principalis eſt, vel nobilior effectu, vel æquè nobilis. Ita communitèr omnes.

Probatur concluſio ex D. Tho. 1. p. q. 4. art. 2. Omnis enim cauſa efficiens, vel eſt cauſa vniuoca, vel cauſa æquiuoca; ideſt, vel eſt eiuſdem ſpeciei cum ſuo effectu, vt homo generans hominem vniuocè conuenit cum illo; vel eſt ſublimioris ordinis, vt Sol producens aurum, & gemmas non eſt eiuſdem ſpeciei cum illis, ſed ſublimioris. Si cauſa efficiens ſit vniuoca, patet quod eſt æquè nobilis, & eiuſdem ſpeciei cum effectu: ſi ſit æquiuoca, eſt nobilioris ſpeciei; ergò ſemper cauſa efficiens, vel eſt æquè nobilis, vel nobilior effectu.

Confirmatur: Quod præhabet in ſua virtute omnem perfectionem alterius, eſt ſaltem æquè perfectus: ſed cauſa efficiens præhabet in ſua virtute omnem perfectionem effectus; ergò eſt ſaltem æquè perfecta: Minor patet: cùm enim nemo det, quod non habet, neceſſe eſt cauſam efficientem præhabere in ſua virtute perfectiones effectus: Maior verò conſtat: *Nam*, vt dicit D. Th. 1. p. q. 4. a. 2. *præexiſtere in virtute cauſæ agentis, nō eſt præexiſtere modo imperfectiori, ſed perfectiori; Agens enim inquantùm eiuſmodi eſt perfectum.*

Obijcies: ſæpè homo ſtupidus generat filium ingenioſum; deformis pulchrum; infirmus robu-

ſtum;

ſtum ; ergò aliquando cauſa efficiens eſt ignobilior effectu.

Reſpondeo primò has omnes perfectiones eſſe ſolùm accidentales homini : Concluſio autem intelligitur de perfectione eſſentiali.

Reſpondeo ſecundò, aliquando hominem in alijs dotibus imperfectum, eſſe tamen in ratione cauſæ perfectum;inquantùm habet virtutem productiuam efficacem : ſicut è contra contingit aliquem in cæteris dotibus perfectum, eſſe tamen in ratione cauſæ perfectiſſimum,inquantùm vis eius productiua eſt languida, & exhauſta : Indè ſæpè contingit homines perfectiſſimos, & ingenioſos gignere filios ſtupidos, eò quòd operationes animales conſumant omnes ſpiritus ad miniſtrandum ingenium ; vndè facultas generatiua remanet exhauſta, languida, & inefficax. Sic Salomon ſapientiſſimus genuit vnicum filium, ſcilicet Roboam, eumque ſtultiſſimum: Cicero ingenioſiſſimus filium reliquit hebetem: Africanus fortiſſimus filium ignauum, &c.

Reſpondeo tertiò: Non ſolùm patrem, & matrem, ſed etiam aſtra conferre ad perfectionem prolis: vndè fit, vt qui naſcuntur ſub meliori ſiderum aſpectu, ſint etiam felicioris indolis.

Inſtabis: Aſinus cum equa producunt mulum; ſed mulus eſt etiam ſpecificè perfectior aſino; ergò effectus poteſt eſſe perfectior cauſa.

Reſpondeo, aſinum non eſſe cauſam totalem muli ; vndè mirum non eſt, ſi mulus ſuperet aſinum, quia in quo excellit, trahit à matre equa; mulus enim eſt medius inter equam, & aſinum: Ab aſino habet duritiem carnis, patientiam laboris, tarditatem, & ſtupiditatem complexionis ; ab equa verò habet magnitudinem, & robur corporis, & aliquid generoſitatis præ aſino. Cæterùm

vtrum

vtrum id habeat ab equa per concursum, vel actiuum, vel passiuum, nihil refert; certum enim est habere aliquomodò saltem effectiuè; nam etiam mater reducitur ad genus causæ efficientis.

Dices: Astra sunt causæ efficientes rerum viuentium, nam *sol, & homo generant hominem,* inquit Aristoteles; immò Sol se solo generat serpentes, & herbas: sed viuentia sunt perfectiora cœlis, & astris, vtpotè inanimitatis: ergò effectus est perfectior causa.

Respondeo cum D. Th. 1. p. q. 70. art. 3. ad 3. corpus cœleste, cùm sit mouens motum, habere rationem instrumenti, quod agit in virtute causæ principalis. Vndè cœli, & Astra non habent præcisè ex se ipsis, sed ex virtute Angeli motoris, quod possunt causare vitam; constat autem cœlum cum Angelo motore esse quid perfectius viuentibus sublunaribus.

Dico quintò: Causæ ita inuicem disponuntur, & vt causalitas materiæ præcedat causalitatem formæ: Causalitas verò agentis præcedit vtramque; & demùm causalitas finis est prior omnibus alijs.

Probatur conclusio quoad omnes partes simul; Nàm in causando is ordo seruatur, vt agens motus à fine reducat materiam ad actum, ipsi communicando formam; ergò finis est primus in causando, siquidem mouet ipsum agens, à quo mouetur materia, quæ proindè est posterior agente, sed tamen præcedit formam, in quantùm est eius subiectum receptiuum. Vndè forma est vltima in causando, ideòque dicitur à Diuo Thoma *terminus generationis*.

Dices: Actio agentis supponit materiam, ex qua agat; ergò materia est prior causalitate agentis.

Res-

Respondeo distinguendo antecedens: Actio agentis supponit materiam, quantùm ad eius entitatem, concedo; quantùm ad causalitatem ipsius: nego: idest, entitas quidem materiæ supponitur ad actionem agentis; attamen illa entitas nunquam fit causans, nisi priùs agens agat, ipsamque materiam reducat ad actum.

Dico sextò. Causalitas formalis est nobilior materiali; efficiens verò nobilior vtraque; & tandem causalitas finalis est omnium nobilissima. Conclusio est communis, & desumitur ex D. Th. Opusc. 31.

Probatur quantùm ad omnes suas partes: & quidem quod forma sit nobilior materia, patet Nam forma est perfectio, & actus materiæ; v autem dicit D. Thomas, *in omnibus, quæ diuidnntur per formam, & actum, actus est nobilior sua potentoa*. Quòd verò causa efficiens sit nobilior materia, & forma etiam constat ex dictis nam causa efficiens est ad minus æquè nobilis, a totum compositum, quod est ipsius effectus: se materia, & forma sunt ignobiliores composito, vt supra dictum est; ergò materia, & forma sun ignobiliores causa efficiente. Quòd demùm fini habeat modum causandi omnium præstantissimum, probatur: tùm quia modus eius causandi e spiritualior: tùm quia ipsa mouet immota, qui modus mouendi videtur maximè nobilis, & diuinus tùm demùm quia est veluti regina cæterarum causarum: vt enim dicitur D. Th. 2. Phys. lect. 5. causa finalis est causa omnium aliarum; siquiden agens non agit nisi motum à fine, ipsaque form ordinatur ad finem; v. g. forma nauis ad nauigationem: vndè finis dicitur causa causarum cùm si causa omnium aliarum causalitatum, & eius causalitas à nulla alia causetur, sicut dicit, & ostendi D. Th. Op. 30.

Obij.

Obijcies: Finis ſæpè producitur ab ipſo efficiente, vt ſanitas quæ eſt finis Medici, cauſatur à Medico; ergò cauſa efficiens eſt nobilior finali.

Reſpondeo ex D. Thoma diſtinguendo antecedens: finis cauſatur ab agente, quantùm ad ſuam entitatem, concedo; quantùm ad ſuam cauſalitatem, nego; quæ diſtinctio applicanda eſt etiam conſequentiæ: licèt enim Medicus cauſet ſanitatem non eſt tamen cauſa, aut ſanitas ſit finis, ſed potiùs ipſa ſanitas eſt finis faciens Medicum eſſe Medicum, quia Medicus non exercet Medicum niſi propter ſanitatem.

Quæres, quomodo intelligatur illud axioma, *cauſæ ſunt ſibi inuicem cauſæ*.

Reſpondeo ex D. Thoma 5. Met. lect. 2. quod cùm ſint quatuor cauſæ, earum duæ ſibi inuicem correſpondent, ſcilicèt materia cum forma, & efficiens cum finali. Cuius ratio eſt, quia efficiens eſt principium motus, finis verò eſt terminus motus. Similiter forma dat eſſe materiæ, & materia recipit eſſe à forma: Terminus autem, & principium, dare, & accipere ſibi correſpondet. Cùm ergò dicitur, quòd cauſæ ſunt ſibi inuicem cauſæ, hoc intelligendum eſt de cauſis ſibi corriſpondentibus, itaut materia, & forma ſint ſibi inuicem cauſæ, & ſimiliter cauſa efficiens, & finalis. Hoc autem ita explicari poteſt, quia materia ſuſtentat formam, forma verò actuat materiam, ſuſtentare autem, & actuare eſt cauſare; vndè forma eſt cauſa materiæ, inquantùm illam actuat; materia verò eſt cauſa formæ, inquantùm eam ſuſtentat: Finis autem duplicitèr conſiderari poteſt, vel in intentione, vel in executione, ſeu vt loquitur D. Thomas, ſecundùm cauſalitatem, & ſecundùm eſſe; finis, vt intentus mouet cauſam efficientem, finis verò vt obtentus cauſa-

tur ab ipso agente: Et ideò finis est causa ipsius causæ efficientis; causa verò efficiens causat ipsum finem quantum ad esse. Sic Medicus, cuius filius ægrotat, mouetur à sanitate filij, quam intendit ad applicanda remedia; & per applicationem remediorum obtinet sanitatem; vndè sanitas intenta causat mouendo Medicum, sanitas verò vt obtenta causatur à Medico.

QVÆSTIO TERTIA.

De Causis Materiali, & Formali.

EGimus in prima disputatione de materia, & forma, vt sunt principia, & partes entis naturalis, nunc de illis agendum est, vt sunt causæ: non enim solùm habent rationem principij, sed etiam rationem causæ influentis in esse rerum naturalium. Sed quia grauiores difficultates, quæ circa materiam, & formam discuti solent, supra expeditæ sunt, ideò solùm agendum superest de modo, quo causant: Præcipuè verò forma extrinseca, seu idea, de qua specialitèr sermo fieri solet in hac disputatione. Vndè presens quæstio diuiditur in duos articulos, quorum primus erit de modo causandi materiæ, & formæ; secundus de idea, seu de forma extrinseca.

AR-

ARTICVLVS PRIMVS.

Quomodo Materia, & Forma causent?

CIrca modum causandi materiæ, & formæ quatuor quæri possit. Primò per quid cōstituantur in ratione causæ. Secundò, quænam sit earum causalitas. Tertiò, quæ conditiones requirantur, vt causent. Quartò, quisnam sit proprius vtriusque effectus.

Dico primò: Materia, & forma constituuntur in ratione causæ per propriam entitatem.

Probatur conclusio: Nam materia, & forma sunt causæ inquantùm possunt influere in effectum, scilicèt in compositum: materia quidem per modum potentiæ recipientis, forma verò per modum actus constituentis in specie determinata: Sed materia per propriam entitatem habet, quod possit recipere formam, & forma per propriam entitatem est actus materiæ; ergò sunt causæ per propriam entitatem.

Dico secundò: Causalitas materiæ, & formæ non consistit in aliquid vtrique superaddito, sed præcisè in communicatione propriæ entitas.

Declaratur conclusio: Causalitas enim materiæ & formæ est id, per quod fiunt actu causantes: atqui causant actu compositum communicando propriam entitatem; ergò causalitas materiæ, & formæ solùm consistit in communicatione propriæ entitatis. Probatur minor: Nàm materia, & forma causant per modum partis: sed causalitas partis consistit in hoc, quòd communicet se ipsam, toti; ergò etiam causalitas materiæ, & formæ consistit in tali communicatione. Adde prætereà, quòd causalitas formæ consistit in eo, quòd informet

met

met materiam, causalitas verò materiæ, in eo, quod sustentet formam: sed per se ipsam forma est actus materiæ, & materia est potentia sustentatiua formæ: ergò causant per se ipsas.

Dico tertiò: Conditiones requisitæ adhoc vt materia, & forma causent, sunt primò quidem influxus causæ efficientis formam materiæ applicantis: Secundò, dispositiones tùm præuiæ, quibus materia præparetur ad recipiendam formam, tùm concomitantes, quæ redant materiam capacem retinendi formam.

Conclusio patet: Et in primis, quòd requiratur influxus causæ agentis, manifestum est: Nàm materia, & forma in sua causalitate depèndent à causa efficiente. Vndè videmus lucem non informare aerem, nisi per influxum Solis, quo sublato lux amplius non informat aerem: Quòd verò requirantur etiam dispositiones, ex eo patet, quod materia non recipit formam, nisi adsint dispositiones ad talem formam, quibus sublatis tollitur & ipsa forma. Sic in homine tandiù solùm remanet anima in corpore, quandiù corpus est sufficientèr dispositum ad animam; & quando per morbum tolluntur dispositiones à corpore, statim recedit anima.

Ex his infertur, quod in causa formali, & materiali, esse causatiuum in actu secundo non addit aliquam formalitatem intrinsecam suprà se causatiuum in actu primo, sed solùm ipsam actionem agentis formam materiæ applicantis; vt anima, quæ de se est informatiua corporis in actu primo, adhoc vt informet in actu secundo, nihil ampliùs requirit nisi actio agentis eam applicantis corpori, & producentis dispositiones ad talem vnionem requisitas: Et hoc est quod D. Thomas intendit, dum sæpè repetit, *nihil aliud requiri, vt formæ*

actuet

actuet materiam præter actionem agentis reducentis materiam de potentia ad actum.

Dico quartò: Effectus vltimus materiæ, & formæ est totum compositum.

Conclusio patet: nàm materia, & forma ad hoc vniuntur, vt constituant ipsum compositum: ergò respiciunt illud tanquam effectum suum. Attamen præterea distingui possunt plura munera, seu plures inadæquatæ causalitates materiæ, & formæ; In primis enim materia causat generationem per modum subiecti ipsius; causat etiam formam per modum potentiæ, ex qua educitur, & in qua recipitur, fouetur, & subsistit: forma etiam causat generationem per modum termini ipsam complentis: causat materiam per modum actus dantis ipsis existentiam; & demùm præterea expellit veterem formam à materia, vt eam possit occupare.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De Causa Formali extrinseca, scilicèt Idea.

FOrma solet diuidi in intrinsecam, & extrinsecam. Forma intrinseca est, quæ constituit rem per modum partis componentis; extrinseca est, quam res imitatur. Hæc à Græcis vocatur ἰδέα: idest latinè, *forma*, seu *species*, eò quòd ab illa ideatum sortiatur speciem non quidem per modum compositionis, sed per modum imitationis. Circa eiusmodi ideam tria quæruntur: Primò, an detur: Secundò, quid sit: Tertiò, ad quod genus causæ reducatur.

Dico primò: Necesse est dari causam idealem;

Ita communiter tenent omnes. Et quidem dari in Deo eiusmodi ideas, probant Theologi cum D. Thoma 1. p. q. 15. art. 1. vniuersalitèr autem ideas esse admittendas.

Probatur ratione D. Thomæ. Ideá est forma intelligibilis rei faciendæ in mente artificis præconcepta: sed necesse est dari talem formam in mente artificis præconceptam, ergò datur idea. Minorem probat D. Thomas quadruplicitèr varijs in locis: Primò quia agens intellectuale debet habere apud se rationem sui operis, aliàs enim ageret ignorantèr, & cæco modo, quod est contrà rationem agentis intellectualis: Sed ista ratio operis faciendi est ipsa idea, seu forma intelligibilis; ergò necesse est artificem habere ideam.

Secundò: Quia artifex non agit temerè, & casu, sed ex intentione formandi suum opus ad certam entis speciem, atqui non potest habere talem intentionem, nisi habeat formam intelligibilem operis faciendi, nihil enim est intentum, quin sit præcognitum; ergò debet habere formam intelligibilem sui operis, ad quam veluti ad scopum intendat.

Tertiò: Quia artifex de se est indeterminatus ad plura operum genera: vt ad nauim, domum, turrim, & alia eiusmodi; ergò debet determinari interius per aliquam formam intelligibilem; sicuti, & materia de se indifferens ad hoc, vt sit in certa specie entis debet determinari per aliquam formam intrinsecam. Consequentia patet: nam ab indifferenti vt tali nihil determinatum potest procedere.

Quartò: Quia omne agens intendit producere sibi simile, vt probat Aristoteles siue de agentibus naturalibus, siue de intellectualibus; ergò

ne-

neceſſe eſt vt ſimilitudo rei faciendæ præexiſtat in agente, naturalitèr quidem, ſi agens ſit naturale, vt ſimilitudo filij geniti præexiſtit naturalitèr in patre; intelligibilitèr verò, ſi ſit agens intellectuale: Et hæc ſimilitudo intelligibilis vocatur idea.

Dices: Ariſtoteles primo Metaph. ait; *Dicere exemplaria*, ideſt, ideas, *eſſe, vaniloquium eſt, & Poetica metaphora*; ergò ſecundùm Ariſtotelem non datur ideæ.

Reſpondeo cum D. Thoma, Ariſtotelem ibi ſolùm reijcere ideas, quales ſupponebat poni à Platone, ideſt quæ eſſent ſubſtantiæ extra res ipſas, & Diuinum intellectum exiſtentes non enim idea eſt ſubſtantia, ſed forma exiſtens in mente artificis. Vndè Ariſtoteles dicit, modum loquendi Platonis eſſe hac in parte ſimilem Poeticis metaphoris, quia ſicut Poetæ fingunt fortunam, vel virtutem vel gloriam, vel famam, vel furiam eſſe quaſdam res ſubſiſtentes, & quædam Numina, à quibus producantur effectus, qui tribuuntur talibus rebus; ita quoque Plato videbatur loqui de ſuis ideis, tanquàm de rebus ſubſiſtentibus; vndè hunc loquendi modum tanquàm poeticum, & fabuloſum reijcit Ariſtoteles.

Dico ſecundò: Idea rectè definitur, forma, quam aliquid imitatur ex intentione agentis ſibi finem determinantis; ſeu ad quam reſpiciens artifex operatur. Vtraque definitio deſumitur ex D. Thoma q. 3. de verit. art. 1. & ex Auguſtino 12. de Ciuit. cap. 25.

Explicatur: *Forma*, tenet locum generis, cæteræ verò particulæ diſtinguunt ideam ab alijs formis: Nàm idea non format compoſitiuè, ſed imitatiuè, inquantùm ad illam reſpiciens artifex ſuum opus ad inſtar eius efficit. Vbi obſeruan-

dum, quod quia vnus artifex adiuuatur ex operibus alterius peritioris ad formandam illam similitudinem intelligibilem operis faciendi; vt Pictor ex tabella famosioris Pictoris, v. g. Michellangi, aut Vrbini, format sibi ideam interiorem, quam imitatur: ideò exemplar seu idea non solùm dicitur de illa similitudine, quam artifex in mente sua præconcipit, sed etiam de obiecto externo elegantiori, quod sibi proponit imitandum.

Colliges primò ex hac definitione; ideam non esse speciem impressam ab obiectis, sed speciem ab intellectu artificis expressam, seu excogitatam, vt loquitur D. Thomas quæst. 3. de verit. art. 2. Duplex enim in intellectu est species, altera impressa ab obiectis, altera expressa ab intellectu, in qua rem contemplatur, vt dicetur in lib. de anima. Idea ergò non est illa species, quam imprimunt obiecta, sed quam exprimit, & format artifex adiutus aliquando ab obiectis externis; Et ratio est, quia species impressa non est id, quod cognoscitur, sed solùm id, quo cognoscimus; ergò non potest esse id, quod artifex respicit, nec proindè idea.

Colliges secundò, ideam non esse qualemcunque speciem expressam ab intellectu, sed solùm eam, quæ dicit respectum imitabilitatis, seu secundùm quam artifex intendit aliquid formare, vt dicit D. Th. q. 3. de verit. art. 3. vndè dum concipio, immò intra me exprimo conceptum floris, equi, cœli, aut alterius rei naturalis, talis conceptus non est idea, quia non dicit ordinem ad opus. Non enim possum reducere hunc conceptum ad praxim, & illum imitando producere floris, vel cœli substantiam: sed dum intendo constituere domum, cuius formam in mente mea excogito, vt illam ad opus applicem, talis conceptus est idea.

Di-

Dico tertiò: Idea magis propriè reducitur ad genus causæ formalis. Ita communiter omnes, qui distingunt duplex genus causæ formalis, quorum prima informat per inhærentiam, & dicitur forma intrinseca; altera format per imitationem, & dicitur exemplar, seu idea.

Probatur conclusio, tùm ex communi loquendi vsu: Nàm idea præconcepta operis faciendi solet à nobis vocari forma, seu species operis; ergò si causet, causat per modum formæ: tùm quia forma est, quæ determinat rem ad certum essendi genus; sed idea determinat rem ad certum essendi genus; ergò, &c. Probatur minor: Idea enim determinat agens intellectuale, à quo res ideata procedit: ergò determinat etiam ipsum opus non quidem intrinsecè ipsum componendo, sed veluti in suo fonte, & radice; non per intrinsecam constitutionem sicut forma inhærens, sed per imitationem, inquantum ipsum opus speciem sortitur ex imitatione suæ ideæ.

Obijcies: Idea non format opus; ergò non causat ipsum per modum formæ. Probatur consequentia: Nàm causalitas formæ consistit in informando.

Respondeo distinguendo antecedens: Idea non informat opus, per se ipsam componendo, concedo; per sui imitationem, nego. Vt enim obseruat D. Tho. q. 3. de verit. art. 3. dupliciter potest aliquid informare; primò, per inhærentiam; secundò, per imitationem, & hoc modo idea informat, quia opus nihil aliud est, quàm imitatio ideæ.

Dico quartò; Idea etiam pertinere potest aliquomodò ad causam efficientem, & finalem. Probatur prima pars, quæ est D. Tho. q. 3. de ver. art. 1. tùm quia per ideam ipse artifex, qui est causa efficiens, completur, determinatur, & dirigitur

tur ad faciendum opus; ergò idea pertinet aliquomodò ad causam efficientem; vndè D. Dionysius dicit, *ideas diuinas esse rerum omnium productiuas:* tùm quia vt sæpè dicit D. Thomas, forma illa intelligibilis ita se habet ad agens intellectuale, sicut forma naturalis ad agens naturale: sed forma agentis naturalis est principium effectiuum, quo agens agit; ergò etiam forma intelligibilis aliquomodò est principium effectiuum, quo agens agit.

Probatur etiam secunda pars: tùm quia vt dicit D. Thomas 3. contr. Gent. c. 19. *Idearum est propter ideam; siquidem perfectio ideati, & exemplati est, vt assequatur similitudinem sui exemplaris;* ergò idea, seu exemplar habet rationem finis: tùm quia ipse artifex per suam actionem intendit exprimere exteriùs, & veluti parturire suam ideã; ergò idea vt exteriùs exprimenda est veluti finis agentis. Vndè idea dicitur, ad quem intendens artifex operatur; quæ verba, vt obseruat Diuus Thomas quæst. 3. de verit. exprimunt aliquam causalitatem finis.

Quæres, in quibus operibus, & agentibus locum habeat idea?

Respondeo, ideam habere locum respectu omnium agentium intellectualium: & ideò omnia artificialia procedunt ab aliqua idea, quam sibi artifex proponit in opere imitandam. In naturalibus verò idea non habet locum, quatenùs opus naturale procedit à causa secunda; non enim ignis ignem, aut quercus quercum producit per ideam priùs excogitatam: Quia tamen, vt notat D. Thomas, opus naturæ est opus alicuius intelligentiæ, scilicèt Diuinæ; & totus ordo vniuersi comparatur ad Deum veluti artefactum ad suum artificem; ideò in omnibus etiam naturalibus locum

cùm habet idea, quatenùs totus mundus productus eſt à Deo, cuius ideam in ſuo intellectu ab æterno præconceperat. Vndè D. Dionyſius dicit: *Omnium rerum, quæ in hoc mundo fiunt, ideas exiſtere apud Deum*. Et Boetius Deum alloquens ait.

—— Tu cuncta ſuperno.
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipſe.
Mundū mente gerēs, ſimiliq; ab imagine formāt.

QVÆSTIO QVARTA.

De Cauſa Efficiente.

CIrcà cauſam efficientem quinque conſiderari poſſunt. 1. Quid, & quotuplex ſit: 2. Quodnam ſit principium radicale cauſandi: 3. Quodnam ſit principium proximum cauſandi: 4. Quid ſit cauſalitas cauſæ efficientis: Et 5. agi poteſt de inſtrumentis, quibus vtitur cauſa efficiens. Vndè tota hæc quæſtio diuiditur in quinque articulis, in quorum primo explicatur quid, & quotuplex ſit cauſa efficiens; in ſecundo, agitur de principio, quo cauſa efficiens agit; in tertio, an forma ſubſtantialis ſit immediatum principium agendi, vel egeat miniſterio accidentium: in quarto, quid ſit cauſalitas cauſæ efficientis, vbi etiam agitur de reſultantia, ſeu dimanatione; in quinto, demùm agitur de inſtrumentis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid, & quotuplex sit Causa Efficiens.

DIco primò: Causa efficiens rectè definitur, principium extrinsecum, à quo primò profluit motus, seu rei productio. Definitio desumitur ex Aristotele lib. 2. phys. cap. 3.

Explicatur: Dicitur in primis *Principium*, per quod conuenit cum alijs causis: additur *extrinsecum*, per quòd distinguitur à materia, & forma, quæ sunt principia intrinseca, additur *à quo primò profluit motus*, vt distinguatur à priuatione, & termino à quo, qui licèt sit principium, attamen non influit in motum, sed potiùs derelinquitur in motu.

Obijcies: Hæc definitio conuenit causæ finali: ergò non est bona. Probatur antecedens: quia à fine tanquàm à principio extrinseco incipit motus, siquidem agens non agit, nisi quatenùs mouetur à fine; ergò motus prius incipit à fine quam agente.

Respondeo negando antecedens: Ad probationem dico causam finalem non incipere motum, sed solùm excitare agens ad illum incipiendum, vt oblata Pictori pecunia nec mouet penicillos, nec Colores applicat, nec imaginem format, sed solùm excitat Artificem ad incipiendum motum, per quem hæc omnia fiunt: Vndè ipse Artifex est, à quo primò profluit, & incipit motus: finis verò solùm incitat ad incipiendum. In forma verò distinguo; finis est, à quo incipit motus, executiuè, nego; intentiuè, concedo; idest finis est, qui causat intentionem incipiendi motum,

tum, sed causa efficiens est, quæ prima exequitur talem motum.

Instabis: ergò Deus solus est causa efficiens: Probatur consequentia; nam ab illo solo incipiunt omnes motus, cum ipse sit primus motor.

Respondeo negando consequentiam. Ad probationem dico ly *primo*, intelligi debere non quidem absolutè, sed respectu aliarum causarum alterius ordinis, scilicèt, & formalem, & materialem. Licèt autem causa efficiens sit inter alias prima, quæ incipit motum, attamen rursus inter causas efficientes datur ordo, inquantùm inferiores non mouent, nisi priùs moueantur à superioribus; vt Deus mouet Angelos, Angeli mouent cęlos, cœli plantam, planta semen suum, semen verò producit aliam plantam.

Diuiditur autem causa efficiens, primò in causam per se, & causam per accidens: Causa per se est, à qua vt tali procedit effectus, seu quæ ex se habet connexionem cum effectu, vt, ignis dicitur per se causa combustionis, quia combustio est per se connexa cum igne: causa verò per accidens est, cui accidit coniungi cum effectu producto; hoc autem duplicitèr contingere potest; primò ex parte causæ, quando scilicèt aliquid est accidentalitèr coniunctum rationi agendi, vt quando aliquis est simul Medicus, & Musicus, Medicus per accidens est causa cantus, inquantùm scilicèt accidentale est vt, medicina coniungatur musicæ, quæ est ratio canendi, secundò ex parte effectus; quando scilicèt effectui per se coniungitur accidentalitèr alius effectus, tunc enim causa dicitur accidentalitèr producere talem effectum coniunctum: sic dum aliquis effodiendo sepulchrum inuenit thesaurum, dicitur causa per accidens inuentionis thesauri, quia talis

in-

inuentio accidentaliter fuit coniuncta effossioni, quam per se intendebat.

Diuiditur secundò in causam principalem, & instrumentalem. Causa principalis est, quæ agit in virtute propria, vt arbor est causa principalis alterius arboris, quia virtus generatiua est propria arbori producenti. Instrumentalis verò est, quæ agit in virtute alterius: vndè non sibi, sed alteri operatur, sicut seruus non sibi laborat, sed domino. Sic maleus producens horologium est solùm causa instrumentalis, quia motio artificiosa, qua producit horologium, non est propria malei, sed artificis.

Tertiò, causa principalis diuiditur in primam, scilicèt Deum, & secundam, scilicèt agens creatum. Causa prima efficiens est, quæ nec virtutem suam: nec vsum illius virtutis ab alia causa recipit. Causa verò secunda est, quæ propriam virtutem, & eius vsum recipit ab alia. Sic omnes creaturæ proprias virtutes actiuas recipiunt à Deo, à quo etiam mouentur, & applicantur, quando agunt.

Quartò, diuiditur in causam vniuersalem, & causam particularem. Causa particularis est, quæ vnam duntaxat speciem effectus producit, vt ignis ignem, animal aliud animal. Causa verò vniuersalis, est cuius virtus se extendit ad varias effectuum species; vt Sol producit plantas, metalla, animantia, &c.

Quintò, diuiditur in causam vniuocam, quæ scilicèt producit effectum sibi in specie similem; vt leo leonem; & æquiuocam, quæ producit effectum sibi in specie dissimilem, vt Luna producit argentum sibi solùm imperfectè simile, sed diuersum secundùm speciem.

Sextò; diuiditur in causam proximam, & causam

ſam remotam; vnius enim effectus ſæpè duplex eſt cauſa, vna immediata, quæ proximè influit in ipſum; alia radicalis, quæ ſolùm remotè ipſum cauſat. Sic turbatio pulſus eſt proximè ab immoderato calore cordis, radicalitèr verò cauſatur à febri, vel humore maligno.

Septimò, diuiditur in cauſam liberam, & neceſſariam. Neceſſaria eſt, quæ agit ex impetu naturæ, nec actionem ſuam ad libitum moderari poteſt: ſic Sol neceſſariò profundit lucem, & ignis calorem. Cauſa libera eſt, quæ agit ex electione propria, ſuæque actioni dominatur; itaut poſſit eam vel ponere, vel ſuſpendere; prout viſum fuerit.

Octauò, diuiditur in cauſam totalem, quæ totalitèr, & ſola in ſuo genere producit effectum; vt ignis eſt cauſa totalis alterius ignis, & cauſam partialem, quæ alterius ſocietate indiget; vt dum plures equi trahunt rhedam quilibet eſt cauſa partialis.

Nonò diuiditur in cauſam phyſicam, & moralem; Cauſa phyſica eſt, quæ agit per verum motum; vt ignis eſt cauſa phyſica comburendi domum: Cauſa verò moralis eſt quæ ſolùm cooperatur excitando; vt ille, qui conſuluit, vel perſuaſit domum comburendam, dicitur cauſa moralis huius combuſtionis.

Decimò, diuiditur cauſa in cauſam, quæ agit vt quod, & cauſam, quæ agit vt quo. Cauſa vt quod eſt id, quod producit effectum; cauſa vt quo eſt ipſa virtus agendi. Sic artifex eſt cauſa vt quod operis, ars verò, & induſtria ipſius ſunt cauſæ vt quo.

His omnibus addi poteſt alia diuiſio, quam habet D. Thomas ſecundo Phyſ. lect. 5. vbi diuidit cauſam in perficientem, præparantem, adiuuantem

tem, & consiliantem: Perficiens est, quæ dat complementum operi; præparans est, quæ disponit materiam: adiuuans est, quæ non operatur ad proprium finem, sed trahitur ad finem alterius; consilians est, quæ dat scientiam agendi; nam agens intellectiuum agit per suam scientiam, quæ dum ipsi ab alio traditur, talis dicitur consilians.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De principio, quo Causa Efficiens agit.

CErtum est totum substantiale esse principiũ quod effectiuum; eius enim est operari, cuius est esse. Vndè sicut sola substantia totalis; seu totum compositum est illud, quod habet esse, ita, quoque est id, quod operatur: Et ideò siue homo per musicam cantet, siue per charitatem diligat Deum, siue per robur vincat: non dicimus nec musicam canere, nec charitatem amare, nec robur vincere, sed homo ipse est, qui cantat, qui amat, qui vincit: Attamen compositum vt agat indiget aliquo principio *quo*, vt musicus ad canendum indiget musica, lingua, arteria, pulmone, & anima. Quærimus ergò quodnam sit principium agendi in substantijs, vbi obseruandum, substantiam producere duo genera effectiuum, scilicèt accidentales, & substantiales; vt ignis producit non solùm calorem, sed etiam ignem; quærimus; ergò, quodnam sit principium vtriusque effectus.

Dico 1. forma accidentalis pōtest esse virtus principalis producendi aliam formam accidentalem, vt calor est principium principale producen-

di

di calorem. Ita tenent communiter omnes.

Probatur facilè concluſio: tùm experientia, qua videmus calorem in quocunque ſubiecto ſit, ſiue in aqua, ſiue in ferro producere alium calorem; ergò ſignum eſt calorem eſſe de ſe virtutem principalem producendi alium calorem: tùm ratione; nam vna forma accidentalis eſt æquè nobilis, ac alia; ergò poteſt principalitèr producere aliàm: tùm demum, quia intantùm aliquid poteſt v. g. calefacere inquantùm eſt calidum: ſed calor eſt principium principale eſſendi calidum, ergò eſt etiam principium principale producẽdi calorem.

Dico 2. ſola forma ſubſtantialis eſt principium, & virtus principalis producendi aliam formam ſubſtantialem. Ita communitèr tenent omnes contrà paucos, qui putant formas ſubſtantiales eſſe penitùs otioſas ſolaque accidentia omnia facere.

Probatur concluſio in primis Authoritate D. Thomæ, qui ſæpè repetit formam ſubſtantialem eſſe primum principium agendi, & expreſsè cont. Gent. cap. 69. diſtinguit duplicem actionem; ſcilicèt alterationem, qua producitur accidens: & generationem, qua producitur forma ſubſtantialis: & poſtea dicit, *quod ad alterationem ſufficiunt formæ accidentales, ſed forma ſubſtantialis generantis eſt principium introducendi formam ſubſtantialem geniti*. Et Ariſtoteles expreſsè idem docet, cum hic dicit *formam eſſe primum principium, & cauſam motus, & actionum*. Vndè in 2. de anima definit animam eſſe primum principium operationum vitalium, inter quas eſt generatio animalis.

Probatur præterea rationibus D. Thomæ, 1. quia incõueniens eſt vt actus perfectior deſtituatur actione, quam habet actus imperfectior: ſed for-

forma accidentalis per suam actionem potest producere aliam formam accidentalem; ergò à fortiori forma substantialis poterit producere aliam formam substantialem.

Secundò: Idem est principium essendi actu, & agendi: sed forma substantialis est principium essendi actu; ergò est etiam principium agendi. Minor patet: Maior verò probatur: Nàm operari sequitur ad esse veluti radius à Sole, & riuus à fonte: Vndè, vt sæpè dicit D. Thomas; *Intantùm aliquid agit, inquantùm est in actu*; actio enim est quædam diffusio, & communicatio ipsius actus: ergò necesse est illud esse primum principium operandi, quod est principium essendi, inquantùm scilicèt quodlibet *esse* est diffusiuum per productionem sui similis, sicut abundè ostensum est disp. 1. q. 3. art. 1. in fine.

Tertiò: Omne agens producit sibi simile formalitèr inquantùm est agens, idest, in eo quod est principium agendi: sed substantia producens, & producta assimilantur in forma substantiali: ergò substantia producens agit per formam substantialem. Minor patet: sic enim ignis producens, & productus sunt similes secundùm formam substantialem: Maior verò est axioma Philosophicum; quod constat, tùm inductione, qua videmus in mundo cuncta agentia producere sibi simile quantùm possunt: tùm ratione; nam actio est quasi actus diffusio; vndè virtus actiua nihil aliud intendit nisi diffundere se ipsam, ac proindè producere sibi simile.

Confirmatur efficaciter: nàm formæ accidentales non possunt esse causæ principales productionis substantiarum, vt dum ignis producit ignem, calor, & siccitas non possunt esse virtutes principales talis productionis; ergò sola forma substantia-

tia-

tialis est principalis virtus productionis substantialis. Consequentia patet: Probatur antedens: nam res ignobilior non potest esse causa principalis rei nobilioris: sed forma accidentalis est ignobilior substantiali; ergò non potest esse causa principalis eius productionis. Minor patet. Maior verò videtur certa; Nàm causa principalis debet esse æquè nobilis, ac suus effectus, vt suprà ostensum est q. 2. a. 2.

Respondebis, formam accidentalem esse æquè nobilem, ac formam substantialem: non quidem in essendo, sed in operando.

Contrà tamen facilè instari potest: nam operari sequitur ad esse, ipsique proportionatur; ergò quod est nobilius in operando, debet esse nobilius in essendo: ac proindè si forma substantialis est in essendo nobilior quàm forma accidentalis, erit etiam nobilior in operando. Antecedens probatur: Vt enim diximus, operatio est quædam diffusio, & commemoratio ipsius esse: vndè intantùm aliquid operatur, inquantùm est perfectum in essendo, ac proindè per illud operatur, per quod habet esse perfectum.

Obijcies: sola accidentia producunt substantiam; ergò forma substantialis non est principale principium producendi formam substantialem. Probatur antecedens: Tùm in sacro Mysterio Eucharistiæ, in quo sola vini accidentia conuertere possunt gutam aquæ in vinum eadem facilitate, qua illam conuerterent, si forma substantialis vini adesset: Tùm etiam in grano, quod quamuis non contineat formam substantialem arboris, sed solùm quædam accidentia eius, scilicèt virtutem seminalem, attamen producere potest aliam arborem.

Respondeo eiusmodi accidentia producere quidem

dem formam substantialem, non tamen in propria virtute, & tanquam causæ principales; sed in virtute formæ substantialis, à qua deriuata sunt, & cuius sunt veluti instrumenta: vnde in eius absentia possunt operari, sicut horologium semel regulatum ab artifice designat horas etiam absente artifice, & motus ordinatissimos producit: non quidem in virtute propria, sed in virtute participata ab artifice, cuius est instrumentum; sed de his amplior sermo redibit articulo sequenti.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm forma substantialis ad operandum egeat accidentalibus tanquàm principijs immediatis agendi.

PAtet ex præcedenti articulo formam substantialem esse primum principium agendi; quod intelligendum est non solùm de actione, qua producitur alia substantia, de qua suprà locuti sumus, sed etiam de actionibus immanentibus: vt v. g. anima nostra est radicale, & primum principium intelligendi, volendi, sentiendi, vegetandi; & in hoc conuenit vtraque schola D. Thomæ, & Scoti. Sed grauis controuersia est, an forma substantialis ita sit primum principium, vt etiam sit principium proximum agendi: vt egeat ministerio accidentium, quibus mediantibus eliciat actionem. Duplex enim est agendi principium, scilicèt proximum, quod elicit actionem, & remotum, quod non elicit quidem ipsam actionem, sed est radix facultatis, à qua elicitur actio; sicut v. g. radix non est id, quod profert fructum, sed

est

est principium radicale remotum, à quibus profertur fructus. In hac difficultate Scotus, & quidam alij tenent, substantiam non solùm esse primum, sed etiam immediatum principium agendi; Vndè in sententia Scoti, in generatione substanciali, quamuis accidentia concurrant ad disponendam materiam, vt calor disponit materiam ligni ad formam ignis, attamen ipsa forma substantialis immediatè per se ipsam producit aliam formam substantialem in materia iam præparata: In actionibus autem immanentibus, vt sunt intelligere, & velle, dicit ipsam substantiam animæ esse immediatum principium earum; ex quo infert intellectum, & voluntatem non esse potentias realiter ab anima distinctas, sed esse ipsam animæ substantiam, quæ quatenùs intelligit, vocatur intellectus, quatenùs vult, dicitur voluntas.

E'contrà D. Thomas, Thomistæ omnes, & plures alij docent, solius substantiæ Diuinæ proprium esse immediatè operari, eò quòd actio Dei sit ipsum esse Dei; vndè in illo potentia essendi, & operandi sunt vnum, vt probant Theologi. Cæterùm omnes substantias creatas egere aliquo superaddito ad operandum, ipsa scilicèt facultate operatrice, quæ est immediatum principium actionis. Vndè sicut radix non profert fructum nisi mediantibus ramis, licèt ipsa sit fons, & origo totius fructificationis; ita quoq; forma substantialis non profert immediatè actionem, sed solùm medijs potentijs operatiuis, quamuis ipsa sit fons, & origo totius efficacitatis: v. g. anima nostra licèt sit principium radicale intelligendi, volendi, sentiendi; attamen non intelligit, nec vult, nec sentit per se ipsam, sed per intellectum, voluntatem, & sensum, quæ sunt accidentia ab ipsa distincta. Sequendo hanc sententiam.

Di-

Dico: Nulla substantia creata potest esse immediatum, & proximum principium agendi; sed quidquid agit, id præstat mediantibus potentijs sibi aduentitijs.

Conclusio est D. Th. 1. p. q. 54. a. 3. & sumitur ex D. Dionysio, qui dicit cap. 11. cœlestis Hierarch. *Virtutem supra substantiam radicari, quia est quid medium inter substantiam, & operationem*: Vndè primates etiam Angelos dicit diuidi in substantiam, virtutem, & operationem.

Probatur primò conclusio ratione D. Thom. Potentia proximè operatiua realitèr distinguitur à substantia; ergò substantia non est per se proximè operatiua. Consequentia patet; probatur antecedens, nam accidens realitèr distinguitur à substantia: sed omnis potentia operatiua creaturæ est accidens, ergò distinguitur à substantia. Maior patet: probatur minor: Potentia essentialitèr ordinata ad actum accidentalem, vt ad complementum, & specificatiuum suum, est accidens: sed potentia operatiua essentialitèr ordinatur ad actum accidentalem vt ad complementum, & specificatiuum suum; ergò potentia operatiua est accidens. Minor patet; Nàm potentia operatiua essentialitèr ordinatur ad operationem vt ad actũ suum, per quem completur, & specificatur; vndè potentiæ operatiuæ specie distinguuntur per ordinem ad actus, vt etiam ostendetur in 4. parte; sed operatio in creaturis est accidens, vt patet in homine, cui accidentale est intelligere, videre, velle, &c. ergò potentia operatiua essentialitèr ordinatur ad actum accidentalem vt ad specificatiuum suum. Maior verò, quòd scilicèt potentia ordinata ad actum accidentalem sit accidens, probatur triplicitèr. Primò, quia actus, & potentia ad illum essentialiter ordinata sunt eiusdem

ordi-

rdinis, vt dicit Aristoteles, cui radicalis ratio
st, quia potentia; & actus sunt idem, quamuis
iuersimodè: nam potentia est id potentialitèr,
uod actus est actualitèr, immò ipse actus est sem-
er nobilior potentia ad ipsum essentialitèr ordi-
ata, cum ipse sit complementum, & perfectio
psius; ergò potentia essentialitèr respiciens actum
ccidentalem est essentialitèr aliquid accidenta-
e. Secundò, quia impossibile est vt substantia or-
linetur ad accidens, vt ad suum specificatiuum;
rgò potentia ordinata ad actum accidentalem,
t ad suum specificatiuum, non est substantia,
ed accidens. Probatur antecedens: Nàm acci-
dentia intenduntur à natura propter substantiam;
rgò substantia non potest intendi propter acci-
entia, nec proindè ab illis specificari. Tertiò,
uia vt rectè dicit Sanctus Thomas 1. quæst. 59.
rt. 2. substantia cuiuslibet rei intra rem ipsam
concluditur; vndè quidquid se extendit ad ali-
quid extrinsecum, non potest esse de substantia
rei; ergò potentia respiciens actum accidentalem,
non est de ipsa rei substantia.

Probatur secundò: Forma substantialis respi-
cit existentiam vt vltimam suam actualitatem;
ergò non potest respicere actualitatem operandi
nisi per aliquid sibi superadditum. Consequen-
tia patet; cum enim operari sit post existentiam:
si forma substantialis ex se respiceret operatio-
nem vt actum suum immediatum, non sisteret in
existentia tanquam in sua vltima actualitate. An-
tecedens verò probatur, tùm ex definitione exi-
stentiæ; quæ dicitur, vltima substantiæ actuali-
tas, seu vltimus terminus substantialis, in quo
sistit, & requiescit totus ordo substantialis; ergò
forma substantialis respicit existentiam vt vlti-
mum actum suum; Tùm etiam ex ipsa definitio-
ne

ne formæ substantialis, quæ est actus materiæ, id est, destinatus ad actuandam materiam; ergò cum materia sit tantùm potentia essendi, forma quoq; substantialis erit tantùm actus essendi: & non operandi.

Respondebis ad vtramque rationem; Formam substantialem habere duplex munus, primarium scilicèt, & secundarium; munus primarium est dare esse; munus verò secundarium est dare operari: quantùm ad primum munus totum consummatur per existentiam: quæ est vltima entis actualitas; quantùm verò ad munus secundarium adhuc se extendit vel ad diffusionem ipsius esse per generationem sui similis, vel ad aliquam operationem propriam rei: vt ad intelligendum, aut ad volendum; Vndè substantia respicit operationem tanquàm suum actum secundarium.

Sed contrà: Nàm forma substantialis non potest respicere operari etiam tanquàm munus, & actum secundarium per se ipsam immediatè exercendum; ergò nulla responsio. Probatur antecedens: tùm rationibus supra factis, quibus ostendimus substantiam non posse ordinari ad actum accidentalem tanquàm ad suum specificatiuum, atqui potentia operandi respicit ipsum operari tanquàm proprium specificatiuum; ergò: Tùm quia operari est quædam extensio ipsius esse; ergò vt principium essendi, scilicèt forma substantialis respiciat operationem, indiget extendi, & compleri per aliquem aduentitiam perfectionem, quæ vocatur facultas operatiua.

Probatur 3. Quæ sunt vnita in Deo propter excellentiam, & illimitationem ipsius, debent distingui in creaturis: sed principium proximum operandi, & essendi vnitur in Deo propter excellentiam, & illimitationem eius; ergò debet di-

stinc-

[illegible]ngui in creaturis. Maior patet ex illo Theologorum affato, *quæ sunt vnum in superioribus, distinguuntur in inferioribus*; vndè quantò magis creaturæ recedunt à Deo, tantò limitatiores sunt, & ad pauciora se extendentes; sicuti Iudex quantò inferior est, & à Rege remotior tanto limitatiorem sortitur iurisdictionem, & ad pauciora se extendentem: Et ideò quæ fiunt per pauciora in superioribus, debent fieri per plura in inferioribus. Minor verò probatur: Nàm lineæ diuersissimæ non adiuuantur in Deo nisi propter excellentiam, & illimitationem eius: sed lineæ essendi: & operandi sunt diuersissimæ; ergò non adunantur in Deo nisi propter excellentiam, & illimitationem ipsius. Maior patet; nam ratio cur Deus in se vniat ea, quæ sunt diuersa, est sublimitas, & illimitatio eius, qua fit, vt cum sit, in vertice rerum, & infinitus, in vnica simplici entitate adunat perfectiones quantumuis diuersas. Minor verò probatur tripliciter: Primò, quia esse simpliciter, & esse secundùm quid sunt diuersæ lineæ: sed esse operatiuum est quoddam esse secũdùm quid, ergò est diuersum ab esse substantiali, quod est esse simpliciter. Probatur minor: Nàm esse productiuum alterius hominis non constituit simpliciter hominem; ergò se habet solùm secundùm quid ad ipsum hominem.

Secundò, quia esse operatiuum est posterius quàm esse substantiale; ergò est diuersum ab ipso, probatur antecedens: siquidem prius est subsistere per se, quàm respicere aliud; sed per esse substantiale res subsistit in se, per esse operatiuum tendit ad aliud, scilicèt ad operationem; ergò, &c.

Tertiò demùm; nam esse v. g. productiuum alterius ignis, tàm videtur diuersum à substantia

ignis, quàm esse lucidum, esse calidum, esse leue; sed esse lucidum, esse calidum, & esse leue, sunt lineæ diuersæ à substantia ignis; ergò etiam esse productiuum: Vndè sicut ignis non habet per substantiam suam, quod sit formalitèr leuis, calidus, & lucidus; sed indiget aliqua forma accidentali, qua fiat talis; ita quoque nec homo per substantiã suã habet formalitèr, & proximè quod sit generatiuus, & intellectiuus, volitiuus, &c. sed eget accidentibus superadditis. Hanc rationem egregiè expressit D. Thomas, dum ait, substantiã creatam habere quidem ex se primam perfectionem, scilicèt esse simplicitèr; cæterùm egere formis accidentalibus quantũ ad alias secundarias perfectiones, & inter quas est esse operatiuũ.

Dices contrà hanc rationem: Primò forma accidẽtalis istas duas lineas adunat in se, scilicèt lineam essendi, & operandi: nàm calor est principium proximum calendi, & calefaciendi: quidni ergò forma substantialis ista duo poterit adunare, & esse simul principium proximum essendi v.g. & producendi ignem? Secundò esse substantiale, & esse repræsentatiuum videntur res diuersæ, & tamen adunantur in substantia Angelica: Vt enim docent Theologi, Angelus per essentiam suam se ipsum intelligit; vndè essentia Angeli habet duplex munus, scilicèt essendi, & repræsentandi se ipsum intellectui proprio.

Respondeo ad primum cum D. Thoma negando paritatem: nàm forma accidentalis est ipsa virtus substantiæ: Vndè non indiget alia virtute vt operetur, sicut seruus non indiget alio seruo, sed facit per se ipsum ea, quæ Domini sunt, & etiam propria negotia. Sed de hoc redibit sermo in solutione primi argumenti.

Respondeo ad secundum, esse substantiale, &

esse

se repræsentatiuum non distingui in rebus spiritualibus nisi per accidens, inquantùm scilicèt substantia intellectualis non est vnita intelligenti, & ideò indiget vicaria specie, vt ei repræsentetur: vndè omnis substantia spiritualis per se intelligibilis est, & potest se ipsam repræsentare intellectui, cui per se vnitur.

Confirmatur tandèm conglobatis rationibus: Primò, quia vt dicit D. Thomas in 1. dist. 3. q. 4. art. 2. oportet proprium effectum proportionari propriæ causæ; sed effectus proprius formæ substantialis est esse substantiale; effectus verò proprius potentiæ operatiuæ est operari; ergò in illis solum substantia erit potentia operatiua, in quibus esse, & operari sunt vnum, scilicèt in Deo; in creaturis verò, in quibus operatio est accidens, potentia etiam operatiua erit accidens.

Secundò oportet perfectibilia diuersimodè disposita recipere diuersas perfectiones; sed in animali videmus integrum exercitium organorum diuersimodè dispositorum, vt oculos, aures, cerebrum, cor, iecur; ergò oportet vt illa omnia diuersas perfectiones recipiant ab anima: Atqui diuersitas illa perfectionum non potest esse secundùm esse substantiale, quod est vnum, & eiusdem rationis in omnibus partibus; ergò attenditur quantum ad aliquid distinctum ab ipso esse, scilicèt quantùm ad principium operandi, quod in diuersis membris est diuersum; vt in oculis est principium videndi, in auribus audiendi, in corde palpitandi, & producendi vitales spiritus.

Tertiò demùm experientia: nàm substantia producit aliam substantiam medijs accidentibus; ergò non est immediatè operatiua. Probatur antecedens: nàm per id substantia producit effectum; per quod est præsens effectui nõ enim datur actio in-

indiſtans, vt infrà oſtendetur : atqui ſubſtantia ſæpè non eſt præſens per ſe ipſam alteri ſubſtantiæ, quam producit, ſed ſolùm per ſua accidentia; ergò illam producit medijs accidentibus. Probatur minor: ſic enim Sol maximè diſtans à terra producit in ea aurum, plantas, & animantia, quibus ſolùm præſens eſt per ſuum calorem, & qualitates à ſe immiſſas, ſic arbor producit aliam arborem, cui ſolùm præſens eſt per virtutem relictam in ſemine, & generaliter videmus virtutes accidentales à ſubſtantia diffuſas etiam in eius abſentia, immò poteſt eius ruinam, poſſe producere effectus ipſi proprios; ergò ex his omnibus conſtat ſubſtantiam non agere niſi medijs accidentibus, veluti ſuæ efficaciæ miniſtris, ac proindè formam ſubſtantialem non eſſe immediatum principium operandi, ſed ſolùm radicale, & remotum, inquantùm ipſa eſt radix potentiarum, per quas immediatè operatur.

Obijcies primò: Idem eſt principium eſſendi, & operandi, ſed forma ſubſtantialis eſt immediatè principium eſſendi; ergò, & operandi. Minor patet. Maior etiam eſt certa: tùm quia operari ſequitur ad eſſe: tùm quia intantùm aliquid agit, inquantùm eſt in actu; ergò idem eſt principium eſſendi tale actu, & producendi tale.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem, idem eſt principium radicale, concedo principium proximum, nego; Cum enim operari ſequatur ad eſſe, oportet vt operatio, & eſſe fundentur in eodem principio; ſed quia operari eſt actus accidentalis, & aliqua perfectio ſecundùm quid, oportet vt principium proximè ordinatum ad operationem non ſit ſubſtantia, quæ dat ſolùm eſſe ſimpliciter, & non reſpicit aliquid accidentale, ſed accidens originaliter procedens à ſubſtantia.

Inſta-

Instabis: Forma substantialis per se ipsam immediatè potest producere aliam formam substantialem; ergò est principium immediatum agendi. Consequentia patet. Probatur antecedens: nàm quodlibet potest producere sibi simile: sed forma substantialis est similis alteri formæ substantiali; ergò forma substantialis potest de se producere aliam formam substantialem.

Respondeo negando antecedens: ad probationem distinguo: quodlibet potest producere sibi simile, vt causa principalis, concedo, vt causa proxima, nego, saltem loquendo de forma substantiali: non enim negamus, quod substantia possit producere substantiam, sed solum dicimus quod non potest eam producere per modum principij proximi, & immediati.

Vrgebis: Forma accidentalis potest producere aliam formam accidentalem, vt calor calorem, per modum causæ nedum principalis, sed etiam proximæ; ergò etiam forma substantialis idem poterit præstare.

Respondeo negando consequentiam, & paritatem. Disparitas est, quia vt dicit D. Thomas q. de spirit. crea. art. 11. ad 10. accidens est ipsa virtus operatiua substantiæ: vndè licèt substantia indigeat virtute ad operandum; attamen ipsa virtus operandi non indiget alia virtute; ne procedatur in infinitum. Adde prætereà, quod accidens ex natura sua datur substantiæ ad operandum; vndè vt respiciat operationem, nõ indiget aliquo superaddito; at verò forma substantialis non est propter operationem, sed propter ipsum esse: vndè indiget aliquo superaddito vt possit operari. Quod illustratur magis ex eo, quòd forma substantialis sit propter se ipsam. Vndè solũ se extẽdit ad id, per quod completur in se ipsa, scilicèt ad essendum: at verò acci-

accidens est propter substantiam, vt eam adiuuet, & perficiat in ordine ad ea, quæ sunt extra lineam substantialem: Et ideò cum operatio sit extra lineam substantialem, data sunt certa accidentia, per quæ substantia possit attingere operationem, vt calor datus est igni, vt esset ornamentum eius, & virtus ipsius operatiua: vndè mirum non est, si accidens per se immediatè operetur.

Dices: Quòd forma substantialis non possit immediatè producere formam substantialem, sed egeat subsidio accidentium, vel est propter perfectionem, vel propter imperfectionem: Propter neutrum; ergò propter nullum. Probatur minor non enim est propter imperfectionem, nàm accidens licèt imperfectius, immediatè operatur; non etiam propter perfectionem; nam Deus, qui est perfectissimus, immediatè operatur.

Respondeo hoc esse propter perfectionem limitatam, quia scilicèt substantia nec est adeò perfecta, vt possit actus ita diuersos, quales sunt operari, & substantialitèr esse, respicere, nec adeò imperfecta, vt ad minorem scilicèt ad operationem tantùm ordinetur: Vndè sicut Rex, qui non potest omnia per se facere, maiora per se ipsum præstat, vt est leges condere, tributa indicere magistratus creare; minora verò facit per suos ministros; ita forma substantialis per se dat subsistere, quod est præcipuum; operatur verò medijs ministris, scilicèt accidentibus.

Objicies 2. Accidens non potest producere substantiam; ergò substantia producitur immediatè ab alia substantia. Consequentia patet: Probatur antecedens: nàm virtus minùs nobilis nequit producere rem nobiliorem; sed substantia est nobilior accidente; ergò accidens non potest producere substantiam.

Respon-

Reſpondeo negando antecedens: ad probationem, diſtinguo maiorem: virtus ignobilior non poteſt producere rem nobiliorem, per modum principij radicalis, & principalis, concedo; per modum virtutis proximæ, & inſtrumentariæ, nego: Dicimus enim, quòd accidens cùm ſit veluti miniſter ſubſtantiæ, poteſt producere inſtrumentalitèr aliam ſubſtantiam, ſicut ſeruus poteſt inſtrumentalitèr facere ea, quæ pertinent principalitèr ad Dominum.

Inſtabis: Inſtrumentum debet aliquid recipere à virtute principali: ſed accidens nihil recipit à ſubſtantia; ergò non eſt inſtrumẽtum ſubſtantiæ. Maior patet: Minor verò probatur: nàm vel reciperet aliud accidens, vel ſubſtantiam: non poteſt recipere aliquid ſubſtantiale, ſiquidem explicari non poteſt quid ſit illud; non etiam poteſt recipere aliud accidens, quia ſcilicèt de illo accidente idem diceretur, quod de priori; ergò &c.

Reſpondeo diſtinguendo maiorem: Inſtrumentum debet recipere aliquid à cauſa principali, ſi non ſit ipſa virtus cauſæ principalis, conedo; ſi ſit ipſa virtus cauſæ principalis, nego. Accidens autem eſt ipſa virtus inſtrumentaria ſubſtantiæ; vndè non eget alia virtute, quam recipiat à ſubſtantia; ſed ſicut malleus indiget quidé moueri ab artifice, ipſa tamen motio, qua artifex mouet malleum, non indiget alia motione, ſed per ſe ipſam inſtrumentariè producit artefactum, eò quòd de ſe ſit virtus artificis; ita quoq; accidens non indiget alia virtute, cùm ſit ipſa virtus ſubſtantiæ.

Vrgebis: Accidens de ſe eſt impotens attingendi ſubſtantiam; ergò debet recipere aliquid ſuperadditum, quo fiat potens, vel nunquam eam producet. Probatur antecedens, quia inferius eſt impotens ad attingendum, & cauſandum aliquid ſuperius.

Respondeo distinguendo antecedens: Accidens est impotens ad attingendum substantiam, per modum causæ principalis, concedo: per modum virtutis instrumentalis; nego; non enim oportet virtutem instrumentalem esse æquè nobilem, ac effectum; sic enim motio mallei procedens ab artifice, licèt sit ignobilior, potest tamen instrumentalitèr formare horologium.

Dices: vndè habet accidens, vt possit attingere etiam instrumentalitèr effectum tam nobilem, qualis est forma substantialis.

Respondeo, hoc habere præcipuè ex duobus: Primò ex ipsa natura sua: Cùm enim accidens sit propter substantiam, & veluti virtus eius actiua, sortitur etiam naturalitèr capacitatem eliciendi instrumentalitèr actiones, quarum substantia est causa principalis, sicuti est productio substantiæ: Natura enim ea, quæ destinat ad aliquid, debet apta efficere ad illud peragendum. Secundò ex coniunctione, quam habet cum substantia à qua oritur: sicuti enim naturalitèr summus calor connexus est cum igne; ita quoque productio summi caloris est connexa cum productione ignis: Et ideò quia summus calor potest producere summum calorem; potest quoque producere ignem cum illo connexum. Radicalis autem ratio, cur summus ille calor est connexus cum substantia ignis, est quia procedit ab ipsa, & in illa radicatur, tanquàm proprietas eius: vndè ratio radicalis, cur calor producit ignèm, tandem refunditur in ipsam substantiam ignis, tanquàm in causam principalem.

Obijcies 3. Actio generatiua substantiæ non potest elici ab accidente; ergò elicitur à forma substantiali immediatè. Consequentia patet: Probatur antecedens; Actio nō potest esse nobilior suo prin-

principio, totum enim quod habet, recipit à principio: sed actio productiua substantiæ est nobilior accidente; ergò non potest elici ab eo.

Respondeo iam data solutione: Actio nobilior non potest elici à principio ignobiliori, vt à virtute instrumentaria, nego; vt à virtute, & causa principali, concedo: non enim necesse est vt principium proximum, & instrumentarium sit æquè nobile, ac ipsa actio, & effectus, quem producit.

Instabis: Si accidens etiam instrumentalitèr produceret substantiam, v. g. calor produceret ignem in ligno, vel talis ignis produceretur à calore, qui est in ligno, vel à calore, qui est in igne comburente lignum; non primum, quia nullum accidens destruit suum subiectũ, & agit in ipsum; ergò calor, qui est in ligno, non potest producere formam ignis, qua lignũ corrumpitur: non etiam secundum dici potest, nàm nihil agit indistans: sed aliquando ignis cōburens distat à ligno, ergò calor, qui est in igne comburente, non potest producere formam substantialem ignis in ligno.

Respondeo formam ignis de nouò producti causari à calore, qui est in ligno dispositiuè; efficientèr verò causatur à calore ignis comburentis, non quidem immediatè semper, sed mediatè; inquantùm calor ignis comburentis primò calefacit partem sibi contiguam, donec ignescat; & illa pars aliam, donec gradatim diffundatur summus calor, & cum eo forma ignis in omnem ligni materiam.

Obijcies 4. argumentũ Theologicum: Substantia Angeli concurrit effectiuè cum ipso intellectu ad producendam intellectionem, qua Angelus se ipsum cognoscit; ergò substantia saltem aliquomodò est immediatum principium effectiuum-

Probatur antecedens: nam species impressa concurrit effectiuè, & immediatè ad intellectionem; sed substantia Angeli gerit vicem speciei impressæ respectu cognitionis, qua Angelus se ipsum cognoscit; ergò concurrit effectiuè, & immediatè ad talem cognitionem:

Respondeo pro nunc remissa fusiori explicatione ad Theologos, substantiam Angelicam non concurrere ad illam cognitionem per modum potentiæ eliciciuæ; sed solùm per modum obiecti complentis ipsam potentiam; non autem repugnat substantiæ, quòd per se ipsam immediatè obijciatur intellectui, & cum eo concurrat per modum obiecti, benè tamen quòd immediatè eliciat actionem, propter rationes quas supra expendimus. Vndè in forma distinguo antecedens: substantia Angeli concurrit effectiuè ad sui intellectionem, efficientia propria, & per modum principij elicientis immediatè actionem, nego, efficientia impropria, per modum obiecti determinantis, & complentis potentiam effectiuam, quæque solùm reductiuè pertinet ad genus causæ efficientis, concedo.

Obijcies vltimò: saltem essentia immediatè producit suas proprietates, vt forma ignis producit suam lucem calorem, siccitatem, & leuitatem; ergò substantia est immediatè productiua.

Respondeo proprietates non produci ab essentia vt à principio propriè effectiuo, sic enim producuntur à generante, iuxtà illud, *qui dat esse dat consequentia ad esse*, idest proprietates. Solùm ergò proprietates dicuntur procedere ab essentia per resultantiam inquantùm sunt necessariò colligatæ cum essentia. Vndè posita essentia, ponuntur per naturalem sequelam; & ideò non sequitur formam substantialem esse immediatè acti-

actiuam. sed solùm delatiuam actiones agentis, vt explicabitur sequenti articulo.

Instabis: saltem dum aqua v. g. calida recuperat suam frigiditatem, illa frigiditas est propriè effectiuè ab ipsa aqua; ergò substantia aquæ est immediatè operatiua etiam operatione propria. Probatur antecedens: à quo enim agente propriè produceretur talis frigiditas?

Respondeo illam frigiditatem, quam aqua recuperat, postquàm violentèr calefacta est, dimanare quidem ab ipsa substantia aquæ, ad quam naturaliter sequitur tanquam ejus proprietas; produci verò propriè ab ipsa causa conseruante aquã cuius ratio est: quia sicut causa, quæ dat esse, dat consequentia ad esse, ita quoque quæ conseruat esse conseruat omnia, quæ consequuntur ad esse; & si contingat ea violentèr tolli, remoto impedimento, ea restituit. Cùm igitur frigiditas naturalitèr sequatur substantiam aquæ, generans ipsam aquam, generat etiam frigiditatem, & conseruans aquam conseruat quoq; in ea frigiditatem; ideòq; si contingat illam deperdi per violentiam, remota violentia, debet eam restitüere.

ARTICVLVS QVARTVS.

Quæ sit causalitas Causæ Efficientis, & quid sit dimanatio.

IN causa Efficiente duo distingui solent; scilicèt virtus causandi, quæ dicitur actus primus, & ipsa causalitas, seu causatio, quæ dicitur actus secundus. De virtute causandi tùm proxima, tùm remota egimus suprà, nũc agendũ est de causalitate;

Et quia dimanatio proprietatum ab essentia solet reduci ad causalitatem efficientem, sæpèque de illa fit mentio in Philosophia, & Theologia, ideò etiam breuiter, & clarè explicandum est, quid sit illa dimanatio. Vndè

Dico primò: Causalitas causæ efficientis est ipsa actio, seu potiùs ipsum agere, vt causalitas ignis est ipsum calefacere, & ignire; causalitas arboris est fructificare:Ità omnes, licèt quidam dicant causalitatem illam meliùs exprimi per *actionem*: quidam verò per *agere*: sed quæstio est de nomine, licèt agere, videatur meliùs exprimere, quia agere exprimit ipsam actionem vt exercitam, quo modo constituit agens in actu secundo; ac proindè est eius causalitas.

Probatur facilè conclusio: nàm causalitas causæ est id, per quod constituitur causans in actu secundo: sed per agere causa efficiens constituitur formalitèr causans in actu secundo; ergò agere est eius causalitas. Quid verò sit agere, seu actio, commodiùs explicabitur disputatio 3. quæst. 1. art. 2.

Dico secundò: Dimanatio seù resultantia (de qua toties reddit sermo in Philosophia, & Theologia) nihil aliud est, quàm productio vnius rei ad productionem alterius ex vi naturalis connexionis, quam habet cum illa: vndè illa dicuntur ab aliquo dimanare, & resultare, quæ ad eius productionem producuntur per quamdam naturalem sequelam, & connexionem, quam habent cum illo.

Explicatur conclusio, aduertendo in rerum natura quædam esse naturali colligatione cum alijs connexa, itaut vnum naturalitèr esse non possit, absque eo quòd aliud sequitur. Sic videmus lumen naturalitèr connecti cum Sole, summum calorem

cum

cum igne, frigiditatem, & humiditatem cum aqua, inclinationem deorsum cum grauitate, & generaliter omnes proprietates naturaliter connectuntur cum sua essentia; itaut essentiæ rerum nonnunquàm habeant integrum agmen potentiarum, qualitatum, dispositionum, & inclinationum cum ijs connexarum, veluti rami connectuntur cum trunco, & sequentes annuli cum primo: sicut ergò qui trahit truncum, simul etiam trahit ramos; qui trahit annulum primum, simul trahit alios; qui trahit clauum infixum trabi, simul trahit trabem, propter harum rerum colligationem, qua fit vt actio motiua ex vno deducatur ad alia cum illo connexa; ita quoque contingit in rerum natura, vt quicunque producit aliquam rem, producat etiam omnia naturaliter cum ista re connexa, iuxta illud, *qui dat esse, dat consequentia ad esse*, inquantùm scilicet propter naturalem connexionem actio productiua vnius defertur ad omnia, quæ cum illo connectuntur, v. g. qui producit ignem, per eandem actionem producit calorem, & siccitatem, & qui ponit animam in corpore, per eandem actionem ponit integrum exercitum potentiarum eam consequentium. Et hoc est quod vocamus resultantiam, seu dimanationem; idest productionem vnius ad productionem alterius, fundatam in mutua, & naturali rerum concatenatione.

Ex his infertur primò, dimanationem non esse actionem distinctam à productione essentiæ, sed sicut qui dat esse, dat consequentia ad esse; ita quoque eadem actione, qua producitur essentia, producuntur proprietates essentiam consequentes. Vndè essentia est terminus primarius illius actionis, proprietates verò sunt terminus secundarius; sicuti vnica motione trahitur tota catena, inquantùm

tùm illa motio trahit primum annulum tanquàm terminum primarium; secundariò verò omnes alios cum illo connexos.

Infertur secundò, essentiam quodammodo posse dici causam efficientem respectu proprietatum ab ea dimanantium, vt dicit D. Th. 1. p. q. 77. non quidem propriè, quasi ipsa essentia eliciat actionem productiuam talium proprietatum; sed reductiuè, inquantùm ipsa defert actionem generantis ac proprietates, sicut primus annulus defert motum ad alios, vel vt loquitur Ioannes à Sancto Thoma, inquantùm ipsa est ratio, cur actio agentis vlteriùs transeat ad proprietates, propter connexionem, quam habet cum illis: deferre autem actionem agentis, & esse ratio, cur ipsa vlteriùs progrediatur, reductiuè pertinet ad genus causæ efficientis.

ARTICVLVS QVINTVS.

De Instrumentis Causæ Efficientis.

VT in politica vnus homo vtitur alio tanquàm ministro, ita quoque in causis vna vtitur alia ad suum effectum, vt artifex malleo, arbor semine, anima brachio, Deus ipse Sacramentis, quibus nos sanctificat. Hæc causa, qua alia superior vtitur, est eius instrumentum, de quo quatuor quæri possunt: Primò, quid sit: Secundò, quotuplex sit: Tertiò, an egeat motione deriuata à causa principali: Et quartò, an debeat habere actionem sibi propriam, per quam cooperetur causæ principali. Vndè

Dico primò: Instrumentum rectè definitur, causa agens in virtute alterius, scilicèt causæ principa-

cipalis: hæc definitio receptissima est, & colligitur ex D. Thoma in varijs locis.

Explicatur; In ea, *causa agens*, tenet locum generis: nam instrumentum conuenit cum efficiente principalis, inquantum est causa: cæteræ particulæ tenent locum differentiæ; nam instrumentum distinguitur à causa principali, quod hæc agat in virtute sibi propria, instrumentum verò in virtute aliena; idest, non sua, sed causæ principalis.

Et si quæras, quomodo virtus agendi dicatur propria, & quid sit agere in virtute propria.

Respondeo, tripliciter aliquid posse dici agere in virtute propria: Primò, inquantùm virtus agendi est eius proprietas, vt calor est proprietas ignis, lux Solis, virtus generatiua viuentis; & hic est modus perfectissimus, quo aliquid dicitur agere in virtute propria, idest, quando virtus, per quam agit est eius proprietas.

Secundò, hæc appropriatio fieri potest per subordinationem, inquantùm scilicèt, quamuis virtus proxima agendi nō sit proprietas, attamē subordinatur alteri virtuti radicali, quæ est proprietas; sic lumen gloriæ, quod est proxima virtus qua Deus videtur; & charitas, quæ est virtus proxima qua Deus amatur, non sunt quidem proprietates animæ; sed tamen subordinantur, illud quidem intellectui, hæc verò voluntati tanquam radicalibus principijs istarum actionum; & per hanc subordinationem vtraque hæc virtus ita appropriatur homini, vt quidquid homo agit, seu per lumen gloriæ, seu per charitatem dicatur agere in propria virtute, & vt causa principalis.

Tertiò demùm, ista appropriatio fit per sustentationem, inquantùm scilicèt ipsa virtus principalis agendi recipitur in aliquo tanquam in subiecto

iecto; tunc enim ipsi appropriatur, quia omn: accidens est sui obiecti; ideò quidquid subiectum agit, per tale accidens dicitur agere principalitèr sic Luna principalitèr illuminat, & aqua iam calida principalitèr calefacit, quia Luna recipit à Sole, & aqua ab igne ipsam virtutem principalem illuminandi, & calefaciendi; ex quo patet; tunc aliquid censeri agere in virtute aliena, quando virtus per quam agit, nec est eius proprietas; nec aliquid subordinatum virtuti radicali agenti, quam in se habeat, nec ipsa virtus principalis agendi, quam recipiat, & sustentet, sed solùm quædam participatio incompleta, & vialis, deriuata à virtute causæ principalis sicut malleus facit artefactum, non per artem, quam in se habeat, sed per motionem ab artifice deriuatam.

Dico secundò, instrumentum variè diuiditur; varijs enim modis vnum potest agere in virtute alterius. Vndè primò diuiditur in morale, & physicum: Morale est quod solùm vel agit moralitèr, vel mouetur moralitèr à causa principali, vt seruus mouetur solùm moralitèr à Domino per mandatum eius, & pacta, scripturæ, monetæ agunt solum moralitèr ad obligandos, instruendos, & excitandos homines: Physicum est, quod mouetur physicè, & physicè operatur, vt malleus ab artifice.

Secundò, instrumentum physicùm diuiditur in instrumentum *quod*, & in instrumentum *quo*. Instrumentum *quod* est ipsum suppositum agens, & seruiens alteri, vt baculus homini, & granum arbori: Instrumentum *quo* est ipsa virtus instrumentaria, quæ vel est in causa principali, tanquam accidens ipsi datum ad agendum, vt calor in igne; vel deriuatur à causa principali ad ipsum instrumentum eius, vt motio in malleo.

Ter-

Tertiò, instrumentum diuiditur in coniunctum quod scilicèt vnitur causæ principali, vt manus animæ: Et separatum, quod scilicèt non vnitur causæ principali, vt semen est instrumentum separatum arboris, à qua decisum est.

Quartò, instrumentum diuiditur in artificiale, quo vtitur artifex ad sua artefacta, vt est serra, & malleus: In naturale, quod deseruit causis naturalibus vt manus, pedes, oculi, dentes, lingua deseruiunt animæ; & in supernaturale, quo Deus vtitur ad producendos effectus supernaturales, vt Deus per aquam Baptismalem, per Chrisma, per verba Sacramentalia producit in nobis sanctitatem, & per reliquias Sanctorum miracula operatur. Hæ sunt celebriores instrumenti diuisiones.

Dico 3. Instrumentum indiget virtute, seu motione deriuata à causa principali, per quam eleuetur ad attingendum eius effectum. Conclusio intelligenda est de instrumentis physicis, quæ agunt vt quod; vt est malleus, semen, aqua Baptismalis, &c. Est autem contrà quosdam extraneos, quam tamen expressè docet D. Thomas pluribus in locis, præcipuè verò 3.p.q.62.art.1. vbi inquit. *Causa instrumentalis non agit per virtutem suæ formæ, sed solùm per motum; quo mouetur à principali agente*: Vndè 2. cont. Gent. cap. 21. dicit, *Instrumentum nunquàm adhibetur ad causandum nisi per viam motus, est enim ratio instrumenti, vt sit mouens motum*: Per motionem autem intelligitur non solùm motio corporalis, qualis cernitur in instrumentis artis, sed aliquis influxus vialis, qui sit partipatio virtutis causæ principalis; sicut semen ab arbore recipit quasdam qualitates viales, & per modum transeuntis, quibus eleuatur ad producendam arborem.

Pro-

Probatur primò conclusio ex definitione in strumenti; qua dicitur, id quod agit in virtute causæ principalis; ergò debet recipere virtutem agendi à causa principali. Antecedens est definitio instrumenti recepta communiter ab omnibus, quæ supra à nobis explicata est; consequentia verò videtur legitima: non enim agere potest in virtute causæ principalis, nisi ab ea recipiat quamdam participationem vialē illius virtutis; si enim ex se haberet virtutem, qua agit, non diceretur agere in virtute alterius, sed in virtute propria.

Probatur 2. Quod non est de se productiuum alicuius effectus, non potest illum producere, nisi recipiat virtutem ab alio, sed instrumentum non est de se productiuum effectus causæ principalis; ergò vt illum producat indiget virtute deriuata à causa principali. Maior patet ex eo axiomate *quod non nō est de se tale debet fieri tale per aliud*. Minor probatur tùm ratione, tùm inductione. Ratione quidem, nulla enim natura potest vltra virtutem suæ formæ, nisi recipiat virtutem ab alia. Sed instrumentum producit effectum excedentem virtutem suæ formæ; ergò ex se non potest illum producere. Maior est D. Thomæ 1. 2. q. 109. art. 9. minor verò de se constat.

Neque dicas in re posse esse quædam accidentia, quæ possint producere aliquid nobilius, inquantùm seruiunt substantiæ nobiliori: v. g. in grano naturalitèr inesse quædam accidentia ei propria, quibus possit producere arborem seruiendo ipsi arbori, à qūa decisum est.

Contrà enim est: Tùm quia nullum accidens proprium rei destruit ipsam: sed accidentia seminalia destruunt formam ipsam grani, vt ex eo efficiant arborem; ergò eiusmodi accidentia non sunt propria grano, sed deriuata ab ipsa arbo-

arbore, quæ est causa principalis, & recepta in grano solùm per modum transeuntis. Tùm quia proprietates sunt propter essentiam, & non propter extraneas substantias; ergò accidentia propria cuiuslibet naturæ nihil possunt vltrà limites talis naturæ, ac proindè virtus, per quam talis natura instrumentaliter agendo producit effectum se nobiliorem, debet esse deriuata ab ipsa causa principali, cuius est effectus ille.

Inductione quoque probatur eadem minor; sic enim manus, & pedes, quæ sunt instrumenta animæ, de se non sunt productiua motus vitalis, nisi inquantum mouentur ab anima, qua cessante languescunt omnia corporis organa: sic semen non est productiuum plantæ, nisi ex virtute deriuata à planta, cuius est semen vndè euanescente illa virtute, semen est sterile: sic in artificialibus, malleus de se non est productiuus horologij, nec penicillus imaginis, nisi moueantur ab artifice: sic in instrumentis Diuinæ virtutis, aqua de se non est sanctificata animæ, nisi recipiat à Deo virtutem sanctificandi; ergò patet instrumenta de se non habere virtutem producendi effectum causæ principalis.

Respondebis, instrumentum de se esse productiuum effectus causæ principalis, instrumentum quidem naturale ex virtute actiua naturali, quam habet ad cooperandum causæ principali: instrumentũ verò supernaturale ex virtute actiua obedientiali, quæ est in omni creatura ad cooperandum Deo circa omnes effectus supernaturales, ad quos eam voluerit adhibere. Cæterùm eiusmodi virtutem actiuam instrumenti egere cooperatione extrinseca causæ principalis, non verò intrinseca motione; ideòq; dicitur agere in virtute causæ principalis, non quam ab ea recipiat, cui

sub-

subordinatur, & seruit, & quæ ipsi cooperatu
Sed

Contrà primò: Nàm per illam cooperationem extrinsecam causæ principalis instrumentum no potest dici agere in virtute causæ principalis; e gò talis cooperatio non sufficit. Probatur antecedens: Vel enim ex illa cooperatione instrumentum recipit aliquam virtutem à causa principal vel non: si nihil recipit; ergò non potest dici age re in virtute causæ principalis, sed in virtute pro pria; quia virtutem agendi non recipit ab ill sed eam habet à se; si verò aliquid recipiat e illa cooperatione; ergò habemus intentum, quo scilicèt instrumentum debet aliquid recipere e causa principali per modum motionis transeunti

Contrà 2. Nàm falsum est, quod in instrument sit aliqua virtus productiua effectus causæ prin cipalis. Et in primis, quòd talis virtus obedientia lis actiua non sit in instrumentis Diuinæ virtuti v.g. in aqua Baptismali, fusè probant Theolog Tum quia sine fundamēto, & necessitate ponitu non enim requiritur ad naturam aquæ, cum suffi ciant solæ virtutes naturales ad perfectionem cu iuscunq, rei naturalis. Tùm quia illa virtus actiu obedientialis, qualem ponunt Aduersarij; esset in finita, cū se extenderet ad omnia, quæ Deus potes adhibere creaturam, quæ sine dubio sunt infinita Tùm demum quia talis virtus esset supernaturalis eò quod respiceret effectus supernaturales, vt v.g productionem gratiæ; repugnat autem in rebu naturaliter esse aliquid positiuum ordinis super naturalis. Quòd verò instrumenta naturalia ex s non habeant virtutem productiuam effectus cau sæ principalis etiam probatur: cum enim, vt mo dicebamus, virtus actiua cuiuslibet rei sit propte ipsam rem, talis virtus actiua debet proportionar

ipsi

si rei; ergò repugnat in aliqua re esse virtutem ... suam se extendentem ad effectus nobiliores, ... àm sit ipsa res.

Tertiò demùm idem impugnatur: nàm sæpè in-strumentum agit sine actuali cooperatione causæ principalis per solam mutationem, quam ab illa ... cipit; ergò instrumentum non eleuatur per so... m cooperationem causæ principalis: probatur antecedens: sic enim granum, quod est instrumen-tum arboris, producit arborem sine actuali coo-peratione arboris, à qua decisum est.

Obijcies 1. Ratio instrumenti non est in eo si-... ; vt recipiat motionem ab alio; ergò non de-... et illam recipere. Probatur antecedens: nam etiam causa principalis aliquando recipit motio-nem ab alia superiori; ergò in tali motione non consistit ratio instrumenti. Consequentia patet. Probatur antecedens. Sic enim arbor non fructi-ficat nisi mota, & adiuta per virtutem cœli, im-mò nulla creatura agit nisi mota, & applicata à Deo; & tamen arbor est causa principalis fru-ctuum, & creatura suorum operum.

Respondeo negando antecedens: Ad probatio-nem distinguo antecedens: Causa principalis re-cipit motionem ab alia superiori; quæ motio sit ipsa virtus agendi, & attingendi effectum, nego; quæ motio sit tantùm applicatio virtutis agendi, concedo: Similitèr distinguo consequens. Er-gò ratio instrumenti non consistit in eo, quod re-cipiat motionem, quæ sit purè applicatiua, conce-do; quæ sit ipsa virtus agendi, nego. Explicatur solutio. Causa principalis differt ab instrumento quia agit in virtute propria: Vndè de ratione causæ principalis est, quod habeat ex se virtutem agendi, & ideò dum causa principalis mouetur ab alia superiori, vt arbor à cœlo, creatura à Deo,

per

per talem motionem non recipit ipsam virtutem agendi, quia illam iam habet, sed solùm virtu eius applicatur, & reducitur ad actum. At veri instrumentum agit in virtute aliena; & ideò motio causæ principalis non solùm applicat instrumentum, sed etiam dat ipsi virtutem agendi; v motio, qua artifex mouet maleum, non solùm ipsum applicat, sed etiam ipsi confert, quòd possi producere artefactum.

Instabis: Vel instrumentum per illam motionem redditur proportionatum effectui, vel non si redditur proportionatum; ergò transit in causam principalem: si verò non redditur proportionatum; ergò superfluit talis motio.

Respondeo reddi proportionatum instrumentalitèr, & per modum transeuntis; non verò principalitèr, & per modum permanentis, idest, non virtute suæ formæ permanentèr inhærenti, sed virtute fluenter participata à causa principali.

Vrgebis, in instrumentis naturalibus, v. g. in grano, quo arbor producit arborem, vel illa motio à causa principali deriuata, esset quædam motio localis, vel quædam qualitas: non primum; siquidem arbor non mouet localiter granum suum: non etiam secundum: nam nullum accidens destruit subiectum suum; qualitas autem illa producendo ex grano arborem, destrueret suum subiectum, scilicèt granum; ergò nulla prorsus est talis motio.

Respondeo: In instrumentis quidem artificialibus motionem instrumenti à causa principali consistere in motione locali artificiosè dispensata, vt patet ad oculum: In instrumentis verò naturalibus, vt est granum respectu arboris, consistit in quadam qualitate viali, & per modū transeuntis à causa principali deriuata; quæ qualitas

est

quædam participatio transiens virtutis p. incl-lis, vt virtutis generatiuæ arboris in grano. eque illa virtus destruit suum subiectum: quia, notant Aristoteles, & Diuus Thomas virtus a non residet in illa portione seminis, quam nuertit in arborem, sed in quibusdam spiriti-s, idest subtilioribus partibus, qui non agunt seipsos, sed in crassiores grani partes, quas soluunt in plantam, qua resolutione facta ipsi luti ministerio suo functi, separantur à massa, ssipantur.

Obijcies 2. Instrumenta Diuinæ virtutis, vt ua, & chrisma, non recipiunt virtutem à Deo, motionem illam virtuosam; ergò non est de icne instrumenti recipere talem motionem. obatur antecedens: nam illa virtus vel esset spi-tualis, vel corporea; non corporea, quia nequi-t attingere effectum spiritualem, qualis est gra-a; nec etiam spiritualis, alias non posset recipi subiecto corporeo, quale est aqua; ergo nulla st.

Respondeo, illam virtutem impressam à Deo cramentis esse spiritualem neque mirum, quòd ossit recipi in corpore, cum anima rationalis, li-et sit entitatiuè spiritualis, corpus tamen infor-et; cum virtutes morales infusæ, licèt sint spiri-ales, attamen recipiantur in potentijs corporeis, cilicèt in appetitu sensitiuo, vt docent Theologi 2. Vndè Spiritus Sanctus dicitur habitare in orporibus nostris mediantibus scilicèt spirituali-us donis, quæ etiam corpori communicat.

Instabis: Quidquid recipitur ad modum reci-ientis recipitur: sed virtus spiritualis non potest ecipi ad modum corporis, ergò nec in cor-ore.

Respondeo, axioma intelligendum esse de ijs,

Re-

quæ connaturaliter, & permanenter recipiatur, non verò de ijs, quæ fiunt diuinitùs, & per modum transeuntis infunduntur, vt explicat D. Th 3. p. q. 62. art. 4. ad 1.

Dico 4. Instrumentum, vt sit verè instrumentum, debet habere actionem, seu vim actiuam sibi propriam, qua aliquomodo ex se agat. Ita D. Thomas 3. p. q. 62. art. 1. vbi inquit, *Instrumentum non perficit actionem instrumentalem, nisi exercendo propriam*; vt aqua abluendo corpus sanctificat animam in Baptismo.

Probatur conclusio dupliciter: Primò ex discrimine, quod est inter medium, & instrumentum. Medium enim dicitur, quod defert alterius virtutem: sed nihil ex se agit; vt aer est tantùm medium deferens species visibiles, quia ad earum productionem nihil cooperatur; ergò si aliquid solùm deferat virtutem actiuam, & nihil ex se agat, non erit instrumentum, sed purum medium; ac proindè ad rationem instrumenti necesse est, vt aliquam actionem ex se habeat. Secundò quia instrumentum pertinet ad genus causæ efficientis, cuius est veluti minister, ergò debet habere aliquam vim causandi, quæ eleuetur principali agente.

Obijcies: Actio illa, quam per se elicit instrumentum vel est distincta ab actione causæ principalis, vel non? neutrum dici potest; ergò nō datur.

Respondeo talem actionem instrumenti aliquando esse penitùs diuersam ab actione causæ principalis, vt ablutio aquæ est totaliter diuersa à sanctificatione animæ, aliquando verò solùm modaliter distingui, vt dum quis malleo facit clauum, contusio est actio mallei propria, sed modificatio artificiosa, cum quâ contunditur ferrum, est actio ipsius artificis, elicita per malleum

eum, tanquam per instrumentum.

Instabis: Saltem instrumenta Diuinæ virtutis non debent habere actionem sibi propriam, Deus enim non eget horum actione.

Respondeo præfatam actionem non requiri in instrumentis Diuinæ virtutis ex indigentia; Deus enim non indiget ablutione aquæ ad sanctificandam animam; sed solùm requiritur ad saluandam rationem instrumenti, quod esset purum medium, nisi aliquomodo cooperaretur.

QVÆSTIO QVINTA.

De Causa Finali.

FInis est prostrema causarum in ordine executionis; adepto enim fine cessat actio agentis: in ordine tamen intentionis est prima. Nã sicuti finis obtentus terminat omnem actionem, ita finis intentus excitat ad actionem: sic ægrotus ex intentione sanitatis mouetur ad quærenda remedia; adepta verò sanitate cessat ab vsu remediorum, & ideò sanitas intenta est prior, obtenta verò est posterior vsu remediorum. Circa finem quatuor quærimus: Primò, & quid, & quotuplex sit: Secundò, quodnam sit principium finalizandi: Tertiò, quæ sit causalitas finis: Quartò, quænam agant propter finem: his enim quatuor comprehenditur quidquid circa finem hic agitari solet.

ARTICVLVS I.

Quid, & quotuplex sit Finis?

FInis vocabulum variè sumitur: 1. pro termino continui, vt punctum est finis lineæ: Secundò pro limitibus, vt Pyrenæi versus Occidentem, & Alpes versus Meridiem sunt fines Galliæ: Tertiò pro completione operis, vt nauis dicitur finita quando completa est, & apta nauigationi: Quartò pro consumptione; vt vinum dicitur finitum quando exhaustum est: Quintò pro desitione vt mors dicitur finis vitæ. Sed missis his omnibus acceptionibus, sumitur hìc finis pro vna causarum, quæ allicit, & inuitat agens ad agendum Vndè

Dico primò: Finis est id cuius gratia aliquid fit.

Hæc definitio communis est, & patet: Nam in ea rectè assignatur proprius character causæ finalis distinguens ipsam ab alijs causis: Cùm enim efficiens sit, à qua incipit motus; materialis, ex qua aliquid fit; formalis, qua aliquid fit; finalis est, quæ allicit agens ad agendum, ac proindè cuius gratia agens agit: solùm aduertendum est ly *gratia*, in præsenti dupliciter sumi: 1. obiectiuè pro ipsa gratiositate, & amabilitate, sicut sumitur à Propheta dicente, *Diffusa est gratia in labijs tuis*, idest, gratiositas eloquij: Secundò, gratia sumitur quasi formalitèr pro amore, & propensione ad rem gratam, in quo sensu dixisse videtur Angelus Mariæ, *Inuenisti gratiam apud Deum*, idest, amorem, & dilectionem, qua te præ cæteris elegit: In vtroque sensu sumitur gratia in prædicta definitione: nam finis per suam bonitatem, & gratiositatem excitat ad sui amorem; & per illum

illum amorem deindè excitamur ad alia propter finem facienda: ſic amamus Deum propter ipſius bonitatem, & poſteà, quæ placita ſunt ipſi, facimus propter eius amorem.

Dico 2. Finis eſt vera, & realis cauſa.

Probatur: Tùm quia verè, & realitèr mouet; non quidem motu phyſico, ſed morali, & intentionali; attamen reali: Realitèr enim finis allicit ad agendum, quæ allicientia dicitur motus moralis: Tùm quia quærenti propter quid aliquid fit, v. g. propter quid Alexander pugnauit contra Darium, cauſam finalem aſſignamus, dicentes, vt dominaretur, & tunc putamus, nos aſſignaſſe veram, & realem cauſam: Tùm demùm quia cauſa eſt, ad quam ſequitur effectus, ſeu, quæ influit in ipſum: ſed finis verè influit in effectum, mouet enim agens, vt agat, & effectum producat; ergò finis eſt vera, & realis cauſa.

Obiicies: Cauſa eſt principium influens: atqui finis non eſt principium, ſed potiùs terminus vltimus; ergò non eſt cauſa.

Reſpondeo diſtinguendo minorem: Finis non eſt principium, ſed terminus, in executione, concedo; in intentione, nego: quamuis enim finis obtentus ſit terminus, & vltima quies actionis; attamen vt intentus eſt primum principium excitans ad agendum.

Inſtabis: Quod non eſt, non cauſat: ſed finis ſæpè non eſt ante actionem, v. g. ſanitas, quæ eſt finis ægroti, non eſt ante vſum remediorum; ergò non poteſt realitèr cauſare.

Reſpondeo diſtinguendo minorem: Finis ante actionem non eſt in re, concedo; in apprehenſione, nego: ſpeciale autem eſt, & proprium finis, vt cauſet quando apprehenditur; v. g. ſanitas apprehenſa mouet, & excitat ægrotum ad quærenda remedia.

 Di-

Diuiditur autem finis sic explicatus: Primò in finem, *cuius gratia* specialitèr dictum; & finem, *cui*. Finis, *cuius gratia*, est bonum, quod volumus: Finis, *cui*, est persona, cui tale bonum volumus: vt dum pater laborat ad ditandum filium, diuitiæ sunt finis, cuius gratia pater laborat, & filius est finis cui pater laborat.

Diuiditur secundò in finem vltimum, & intermedium: Finis vltimus est, propter quem cætera volumus, ipsum verò propter se tantùm: Finis intermedius est, propter quem aliquid volumus, ipsum verò vlteriùs ordinamus: vt dum quis affligit corpus propter virtutem, quam quærit, vt placeat Deo, Deus est finis vltimus huius afflictionis, virtus verò finis intermedius.

Diuiditur tertiò in finem obiectiuum, & finem formalem: Finis obiectiuus est res, quam volumus; Finis verò formalis est actus, quo possidemus rem volitam: vt pecuniæ sunt finis obiectiuus auari, possessio verò diuitiarum est finis eius formalis, & Deus est finis obiectiuus iustorum, possessio autem Dei est finis formalis.

Diuiditur quartò in finem operis, & finem operantis: Finis operis est, ad quem ex natura sua opus tendit: Finis verò operantis est quem sibi ad libitum operans præfigit, vt finis operis in eleemosyna est subuentio pauperis; finis operantis aliquando Deus, aliquando vana gloria.

Diuiditur quintò in finem principalem, & finem secundarium: finis principalis est, qui primariò, & directè intenditur: secundarius verò, qui solùm intenditur, quasi ex consequenti; vt finis primarius recitationis officij debet esse cultus Dei, finis verò secundarius potest esse perceptio stipendij.

Diuiditur vltimò in finem naturalem, & super-

pernaturalem: Finis naturalis est, qui vires naturæ non excedit: supernaturalis verò, qui sola Diuinæ gratiæ ope acquiri potest: Sic sanitas est finis naturalis Medici, qui eam per remedia naturalia causat: Deus verò clarè visus est finis supernaturalis hominis; quia non nisi per Dei gratiam ad visionem Dei peruenire possumus.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quid sit principium finalizandi, seu vtrùm solum bonum finalizet,

IN qualibet causa reperitur virtus ipsa causandi, v. g. in causa efficiente forma substantialis est principium, & virtus radicalis agendi. Quærimus ergò in causa finali quodnam sit principium causandi, an solum bonum: quidem tenent etiam malum qua malum posse finalizare: Pro hac sententia referuntur Oleam, Maior, Almainus, immò ipse Scotus, quamuis plures illum excusent, itaut voluerit solùm vera mala, etiam cognita vt talia, posse finalizare, inquantùm aliqualem boni apparentiam subeunt, saltem quatenùs in ijs exercetur libertas: Communis tamen sententia est solum bonum sub ratione boni posse finalizare, pro cuius explicatione.

Obseruandum est, bonum esse duplex, verum scilicèt, & apparens. Bonum verum est, quod de facto in re est tale: bonum autem apparens est, quod cùm in se malum sit, attamen apprehenditur vt bonum: Sicut enim videmus res omninò insipidas, vt carbones, & cineres, aliquando videri sapidas gustui deprauato ægrotantium; ita

que aliquando contingit, vt voluntas corrupta iudicet bona ea, quæ re ipsa sunt mala: vt ebrietas, & vindicta, quæ secundùm se mala sunt, & certissima peccatoris pernicies; attamen à malis hominibus appetuntur vt bona, inquantùm delectant. Vndè in Scriptura dicitur; *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam*; quia scilicèt sibi procurat verum malum, aliqua tamen boni apparentia, scilicèt voluptate, fucatum. Vndè similis est stulto, qui bibens venenum melle perfusum, inter apparentem dulcedinem verùm sibi perniciem procurat. Hoc prænotato.

Dico primò: Sola bonitas vera vel apparens est principium, & ratio finalizandi, malum verò sub ratione mali non potest habere rationem finis. Conclusio in primis inquantùm ad hoc, quod dicit bonitatem etiam apparentem posse finalizare, recipitur ab omnibus. Cùm enim voluntas feratur in bonum sibi ab intellectu propositum, si contingat intellectum proponere vt bonum id, quod reuera est malum, voluntas poterit ferri ad illud bonum apparens quantum verò ad id quod dicit solam bonitatem posse finalizare, non verò malum quatenus malum.

Probatur primò authoritate, tùm D. Dionysij, qui dicit, *nemo intendens, quod malum operatur*: Tùm Aristotelis, qui definit bonum *id quod omnia appetunt*; malum verò, *id, quod omnia fugiunt*. Tùm demùm D. Tho. qui pluribus rationibus demonstrat, omne agens agere propter bonum, 3. contra Gent. cap. 3. & 1. 2. q. 8. art. 1. specialitèr probat voluntatem solùm posse tendere in bonum.

Probatur secundò ratione; Intantùm aliquid finalizat, inquantùm est appetibile: sed solum bonum est appetibile; ergò solum bonum potest

fina-

inalizare. Maior patet: Finis enim est, quem
gens appetit, & cuius gratia operatur. Minor
verò probatur: Appetitus enim est inclinatio ad
id, quod sibi conueniens est: sed solum bonum
conueniens est appetitui; ergò solum bonum est
appetibile. Probatur minor; Tùm ex definitione boni, quod id, quod est conueniens appetitui; contrà verò malum, id, quod est disconueniens: Tùm etiam quia, vt arguit D. Thomas 1.
v. q. 8. a. 1. Simile non est conueniens nisi simili: sed omne ens quatenus tale, est bonum, ergò
nihil potest esse conueniens alicui enti nisi sub
ratione boni: Tùm demùm experientia, qua videmus omnia inclinari ad id, quod sibi bonum
est, aut saltem bonum videtur; ea verò, quæ
mala sunt, fugere, & abhorrere.

Confirmatur: Nàm finis est, cuius gratia aliquid fit: sed gratia mali, vt malum est, nihil fit;
ergò malum quatenùs malum non potest esse finis. Probatur minor: Siquidem malum quatenus malum non est gratum, sed nociuum, ingratum, & abominabile: Vndè definitur malum, id
quod omnia fugiunt.

Obijcies primò: Eadem est potentia oppositorum: sed bonum, & malum sunt opposita; ergò
pertinent ad eadem potentiam: atqui voluntas
fertur ad bonum, vt ad finem; ergò etiam potest
ferri ad malum.

Respondeo cum D. Thoma 2. 2. quæst. 8. art. 1.
ad 1. distinguendo maiorem: Eadem est potentia
oppositorum, & eodem modo tendens in illa, nego; diuersimodè tendens in illa, concedo: Et
concessa minori, distinguo consequens: bonum, & malum pertinent ad eandem potentiam,
eodem modo, nego; diuersimodè, concedo:
Voluntas enim respicit quidem bonum, & ma-

lum; sed bonum appetendo, & vt finem; malum verò fugiendo: sicut intellectus respicit verum, & falsum, verum assentiendo, & falsum dissentiendo.

Instabis: Potentia libera fertur ad opposita, etiam prosequendo: sed voluntas est potentia libera; ergò debet ferri ad opposita etiam prosequendo, scilicèt ad bonum, & malum. Minor patet: Maior verò probatur: Nàm potentia libera est versatilis, & indifferens ad vtrumlibet.

Respondeo cum D. Thoma ibidem distinguendo maiorem: Potentia libera fertur ad opposita etiam prosequendo, quatenùs illa opposita possunt subire rationem formalem obiecti talis potentiæ, concedo; alio modo, nego: Nulla enim potentia fertur extra suum obiectum: Obiectum autem voluntatis est bonum: Vndè intantùm voluntas potest ferri ad opposita, inquantùm in illis reperiri potest aliqua ratio boni, v. g. voluntas ferri potest ad amorem, & odium; ad loquendum, & tacendum, inquantùm in vtroque potest reperiri aliqua ratio boni, vel veri, vel apparentis. Cæterùm ad malum sub ratione mali ferri nequit actu prosecutionis, quia non continetur sub ratione appetibilis.

Vrgebis: Etiam aliqua voluntas ferri potest ad id, in quo nulla reperitur ratio boni; ergò nulla solutio: Probatur antecedens: *non esse* non potest habere aliquam rationem boni: sed voluntas v.g. damnatorum appetit *non esse*; ergò.

Respondeo negando subsumptum: ad probationem distinguo maiorem: *Non esse* non potest habere rationem boni, quatenùs est destructiuum naturæ, concedo; vt est terminatiuum pœnæ, nego. Nàm in summa miseria exclusa omni spe boni, aliqualitèr, bonum videtur id, quod finit mise-

miseriam: Damnati autem non vident aliam viam euadendi summam miseriam, nisi propriam destructionem; & ideò appetunt proprium *non esse*, vt est terminatiuum suæ miseriæ: sicut videmus animantia summis malis oppressa mortem sibi inferre, vt finiant miserias vitæ, licet enim mors in se sit mala, attamen videtur bona, inquantùm finit miseriam.

Instabis: Diabolus appetit peccatum etiam vt malum; ergò malum quatenùs malum appeti potest. Probatur antecedens: Nàm Diabolus appetit peccatum, vt iniuria Dei est: sed peccatum vt iniuria Dei est malum; ergò.

Respondeo negando antecedens: Ad probationem, distinguo maiorem: Diabolus appetit peccatum vt est iniuria Dei, præcisè, nego; vt ex illa iniuria redundat aliqua vindicta inimici, concedo: Diabolus enim est inimicus Dei; vndè procurat iniuriam Deo ad vindictam sumendam de inimico; inferre autem iniuriam, & sumere vindictam de inimico est aliquod bonum apparens.

Obijcies secundò: In eo differt, qui peccat ex certa malitia, ab eo, qui peccat ex infirmitate, quia primus vult peccatum, quatenùs malum morale; alter verò vult peccatum, quatenùs bonum sensibile ergò qui peccat ex certa malitia, intendit malum vt malum.

Respondeo distinguendo antecedens: Qui peccat ex certa malitia, vult peccatum vt malum morale præcisè, nego; quatenus in illo malo morali percipit aliquam delectationem, & independentiam à lege Dei, concedo. Explicatur; Ille qui peccat ex certa malitia, vult quidem peccatum, quatenùs est malum morale; idest, vt transgressiuum legis; attamen transgredi legem

sibi bonum, ac iucundum reputat, inquantùm per consuetudinem transgressio non solùm facilis, sed etiam dulcis ei facta est, & per eam ostendit se legi non esse subiectum. Vndè qui peccat siue ex infirmitate, siuè ex malitia intendit pro fine aliquod bonum apparens, cum eo discrimine, quod peccans ex infirmitate iudicat peccatum sibi bonum, non quidem vt est transgressiuum legis, sed vt est satiatiuum passionis prædominantis: Vndè dicitur pèccare ex infirmitate, quia in eo amor præcepti non est satis fortis, vt vincat passionem. In eo verò, qui peccat ex certa malitia, etiam ipsa transgressio apparet bona, inquantùm perditissima voluntas assueta transgressionibus in illis delectatur.

Instabis: Potest aliquid ad exercendam libertatem formare hunc actum: Volo malum purè vt malum est; ergò talis habebit pro fine malum vt malum.

Respondeo negando consequentiam: Nàm in illo actu etiam quærit aliquid boni, scilicèt exercere suam libertatem, quod est aliquid boni. Vndè impossibile est, vt voluntas effugiat rationem boni, vel veri, vel apparentis.

Dico secundò: Ratio formalis finalizandi in actu primò est realis bonitas finis; apprehensio verò illius bonitatis est tantùm conditio, & applicatio requisita ad finalizandum.

Conclusio supponit in causis duo distinguenda esse scilicèt rationem causandi, & conditiones ad causandum requisitas, sic dum ignis calefacit, ratio calefaciendi est ipse calor, sed conditiones requisitę ad calefaciendum sunt existentia illius caloris: (Nàm quod non est, non potest causare. Deindè applicatio talis caloris, non enim calefacit nisi corpora propinqua. Sic igitur dicimus, dum

dum finis finalizat, v. g. dum sanitas allicit ægrotum ad quærenda remedia, realis bonitas sanitatis est ratio finalizandi, at verò apprensio illius bonitatis est solùm conditio sine quæ non: nec enim ægrotus moueretur à sanitate, nisi bonitas illius existeret in eius apprehensione ægroti. Sic explicata conclusio est communior inter Thomistas, quamuis quidam dicant etiam ipsam apprehensionem esse rationem formalem, per quàm bonitas finalizat, sicut illuminatio non est tantùm conditio, sed etiam ratio formalis sub qua colores videntur.

Probatur autem primò: Quòd est commune fini, & non fini, non potest esse ratio finalizandi: sed apprehensio èst aliquid commune fini, & non fini; ergò non est ratio finalizandi. Maior patet: Nàm ratio finalizandi constituit finem; vnde non potest competere nisi fini: sicut quia lux constituit obiecta visibilia, non potest illuminatio competere nisi obiectis visibilibus. Minor verò patet: Nàm commune est omni quod obijcitur voluntati, seu vt finis, seu vt medium, seu vt indifferens, seu vt malum, quod sit apprehensum; ergò apprehensio est communis tàm fini, quàm non fini.

Probatur secundò: Nàm ratio formalis finalizandi est, quæ mouet appetitum, quem agens intendit, cuius gratia agit, & qua adepta quiescit: sed hæc omnia non competunt ipsi apprensioni, seu bonitati reduplicatiuè vt apprehensæ, seu vt realitèr possidendæ ergò ipsa apprehensio non est ratio formalis finalizandi. Maior patet: Hæc enim sunt ipsissima finis munera; vndè ratio præstandi hæc omnia, erit etiam ratio finalizandi. Minor verò declaratur: non enim apprehensio diuitiarum excitat auarum, sed bonitas realis,

quæ relucet in obiecto apprehenso; nec auarus intendit bonitatem diuitiarum præcisè vt apprehensam, sed vt realitèr habendam; nec gratia illius apprehensionis laborat, sed gratia realis possessionis; nec quiescit eius desiderium in diuitijs apprehensis, sed realitèr possessis: ergò ipsa realitas bonitatis: & non apprehensio, est ratio finalizandi.

Obijcies: Diuersus modus apprehendendi diuersificat potentias appetitiuas, & actus, quibus appetitur bonum; ergò pertinet ad rationem formalem appetibilitatis, ac proindè finis. Probatur antecedens: Nàm bonitas apprehensa per imaginationem specificat appetitum sensitiuum, bonitas apprehensa per intellectum specificat appetitum rationalem; similitèr bonitas apprehensa vt præsens specificat gaudium; vt absens desiderium; vt adeptu possibilis actu spei.

Respondeo, tales apprehensiones diuersificare actus, & potentias appetitiuas, non quidem præcisè ratione sui, sed inquantùm applicant diuersam bonitatem realem, vel diuersos status bonitatis realis. Nàm bonum sensitiuum, & bonum intelligibile realitèr differunt in ratione boni, & non solùm in modo apprehendendi: Et similitèr bonitas absens habet diuersum modum à bonitate præsenti. Vndè tota diuersitas actuum, & potentiarum appetitiuarum per se refunditur in varietatem bonitatis realis.

Instabis: Plura finalizant, quæ nullam habent bonitatem realem; ergò ratio finalizandi non est bonitas realis. Probatur antecedens: Nàm Turcæ agunt propter Paradisum Mahometis, qui nullam habet bonitatem realem, sed totus chymericus est; Sinenses, vt refertur, quotidiè laborant in quærendo pharmaco immortali-

tatis,

tatis, quod tamen nullum est in rerum natura, nam.

Contra vim mortis non est medicamen in hortis. Et nostri Chymistæ opes, & vigilias impendunt ad inuestigandam rationem vertendi alia metalla in aurum, & tamen hoc impossibile est arti chymicæ.

Respondeo distinguendo antecedens: plura finalizant, quæ nullam habent bonitatem realem veram concedo; existimatam, nego: Siquidem illi omnes non agunt propter eiusmodi fines, nisi quia putant habere veram, & realem bonitatem, quam existimant adeptu possibilem, ideòq; illam enixè quærunt.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quænam sit causalitas Finis.

Constat ex dictis bonitatem realem esse principiũ, & rationem finalizandi in actu primo; nunc quærimus quid sit ipsa finalizatio in actu secundo, seu per quid finis constituatur actu finalizans. Triplex est sententia: Prima tenet causalitatem finis consistere in ostensione obiectiua suæ bonitatis: sed hoc stare non potest; nàm sæpè finis ostendit suam bonitatem, & tamen nihil causat, nec mouet voluntatem: vt patet de illa quæ dicit apud Ouidium, *Video meliora, proboque, deteriora sequor*; ergò finis non constituitur actu causans, & finalizans per solam ostensionem suæ bonitatis. Secunda sententia dicit finem actu finalizare per impressionem cuiusdam qualitatis, quà mouet voluntatem: sed in primis falsum est, quod finis ali-

quam

quam qualitatem imprimat voluntati; & quamuis imprimeret, respectu huius qualitatis, esset causæ efficiens, & non finalis; quæ enim alia causa efficiens huius qualitatis assignari posset? Vndè pro explicatione tertiæ sententiæ.

Dico: Causalitas finis est amor, seu desiderium sui, quòd inspirat finis voluntati: Vndè intantùm finis finalizat, inquantùm per sui desiderium, & amorem mouet ad agendum. Ita expresè D. Thomas quæst. 22. de veritate, a. 2. vbi sic ait: *Sicut influere causæ efficientis est agere, ita influere causæ finalis est appeti, & desiderari.*

Probatur conclusio: Nàm causalitas finis est id, per quod in actu secundo mouet, & inclinat ad se voluntatem: Sed finis mouet, & inclinat ad se voluntatem per sui amorem; ergò amor finis est eius causalitas. Maior patet: Nam discrimen est inter intellectum, & voluntatem, quod intellectus trahit res ad se eas intelligibilitèr apprehendendo; voluntas verò è contra trahitur à rebus appetendo ipsas; appetitus enim est inclinatio ad rem appetitam: & ideò intantùm finis exercet suam causalitatem supra voluntatem, inquantùm eam ad se trahit, & inclinat. Minor verò probatur: Nàm per id finis mouet, & inclinat ad se voluntatem, per quòd voluntas inclinatur, & mouetur ad finem: Sed voluntas inclinatur; & mouetur ad finem per amorē ipsius finis; ergò etiā ipsius finis mouet, & inclinat ad se voluntatem per amorem, inquantùm scilicèt inspirat ipsi amorem, & desiderium sui. Vndè Augustinus vocat amorem *pondus*, quia voluntatem trahit *amor meus*, inquit, *pondus meum, eo feror, quocumque feror*.

Confirmatur: Nàm causalitas finis est id, per quod actu exercet ipsam efficaciam finalizandi; sed finis exercet efficaciam finalizandi per amorē,

quem

quem inspirat voluntati; ergò in tali amore consistit causalitas finis. Maior patet: Sicut enim causalitas causæ efficientis est id, per quod exercet vim effectiuam, scilicèt ipsa actio; ita quoque proportionalitèr idem dicendum de fine. Minor verò probatur: Nàm vis finalizandi est bonitas, seu amabilitas: Sed amabilitas exercetur per actualem amorem, per quem finis redditur actu amatus; ergò actualis amor est causalitas finis.

Obijcies primò: Amor finis est effectus finis; ergò non est eius causalitas.

Respondeo, amorem finis esse simul effectum, & causalitatem finis. Effectus quidem, quatenus procedit à fine; causalitatem verò quatenus per amorem, quem finis imprimit voluntati, exercet suam amabilitatem: Sicut visio est simul, & effectus potentiæ visiuæ, inquantùm procedit ab illa; & causalitas, inquantùm est exercitium virtutis videndi.

Obijcies 2. Amor est causalitas ipsius voluntatis; ergò non est causalitas finis. Antecedens patet: Nàm amor est actio voluntatis: Consequentia verò probatur quia diuersæ causæ debent habere diuersas causalitates.

Respondeo, amorem sub diuerso respectu esse causalitatem voluntatis simul, & finis: Vt enim dicit D. Thomas 1. 2. quæst. 26. art. 2. amor potest duplicitèr sumi; Primò, vt est quædam immutatio facta à fine, & obiecto amato: Secundò vt est actus vitalis procedens à voluntate. Primò modo est causalitas finis, inquantùm scilicèt inspiratur ab eius bonitate; naturalitèr enim bonitas inspirat amorem: Secundò vero modo est causalitas voluntatis, inquantùm scilicèt vitalitèr ab illa procedit tanquàm exercitiũ potentiæ appetitiuæ.

Dices; causalitas finis est quædam motio metapho-

phorica: atqui amor, seu appetitus finis, non est motio metaphorica, sed propria; ergò non est causalitas finis.

Respondeo concessa maiori distinguendo minorem: Amor non est motio metaphorica, quatenùs est à causa ipsum effectiuè producente, scilicèt à voluntate; concedo; quatenùs est à fine ipsum inspirante; nego: Amor enim, vt patet ex D. Th. citato, potest dupliciter sumi, primò vt effectiuè procedit à voluntate eliciente, & sic sine dubio est motus proprius, ac vitalis, ideòque voluntas amans dicitur propriè, & vitalitèr se mouere. Secundò, idem amor potest considerari vt est à inspirat sui fine inspirante, naturalitèr enim bonitas amorem: & hoc secundo modo dicitur solùm motio metaphorica, & moralis, quia mouere propriè dicitur tantùm de eo, quod effectiuè producit motum; motus autem amoris non est effectiuè à fine, sed solùm allicitiuè, & inspiratiuè, seu vt explicat Ioannes à S. Thoma, amor est à fine tanquàm à pondere vrgente voluntatem; bonitas enim ponderat in ipsam voluntatem, & eam vrget, iuxta illud Apostoli, *Charitas Dei vrget nos*, idest, amor quem Deus erga nos ostendit, est veluti grande pondus vrgens ipsam voluntatem ad reciprocandum amorem.

Ex dictis obiter collige, præclaram explicationem definitionis amoris, quam Dionysius tradit dicens, *Amor est circulus à bono in bonum reuolutus*: Nàm circulus est, qui redit ad suum principium, seu in quo idem est principium, & terminus: Amor autem idem habet principium, & terminum; originatur enim à bonitate finis tanquàm à pondere inclinante voluntatem, & præterea ordinatur ad eandem bonitatem tanquàm ad suum centrum; amor enim est motus in boni-

itatem, in qua quiescit tanquam in proprio termino.

ARTICVLVS QVARTVS.

Quænam agant propter finem.

AGere propter finem est ponere actionem, quæ sit gratia finis, idest, ad quam ponendam finis per suam bonitatem inclinauerit. Vndè iuxtà triplicem modum se habendi ad finem, triplex est modus agendi propter finem. Agentium enim quædam nullo modo cognoscunt finem, ad quem tendunt, vt lapis non cognoscit centrum, ad quod tendit, nec sagitta scopum: Alia verò apprehendunt quidem rem, quæ est finis, & eius bonitatem, non tamen ipsam formalitatem finis; idest proportionem eius, & ordinem ad media. Formalitas enim finis consistit in proportione, & ordine, quem dicit ad media. Vndè illa non dicuntur cognoscere finem formalitèr, quæ cognoscunt quidē eius bonitatē, sed non cognoscunt eius proportionem, & ordinem cum vtilitate mediorum. Sic equus cognoscit quidem bonitatem, & saporem pabuli, sed non cognoscit proportionem pabuli cum medijs ad ipsum conducentibus; vt est cultura, & irrigatio prati; vndè non est sollicitus colendi, & irriganda prata, quia ignorat culturam esse proportionatam ad procurandam pabuli abundantiam. Alia demùm agentia non solum apprehendendum: rem, quæ est finis, sed etiam formalitatem finis, idest, proportionem eius cum medijs: Vt homo non solùm cognoscit bonitatem fructum, sed etiam proportionem mediorum ad pro-

procurandos fructus conducentium, v. g. culturæ, irrigationis, & impinguationis agrorum.

Agentia primi generis agunt propter finem executiuè, inquantùm eliciunt actiones ad finem tendentes, quamuis eum non cognoscant. Vt sagitta tendit ad scopum, quem tamen non cognoscit. Agentia secundi generis dicuntur agere propter finem non solùm executiuè, sed etiam apprehensiuè, inquantùm apprehendunt finem propter quem agunt, & ex tali apprehensione excitantur ad agendum, vt hirundines ingruente frigore in sua imaginatione apprehendunt commoditatem loci temperati, & ex hoc excitantur ad cateruatim confluendum versus regiones meridionales, in quibus est æstas cum apud nos hyems desæuit. Agentia demùm tertij generis dicuntur agere propter finem etiam directiuè, inquantùm non solùm exequuntur actiones ad finem tendentes, & cognoscunt bonitatem finis; sed etiam cognoscunt ipsa merita finis, & proportionem mediorum ad illum, ex quo se mouent ad ordinanda media in finem: Hoc prænotato:

Dico primò: Omnis natura agit propter finem saltem executiuè, inquantùm agentia naturalia eliciunt actiones ad finem tendentes, quamuis sæpè finem non cognoscat. Conclusio est contra quosdam Veteres, qui negabant naturam agere propter finem, sed omnia naturæ opera tribuebant casui, & temerario atomorum concursui; vt Leucippus, Democritus, & Epicurus. Est tamen certissima etiam de fide, qua tenemus naturam regi, & gubernari à Deo, qui cum sit sapientissimus per suam prouidentiam, omnia in suos fines ordinat.

Probatur primò conclusio ratione D. Thomæ 1. 2. quæst. art. 2. Nàm finis est prima causarum: ergò

ergò illa subtracta cessarent omnes aliæ causæ; proindeque agunt propter finem. Consequentia patet: Nàm subtracto primo mouente, cessant secunda mouentia: Antecedens verò probatur; Nàm agens mouetur, determinatur, & excitatur à fine; ergò subtracto fine cessaret actio agentis.

Probatur secundò alia ratione eiusdem D.Thomæ. Nàm in ijs quæ ordinata sunt, vnum est propter aliud tanquàm propter finem; in hoc enim consistit ordo, sicut è contra confusio, & temeritas in eo quod, vnum non sit propter aliud, sed omnia indiscriminatim, & temerè ponantur: atqui opera naturæ sunt ordinatissima vt patet; ergò debent esse propter finem. Et confirmatur inductione: sic enim videmus naturam aptissimis medijs, & cum summo ordine consequi id, quod est conueniens rebus: sic enim veris, æstatis; autumni, & hyemis, diei, & noctis ordinatissima sunt discrimina, & congrua productioni, ac conseruationi rerum naturalium; sic in plantis radices, rami, cortex, folia aptissima sunt ad fructificationem. Similitèr in animalibus quàm ordinatè, quàm sapientèr, quàm accommodè omnia disponuntur ad vitam, & vitales operationes, vt non immeritò Hippocrate post longum corporis humani discutionem sapientèr pronunciauerit: *Conspiratio vna confluxus vnus, consententia omnia!* Ossa veluti bases, & columnæ statuam animalis consolidant, & fulciunt; ideòque dura sunt, & rigida; ligamenta, & nerui partes colligant, & motui deseruiunt; ideòq; tenacissima sunt, sed tamen flexibilia; venæ, & arteriæ deferunt spiritum, & humorem per totum corpus. ideòque cauæ sunt, & in totum corpus diffusæ; caro cutis, & pili muniunt, & defendunt animal à nociuis ex-

extraneis, veluti ageres constructi ad primos hostium impetus excipiendos; pedes quàm expedit sunt ad ambulandum, manus ad apprehendendum; ergò apertè patet naturalia cum summo ordine disponi, & ad suos fines sapientissimè tendere, proindè naturam agere propter finem. Vndè adeò euidenti veritate conuincti veteres Philosophi vnanimi consensu confessi sunt, *opus naturæ esse opus intelligentiæ*: ideòque Cicero meritò deridet Epicurum; quod, cum nullum artefactum temerè, & casu fiat, (vt horologium non fit ex ferro temerè in ignem proiecto nec palatium e lapidibus causalitèr de rupe cadentibus) naturæ tamen opera, præcunctis artefactis ordinatissima casu, & temerè fabricari diceret.

Probatur 3. alia ratione, qua etiam vtitur D. Thomas: Nàm illa, quæ temerè fiunt, rarò eodem modò contingunt, nec certis legibus astringuntur, v. g. qui clausit oculis temerario ictu vibrat telum, rarò scopum attingit, & si attingat hoc fit non artis legibus, sed casuali euentu: atqui naturæ opera eodem modo contingunt, & certis legibus; astringuntur, vt hominum productio eodem modo fit, similitèr arborum fructificatio & temporum discrimina, siderumque cursus certis legibus decurrunt; ergò non casu, & temerè sed cum summo ordine, & propter certos fines natura operatur.

Ex his obitèr colliges, Renatum Descartes grauitèr contrà Philosophiam peccasse, dum iubet eam prorsùs abstinere ab inuestigatione causarum finalium, in prima parte libri principiorum num 28. Planè Philosophi cura occupatur in inuestigandis rerum naturalium causis; cum igitur res omnes naturales ad certos fines ordinentur, & tendant, & aliundè finis sit omnium causarum princeps

[t]eps, præcipua cura philoſophantium eſt, hunc [ſ]apientiſſimum ordinem, & aptiſſimam mediorum [a]d ſuos fines diſpoſiticnem, quam ſapientia Diui[n]a in rebus naturalibus excogitauit, contemplari, [a]c admirari. Præcipuè cum ea conſideratio ma[x]imè conuincat naturam, & à ſapientiſſimo Artifice productam, ac inſtitutam eſſe, & à prouidentiſſimo Gubernatore dirigi; adeò vt Galenus ex mirabili ordine, ac ad ſua quoque officia partium corporis humani congruentiſſima diſpoſitione ſe maximè ad Dei laudes, ac admirationem excitari confiteretur. Nec planè vrget ratio Rena[t]i in oppoſitum *Quia*, inquit *præſumprio eſt velle* [c]*onſilia Dei inueſtigare, quæ tamen incomprehenſibilia ſunt*. Nàm hoc nihil probat; quia quamuis [e]a conſilia, quæ Deus apud ſe ita vult ſecreta eſſe vt nec illa reuelauerit, nec in ipſis operibus ſui prodiderit, ſcutari ſit audaciſſimæ temeritatis, attamen illa quæ vel in Scripturis ad ſalutem noſtram nobis propalata ſunt, vel in creaturis ad laudem Creatoris expreſſa relucent, inquirere, contemplari, ac admirari Chriſtianæ, ac Philoſophicæ ſapientiæ munus eſt. Patet autem, quòd fines rerum naturalium ex ipſa rerum diſpoſitione detegi poſſunt, vt ad quem finem deſtinetur in viſceribus iecur, in pectore pulmo, in capite oculus, &c. Planè qui epicurizare volunt, & corpuſculorum colluſionibus opera naturæ tribuere cauſas finales meritò ſilent; ſed qui cupiunt ad veritatem philoſophari, & à creaturis ad Creatoris admirationem excitari: præcipuam curam in conſideranda mediorum ad ſuos fines ſapientiſſima diſpoſitione, quæ in rerum naturà relucet, fructuosè impendunt.

Obijcies: Natura plerumque peccat, vt patet in monſtris, & ſterilitate; ergò non agit propter

finem;

finem: peccatum enim est defectus à fine.

Respondeo cum D. Thoma, etiam ipsa peccata & monstra testari naturam agere propter finem Peccatum enim, & monstrum est deuiatio à fine; nihil autem deficit à fine, nisi quod per se ordinatur in finem. Vndè in talibus naturæ peccatis, & monstris opus quidem erat propter finem, sed per accidens, & defectu alicuius causæ non potuit ipsum attingere sicut sagitta quam peritus, & prudens iaculator vibrat, tendit quidem ad scopum, quamuis aliquando ventis; alijs obstaculis impedita paulispèr deflectat ab illo.

Quæres quid sit propriè monstrum?

Respondeo definiri effectum à recta, & solita dispositione degenerantem; vt si homo nascatur sine manibus aut cum vnico in fronte oculo, vt de Cyclopibus narrant Poetæ; aut cum sex digitis, vt de quodam Gigante refert Scriptura; vel cum pedibus caprinis, & cornuto capite, vt dicitur de Satyris, vel cum intestinis ouis, vt dicitur de quibusdam hominibus syluestribus, qui frequentes sunt in Africa, & herbas pascunt sicut pecudes; vel cum dimidio corpore equino, vt dicitur de Centauris; hæc omnia, inquam sunt monstra. Causa verò istius deordinationis est vel abundantia, vel defectus, vel incongruitas materiæ, ex qua eiusmodi res producuntur, vel aliquid turbans naturalem generationis ordinem. Abundantia quidem materiæ, quia vt dicit Aristoteles lib. 4. de gener. animal. cap. 4. aliquando contingit materiam duplici proli sufficientem in vtero confundi, & coalescere in vnum fœtum, quem sic duplicatis membris monstruosum formari necesse est: Hoc monstri genus frequens est in multiparis animalibus: in apibus autem, & vespis nunquam contingit, quia cellulis accuratè discre-

tis

is earum partus continetur. Defectus etiam materiæ cauſa eſt partus monſtruoſi in his, quæ naſcuntur aliquo membro orbata, vt ſine manibus, aut pedibus. Incongruitas materiæ monſtra cauſat, in his præcipuè, quæ generantur ex commixtione duplicis ſpeciei, vt leænæ, & pardi, equæ, & aſini. E turbatione verò materiæ ſæpè fit incongrua partium diſpoſitio, quæ ſi multum excedat, cenſetur monſtruoſa. Cæterùm in agentibus naturalibus, v. g. in brutis, quæ ſequuntur exactiùs naturæ diſpoſitionem, & inſtinctum, rariùs cæteris paribus monſtra contingunt, niſi fortè per accidens, ſicut narratur de leæna, quæ in Africa propter inopiam maſculi commiſcetur pardo, ex quo naſcitur leopardus, qui eſt genus monſtri in Africa frequentis. Contingit etiam, vt notat Ariſtoteles lib. 2. de generatione anim. cap. 7. in eadem Africa propter penuriam aquæ in loca pauciſſima congregari variæ ſpeciei animantia, & data occaſione miſceri: indè varia monſtra fiunt, quod prouerbio locum dedit, *Africam ſemper aliquid noui ferre.* At verò in hominibus, qui minùs ſequuntur naturæ inſtinctum, & eius diſpoſitionem turbant, ac inuertunt, ſæpiùs videntur partus monſtruoſi, & defectuoſi, vt patet ex hiſtorijs; Deo etiam peccata hominum talibus contumelijs vlciſcente.

Dico 2. Bruta agunt propter finem non ſolùm executiuè, ſed etiam apprehenſiuè, inquantum mouentur ab ipſo bono per imaginationem apprehenſo; non tamen agunt propter finem directiuè, quaſi ipſa ſe regant, & actiones ſuas ordinent; ſed reguntur ab authore naturæ, ſicuti cætera agentia naturalia; Vndè tàm bruta, quàm res naturales dicuntur tendere in finem paſſiuè, quia non ſe dirigunt, ſed ab authore naturæ dirigun-

guntur, vt dicit D. Thomas 1. 2. quæst. 1. art.
Prima pars conclusionis est per se nota, & p
tet ijsdem rationibus, quibus probata est superi
conclusio: Videmus enim bruta ordinatissim
operari in nidificando, fœtus educando, nece
saria sibi prouidendo cum summa industria, &
opportunitate: Præterea manifestum est, quò
bruta cognoscunt bonitatem finis, propter quem
agunt, vt equus bonitatem pabuli per gustum, &
imaginationem apprehendit: similitèr hirundo c
moditatem regionum; ergò agunt propter fine
non solùm executiuè, sed etiam apprehensiuè.
Secunda verò pars, quòd scilicèt animantia n
agant propter finem directiuè, se ipsa, suasqu
actiones ordinando in illum, est contrà quosda
Veteres, Plutarchum scilicèt, & Porphyrium
qui rationem tribuebant brutis, per quam se ip
regerent; immò Pythagoras animam brutorum a
serebat eandem esse cum anima hominum so
domicilij structura differentem.
Probatur tamen contrà ipsos euidentèr: Inta
tùm enim aliquid agit directiuè propter finem
inquantùm cognoscit rationem finis, idest, pro
portionem, quæ est inter media, & finem: se
bruta non cognoscunt talem proportionem; erg
non agunt propter finem directiuè. Maior patet
Nàm ordinare supponit cognitionem rerum ordi-
nandarum; & proportionis, quàm habent ad in
uicem: Quomodo enim v. g. posset aliquis ordi-
nare sagittam in scopum, nisi cognosceret ipsum
motum sagittæ, & scopum, & proportionem ser-
uandam in vibratione, vt sit scopo commensura-
ta. Minor verò probatur: Quia talis cognitio
est spiritualis: sed bruta carent cognitione spiri-
tuali; ergò. Minor patet: Nàm anima brutorum
non est spiritualis, sed purè corporea. Maior
verò

verò probatur: Siquidem cognoſcere proportiones eſt opus intelligentis, & ratiocinantis: ſed intelligentia, & ratio ſunt cognitiones ſpirituales; ergò, &c.

Confirmatur etiam hæc ratio tùm ex ſigno; videmus enim animalia eiuſdem ſpeciei ſemper agere eodem modo; vt omnes hirundines vno modo nidificant; ergò talis modus nidificandi eſt ipſi inditus à natura tanquàm naturalis inſtinctus, & proprietas, non verò per cognitionem formatus: Vndè animalia non egent inſtructione, conſultatione, & experientia; ſed ſtatim à natiuitate induſtriam agendi ſortiuntur. E contrà verò homines quia non naturali inſtinctu, ſed rationali cognitione ſeipſos regunt non vno modo, ſed infinitis modis agunt, quotidiè per ſtudium, experientiã, & conſultationem nouos modos detegentes, quibus victum, & veſtitum ſibi procurent, ſuam rempublicam adminiſtrent, &c. Tùm etiam quia animantia non delectantur in proportionibus, & ordine; vndè negligunt muſicam, picturas, flores, artefacta, & alia huiuſmodi, quorum pulchritudo conſiſtit in ordine, & proportione; ergò ſignum eſt quòd tales proportiones non cognoſcunt, nec proindè ſciunt ordinare, niſi executiuè; inquantum diriguntur ab Authore naturæ.

Confirmatur 2. contra quoſdam iuniores, qui dicunt animalia ſe ipſa, ſuaſque actiones ordinare in finem per aliquam rationem imperfectam, quam ponunt in brutis: Siquidem vel perfectior ratio danda eſt in brutis, quam in hominibus, vel nulla: ſed non poteſt dici bruta perfectiorem habere rationem, quam homines; ergò nullam habent. Probatur maior: Nàm ratio cognoſcitur per ſua opera: ſed opera brutorum ſæpè præcellunt operibus hominum; quis enim imitari poſſet al-

cyonum nidos, apium fauos officinas, & œconomiam bombycis textinam? ergò vel dicendum est bruta vincere homines in ratione, & industria: vel fatendum quòd in talibus operibus bruta non dirigunt se ipsa per aliquam rationem, sed diriguntur ab Authore naturæ.

Ex his soluitur obiectio, quam quidam pecudum patroni deducere solent ex operibus brutorum tanta cum industria factis vt hominum artefacta vincant. Hæc enim ratio nimis probat, nempè bruta esse sapientiora hominibus, quod est contra Sacram Scripturam, quæ ideò refert hominem ad imaginem Dei factum esse, & animalium dominum constitutum, quòd sapientissimus sit, & solus ratione præditus inter animalia. Vndè opera brutorum executiuè quidem sunt ab ipsis animalibus, ordinatiuè tamen sunt ab Authore naturæ, qui dedit instinctum animalibus, quo mouerentur ad quærenda commoda, & fugienda incommoda, cum tanto ordine, vt sæpè vincant ipsos homines: sicuti dum quia expers musicæ ab excellentissimo musico cantilenam didicit omnes musicæ numeros seruantem, regulatissimè canit, & alios mediocres musicos vincit; attamen gratissimæ huius catilenæ harmonia executiuè quidem est ab ipso, ordine vero est à musico, qui eam composuit, & docuit.

Dico 3. Agentia ratione prædita vt sunt homines, agunt propter finem non solùm executiue, & apprehensiue, sed etiam directiuè. Ita omnes, &

Probatur facilè: Nàm agens intellectuale cognoscit proportionem mediorum cum fine, & ponderat illius merita: illorumque vtilitatem: ergò potest ordinare media in finem, elegendo aptiora, & respuendo minùs apta, prout iudicauerit expedire ad finem consequendum: sic

quo-

quotidiè videmus homines in quolibet negotio quando rationaliter agunt, sibi certum finem destinare; deindè consultare quænam media valeant ad hunc finem postea eligere, quæ placuerint. Hoc autem est agere propter finem, non solùm executiuè, & apprehensiuè: sed etiam directiuè.

QVÆSTIO SEXTA.

De Comparatione Causarum ad effectus.

SVprà ostendimus quomodo causa, & effectus se habeant quantùm ad prioritatem, & dignitatem; solùm duo discutienda restant circa productionem effectus à causa. Primò, vtrùm plures causæ totales eiusdem ordinis possint simul producere eundem numero effectum. Secundò, vtrùm effectus, qui ab vna causa totali producitur, idem numero ab alia creata potuisset produci. Ex resolutione enim istarum quæstionum meliùs innotescet dependentia effectus à causis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm plures Causæ totales eiusdem ordinis possint producere simul eundem numero effectum?

ETsi difficultas posset procedere de omnibus causis, v.g. vtrùm duæ formæ totales possint informare vnam materiam, vel duplex materia totalis intendi simul, specialitèr tamen eam resoluemus de causa efficienti, tùm quia idem proportionalitèr dicendum erit de alijs causis, tùm quia de illis specialitèr redibit sermo alijs in locis. In primis autem constat eundem numero effectum posse produci à pluribus causis efficientibus partialibus, vt plures equi trahunt eundem currum; constat etiam posse produci à pluribus causis totalibus diuersis ordinis, vt idem homo producitur à parentibus, ab astris, & à Deo; à parentibus quidem vt à causa particulari; ab astris vt à causis vniuersalibus omnium corporum sublunarium; & à Deo vt causa vniuersalissima omnium entium; Sicut idem tectum totalitèr portatur, & à parietibus, & à fundamentis, & ab ipsa terra, quæ est basis vniuersalis omnium grauium. Vndè difficultas est solùm de causis totalibus eiusdem ordinis v.g. vtrùm duæ faces possint eandem numero lucem simul producere, itaut talis lucis vtraque sit causa totalis. Pro resolutione.

Dico: Impossibile est eundem effectum produci à duabus causis totalibus eiusdem ordinis; ita D. Thom. 5. Metaph. lect. 2. dicens; *Impossibile est, vt eiusdem effectus sint plures causæ secundum idem*; & licèt quidam ipsum explicent de impossibilitate naturali, attamen rationes videntur con-

conuincere impossibilitatem absolutam: Vndè

Probatur conclusio: Hic numero effectus essentialitèr, & per se dependet ab hac numero causa; ergò non potest produci ab alia. Consequentia patet: Si enim potest produci ab alia, potuit non produci ab ista, nec proindè essentialitèr ab ista dependeret. Antecedens verò probatur: Nàm sicut se habet effectus in communi ad causam in communi, ita hic numero effectus ad hanc numero causam: atqui effectus in communi dependet essentialitèr à causa in communi; ergò hic numero effectus dependet ab hac numero causa.

Dices: Hic numero effectus potuit produci ab alia causa, v. g. Filius qui productus est à Petro, potuit creari à Deo sine Petro; ergò essentialitèr hic filius non dependet à Petro.

Respondeo distinguendo antecedens: Hic numero effectus potuit produci ab alia causa, in qua continetur etiam propria eius causa indiuidualis, concedo; si causa propria indiuidualis in illa non præcontineatur, nego: Et similitèr distinguo consequens; ergò non dependet à sua causa, vel in se sumpta, vel eminentèr in superiori præcontenta, nego; præcisè in se sumpta, concedo. Explicatur solutio: Omnis causa creata, etiam secundùm rationes indiuiduales, præcontinetur eminentèr in Deo, tanquàm in fonte totius entis; vndè mirum non est, si Deus possit producere effectus causarum secundarum, etiam eosdem numero, cùm præcontineat ipsas causas etiam secundùm rationes indiuiduales. Neque hoc impedit: quin hic numero effectus semper dependeat ab hac numero causa vel in se sumpta, vel in Deo præcontenta.

Confirmatur prætereà conclusio: Tùm quia esse-

fectus non potest esse simplicior sua causa ; ergò vnius effectus non possunt esse duæ causæ totales: Tùm quia effectus indiuiduatur effectiuè à causa ; ergò necesse est vt causa sit vna numero ad hoc vt faciat vnum numero effectum : Nàm nemo dat, quod non habet : Tùm quia duæ causæ totales non possunt habere eandem numero actionem ; ergò nec eundem numero effectum : Probatur consequentia : Nàm effectus sequitur actionem, immò cum illa identificatur ; ergò diuersa actio necessariò infert diuersum effectum. Tùm quia effectus vnius causæ non continetur in alia, vt fusiùs ostendetur articulo sequenti ; ergò effectus, qui est ab vna causa non potest produci ab alia. Consequentia patet : Nàm effectus non exit à causa, nisi in eius virtute præcontineatur.

Respondebis, naturalitèr quidem id fieri non posse, benè tamen supernaturalitèr, inquantùm Deus, qui potest mutare ordinem rerum. potest facere, vt idem numero effectus essentialitèr, & totaliter dependeat à duabus causis ; & ita adunare virtutes causarum, vt simul influant in eundem effectum.

Sed contrà : Nàm duobus modis intelligi potest, vt duæ causæ supernaturalitèr producant eundem effectum, vel inquantùm Deus augeret exigentiam effectus, itaut effectus, qui exigit vnam duas exigeret, vel inquantùm Deus augeret virtutem causarum, itaut vna causa se extenderet ad effectus alterius. Si primo modo, tales causæ non essent totales ; quia effectus vtramque exigeret, ac proindè quælibet seorsim sumpta non adæquaret exigentiam effectus. Si secundo modo, non essent causæ principales, sed solùm instrumentales ; quia non agerent in virtute suæ

na-

naturæ, sed in virtute, quam reciperent à Deo; ergò nec diuinitùs fieri posse videtur, vt idem numero effectus producatur à duabus causis.

Obijcies: Duo corpora luminosa æqualia producunt per modum causæ totalis eandem numero lucem in partes aeris æqualitèr distante ab vtraque; ergò naturalitèr duæ causæ producunt eundem numero effectum. Probatur antecedens: Nàm in illa parte media, & æqualitèr distante non est, nisi vna numero lux. Sed illa lux producitur ab vtroque; siquidem non est maior ratio cur producatur ab vno, quàm ab alio. ergò eadem numero lux producitur ab illis duobus corporibus luminosis.

Respondeo negando suppositum, in quo fundatur tota vis argumenti, scilicèt eandem aeris particulam posse ita mediare inter duas, verbi gratia, faces, vt distet æqualitèr secundùm se totam ab vtraque face: cùm enim omnis pars, quantumuis minima, sit diuisibilis in duas medietates, secundùm quamlibet medietatem est remotior ab vna face, & propinquior alteri: vndè impossibile est assignare aliquam partem, quæ secundùm se totam æqualitèr distet à duobus corporibus, inter quæ mediat: vndè medium exactum non est nisi punctum indiuisibile. Hoc posito dicimus in casu argumenti, quod quælibet pars aeris inter duo corpora luminosa mediantis illuminatur à corpore propinquiori, distantiùs verò nihil penitùs producit in illa.

Et si dicas, quòd dum duæ faces fulgent in duabus partibus cameræ, omnes partes mediæ magis illuminantur, quam si vnica esset fax; ergò quælibet fax producit aliquid lucis in omni parte aeris medij.

Respondeo cum Complutensibus hoc ideò esse,

quia nullus aer est adeò purus, & diaphanus, in quo non sint quædam imperceptibiles particulæ opacæ, vt patet in corpusculis illis, quæ visuntur in aere volitare ad lucem Solis intrantem per fenestram; hæ autem partes crassiusculæ causant aliquid vmbræ in particulis aeris sibi succedentibus, quæ vmbra dissipatur per lumen alterius facis; sicque illuminatio apparet maior, quia omnis vmbra euacuatur, & omnes particulæ aeris ex omni facie illuminantur.

Instabis: Deus potest facere, vt duo illa corpora luminosa se penetrent; ergò saltem tunc producent eandem numero lucem in omnibus aeris particulis.

Respondeo in tali casu, vel duo ista corpora sese mutuò impeditura, aut saltem vnum impediturum aliud; vel quod verosimiliùs videtur influxum suum ita temperatura in tali associatione, vt solùm partialitèr concurrant; sicut quando duo equi, quorum quilibet sufficit ad trahendum currum, simul iunguntur, ita temperant suum concursum, vt solùm partialitèr influant.

Vrgebis: Saltem duo Sacerdotes possunt simul consecrare eandem numero hostiam, si pronuncient verba consecrationis eodem tempore, eadem intentione, & circa eandem hostiam; ergò duæ causæ totales producunt eundem numero effectum. Probatur consequentia: Nàm quilibet Sacerdos est causa totalis consecrationis.

Respondeo Sacerdotes esse solùm instrumenta Dei, quibus ad nutum vtitur Deus: Vndè indifferens est, vt vnicus, vel plures adhibeantur; præcipuè quia, vt dicit Diuus Thomas 3. parte, quæstione 82. articulo 2. ad 2. omnes illi Sacerdotes vniuntur in vnica virtute totali principali,

pali, & ideò possunt producere vnum numerò effectum.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrùm effectus, qui productus est ab vna Causa, potuerit idem numero ab alia produci.

SVprà ostendimus duas causas totales non posse simul producere eundem numero effectum; nunc quæritur, vtrùm possint saltem diuisim: ita vt effectus, qui ab vna causa productus est, potuerit idem numero ab alia produci. Vtrùm v. g. hic numero filius potuerit nasci vel ex alio patre, vel ex alia matre, vtrùm hæc numero lux potuerit produci ab alia lucerna, si eodem tempore allata fuisset, quo illa allata est. Quidam affirmant, Thomistæ verò, & alij communiùs negant: Vndè

Dico. Impossibile est eundem numero effefectum, qui productus est ab ista causa, potuisse produci ab alia, v. g. non potuit idem numero Alexander nasci ex alio patre, nisi Philippo, aut ex alia matre, nisi Olympia. Ita expresè D. Thomas quodl. 3. art. 25. dicens: *Impossibile est eundem numero filium nasci, siue alius sit pater, siue alia mater.*

Probatur conclusio ratione fundamentali, quam suprà insinuauimus, & quæ vtramque conclusionem conuincit. Effectus huius numero causæ non continetur in alia casa: ergò non potest ab illa produci. Consequentia patet: Nihil enim producitur à causa, nisi quod continetur in illa.

Probatur antecedens tripliciter: Primò quia intantùm causa præcontinet aliquem effectum, inquantùm continet virtutem productiuam talis effectus; sed vna causa non continet virtutem productiuam alterius causæ, vt Ioannes non continet virtutem productiuam, quæ est in Petro, ergò non continet effectus alterius causæ. Maior de se patet. Minor verò probatur: Nàm quæ sunt indiuidualitèr distincta, non se mutuò continent: Sed virtus productiua Petri est indiuidualitèr distincta à virtute productiua Ioannis; ergò non se mutuò continent. Et si dicas Ioannem non continere quidem eandem numero virtutem quæ est in Petro, benè tamen similem. Ex hac responsione solùm sequitur, Ioannem posse producere non quidem eosdem numero, sed similes effectus, quos producit Petrus. Secundò probatur idem antècedens: Nàm causa specie diuersa non continet specificos alterius causæ, vt leo non continet effectus equi; ergò vna numero causa non continet effectus indiuiduales alterius numero causæ. Probatur consequentia, & paritas: Ratio enim, cur vna causa specie diuersa non continet effectus aliarum est limitatio specifica, quæ determinat quamlibet causam ad certos specie effectus: atqui inuenitur etiam quædam limitatio indiuidualis inter causas numero distinctas; ergò propter illam limitationem indiuidualem vna causa non poterit se extendere ad effectus, indiuiduales alterius, sed quælibet habebit certam seriem, ad quem se extendat. Tertiò demùm idem probatur: Vt enim fatentur Aduersarij, actiones vnius causæ non continentur in alia numero causa: ergò idem dicendum est de effectibus. Probatur consequentia: Effectus enim producitur mediante actione; ergò

nisi

niſi actio præcontineatur, effectus quoq; non præcontinetur.

Obijcies primò. Quodlibet indiuiduum continet in ſe omnes effectus poſſibiles intra ſpeciem; v. g. quilibet calor omnes calores; ergò vna cauſa poterit producere effectus, qui continentur in alia. Conſequentia patet. Probatur antecedens: quia quodlibet indiuiduum continet in ſe totam rationem ſpecificam; ergò, & omnes effectus poſſibiles intra ſpeciem.

Reſpondeo negando antecedens. Ad probationem, diſtinguo antecedens: Quodlibet indiuiduum continet totam rationem ſpecificam, quantum ad principia eſſentialia, concedo; quantùm ad principia indiuidualia, nego: ideſt omnia principia ſpecifica, & eſſentialia continentur inquolibet indiuiduo: ſed tamen principia numerica vnius non ſunt in alio, nec proindè effectus correſpondentes talibus principijs indiuidualibus.

Obijcies 2. Saltem cauſæ vniuerſales poſſunt producere effectus cauſarum particularium; v. g. ſol præcontinet, & producere poteſt eundem numero calorem, qui producitur ab igne.

Reſp. diſtinguendo antecedens: Cauſæ vniuerſales finitæ poſſunt eoſdem numero effectus producere, quos particulares cauſæ producunt, nego; cauſa vniuerſalis infinita, ſcilicèt Deus, concedo: Ratio diſparitatis eſt, quia cùm ens diuidatur inter creaturas, nullà quantumuis ſublimis continet alteram perfectè, & quantum ad omnes rationes ſaltem indiuiduales; vndè non poteſt præcontinere, eius effectus ſaltem eoſdem numero; At verò Deus continet in ſe omne ens, & omnes cauſas creatas, etiam quantum ad rationes indiuiduales: Et ideò ſolus Deus poteſt eoſdem numero effectus

 pro-

producere se solo, quos producunt creaturæ; v.g. potest producere eundem numero hominem, qui producitur à Ioanne, & postquam perierit, potest illum iteratò producere.

QVÆSTIO SEPTIMA.

De Fortuna, Casu, & Fato.

EX ijs, quæ fiunt in mundo, plura tribui solent casui, & fortunæ, immò etiam fato; quamuis ista vocabula propriè non significent certas, & proprias causas rerum, quæ illis tribuuntur; sed potiùs quemdam causarum efficientium conflictum, & concursum, qui si sit improuisus, & per accidens, dicitur fortuna, & casus: si verò sit præordinatus ab aliqua causa superiori; dicitur fatum. De his igitur agendum suscipimus in calce istius disputationis, idque duobus articulis sequentibus, quorum, primus erit de fortuna, & casu; Secundus de fato.

ARTICVLVS PRIMVS.

De Fortuna, & Casu.

VAna Gentilium superstitio putauit fortunam esse quoddam Numen, à quo res istæ sublunares, præcipuè humana negotia cęco impetu versa-

farentur: vndè fortunam fingebant cęcam, furenti similem, super volubilem globum altero pede stantem, coronas, diuitias, egestatem, carceres, & victorias indiscriminatim spargentem; quod expressit Horatius, dum dixit.

Fortuna sæuo læta negotio,
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alijs benigna.

Sed ab isto errore aliena Philosophia sumit fortunam, & casum pro causis per accidens concurrentibus, ex quibus oritur quidam inopinatus effectus: quamuis aliquando hæc nomina tribui soleant ipsis effectibus improuisis; vt dum dicimus, casum infelicem nuper accidisse in Anglia, dum penè totum Londinum conflagrauit. Et è contrà, bonam fortunam obtigisse Hispanis, dum præterito seculo, duce Columbo, vela dantes versus Occidentem in mari Atlantico, incerti quo fata ferrent, inciderunt in regiones ditissimas Americæ. Immò metaphoricè transferuntur ad res insensibiles, vt quando Plutarchus dixit, lapides, ex quibus fiunt altaria, esse fortunatos, quia ipsi honorantur, cum alij eiusdem speciei conculcentur.

Dico 1. Fortuna, & casus propriè sumpta definiuntur causæ per accidens efficientes, ex quibus effectus prætèr intentionem sequitur. Ita communitèr omnes.

Explicatur: in primis enim dicuntur *causæ efficientes*, in quo cum alijs conueniunt: cæteræ verò particulæ distinguunt fortunam, & casum ab alijs causis efficientibus: Dum enim causa effectum intentùm sortitur, non est fortuita, & casualis; vt sagitta scopum attingat, si ignis calefaciat, non est fortuna, & casus: sed si sagitta vento de-

tur-

turbata occidat amicum; hoc dicitur fortuitum, & casuale.

Dico 2. fortuna, & casus differunt, inquantùm fortuna propriè locum habet in causis liberis, casus verò in causis naturalibus,

Explicatur: Nàm fortuna, & casus propriè significant causas præter intentionem agentes, & à fine intento deficientes; dictum est autem suprà quòd, & natura, & voluntas agit propter finem: Dum igitur causa naturalis deficit à fine, & deflectit ad effectum improuisum, casus est. Dum verò causæ liberæ, vt homines in suis negotijs, deficiunt à fine proposito, & impingunt in aliquid aliud inopinatum, siue bonum, siue malum, dicitur fortuna. Sic v. g. dum ab aliquibus annis mare intumescens circa littora Belgica ruptis obijcibus proximos campos cum innumera multitudine hominum, & ædificiorum vsque in hodiernam diem absorpsit; dum effusa imbrium copia intumescentia flumina domos, & agros abripiunt, hæc & similia dicuntur fieri à casu; non enim finis tumoris maris est absorptio hominum, sed purgatio aquarum; nec finis pluuiæ est ruina agrorum sed humectatio terræ. Dum verò Absalon fugiens implicato ramis arboris capillamento suspensus hæsit; dum Baiazet Thamerlanē declinans in transitu fluuij rigescentibus ex aquæ frigiditate iumenti sui neruis vltrà fugere non valens, ab hostili equitatu captus est; hæc, & similia fortunæ tribuuntur: non enim vterq; sinistros hos euentus, sed fugam, & salutem intendebat. Vbi tamen notandum, quòd aliquando euentus in communi intentus, dicitur in particulari fortuitus, quando scilicèt euenit ex actione, à qua minimè sperabatur: sicut dicit Plutarchus de eo, qui lapide canem petens, percussit nouercam sibi infestam; huic

huic enim in communi nocumentum optabat, non tamen inferre per talem ictum intendebat; vnde fertur lepidè ſubiunxiſſe. *Etiam ſic lapis non malè cecidit*, Et ſimilitèr omnes felices euentus licèt in communi ſint voliti, dicuntur tamen fortuiti, dum ex aliqua actione eueniunt, quæ ad illos non deſtinabatur; vt ſanatio inteſtini vlceris ex ictu inimici, & inuentio theſauri ex foſſione agri,

Dico 3. fortuna, & caſus locum habent etiam reſpectu Angelorum, & Cœlorum, non tamen reſpectu Dei.

Probatur prima pars: Nàm etiam plura euenire poſſunt in his, quæ ab Angelis, & à Cœlis fiunt præter intentionem: vt dum Angelus bonam cogitationem inſpirat ſuo clienti, v. g. eundi ad Ecclesiam, fieri poteſt, vt inimicum obuium interficiat: Tunc talis euentus cenſetur fortuitus reſpectu Angeli Cuſtodis; non enim illum intendebat. Similiter dum Cœlum attrahit ſulphureas exhalationes, quæ accenſæ, & in fulmen condenſatæ cadentes comburunt ſyluam, vel interficiunt homines; talis combuſtio, & occiſio eſt caſualis, & præter intentionem cauſæ cœleſtis; non enim fulmen ordinat ad deſtructionem ſublunarium, ſed ad aliquas naturales vtilitates.

Probatur etiam ſecunda pars ratione D. Thomæ 2. phyſ. lect. 10. nihil enim fit, quòd à Deo non ſit præuiſum, vel permiſſiuè, vel effectiuè præordinatum; ergò reſpectu Dei locum non habent fortuna, & caſus.

Obijces 1. D. Auguſtinus ſe corrigit 1. retract. cap. 1. 1. quod vſus fuerit nominibus *caſus*, & *fortunæ*.

Secundò, in rebus nihil accidit præter intentionem cauſarum ſaltem vniuerſalium, præcipuè reſpectu

pectu Dei; ergò non datur fortuna, & casus.

Respondeo ad primum, D. Augustinum ista vocabula retractare in sensu Gentilium vsurpata, itaut significarent aliquod numen, vel quasi numen præsidens furtuitis euentibus.

Respondeo ad secundum, solùm probare, quòd nihil sit casuale, & furtuitum respectu Dei; cæterùm respectu causarum secundarum plura eueniunt prætèr earum intentionem, ideòque dicuntur casualia, & fortuita.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De Fato.

Antiqui variè circa fatum errauerunt; Cùm enim fatum deduci videatur à *fando*, nomine fati intelligitur quædam immobilis euentuum præordinatio præscita, & præfata à Deo. Quidam igitur Veteres, vt suprà retulimus, negabant mundum ab aliqua prouidentia regi: vndè consequentèr tollebant fatum, dicentes omnia temerè euenire. Alij verò ponebant quidem fatum, sed illud ad corpora cœlestia reducebant, dicentes ipsum esse quamdam ineuitabilem astrorum impressionem, quibus omnia, etiam humana negotia, subijciebant; putabant enim cœlum necessariò præsidere voluntati hominum: quæ sententia inferiùs impugnabitur agendo de influxu cœlesti. Stoici verò dicebant fatum consistere in quadam causarum serie, & commixtione, supponentes, quòd omne, quod fit in mundo, habet causam; posita autem causa, necesse sit ponere effectum; & si vna non sufficiebat,

bat, plures concurrentes ponebant: Ex quo inferebant omnia necessariò euenire. Horum opinionem refert D. Thomas, & impugnabat, sicuti præcedentium, specialitèr quia non est necesse posita causa poni effectum: nàm impediri potest per concursum fortioris, qui non est necessarius, sed contingens. Alij demùm dicebant fatum esse aliquam necessitatem, omnibus etiam Dijs dominantem; quàm mutare nefas esset. Vndè Homerus inducit Thetim, & Iouem deflentes futuram Achillis mortem, quàm auertere non poterant, quia in fatis exarata erat. Fabulantur enim Poetæ leges huius fatalis necessitatis descriptas esse tabulis æneis, quas Dij nosse poterant, sed non emendare. Hæc omnia falsa sunt, & fabulosa, ideòq; meritò Patres reijciunt fatum illud Gentilium: Vndè pro veri, & Christiani explicatione.

Dico 1. Datur fatum legitimo sensu explicatum. Conclúsio est certa: Nàm per fatum intelligitur quædam euentuum futurorum, & casualium præordinatio, ab aliqua causa superiori præscita: sed datur talis præordinatio (Deus enim ab æterno omnia præordinauit, & præsciuit) ergò datur fatum.

Dico 2. Fatum propriè nihil aliud est, quàm ipsa Diuina præordinatio, siuè dispositio quædam rebus contingentibus impressa, per quàm Deus exequitur decreta suæ prouidentiæ. Vndè rectè definiri potest cum Boetio. Immobilis rerum mobilium dispositio, per quàm prouidentia suis quæque ordinibus nectit: Vel breuiùs cum D. Th. 1. p. quæst. 116. art. 4. Ordinatio causarum secundarum ad effectus diuinitùs intentos.

Probatur conclusio tùm authoritate D. Thomæ, & Boetij, ex quibus sumitur vtraque definitio: tùm authoritate Augustini 5. de Ciuit. c. 1. vbi

ait;

ait: *Si propterea quisquam res humanas fato tribuit, quia ipsam Dei voluntatem fatum appellat, sententiam teneat, & linguam corrigat:* Nolebant enim Patres vsurpare hoc vocabulum, *fatum*, ne viderentur cum Gentilibus consentire: Tùm etiam ratione: Nàm omnia, quæ hic à nobis temporalitèr aguntur, Dei prouidentia disposuit, & ab æterno præsciuit; ergò talis dispositio potest propriè dici fatum.

Dico 3. Etiam ipsa cœlestis dispositio, quàm siderum coniunctio, & influxus causat in rebus sublunaribus, potest aliquomodò dici fatum.

Explicatur: Cùm enim hæc sublunaria subiaceant influxui siderum, quælibet res in prima productione quamdam à cœlo dispositionem recipit, per quàm conseruatur, & qua dissipata perit, vt probat D. Thomas Op. 20. & in lib. de Cœlo, & Mundo: Hæc ergò dispositio potest aliquomodò dici fatum, eò quòd vita, & duratio rerum sublunarium ab ea pendeat, & mensuretur. Attamen propriè non dicitur fatum, quia fatum significat aliquid immobile; hæc autem dispositio non est ita immobilis, vt nunquàm careat effectu: Sæpè enim ruina, & mors sublunarium accelleratur per casum, & fortunam; aut etiam prolongatur per artem, & remedia, vt dicit D. Thomas citatus.

Dices: Si omnia disposita sunt à Deo; ergò nihil contingit casualitèr, & fortuito.

Respondeo, nihil, quidem euenire fortuitò respectu Dei, benè tamen respectu causarum secundarum: quod explicat egregiè D. Thomas exemplo domini, qui mittit duos seruos per diuersas vias ad eundem locum vno de altero ignorante: Concursus duorum seruorum, si ad ipsos referatur, est fortuitus, quia euenit præter ipsorum inten-

entionem: Si tamen referatur ad dominum non
st casualis, quia non fit prætèr intentionem, &
ræscientiam domini: Ità paritèr concursus cau-
rum secundarum, ex quo fiunt euentus casuales
espectu ipsarum est quidem fortuitus, respectu
erò Dei, qui causas secundas dirigit, est, & præ-
citus, & præordinatus, proindèque non casualis,
ut fortuitus.

DISPVTATIO TERTIA.

De Proprietate Entis mobilis, scilicèt de Motu: Circa sex vltimos Libros Aristotelis.

HACTENVS principia, & causas Entis mobilis lustrauimus, nunc inuestigãda est eius proprietas, scilicèt motus, licèt enim quidam Veteres eò proteruiæ deuenerint vt negarẽt dari motũ, attamen ad oculum cernimus omnia corpora motui subijci, eumque rerum omnium naturalium indiuiduam proprietatem esse. Quidquid autem circa motum discuti solet, in hac disputatione sex quæstionibus comprehendemus. Quarum prima erit de Motu ipso, & Actione, ac Passione indiuiduis comitibus Motus: Secunda de infinito: motus enim potest esse finitus, vel etiam infinitus, si Mundus nunquam desineret quantum ad generationes, & corruptiones: Tertia de Tempore, quod est mensura motus: Quarta de Loco, in quo fit motus: Quinta de Continuo; motus enim continuus est, & fit
in

in aliquo continuo: Sexta de conditionibus ad motum requisitis.

QVÆSTIO PRIMA.

De Motu, & Actione, ac Passione.

HÆc tria ideò iungimus, quia cum omnis motus sit ab aliquo mouente, & in aliquo passo necesse est vt eum comitetur actio, & passio Vndè vtraque simul cùm motu occurrit explicanda. Quod vt fiat Primò discutiendum est quid sit motus, & quomodo ab actione, & passione distinguatur: Secundò quodnam sit subiectum motus, & actionis: Tertiò quisnam sit terminus motus: Quartò agendum de vnitate, & distinctione eius: Quintò demùm de contrarietate motuum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid sit Motus, & quomodo ab Actione, & Passione distinguatur.

MOtus tripliciter sumitur: primò latissimè pro omni operatione etiam immanenti: Sic viuere, intelligere, & velle dicuntur *motus*; Vndè motus sic sumptus etiam tribuitur Deo; Et in hoc sensu, vt notat D. Thoma 1. part. quæst. 9. art. 1. locutus est Augustinus dum dixit, *Spiritus*

us Creator mouet se nec per locum nec per tempus; t Plato dum dicebat, *Primum Mouens mouet ipsum*. Secundò sumitur motus paulò strictius ro omni mutatione siuè corporali, siuè spiritua-; in quo sensu Deus dicitur immobilis, quia est nmutabilis; omnes verò Creaturæ dicuntur moiles, quia sunt mutabiles, Tertiò sumitur prorié motus pro speciali quadam mutatione, quam ernimus in rebus sensibilibus, & quæ conditioem corporum sequitur; Et in hoc sensu sumitur iic motus, de quo loquendo.

Dico primò: Motus est actus entis in potentiâ rout in potentia. Ità Aristoteles: Quæ definiio licèt prima fronte paulò obscurior videatur, ttamen explicatur clarissimè ex D. Thoma tertiò hys. lect. 1. Obseruando quòd in subiecto respectu formæ duplex est potentia, vna ad formam, alia ad fieri formæ, vt aqua respectu caloris uplicem habet potentiam, vnam ad calefieri, & liam ad calidam esse priùs enim debet calefieri, uàm sit calida; nàm calefieri est via ad calidum sse, quo acquisito cessat calefactionis motus. Hæc ia seu acquisitio, & *fieri* formæ vocatur motus: ui proindè dicitur *actus*, quia actuat primam otentiam, quàm habet subiectum ad fieri formæ: Sed dicitur *actus entis*, seu existentis *in potentia*, uia fieri est via tendens ad formam, tanquàm ad uum vltimum actum: Vndè quamdiu subiectum st in motu, seu *fieri*, existit adhuc in potentia ad ormam habendam: Additur *prout in potentia*; unc enim subiectum formalitèr, & proximè est n potentia ad formam, quando est in *fieri* formæ: ic aqua quando est in calefieri, censetur formalitèr, & proximè esse in potentia ad calorem, ad uem ducit calefactio, sicut via ad terminum.

Alius modus facillimus explicandi hanc definitio-

tionem saltem in motibus successiuis tradi potest, aduertendo in rerum natura esse quasdam formas, quæ non statim totæ fiunt, & acquiruntur, sed per gradus procedunt ad debitam perfectionem, vt quantitas, calor, & locus. Non enim lignum in instanti recipit perfectum calorem, neque puer suam quantitatem, sed hæc acquisitio fit quibusdam gradibus, ita vt imperfectus sit via ad vlteriorem perfectum donec perueniatur ad vltimum in quo terminatur acquisitio. Hanc igitur paulatim crescentem formæ acquisitionem Philosophi vocant *motum*, qui ideò dicitur actus entis in potentia, quia licèt subiectum, quando est sub primò gradu, habeat aliquid de actualitate formæ attamen in illo non sistit, sed vlteriùs per illum sibi ad perfectiorem gradum viam sternit. Hoc modi facillimam reddunt motus definitionem quæ adhuc posset clarioribus terminis exponi dicendo: Motus est actualis tendentia mobilis ad terminum, quæ definitio patet ex dictis, & coincidit cum prima. Ex his

Colligitur primò, motum esse duplicem, scilicèt instantaneum, & successiuum: Eorum enim quæ acquirunt aliquam formam, & transeunt de potentia ad actum quædam id consequuntur in instant, vt aer orto sole in instanti fit lucidus, speculum in instanti recipit imaginem; materia in instanti deperdit veterem formam substantialem, & acquirit nouam: Alia verò paulatim, & successiuè reducuntur in actum; vt lignum paulatim calefit; puer successiuè crescit, & viator paulatim ad suum terminum tandèm peruenit. Prima mutatio vocatur motus instantaneus; secunda verò motus successiuus. Quamuis autem definitio motus magis propriè conueniat successiuæ mutationi, quàm instantaneæ; attamen potest ac-

com-

[c]ommodari etiam istis mutationibus repentinis; [v]t sunt generatio, corruptio, illuminatio: licèt [e]nim in illis *fieri*, & *factum esse* sint idem, & in [e]odem instanti reali; attamen distinguimus duos [s]tatus, duoque instantia naturæ, vnum, in quo for[m]a concipitur fieri, & alterum in quo concipitur [f]acta; vt in generatione hominis distinguimus [v]num instans naturæ in quo materia acquirit formam hominis, & aliud in quo est sub ipsa forma; sicque saluatur ratio: & definitio motus, inquan[t]um primum instans est quasi via ad alterum.

Colligitur 2. Definitionem motus non posse [c]onuenire actionibus immanentibus etiam corpo[r]alibus; vt visioni, auditioni, imaginationi, &c. [Q]uamuis enim in istis actionibus intercedere so[l]eat quidam corporalis motus, v. g. receptio spe[c]iei; attamen ipsa actio formalitèr sumpta non [e]st motus propriè dictus, & prout à nobis defini[t]us est, quia non significat aliquid tendens vlte[r]iùs, sicut generatio, & illuminatio significant [t]endentiam ad aliquos actus vlteriores, scilicèt [a]d formam substantialem, & ad lumen; sed si[g]nificat actum vltimum vlteriùs non ordinatum: Nàm visio est vltimus actus potentiæ visiuæ; ideò que non conuenit ei, vt sit actus existentis in po[t]entia ad vlteriorem actum; nec proindè defini[t]io motus.

Dico 2. Motus, Actio, & Passio, licèt sint idem entitatiuè, modalitèr tamen videntur distingui. Conclusio est communis præcipua inter Thomistas, quam expressè tradere videtur D. Th. 1. p. q. 45. a. 2. Vbi ait *Actio, & passio conueniunt in substantia* (idest identitate) *motus, & differunt solùm secundùm diuersas habitudines*; quod idem sæpè alijs in locis repetit.

Prima pars quòd scilicèt sint idem entitatiuè, pa-

patet: Nàm vna, & eadem entitas, v. g. calefactio, prout concipitur egredi ab igne tanquàm diffusio eius caloris, est actio ignis; prout verò recipitur in ligno, tanquàm immutatio ligni, dicitur eius passio: prout demùm est via, & tendentia ad terminum; scilicèt ad calorem, dicitur motus; ergò ista omnia entitatiuè; sunt idem. Vndè D. Thomas sæpè dicit, *quod actio, & passio sunt vnus numero motus.*

Secunda verò pars, quòd scilicèt distinguantur modalitèr, probatur: Tùm quia actio, & passio constituunt distincta prædicamenta, motus verò excluditur à prædicamentis; ergò non sunt omninò idem, sed saltem modalitèr distinguuntur: Tùm quia motus est tendentia ad terminum actio verò est egressus effectus ab agente; passio demũ est receptio effectus in passo: sed hæc omnia sunt saltem modalitèr diuersa; ergò motus, actio & passio saltem modalitèr distinguuntur. Hæc ratio insinuari videtur à Diuo Thoma dicente actionem, passionem, & motum esse quidem eandem substantiam, seu entitatem, distingui verò secundùm habitudines. Et declarari potest familiari exemplo. Sic enim licèt idem sit vinum, quòd effunditur à lagena in scyphum; attamen egressio à lagena, receptio in scypho, & tendentia à lagena in scyphum sunt diuersæ formalitates: Ità paritèr licèt sit eadem calefactio, quæ egreditur, non quidem localitèr, sed causalitèr, à virtute ignis, & recipitur in potentia ligni ipsumq; ducit ad calorem; attamen in tali calefactione egressio ab igne, receptio in ligno, & tendentia ad calorem tanquam ad terminum, sunt modalitates distinctæ. Prima constituit actionem, secunda passionem, tertia motum.

Dico 3. Etiam motus, saltem modalitèr, distinguitur à termino. Pa-

Patet conclusio: Nam via, & tendentia distinguitur ab eo, ad quod tendit: Sed motus est via, & tendentia ad terminum; ergò distinguitur ab illo. Deindè, forma est in diuerso statu, dum acquiritur, & dum habetur: acquiritur enim vt habeatur: Vndè acquisitio ordinatur ad habendum formam: Sed motus est ipsa forma vt in acquiri, seu acquisitio; terminus verò est ipsa forma vt habita: ergò motus distinguitur saltem modalitèr à termino.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De subiecto motus, & præcipuè actionis cum motu identificatæ.

FRequentèr asserunt D. Thomas, Aristoteles, & alij Physici actionem identificari cum motu, solùmque modalitèr distingui, idque constare satis videtur ex dictis. Ex hoc statim facilè inferri videtur esse in eodem subiecto: Quæ enim sunt idem entitatiuè, nequeunt diuidi, & esse in diuersis subiectis: Attamen circa subiectum motus vix vlla difficultas est: Circa verò subiectum actionis grandis controuersia est inter Authores, cui locum fecisse videtur æquiuocatio, seu vsurpatio vocabuli *Actionis*, in diuersis sensibus, sicut magis patebit ex dicendis. Vndè pro vtriusque resolutione.

Dico 1. Motus subiectatur in passo, seu mobili. Conclusio est communis apud omnes, paucis exceptis, qui dicunt, motum saltem localem subiectari in spatio. Sed facilè

Probatur: Tùm quia proprietas subiectatur in eo, cuius est proprietas: Sed motus est proprie-

tas corporis mobilis; ergò subiectatur in mobili. Tùm quia motus subiectatur in eo, quod mouetur. Sed mobile, seu passum est id, quod mouetur; ergò motus subiectatur in mobili.

Circà secundam, & præcipuam difficultatem de subiecto actionis, notandum est actionem esse duplicem. Vna dicitur immanens, alia transiens. Immanens est, quæ ita remanet intrà principium, à quo elicitur, vt nihil extrà producat: Sic visio, intellectio, volitio remanent intrà potentias, à quibus eliciuntur, nec aliquid producunt ad extra. Actio transiens est, quæ exit extrà principium, à quo elicitur, & aliquid in externa materia producit, vt comburere non manet in igne comburente, sed transit ad stuppam, quæ comburitur. Omnes concedunt actiones immanentes subiectari in agente, vt visio subiectatur in oculo, & intellectio in intellectu.

Cæterùm circa actiones transeuntes, de quibus modò est difficultas, triplex est opinio. Prima Scotistarum, qui dicunt actionem subiectari in agente, & passionem in patiente. Fundamentum istius sententiæ est, quia Scotus tenet actionem nihil aliud esse, quàm relationem agentis ad passum. Cæterùm, si actio sumeretur pro tali respectu, certum esset eam esse in agente. Sed falsum est actionem formalitèr esse talem respectum: siquidem relatio agentis ad passum consequitur, & fundatur in ipsa actione; ergò non potest esse actio nisi consequentèr. Quidam Thomistæ idem tenent, sed ex alio motiuo, quia scilicet sumunt actionem pro actu secundo perficiente, & intrinsecè complente virtutem actiuam ad agendum. Secunda sententia tenet actionem originalitèr quidem esse ab agente subiectiuè tamen esse in passo: Ità communiùs Thomistæ. Tertia

de-

demùm est Ioannis à S. Thoma, qui vt vtramque præcedentem conciliet, & graues D. Thomæ authoritates soluat, duas formalitates distinguit in actione, quarum vnam ponit in agente, alteram verò in passo.

Cæterùm, vt omnis ambiguitas, & æquiuocatio tollatur: Actio transiens nihil aliud est, quàm communicatio illius, per quod agens est in actu, vt patet ex D. Th. 2. de potentia, art. 1. Idque innuit nomen ipsum, nam actio est quasi actus factio, & diffusio, seu reductio ad actum: Sed quia intantùm aliquid agit, & se ipsum communicat, & diffundit, inquantùm est in actu, vt virtus actiua creaturæ, quæ de se est solùm actiua in actu primo, agat in actu secundo agendi. Vndè D. Tho. 2. contra Gent. cap. 35. dicit, ad actionem requiri, vt agens aliquomodo moueatur, saltem de otio ad actum, quod fieri per præmotionem, seu per applicationem primæ causæ demonstrant Thomistæ. Ex quo patet in actione duas esse formalitates; Prima se tenet ex parte agentis, & est vltima actualitas, seu actiuitas, per quam virtus actiua reducitur de habitu ad exercitium agendi seu de actu primo ad actum secundum: Secunda verò est diffusio illius virtutis in actu secundo constitutæ, seu reductio patientis ad actum. Licèt autem cuilibet ex istis formalitatibus tribui possit, & soleat, etiam à Diuo Thoma, nomen actionis attamen ipsa vltima actiuitas agentis propriè, & physicè nō potest dici actio, sed solùm causalitèr, & originatiuè, nisi quando nihil est medium inter actiuitatem agentis, & effectum, tunc enim ipsa actiuitas agentis, vt inferens effectum vocatur actio, sicut explicabitur in calce articuli. Cæterùm in ijs, quæ agunt mediante motu, qui est aliquid medium inter actiuitatem agentis, &

effectum, nomen actionis propriè, & physicè tribuitur ipsi motui, quatenus est ab agente, cuius est veluti quædam diffusio, & ad actum ductio In hoc igitur sensu sumendo actionem cum Diuo Thoma, & Aristotele hic.

Dico 2. Actio propriè, & physicè sumpta, licèt sit originatiuè ab agente, est tamen subiectiuè in patiente.

Probatur 1. conclusio tùm authoritate Aristotelis 3. de anima, textu 138. vbi dicit, *Agentis, momentisque operatio in ipso patiente suscipitur atque inest*, & in hoc 3. lib. c. 3. id expresse probat: Tùm etiam Diuus Thomas, qui pluribus in locis id dicit, præcipuè 3. phys. lect. 5. vbi ait *Licèt actio sit ab agente, vt à quo, est tamen in patiente tanquam recepta in eo*, quod idem dicit 1 c Met. lect. 9.

Probatur secundò ratione euidenti: Nàm actio est in eo, in quo recipitur motus: sed motus recipitur in patiente; ergò, & actio. Minor patet ex dictis, & vix ab vllo negatur. Maior verò probatur; Nàm quæ sunt realitèr identificata, & solùm modalitèr distincta, debent esse in eodem subiecto: Sed motus, & actio physicè sumpta identificantur, vt patet ex dictis, & sæpè repetit D. Thomas cum Aristotele; ergò debent recipi in eodem subiecto.

Hæc ratio est Aristotelis hic, & ita euidentèr conuincit, vt si per actionem intelligatur ipsa ductio ad actum, quæ cum motu identificatur, impossibile sit negare eam recipi in patiente.

Confirmatur. Nàm oppositorum opposita debet esse ratio: sed actio immanens, & transiens sunt veluti oppositæ inter se; ergò debent sortiri oppositam rationem: ergò cum vna sit in agente, altera debet esse in passo, vt etiam insinuant ipsæ vo-

voces: Nàm immanens dicitur, quasi manens in agente à quo elicitur: transiens verò, quasi egrediens ab agente, vt in passo recipiat passo. recipiatur. Vndè D. Thomas 1. 2. q. 3. art. 2. & quæst. 31. art. 5. discrimen ponit inter illas, quod actio immanens sit actus, & perfectio agentis; transiens verò sit solùm perfectio patientis: quod planè falsum esset, si in agente transiens reciperetur, & non in passo. Si verò dicas, actionem dici transeuntem, non quod ipsa sit in passo, sed quia terminus eius recipitur in passo. Contrà est: Nàm actio Dei creatiua ponit terminum ad extra, & tamen non dicitur formalitèr transiens, sed solùm virtualitèr; ergò actio formalitèr transiens, non solùm quantùm ad terminum, sed etiam quantùm ad entitatem debet esse extra agens.

Probatur 3. Nàm actio est veluti reductio ad actum, seu actus diffusio: sed talis reductio ad actum, talisque diffusio non recipitur in agente, sed in patiente; ergò actio est in patiente. Probatur minor: Nàm reductio ad actum, & diffusio est in eo, quod reducitur ad actum, & ad quod diffunditur actus: sed patiens reducitur ad actum; ergò in ipso recipitur actio, & solùm egreditur, & originatur ab agente.

Dico 3. Si actio sumatur causalitèr pro ipsa actiuitate agentis, seu pro illa formalitate; per quam virtus actiua transfertur ab actu primo ad actum secundum agendi, sic recipitur in agente: Idem quoque dicendum est si actio sumatur relatiuè, idest, pro respectu agentis ad passum. Hæc conclusio conciliat diuersas Thomistarum sententias, & patet: Nàm ipsa actiuitas agentis, cum sit intrinseca perfectio virtutis actiuæ, ipsamque transferat ab actu primo agendi ad actum se-

cundum, debet informare, & actuare ipsum agens, ac proindè in illo subiectari.

Obijcies 1. ex Aristotele 3. de anima text. 26. actus est in eo, cuius est actus; Sed actio est actus agentis; ergò est in agente.

Respondeo cum Aristotele hìc, qui sibi proponit hoc argumentum, ipsúmque soluit, distinguendo minorem. Actio est actus agentis, vt à quo, concedo; vt in quo, nego. idest, actio dicitur actus agentis: quia ab illo procedit, non verò quia in illo recipitur.

Obijcies 3. difficiles D. Thomæ authoritates; Nàm 2. sent. distinctione qudaragesim. quæst. 1. art. 6. *Dicendum*, inquit, *quod, cum actio sit in agente, & passio in patiente, non potest esse idem numero accidens.* Et 2. contra Gent. c. 9. *Actio, quæ non est substantia agentis inest ei sicut accidēs subiecto: nam actio inter nomen accidentium prædicamenta computatur*: quod idem alijs in locis repetit; ergò sentit D. Thomas actionem esse in agente. Hæ authoritates expressæ omninò sunt: sed cum etiam D. Thomas agendo de actione dicat cum Aristotele eam identificari cum motu, & recipi in passo, vt concilierentur hæc omnia loca.

Respondeo 1. D. Thomam loqui de actionibus immanentibus, non verò de transeuntibus. Nàm in primo loco loquitur de malitia actionis crucifigentium Christum: hæc autem crucifixio licèt executiuè fuerit actio transiens, attamen imperatiuè fuit actio immanens malæ voluntatis Iudæorum. Similitèr in secundo loco loquitur de actionibus immanentibus; vt sunt intelligere, & velle, quæ in solo Deo sunt eius substantia, in creaturis verò accidentia.

Respondeo secundò, quod cum D. Thomas, loquendo etiam de actione transeunte, dicit eam

esse

esse in agente, sumit actionem pro ipsa actiuitate agentis, seu pro illa formalitate, per quam agens reducitur ab actu primo ad actum secundum: In quo sensu etiam dicit actionem causæ subordinatæ esse passionem illatam à causa superiori, inquantùm causa superior influit ipsam actiuitatem vltimam in causa inferiori, ipsam reducendo de actu primo ad actum secundum. Cæterùm si sumatur actio propriè, & physicè, sicut eam sumit 3. Physicorum, lect. 4. & 11. Metaph. lect. 9. semper eam asserit identificari cum motu, & recipi in passo.

Obijcies 3. Causalitas est in eo, cuius est causalitas, sed actio est causalitas agentis; ergò est in agente. Minor patet. Probatur maior: Nàm constitutiuum debet esse in eo, quod constituit: sed causalitas constituit agens actu causans; ergò, &c.

Respondeo negando maiorem vniuersalitèr sumptam. Ad probationem, distinguo: constitutiuum est in eo quod constituit, constitutiuum intrinsecum, & per modum perficientis, concedo: constitutiuum extrinsecum, & per modum originati, nego. Actio autem constituit agens non quatenus est in ipso, & per modum perficientis ipsum, sed quatenùs est ab eo, vt sæpè dicit D. Thomas.

Instabis: Actio denominat agēs; ergò est in eo.

Respondeo eodem modo actionem denominare agens per modum principij à quo est, non verò per modum subiecti in quo est: sicut riuulus denominat, & constituit fontem fluentem, & fructus arborem fructiferam, non quod riuulus sit in fonte, vel fructus in arbore tanquàm in subiecto; sed quia riuulus, & fructus sunt à fonte, & arbore tanquàm à principio.

Vrgebis: Forma denominans aliquid extrinsecè, debet aliud denominare intrinsecà sicut visio quæ denominat parietem extrinsecè visum denominat oculum intrinsecè videntem: Atqui actio nihil potest denominare intrinsecè præter ipsum agens, quid enim assignari potest? ergò intrinsecè denominat agens.

Respondeo, quòd actio transiens denominat intrinsecè passum, inquantùm constituit ipsum actuatum, & effectum actione: Actio enim duo denominat, scilicèt principium à quo est, & subiectum in quo est diuersimodè tamen: Nàm subiectum in quo est, denominat actuatum; principium verò quo est, denominat agens. Sed quia actio formaliter vt actio, non dicit esse in aliquo, sed esse ab aliquo, ideo actio, formalitèr vt actio, denominat principium à quo est, scilicet ipsum agens.

Obijcies 4. Agens est propter suam actionem ergò debet ab illa perfici intrinsecè, ac proinde actio est in agente.

Respondeo negando consequentiam res enim est propter suam perfectionem, vt autem dicit S. Tho. perfectio rei non solùm in eo consistit vt in se perfecta sit; sed etiam vt alia perficiat: Immò vt inquit Christus *Beatiùs est dare, quàm accipere*, idest perficere, quàm perfici: per actionem autem transeuntem res perficit alias: Vndè res potest esse propter suam actionem, quamuis talis actio non sit intrinseca agenti.

Instabis: Id, per quod potentia reducitur ad actum, est in ipso agente: sed potentia agendi per actionem suam reducitur ad actum; ergò actio est in agente. Probatur maior: nàm potentia non potest reduci ad actum nisi per id, quod intrinsecè recipit.

Respondeo negando maiorē absolutè sumptam

Ad

Ad probationem distinguo: Potentia non reducitur ad actum, nisi per aliquid intrinsecè receptum in illa, potentia passiua, seu recipiendi, concedo; potentia actiua seu dandi, nego: Patet enim quod potentia dandi per hoc præcisè reducitur ad actum vltimum, quod communicet, & det suam perfectionem alijs. Vndè actio, quæ reducit potentiam actiuam ad actum, non debet in illa recipi, sed ab illa ad alia diffundi. Attamen quia omnis virtus actiua creata habet aliquid potentialitatis passiuæ admixtum, nec est actiua, nisi habitualitèr, ideò antecedentèr ad actionem debet aliquid intrinsecum recipere, per quod fiat actiua in actu secundo, & profundens suam actionem. Cæterùm ipsa actio non recipitur in virtute actiua, sed solùm in passo. Vndè Aristoteles dicit, quod agens agendo non mutatur per suam actionem, quia illam non recipit.

Quæres, quomodo actio transiens attribuatur Deo?

Respondeo ex D. Thoma discrimen esse inter Deum, & agens creatum, quod omne agens creatum agit cum motu, & transmutatione subiecti, ipsum reducendo de potentia ad actum, Deus verò agit sine motu, & transmutatione, quia non supponit subiectum, sed ipsum etiam producit. Vndè in agentibus quidem creatis reperitur aliquid medium inter virtutem actiuam, etiam in actu secundo cõstitutam, & effectum, scilicèt motus ipse, qui quatenùs procedit ab agente, & est reductio patientis ad actum, vocatur actio agẽtis. Sed inter virtutem Dei actiuam, & effectum nihil est medium, quod possit constituere actionem Dei. Vndè ratio actionis attribuitur ipsi virtuti Dei, seu actui immanenti, quo producit effectus ad extrà: Et quia ille actus non exit extrà

Deum, ficut motus causæ agentis: sed manet in ipso Deo, immò est eius substantia, ideò actio Dei dicitur formalitèr immanens, & solùm virtualitèr transiens.

ARTICVLVS TERTIVS.

De Terminis Motus.

LOquimur hìc de motu successiuo, cui propriè conuenit ratio motus, quique est tendentia successiua ab vno extremo ad aliud: Ex quo patet ipsum debere versari inter duo extrema, quorum vnũ deserat, vt aliquid acquirat. Hæc extrema vocantur termini motus; ille quidem, qui deseritur, terminus à quo; qui verò acquiritur, terminus ad quem. De illis, præcipuè de termino ad quem, qui principalior est, duo quæruntur. Primò, quas conditiones habere debeant. Secundò, quænam entia, seu prædicamenta possint per se præstare munus termini respectu motus.

Dico 1. Triplex est conditio requisita in terminis motus. Prima, vt inter illos mediet latitudo successiuè decurrenda: Secunda, vt sint positiui. Tertia, vt sint oppositi aliquo modo contrariè, & non purè priuatiuè, vel contradictoriè.

Probatur prima conditio: Nàm motus successiuus est successiua progressio à termino à quo ad terminum ad quem, ergò necesse est, vt inter illos mediet aliqua latitudo in plures partes diuisibilis, vt demùm paulatim exhauritur, procedendo à priori parte ad vlteriorem, fiat successio in motu; nàm successio est à priori ad posterius progressio.

Probatur etiam secunda conditio, quæ sequitur

ea

ex prima; Nàm inter ens, & non ens nihil cadit medium, ergò motus successiuus nequit esse inter ens, & non ens. Et proindè eadem ratione qua exigit latitudinem mediam inter sua extrema, exigit etiam terminos, seu extrema positiua. Vndè mutationes, quæ sunt inter ens, & non ens, v.g. inter priuationem, & formam, sunt instantaneæ, vt generatio, corruptio, & illuminatio.

Probatur denùm tertia conditio, quæ etiam sequitur ex prima Et in primis quod termini motus debeant opponi, patet: Nàm acquisitio termini ad quem est derelictio termini à quo, ergò debent opponi, idest, esse incompatibiles. Quod verò debeant opponi contrariè probatur: Nàm oppositio contraria est, quæ petitur ex distantia duorum extremorum sub vno genere contentorum: Sed extrema motus debent hoc modo inter se distare; ergò debent inter se aliquomodo opponi contrariè.

Hæ omnes conditiones patent in motu, v.g, nauis soluentis à Gallia in Americam. In primis enim inter Galliam, & Americam, qui sunt termini à quo, & ad quem, mediat immensum illud spatium interiacens inter littora Galliæ, & Americæ, quod dùm successiuè & per partes decurritur à naui, constituit successionem in eius motu. Deindè Gallia, & America sun termini positiui, vt patet: sunt etiam oppositi quasi contrariè, quia inter se distant, & propter illam distantiam, dùm vnus acquiritur, aliud deferatur necesse est.

Dico 2. Motus non datur ad substantiam; idest, substantia non potest per se terminare motum. Ita Aristoteles, & D. Thomas hìc, & 11. Metaphys. lect. 2.

Probatur eorum rationibus: Tùm quia inter duas formas substantiales nihil cadit medium, sed

vna immediatè succedit alteri; cum enim forma substantialis det primum esse, necesse est materiam, dum vnam deserit immediatè acquirere aliam: alias in duratione media esset sine esse, quod est impossibile: Tùm quia formæ substantiales non opponuntur contrariè; siquidem extrema motus dicuntur contraria, inquantùm inter illa datur determinata distantia, quæ dum exhauritur facit mutationem esse successiuam: sed duæ formæ substantiales non habent istam distantiam (quælibet enim immediatè potest succedere cuilibet;) ergò non opponuntur contrariè: Tùm demùm; quia mutatio substantialis est de non esse simpliciter ad esse, vel è contrà; ergò non est per se inter terminos positiuos, sed inter priuationem & esse: Vndè si per impossibile materia posset priuari omni forma, mutatio ab ista priuatione ad formam esset mutatio substãtialis. Adde præterea cum D.Tho. 5. Physic. lect. 3. quod si daretur motus ad substantiam, materia prima esset subiectum istius motus: sed materia non potest esse subiectum motus ergò Probatur minor: Nàm subiectum motus debet esse ens actu; quod enim non est, quomodo moueri potest saltem propriè; sed materia non est ens actu; ergò, &c.

Obijcies primò. Nutritio est motus successiuu non enim in instanti fit, sed successiuè digeritur disponitur, & conuertitur cibus in substantiam aliti: Atqui nutritio terminatur ad substantiam est enim acquisitio nouæ substantiæ; ergò datu motus successiuus ad substantiam.

Respondeo distinguendo minorem: Nutriti est motus successiuus, præcisè vt terminatur a substantiam, nego: vt habet secum adiunctam a terationem, & augmentationem, concedo: I nutritione enim tria sunt; Primò alteratio cibi

Se-

Secundò conuersio cibi in substantiam animalis: Tertiò acquisitio nouarum partium quantitatiuarum; animal enim dum nutritur, non nudam substantiam acquirit, sed simul cum ea nouas partes quantitatis. Dicimus ergò quod alteratio cibi fit quidem successiuè, similitèr additio nouarum particularum quantitatis fit successiuè; sed conuersio cibi in substantiam aliti, quæ formalitèr est nutritio, fit in instanti: Nàm sicut particulæ ligni, postquàm per calorem satis dispositæ sunt ad formam ignis, in instanti ignescunt; ita particulæ cibi postquàm satis per successiuam alterationem dispositæ sunt, in instanti transeunt à forma substantiali cibi, ad formam substantialem animalis.

Obijcies 2. Inter duas formas, dantur plures mediæ successiuè decurrendæ; vt inter formam cibi, & pueri, mediat forma seminalis, vegetatiua, & sensitiua; ijs enim veluti gradibus materia cibi procedit ad animam rationalem; ergò à forma cibi ad formam pueri potest dari motus successiuus.

Respondeo: Has formas mediatè solùm secundùm ordinem naturæ, non verò secundùm necessitatem generationis: Si enim in cibi materia ponerentur dispositiones ad formam pueri, immediatè forma pueri succederet formæ cibi. Adde prætereà, quod quælibet forma media acquiritur per propriam, & distinctam mutationem; vndè formæ mediæ non possunt constituere vnum medium vnius motus successiui.

Dico 3. Ad relationem, situm, habitum, & quando non datur etiam motus.

Probatur conclusio: Tùm quia eiusmodi prædicamenta non fiunt per se, sed resultant ex alijs, vt dictum est in Logica; Tùm quia non seruant con-

conditiones requisitas ad motum; Non enim fiunt ex termino à quo positiuo, & contrario, inter quem & ipsa sit quoddam medium successiuè decurrendum; sed in instanti resultant; relatio quidem ad positionem fundamenti, & termini: situs ad dispositionem partium in loco: quando ad positionem rei in tempore; & habitus ad applicationem vestium.

Dico 4. Ad actionem, & passionem non datur motus.

Probatur facilè: Tùm quia actio, & passio indentificantur cum motu; ergò si daretur ad illas motus, daretur motus ad motum; Tùm quia motus est idem cum actione; ergò si daretur motus ad actionem, daretur etiam actio ad actionem, & fieret processus in infinitum.

Dico 5. Solùm tria prædicamenta possunt per se terminare motum, scilicèt quantitas, qualitas, & vbi. Ita Diuo Thomas, & Aristoteles 5. Phys. cap. 2.

Probatur conclusio: Nàm tria hæc prædicamenta habent omnes conditiones ad terminandum motum requisitas; in primis enim datur in illis quædam latitudo successiuè decurrenda, vt inter minorem, & maiorem quantitatem mediat quædam latitudo extensionis in plures partes diuisibiles; Inter duo vbi, seu duo loca, mediat latitudo distantiæ, quam corpus exhaurit, dum ab vno loco ad alium pergit: Et in qualitatibus datur latitudo perfectionis, per quam subiectum transit, dum ab vno statu qualitatis ad alium procedit, vt inter minimum calorem, & maximum sunt diuersi gradus, per quos necessariò transire debet subiectum, dum calefit: Et inter duas contrarias qualitates dantur plures mediæ, quas subiectum decurrit, dum à contrario in contrarium transit,

vt

vt inter album, & nigrum mediat color fuscus, pallidus, &c. Hæc etiam prædicamenta fiunt ex terminis positiuis, vt maior quantitas ex minori, vnus locus ex alio, & perfectior qualitas ex imperfectiori. Extrema demùm horum prædicamentorum opponuntur etiam contrariè, non quidem contrarietate stricta, quæ est solùm inter duas qualitates maximè distantes, seque mutuò à subiecto pellentes; sed saltem contrarietate impropria, quæ est inter duo extrema inuicem distantia: Nàm, & duo loca, & maior minorque quantitas inter se distant, vt patet. Et ex hoc soluitur obiectio dicens, contrarietatem non habere locum in quantitatibus, vt dictum est in Logica; hoc enim intelligitur de cõtrarietate strictè sumpta, quæ est maxima distantia inter extrema sub vno genere posita, & inter se repugnantia; non verò de contrarietate lato modo sumpta pro incompatibilitate duorum terminorum positiuorum, inter quos mediat determinata distantia, quæ contrarietas, vt patet, locum habet etiam in quantitatibus, & locis.

ARTICVLVS QVARTVS.

De Vnitate, & distinctione tùm generica, tùm specifica, tùm numerica motus.

TRiplex est in rebus distinctio & vnitas, scilicet, generica, specifica, & numerica. Vndè circa motum, quæritur, à quo desumantur istæ distinctiones, & vnitates.

Non est autem hic quærendum rigorosum genus, & species; Cum enim motus sit solùm ens imperfectum, non habet etiam perfectè genus, & spe-

cundum, debet informare, & actuare ipsum agens, ac proindè in illo subiectari.

Obijcies 1. ex Aristotele 3. de anima text. 16. actus est in eo, cuius est actus; Sed actio est actus agentis; ergò est in agente.

Respondeo cum Aristotele hic, qui sibi proponit hoc argumentum, ipsumque soluit, distinguendo minorem. Actio est actus agentis, vt à quo, concedo; vt in quo, nego. idest, actio dicitur actus agentis: quia ab illo procedit, non verò quia in illo recipitur.

Obijcies 3. difficiles D. Thomæ authoritates. Nàm 2. sent. distinctione qudaragesim. quæst. 1. art. 6. *Dicendum*, inquit, *quod, cum actio sit in agente, & passio in patiente, non potest esse idem numero accidens*. Et 2. contra Gent. c. 9. *Actio, quæ non est substantia agentis inest ei sicut accidens subiecto: nam actio inter nomen accidentium prædicamenta computatur*; quod idem alijs in locis repetit; ergò sentit D. Thomas actionem esse in agente. Hæ authoritates expressæ omninò sunt: sed cum etiam D. Thomas agendo de actione dicat cum Aristotele eam identificari cum motu, & recipi in passo, vt concilierentur hæc omnia loca.

Respondeo 1. D. Thomam loqui de actionibus immanentibus, non verò de transeuntibus. Nàm in primo loco loquitur de malitia actionis crucifigentium Christum: hæc autem crucifixio licèt executiuè fuerit actio transiens, attamen imperatiuè fuit actio immanens malæ voluntatis Iudæorum. Similitèr in secundo loco loquitur de actionibus immanentibus; vt sunt intelligere, & velle, quæ in solo Deo sunt eius substantia, in creaturis verò accidentia.

Respondeo secundò, quod cum D. Thomas, loquendo etiam de actione transeunte, dicit eam

esse

esse in agente, sumit actionem pro ipsa actiuitate agentis, seu pro illa formalitate, per quam agens reducitur ab actu primo ad actum secundum: In quo sensu etiam dicit actionem causæ subordinatæ esse passionem illatam à causa superiori, inquantùm causa superior influit ipsam actiuitatem vltimam in causa inferiori, ipsam reducendo de actu primo ad actum secundum. Cæterùm si sumatur actio propriè, & physicè, sicut eam sumit 3. Physicorum, lect. 4. & 11. Metaph. lect. 9. semper eam asserit identificari cum motu, & recipi in passo.

Obijcies 3. Causalitas est in eo, cuius est causalitas, sed actio est causalitas agentis; ergò est in agente. Minor patet. Probatur maior: Nàm constitutiuum debet esse in eo, quod constituit: sed causalitas constituit agens actu causans; ergò, &c.

Respondeo negando maiorem vniuersalitèr sumptam. Ad probationem, distinguo: constitutiuum est in eo quod constituit, constitutiuum intrinsecum, & per modum perficientis, concedo: constitutiuum extrinsecum, & per modum originati, nego. Actio autem constituit agens non quatenus est in ipso, & per modum perficientis ipsum, sed quatenùs est ab eo, vt sæpè dicit D. Thòmas.

Instabis: Actio denominat agēs; ergò est in eo.

Respondeo eodem modo actionem denominare agens per modum principij à quo est, non verò per modum subiecti in quo est: sicut riuulus denominat, & constituit fontem fluentem, & fructus arborem fructiferam, non quod riuulus sit in fonte, vel fructus in arbore tanquàm in subiecto; sed quia riuulus, & fructus sunt à fonte, & arbore tanquàm à principio.

Vrgebis: Forma denominans aliquid extrinsecè, debet aliud denominare intrinsecà sicut visio quæ denominat parietem extrinsecè visum denominat oculum intrinsecè videntem: Atqui actio nihil potest denominare intrinsecè præter ipsum agens, quid enim assignari potest? ergò intrinsecè denominat agens.

Respondeo, quòd actio transiens denominat intrinsecè passum, inquantùm constituit ipsum actuatum, & effectum actione: Actio enim duo denominat, scilicèt principium à quo est, & subiectum in quo est diuersimodè tamen: Nàm subiectum in quo est, denominat actuatum; principium verò quo est, denominat agens. Sed quia actio formaliter vt actio, non dicit esse in aliquo, sed esse ab aliquo, ideo actio, formalitèr vt actio, denominat principium à quo est, scilicet ipsum agens.

Obijcies 4. Agens est propter suam actionem ergò debet ab illa perfici intrinsecè, ac proinde actio est in agente.

Respondeo negando consequentiam res enim est propter suam perfectionem, vt autem dicit S. Tho. perfectio rei non solùm in eo consistit: vt in se perfecta sit; sed etiam vt alia perficiat: Immò vt inquit Christus *Beatiùs est dare, quàm accipere* idest perficere, quàm perfici: per actionem autem transeuntem res perficit alias: Vndè res potest esse propter suam actionem, quamuis talis actio non sit intrinseca agenti.

Instabis: Id, per quod potentia reducitur ad actum, est in ipso agente: sed potentia agendi per actionem suam reducitur ad actum; ergò actio est in agente. Probatur maior: nàm potentia non potest reduci ad actum nisi per id, quod intrinsecè recipit.

Respondeo negando maiorē absolutè sumptam,

Ad

Ad probationem distinguo: Potentia non reducitur ad actum, nisi per aliquid intrinsecè receptum in illa, potentia passiua, seu recipiendi, concedo; potentia actiua seu dandi, nego: Patet enim quod potentia dandi per hoc præcisè reducitur ad actum vltimum, quod communicet, & det suam perfectionem alijs. Vndè actio, quæ reducit potentiam actiuam ad actum, non debet in illa recipi, sed ab illa ad alia diffundi. Attamen quia omnis virtus actiua creata habet aliquid potentialitatis passiuæ admixtum, nec est actiua, nisi habitualitèr, ideò antecedentèr ad actionem debet aliquid intrinsecum recipere, per quod fiat actiua in actu secundo, & profundens suam actionem. Cæterùm ipsa actio non recipitur in virtute actiua, sed solùm in passo. Vndè Aristoteles dicit, quod agens agendo non mutatur per suam actionem, quia illam non recipit.

Quæres, quomodo actio transiens attribuatur Deo?

Respondeo ex D. Thoma discrimen esse inter Deum, & agens creatum, quod omne agens creatum agit cum motu, & transmutatione subiecti, ipsum reducendo de potentia ad actum, Deus verò agit sine motu, & transmutatione, quia non supponit subiectum, sed ipsum etiam producit. Vndè in agentibus quidem creatis reperitur aliquid medium inter virtutem actiuam, etiam in actu secundo cōstitutam, & effectum, scilicèt motus ipse, qui quatenùs procedit ab agente, & est reductio patientis ad actum, vocatur actio agētis. Sed inter virtutem Dei actiuam, & effectum nihil est medium, quod possit constituere actionem Dei. Vndè ratio actionis attribuitur ipsi virtuti Dei, seu actui immanenti, quo producit effectus ad extrà: Et quia ille actus non exit extrà

Deum, sicut motus causæ agentis: sed manet i ipso Deo, immò est eius substantia, ideò actio De dicitur formalitèr immanens, & solùm virtuali tèr transiens.

ARTICVLVS TERTIVS.

De Terminis Motus.

LOquimur hic de motu successiuo, cui propri conuenit ratio motus, quique est tendenti successiua ab vno extremo ad aliud: Ex quo pate ipsum debere versari inter duo extrema, quorun vnū deserat, vt aliquid acquirat. Hæc extrema vo cantur termini motus; ille quidem, qui deseritur terminus à quo; qui verò acquiritur, terminus a quem. De illis, præcipuè de termino ad quem qui principalior est, duo quæruntur. Primò, qua conditiones habere debeant. Secundò, quænam entia, seu prædicamenta possint per se præstar munus termini respectu motus.

Dico 1. Triplex est conditio requisita in termi nis motus. Prima, vt inter illos mediet latitudo successiuè decurrenda: Secunda, vt sint positiui Tertia, vt sint oppositi aliquo modo contrariè, & non purè priuatiuè, vel contradictoriè.

Probatur prima conditio: Nàm motus successi uus est successiua progressio à termino à quo ad terminum ad quem, ergò necesse est, vt inter illo mediet aliqua latitudo in plures partes diuisibi lis, vt demùm paulatim exhauritur, procedendo à priori parte ad vlteriorem, fiat successio in motu; nàm successio est à priori ad posterius pro gressio.

Probatur etiam secunda conditio, quæ sequitur

ea

ex prima; Nàm inter ens, & non ens nihil cadit medium, ergò motus successiuus nequit esse inter ens, & non ens. Et proindè eadem ratione qua exigit latitudinem mediam inter sua extrema, exigit etiam terminos, seu extrema positiua. Vndè mutationes, quæ sunt inter ens, & non ens, v.g. inter priuationem, & formam, sunt instantaneæ; vt generatio, corruptio, & illuminatio.

Probatur demùm tertia conditio, quæ etiam sequitur ex prima Et in primis quod termini motus debeant opponi, patet: Nàm acquisitio termini ad quem est derelictio termini à quo, ergò debent opponi, idest, esse incompatibiles. Quod verò debeant opponi contrariè probatur: Nàm oppositio contraria est, quæ petitur ex distantia duorum extremorum sub vno genere contentorum: Sed extrema motus debent hoc modo inter se distare; ergò debent inter se aliquomodo opponi contrariè.

Hæ omnes conditiones patent in motu, v.g, nauis soluentis à Gallia in Americam. In primis enim inter Galliam, & Americam, qui sunt termini à quo, & ad quem, mediat immensum illud spatium interiacens inter littora Galliæ, & Americæ, quod dùm successiuè, & per partes decurritur à naui, constituit successionem in eius motu. Deindè Gallia, & America sun termini positiui, vt patet: sunt etiam oppositi quasi contrariè, quia inter se distant, & propter illam distantiam, dùm vnus acquiritur, aliud deseratur necesse est.

Dico 2. Motus non datur ad substantiam; idest, substantia non potest per se terminare motum. Ita Aristoteles, & D. Thomas hìc, & 11. Metaphys. lect. 2.

Probatur eorum rationibus: Tùm quia inter duas formas substantiales nihil cadit medium, sed

vna immediatè succedit alteri; cum enim forma substantialis det primum esse, necesse est materiam, dum vnam deserit immediatè acquirere aliam: alias in duratione media esset sine esse, quod est impossibile: Tùm quia formæ substantiales non opponuntur contrariè; siquidem extrema motus dicuntur contraria, inquantùm inter illa datur determinata distantia, quæ dum exhauritur facit mutationem esse successiuam: sed duæ formæ substantiales non habent istam distantiam (quælibet enim immediatè potest succedere cuilibet;) ergò non opponuntur contrariè: Tùm demùm; quia mutatio substantialis est de non esse simpliciter ad esse, vel è contrà; ergò non est per se inter terminos positiuos, sed inter priuationem, & esse: Vndè si per impossibile materia posset priuari omni forma, mutatio ab ista priuatione ad formam esset mutatio substãtialis. Adde præterea cum D. Tho. 5. Physic. lect. 3. quod si daretur motus ad substantiam, materia prima esset subiectum istius motus: sed materia non potest esse subiectum motus: ergò Probatur minor: Nàm subiectum motus debet esse ens actu; quod enim non est, quomodo moueri potest saltem propriè; sed materia non est ens actu; ergò, &c.

Obijcies primò. Nutritio est motus successiuus non enim in instanti fit, sed successiuè digeritur, disponitur, & conuertitur cibus in substantiam aliti: Atqui nutritio terminatur ad substantiam, est enim acquisitio nouæ substantiæ; ergò datur motus successiuus ad substantiam.

Respondeo distinguendo minorem: Nutritio est motus successiuus, præcisè vt terminatur ad substantiam, nego: vt habet secum adiunctam alterationem, & augmentationem, concedo: In nutritione enim tria sunt: Primò alteratio cibi:

Se-

Secundò conuersio cibi in substantiam animalis: Tertiò acquisitio nouarum partium quantitatiuarum; animal enim dum nutritur, non nudam substantiam acquirit, sed simul cum ea nouas partes quantitatis. Dicimus ergò quod alteratio cibi fit quidem successiuè, similitèr additio nouarum particularum quantitatis fit successiuè; sed conuersio cibi in substantiam aliti, quæ formalitèr est nutritio, fit in instanti: Nàm sicut particulæ ligni, postquàm per calorem satis dispositæ sunt ad formam ignis, in instanti ignescunt; ita particulæ cibi postquàm satis per successiuam alterationem dispositæ sunt, in instanti transeunt à forma substantiali cibi, ad formam substantialem animalis.

Obijcies 2. Inter duas formas, dantur plures mediæ successiuè decurrendæ; vt inter formam cibi, & pueri, mediat forma seminalis, vegetatiua, & sensitiua; ijs enim veluti gradibus materia cibi procedit ad animam rationalem; ergò à forma cibi ad formam pueri potest dari motus successiuus.

Respondeo: Has formas mediatè solùm secundùm ordinem naturæ, non verò secundùm necessitatem generationis: Si enim in cibi materia ponerentur dispositiones ad formam pueri, immediatè forma pueri succederet formæ cibi. Addè prætereà, quod quælibet forma media acquiritur per propriam, & distinctam mutationem; vndè formæ mediæ non possunt constituere vnum medium vnius motus successiui.

Dico 3. Ad relationem, situm, habitum, & quando non datur etiam motus.

Probatur conclusio: Tùm quia eiusmodi prædicamenta non fiunt per se, sed resultant ex alijs, vt dictum est in Logica; Tùm quia non seruant con-

vt inter album, & nigrum mediat color fuscus, pallidus, &c. Hæc etiam prædicamenta fiunt ex terminis positiuis, vt maior quantitas ex minori, vnus locus ex alio, & perfectior qualitas ex imperfectiori. Extrema demùm horum prædicamentorum opponuntur etiam contrariè, non quidem contrarietate stricta, quæ est solùm inter duas qualitates maximè distantes, seque mutuò à subiecto pellentes; sed saltem contrarietate impropria, quæ est inter duo extrema inuicem distantia: Nàm, & duo loca, & maior minorque quantitas inter se distant, vt patet. Et ex hoc soluitur obiectio dicens, contrarietatem non habere locum in quantitatibus, vt dictum est in Logica; hoc enim intelligitur de cõtrarietate strictè sumpta, quæ est maxima distantia inter extrema sub vno genere posita, & inter se repugnantia: non verò de contrarietate lato modo sumpta pro incompatibilitate duorum terminorum positiuorum, inter quos mediat determinata distantia, quæ contrarietas, vt patet, locum habet etiam in quantitatibus, & locis.

ARTICVLVS QVARTVS.

De Vnitate, & distinctione tùm generica, tùm specifica, tùm numerica motus.

TRiplex est in rebus distinctio & vnitas, scilicèt, generica, specifica, & numerica. Vndè circa motum, quæritur, à quo desumantur istæ distinctiones, & vnitates.

Non est autem hic quærendum rigorosum genus, & species; Cum enim motus sit solùm ens imperfectum, non habet etiam perfectè genus, & spe-

speciem, sed solùm imperfectè. Vndè vt explicetur à quo motus desumat illam imperfectam, & qualemcunque vnitatem.

Nota, res esse in duplici differentia: Quædam enim essentialitèr sunt propter se, vt substantiæ omnes. Quædam verò sunt essentialitèr ordinata ad aliud, vt visio ad colores, potentiæ ad actus suos, &c. illa, quæ sunt propter se, specificantur à se ipsis, idest, à sua forma; vt homo specificatur ab anima, & lapis similitèr à sua forma: Illa verò, quæ ordinantur ad aliud, specificantur ab eo, ad quod ordinantur; inquantùm scilicèt natura, quæ sapientèr agit, talem essendi modum, & speciem illis tribuit, qualem exigit res, ad quàm ordinantur: Vt quia oculus est propter colores videndos, talitèr dispositus est, taleinque speciem sortitur, qualem exigit visio colorum. Constat autem motum ordinari ad aliud; est enim tendentia ad terminum: Vndè necesse est, vt non à se ipso, sed ab alio specificetur, idest speciem, & distinctionem desumat. His prænotatis.

Dico 1. Vnitas, & distinctio motus tùm generica, tùm specifica desumitur à termino, ad quem tendit. Ita communiter omnes.

Prob. concl. Nàm motus ab illo desumit vnitatem genericam, & specificam, à quo desumit suum esse. Sed motus desumit suum esse à termino ad quem; ergò desumit etiam ab illo vnitatem genericam, & specificam: Prob. mai. ex axiomate D. Tho. Vnitas enim sequitur ens: Vndè ab eodem res desumit vnitatem, à quo desumit suum esse. Minor verò constat: Quia motus est tendentia ad terminum; ergò desumit suum esse per ordinem ad terminum, quem respicit. Cæterùm terminus à quo recedit motus, nullo modo pertinet ad eius essentiam, nisi materialitèr, & præsuppositiuè.

Con-

Confirmatur ex alio D. Thomæ axiomate: *Ea, enim quæ essentialiter ordinantur ad aliud, desumunt ab illa distinctionem, & vnitatem.* Sed motus essentialitèr ordinatur ad terminum ad quem, non verò ad terminum à quo; ergò desumit vnitatem, & distinctionem, siue genericam, siue specificam à termino ad quem. Maior est axioma D. Thomæ, quod habetur 1. 2. quæst. 54. art. 2. & ampliùs declarabitur agendo de specificatiuo potentiarum vitalium; Minor verò constat: Essentia enim motus est tendere ad terminum ad quem.

Ex his colliges tria esse genera motus iuxta tria prædicamenta, quæ terminant motum. Primum genus est motus ad quantitatem. Secùndum genus est motus ad qualitatem, qui dicitur alteratio; Tertium genus est motus ad vbi, qui dicitur alteratio. Motus ad quantitatẽ subdiuiditur in augmentationem, & diminutionem: Motus ad qualitatem subdiuiditur in intensionem, remissionem, & alterationem specialitèr dictam, de quibus infrà: Motus localis subdiuiditur in rectum, circularem, & mixtum.

Objicies: Idem terminus potest terminare motus specie diuersos; ergò motus non desumit speciem à termino ad quem. Probatur antecedens: Nàm media pars montis terminare potest motum descensus, si quis moueatur à culmine ad medium montis, & eadem terminare potest motum ascensus, si quis feratur à radice ad medium montis; Similitèr in montibus alterationis calor mediocris terminare potest, & motum remissionis, si aqua summè calida deferuescat vsque ad mediocritatem, & motum intensionis, si aqua tepida medriocriter calefiat.

Respondeo distinguendo antecedens; Idem terminus

minus potest terminare motus specie diuersos idem terminus materialitèr sumptus, concedo: idem terminus formalitèr sumptus, nego. Explicatur: Terminus motus sumitur materialitèr quando sumitur secundùm suam entitatem; sumitur verò formalitèr, quando consideratur vt tali, vel tali modo acquisibilis: Dicimus ergò quod eadem entitas termini, vt diuersimodè acquisibilis, potest terminare motus specie diuersos, vt patet in allatis exemplis. Sed in hoc casu licèt sit eadem materialitèr, & in ratione entis, est tamen diuersa formalitèr, & in ratione termini.

Dico secundò: Vnitas, & distinctio numerica motus desumitur ex tribus, scilicèt ex vnitate subiecti, termini, & temporis; itaut ad hoc vt motus sit idem numero, necesse sit illum habere idem subiectum, eundem terminum, & continuari in eodem tempore absq; interruptione; vt autem varietur numericè sufficit, vel mutatio subiecti, vel variatio termini, vel interruptio temporis. Ita communitèr omnes.

Probatur conclusio: Motus enim tria dicit: nàm est accidens, est tendentia ad terminum, & est aliquid continuum: Inquantùm accidens petit vnitatem subiecti, quia omne accidens indiuiduatur à subiecto; inquantùm tendit ad terminum, petit vnitatem termini, nàm eadem via non potest ducere ad terminos disparatos; inquantùm verò est aliquid continuum, petit vnitatem temporis; nàm continui vnitas soluitur interruptione; continuum enim diuisum non est ampliùs vnum.

Obijcies commune argumentum: Variato subiecto non variatur motus; ergò non desumit vnitatem numericam à subiecto. Probatur antecedens in cane, qui præcipitatus ex alta

alta turri, moritur in medio spatio; tunc enim motus est idem numero à vertice ad pedem turris; & tamen subiectum variatur, transit enim de viuo in mortuum.

Respondeo, negando in rei veritate eundem numero motum esse canis, cadaueris; sed sicut moriente cane cadauer statim subrogatur animali, ita quoque desinit motus animalis, & statim subrogatur motus cadaueris.

Instabis: Motus non interruptus est idem numero: Sed motus nunquam interrumpitur à vertice ad pedem montis; ergò manet idem numero.

Respondeo, distinguendo minorem: Talis motus non interrumpitur, interruptione temporis, concedo; interruptione subiecti, nego: Quamuis enim motus animalis, & motus cadaueris immediatè sibi succedant, ac proindè nullam admittant temporis interruptionem, attamen non continuatur idem subiectum: Vndè ex illa parte interrumpitur motus. Quod autem variatio subiecti sola sufficiat ad variandum motum, patet in hoc exemplo: si enim dum lapis molaris cadit ex alto, Deus destrueret in medio spatio hunc lapidem, & immediatè subrogaret alium, motus vtriusque lapidis, quamuis mediam temporis interruptionem non admitteret; non esset tamen idem numero, sed duplex; ergò sola subiecti variatio sufficit ad variandum motum.

Vrgebis: si canis gestaret torquem in collo, motus torquis esset idem numero à vertice ad imum turris; quidni etiam motus canis viui, & mortui erit vnicus?

Respondeo, negando paritatem, quia torquis manet idem toto tempore, & ideò ex illa parte

non

non debet variari motus eius: At verò canis non manet idem, sed ex cane fit cadauer; & ideò sicuti canis mutatur in cadauer, ita motus canis desinit, & incipit motus cadaueris.

Quæri solet, vtrum detur quies in puncto reflexionis; v. g. dum lapis sursùm proiectus, posteà recedit, dum pila ad parietem allisa, resilit; vtrùm inter ascensum, & descensum, vibrationem & resilientiam mediet breuis morula, in quæ lapis non ascendat nec descendat; pila nec vibretur nec resiliat.

Respondeo per se loquendo dari talem quietem per breuem morulam; quia scilicèt in reflexione fit quædam veluti lucta inter virtutem impellentem, & virtutem repellentem: In puncto autem reflexionis vires vtriusque reducuntur ad æquilibrium; vndè pro illo breuissimo tempore, in quo neutra vincit, necesse est vt mobile quiescat. Sed quia statim virtus depellens vincit, statim etiam quies illa interrumpitur; quamuis in quibusdam corporibus adeò diuturna sit, vt pateat ad sensum: Nàm baculus sursùm proiectus, antequàm recedat, pendulus, & anceps per breuem morulam cernitur, & pila antequàm resiliat, paulispèr parieti affixa persistit. Per accidens tamen talis quies interrumpitur; v.g. si baculo sursùm ascendenti occurrat lapis molaris deorsùm cadens, sine dubio absque media quiete baculus deorsùm rapietur; si enim quiesceret, & necesse esset etiam lapidem cadentem quiescere, quod est absurdum.

AR

ARTICVLVS QVINTVS.

De contrarietate motus.

CIrcà motus contrarietatem duo quæruntur: primò, vndè sumatur: secundò, vtrùm duo motus contrarij possint simul afficere idem mobile.

Dico 1. Contrarietas motus sumitur ex oppositione terminorum, ad quos tendit; Ita communitèr omnes.

Probatur conclusio: Nàm motus ab eo desumit contrarietatem, à quo sumit speciem: Sed sumit speciem à termino ad quem; ergò, & contrarietatem. Minor constat ex dictis: Maior verò probatur: Nàm contrarietas motus est veluti proprietas consequens speciem; ergò ab eo sumitur, à quo & species iuxtà illud; *qui dat esse, dat consequentia ad esse.*

Dico 2. Idem mobile secundùm diuersas partes potest affici motibus contrarijs. Conclusio patet: Tùm quia diuersæ partes sunt etiam diuersa subiecta: Tùm etiam experientia; nàm idem homo frigere potest in manu, & calere in pede.

Dico 3. Idem mobile etiam secundùm eandem partem potest per accidens moueri motibus localibus contrarijs. Dico localibus, quia id solùm videtur contingere circa motum localem.

Probatur conclusio tùm ratione, tùm inductione: Ratione quidem: nàm corpus contentum per accidens mouetur ad motum corporis continentis, vt mota rheda, mouetur homo inclusus in rheda; & tamen etiam eodem tempore corpus contentum potest

potest per se moueri versùs quamcunque partem ergò fieri potest, vt dum corpus continens mouetur ad vnam partem: corpus contentum per se moueatur ad oppositam: sicque habebit duos motus oppositos, vnum per se, & alium per accidens. Inductione etiam: Sic enim videmus Nautam in naui motu proprio ambulare ad orientem, & simul ad motum nauis abripi versus occidentem; Sic etiam Sol quotidiè ad motum primi mobilis rapitur ab ortu ad occasum, & motu proprio singulis annis rapitur ab occasu ab orientem, vt explicabitur in lib. de cœlo.

Dico 4. Idem mobile non potest per se effici motibus contrarijs.

Probatur conclusio: Nàm impossibile est per se simul tendere ad vnum terminum, & tamen per se ab illo recedere. Sed ex motibus cõtrarijs vnus accedit ad terminũ, à quo alter recedit; ergò impossibile est moueri per se motibus contrarijs: Minor est certa: In hoc enim consistit motuum contrarietas, vt vnus recedat à termino, ad quem alter accedit. Minor etiam patet: Nàm accedere, & recedere respectu eiusdem termini sunt incompossibilia. Si autem dicas qualitates contrarias saltem in gradu remisso se compati, vt frigus, & calor ad mediocritatem redacta se compatientur; ergò etiam motus calefactionis, & frigefactionis se poterunt competi in gradu remisso. Respondeo cum Ioanne à S. Thoma, quod sicut qualitates illæ in gradibus remissis non sunt formaliter contrariæ; ideòque inuicem conciliari possunt; ita quoq; motus ad qualitates illas non videntur contrarij. Quamuis fortè difficiliùs sit conciliare motus illos etiam in gradibus remissis, quàm qualitates; quia oporteret, vt eadem pars eodem tempore subiaceret agentibus contrarijs, quod videtur repugnare.

QVÆ-

QVÆSTIO SECVNDA.

De Infinito.

INfinitas tripliciter pertinet ad motum: Primò secundùm durationem; nàm motus potest in æternum durare: Secundò ex parte diuisionis; quia motus est de genere continuorum: Continuum autem est in infinitum diuisibile, vt probabitur quæstione quinta. Tertiò secundùm rationem principij; quia Veteres aliqui ponebant principium motus esse aliquid infinitum: vt Epicurus infinitas atomos, & Anaxagoras infinitas particulas, quas vocabat *panspermias*, idest, omnium rerum seminales: Immò secundùm veram sententiam primum principium mouens debet esse aliquid infinitum, scilicet Deus. Vndè postquàm egimus de motu, cum Aristotele agendum est de infinito: circà quod quinque quæruntur. Primò, vtrùm, & quomodo infinitum naturaliter dari possit: Secundò, vtrùm diuinitùs infinita creatura secundùm essentiam dari possit: Tertiò, vtrùm secundùm magnitudinem molis: Quartò, vtrùm secundùm multitudinem: Quintò, vtrùm secundùm, perfectionem alicuius qualitatis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum, & quomodo naturalitèr dari possit Infinitum.

CElebris est diuisio infiniti in infinitum in potentia, seù syncategorematicum; & infinitum actu, seu categorematicum. Infinitum actu, seu categorematicum est illud, quod secundùm id, quod habet, nullis finitur terminis: Sic Deus est ens actu, & categorematicè infinitum, qui eius essentia totam essendi plenitudinem nullis limitibus coarctatam continet: Infinitum in potentia, seu syncategorematicum est illud, quod quamuis secundùm id, quod habet, claudatur terminis, attamen secundùm id, quod habere potest, nullos limites agnoscit: Sic numerus hominum etsi finitus sit actualitèr, attamen in potentia est infinitus, quia absque fine crescere semper potest; semper enim præexistentibus hominibus noui addi possunt. Hac distinctione prænotata.

Dico primò: Naturalitèr datur infinitum actu in essentia, scilicèt Deus Optimus Maximus, qui est fons omnium perfectionum, & capit in se omnem essendi plenitudinem.

Conclusio est de fide, & etiam naturalitèr nota. Cùm enim Deus sit causa omnium entium; necesse est, vt in se præhabeat omnem essendi rationem: Nemo enim causat effectiuè, & principalitèr, nisi præcontineat perfectionem sui effectus; ergò causa omnis entis debet continere omnem essendi perfectionem; ac proindè esse infinitè perfecta.

Dico

Dico secundò : Nulla Creatura actualitèr est infinita actu, & categorematicè. Conclusio ferè constat apud omnes,&

Probatur facilè tùm authoritate Scripturæ dicentis, Deum omnia fecisse in numero, pondere, & mensura, ac proindè finita ; nàm infinitum caret numero,pondere,& mensura : Tùm quia nulla creatura in se habet totam essendi plenitudinem, sed solùm partem ; vndè dicitur ens participatum, idest ad particularem essendi modum determinatum ; ergò nulla creatura est infinita, limitatio enim ad particularem modum essendi opponitur infinitati:Tùm quia,vt dicit D.Thom. & magis infrà expendetur, actus finitur per potentiam:Sed omnis creatura habet actum permixtum potentialitate,nulla enim est actus purus; ergò omnis creatura est finita. Tùm demùm quia omne ens creatum, vel est accidens, vel substantia ; Sed nec accidens ; nec substantia creata possunt esse infinita ; ergò. Probatur minor ; Nàm genus, & differentia sunt limites essentiæ : Sed omnis substantia creata habet genus, & differentiam, extra quæ non se diffundit : ergò est finita, & limitata. Accidens autem cum recipiatur in substantia, debet ipsi proportionari ; ac proindè; non magis est infinitum,quàm ipsa substantia.

Dico 3. Datur tamen in rerum natura infinitum in potentia secundum magnitudinem, & secundùm multitudinem ; immò aliqualitèr secundùm essentiam. Conclusio, quæ est communitèr recepta.

Declaratur : Nàm quantitas potest crescere in infinitum, nulla enim adeò magna esse potest, cui Deus nouam extensionem addere non possit ; ergò datur infinitum in potentia secundùm magnitudinem. Similitèr nullus numerus adeò magnus

dari potest, cui nouas partes Deus in infinitum adijcere non possit; ergò datur infinitum in potentia secundùm numerum: Similitèr nulla creatura secundùm essentiam adeò perfecta esse potest qua perfectiorem creare Deus non possit, ergò aliqualitèr datur infinitum in potentia secundùm essentiam, non quidem, itaut eadem essentia creata sit in infinitum perfectibilis (essentiæ enim rerum consistunt in indiuisibili) sed quia perfectiorem, & perfectiorem semper Deus creare potest.

Dices: Potentia reducta in actum nullum sequitur absurdum; ergò si naturaliter detur infinitum in potentia, etiam naturaliter poterit illa potentia reduci ad actum, & sic dabitur infinitum actu.

Respondeo cum D. Thoma 1. part. quæst. 7. art. 4. ad 1. distinguendo maiorem: Potentia reducta in actum nullum sequitur absurdum, reducta eo modo, quo reducibilis est, concedo; alio modo, nego, infinitum autem in potentia in eo solùm consistit, quod quolibet dato, semper alia dari possint in infinitum: Vndè talis potentia est solùm reducibilis in actu successiuè, inquantùm quolibet dato potest aliud poni in infinitum, absque eo quod vnquam perueniatur ad vltimum terminum, ac proindè ad aliquid infinitum actu.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrùm diuinitùs sit possibilis creatura secundùm essentiam infinita.

SVppono cum D. Thoma 1. p. quæst. 25. art. 3. quod cum dicitur aliquid diuinitùs impossibile,

bile, hoc non est defectu virtutis ex parte Dei, sed defectu possibilitatis ex parte obiecti, inquantum in tali obiecto inuoluitur aliqua contradictio vel expressè vel consecutiuè. Sic Deus non potest creare alium Deum, qui implicat id, quod est creatum, esse Deum; nec facere hominem sine anima; quia id, quod non habet animam; non est homo; nec producere creaturam conseruatione diuina non egentem, quia sequeretur eam non esse causatam à Deo; Nàm conseruatio est continua productio. Vndè vt notat D. Thomas, dum aliquid dicitur impossibile Deo conuenientiùs esset dicere, quod id fieri non potest, quam quod Deus id facere non possit. Hoc prænotato, quærimus vtrùm possibilis sit creatura actu infinita. Infinitum autem est id, quod caret fine; vndè quia aliquid potest carere fine, & termino vel in essendo, vel in extensione, vel in multitudine, vel in intensione, ideò quadruplex est infinitum, secundùm essentiam, secundùm extensionem, secundùm multitudinem, secundùm intensionem. In hoc igitur articulo incipientes à primo.

Dico: Etiam diuinitùs non est possibilis creatura secundùm essentiam infinita, idest, quæ in linea entis careat termino, & limitibus. Ita tenent omnes ferè Philosophi, & Theologi cum D.Tho. 1.p.q.7.art 2.

Probatur 1. conclusio ratione D. Thomæ. Quod constat actu permixto cum potentia non potest esse infinitum: Sed omnis creatura necessariò constare debet actu permixto cum potentia; ergò necessariò omnis creatura debet esse finita, nec dari potest aliqua infinita. Minor certa est: Quia proprium solius Dei est esse actus purus: omnis verò creatura necessariò habet aliquid de potentialitate admixtum. Maior verò probatur: Quia,

vt dicit D.Thomas, actus finitur per potentiam in qua accipitur, & cui admiscetur: ergò omnis actus potentialitate permixtus est finitus. Consequentia patet. Antecedens verò delaratur: actus enim hoc ipso quod recipitur in aliqua potentia, participatur ab illa, sicque partim capitur, partim relinquitur, & intra limites illius ita clauditur, vt ad alias potentias non se extendat; sicque sit finitus, & limitatus. Adde prætereà quod actus est perfectio, potentia verò est imperfectio: Vndè quando actus essendi admiscetur potentiæ, imperficitur. & minuitur, ac proindè limitatus: sicut quando lux admiscetur opacitati fit imperfecta, & magis diminuta. Tertiam, & profundiorem explicationem huius principij reseruamus explicandam in Metaphysica quæst.2.art.3.

Probatur secundò alia ratione, quam insinuat D.Thomas Opusc.42.cap.3. Essentia determinata ad certum genus, & differentiam entis, non est infinita: sed omnis creatura, quæ dari potest, necessariò est determinata ad certum genus, & differentiam entis; ergò nulla dari potest infinita. Minor certa est: Quia creaturæ inter se partiri debent rationem entis, inquantùm quælibet determinatur ad certum essendi modum ab alijs distinctùm qui essendi modus inquantùm conuenit cum alijs, fundat rationem generis; inquantùm differt fundat rationem differentiæ: Maior verò (quam negant Aduersarij) probatur: Illud enim non est infinitum, quod clauditur terminis; sed genus, & differentia sunt termini essentiales; ergò quod habet genus & differentiam, non est infinitum in essentia. Maior certa est: Minor verò probatur: Quia genus, & differentia ita determinant essentiam rei ad certum essendi modum, vt non se extendat ad certam plenitudinem entis, necad

alias

alias entitates extrà illam differentiã poſitas; proindèque ipſam reſtringunt, & limitant, ſicut quãdo Reges partiuntur orbem, limites cuiuslibet regni, finiunt potentiam cuiuslibet Regis quia extrà illos terminos non ſe extendit.

Probatur tertiò concluſio: Nàm infinitum eſt in linea entis, quod capit omnem plenitudinem eſſendi: ſed nulla creatura poteſt in ſe comprehẽdere totam plenitudinem eſſendi, ergò nulla dari poteſt infinita: Maior patet: Tùm quia eſt veluti notio entis infiniti: tùm quia ideò concipimus Deum infinitum in eſſendo, quia capit omnem eſſendi plenitudinem: Et è contrà, homo, & Angelus ſunt finiti in eſſendo, quia ita reſtringuntur ad certum eſſendi modum, vt ad alios ſe non extendant. Tùm quia excluſio, & diſtinctio vnius entis ab alio eſt ſignum limitationis, vndè ens infinitum nihil debet excludere, ſed omnia continere, ſaltem ſecluſis imperfectionibus. Minor verò probatur quia ens participatum non continet totam eſſendi plenitudinem: ſed omnis creatura eſt ens participatum; ergò nulla continere poteſt totam plenitudinem eſſendi. Minor certa eſt. Quia omnes creaturæ ſunt quædam primi entis participationes; vndè ens creatum, & ens participatum ſunt idem, vt patet ex D. Thoma 1. part. quæſt. 44. art. 1. Maior verò declaratur: Nàm participato, vt inquit D. Thomas, eſt partim capere, partim relinquere; ergò nullum ens participatum capit totam plenitudinem entis, ſed ſolum aliquam particulam, ſicuti fluuij ſolam particulam capiunt illius immenſæ aquæ, quæ eſt in Oceano.

Obijcies primò: Quanto maior eſt virtus productiua, tanto maiorem effectum producit; ſed Diuina virtus eſt infinita; ergò poteſt producere creaturam infinitam.

Respondeo distinguendo maiorem: Quantò maior est virtus, tantò maiorem effectum producit intra lineam possibilium, concedo; extrà talem lineam, nego. Effectus autem infinitus est impossibilis, quia de ratione entis creati est, quod sit participatum, ac proindè finitum. Vndè sicut Deus, licèt infinitè potens, non potest facere aliquid nō creatum, hoc enim esset ponerr simùl contradictoria; ita non potest facere, quod aliqua creatura sit infinita. Solutio est Diui Thomæ 1. parte, quæst. 7. art. 2.

Instabis: Effectus debet proportionari causæ: sed potentia Dei est infinita; ergò debet ei correspondere effectus infinitus.

Respondeo primò etiam Diuinæ potentiæ respondere effectum infinitum, non quidem actu, sed syncategorematicè, & in potentia, inquantùm nulla creatura ita perfecta esse potest, vt perfectiorem in infinitum producere non possit, ideòque Dei potentia dicitur infinita, quia nunquam exhauriri potest, sed semper effectus perfectiores, & perfectiores in infinitum producere.

Respondeo secundò distinguendo maiorem: Effectus debet proportionari causæ; in causis vniuocis, concedo; in causis æquiuocis, nego. Sic enim videmus, quod sol non producit alium solem sibi perfectè similem; quia est causa æquiuoca: Vndè nec Deus potest creare alium Deum, nec proindè effectum infinitum, & sibi perfectè proportionatum. Solutio est ex D. Thoma 1. p. q. 25. art. 2. Addi potest, quod omnis effectus à Deo creatus, licèt in re sit finitus attamen in modo fiendi est infinitus: Nàm etiam minimam muscam creare ex nihilo arguit virtutem infinitam.

Vrgebis: Potest Deus formare hunc actum: Volo, vt fiat perfectissima creatura, quam ego possim

pro-

producere: ſed illa creatura erit infinita; ergò dari poteſt creatura infinita.

Reſpondeo negando maiorem; Implicat enim ille actus, quia nullus effectus, datur ita perfectus, vt Deus perfectiorem producere non poſſit, alias exhauriretur eius potentia. Vndè ſicut Deus non poteſt imperare, vt detur vltima dies poſſibilis, quia omni data die, alia poſterior dari poteſt, ita nec imperare, vt detur perfectiſſima creatura, vltrà quam Dei potentia non extendatur; quia omni data creatura Deus perfectiorem producere poteſt.

Dices: Si Deus ageret neceſſariò, produceret effectum infinitum; ergò, & liberè poteſt illum producere. Antecedens videtur certum; tunc enim Deus ageret ex toto ſuæ virtutis conatu: Conſequentia verò ex eo conſtat; quia libertas non præiudicat Dei potentiæ.

Reſpondeo 1. dato vno impoſſibili ſequi aliud, vt communitèr dicitur.

Reſpondeo 2. negando antecedens: Deus enim agens toto virtutis ſuæ conatu non faceret aliquid implicatorium: Cum ergò implicet ens participatum eſſe infinitum. Deus non faceret aliquid infinitum, ſed ſemper effectus perfectiores in infinitum profunderet.

Obijcies 2. Si darentur omnes creaturæ poſſibiles, aliqua earum eſſet infinita: ergò ſi ſint creaturæ infinitæ poſsibiles, inter illas datur aliqua infinita poſsibilis

Reſpondeo primò negando conſequentiam, & paritatem, Si enim omnes creaturæ poſsibiles darentur, daretur quoque inter illas quædam omnium perfectiſsima, ac proindè infinitè perfecta. At verò in creaturis poſsibilibus nulla eſt perfectiſsima, ſed quacunque data, perfectior

 dari

dari potest, & ideò nulla est infinitè perfecta.

Respondeo secundò distinguendo consequens ergò si sint creaturæ infinitæ possibiles, quædam infinita erit possibilis, si sint possibiles categorematicè, & possibilitate, vt ita dicam, exhaustibili concedo: si sint solum possibiles syncathegorematicè & possibilitate inexaustibili est, nego: Quia contrà rationem potentiæ inexhaustibilis est, vt perueniatur ad vltimum effectum, & proindè vt parturiat effectum infinitum actu.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm diuinitùs sit possibilis magnitudo infinita.

EPicurus, & quidam alijs putauerunt dari de facto magnitudinem infinitam, dicentes intermundia, idest spatia illa extrà hunc mundum diffusa, plena esse infinitis alijs mundis modo pereuntibus, modo renascentibus ex varia dispositione atomorum in infinito inani volitantium. Epicureorum sententiam ex parte renouauit Renatus Descartes 2. part. lib. princ. num. 21. dicens mundum esse in immensum diffusum, leuissimo isto ductus fundamento; quia inquit, etiam vltra quoscumque designatos limites possumus imaginari adhuc spatium, ac proindè corpus: Ex quo concludit, quod quia omne, quod concipimus est verum, ideò necesse est vltrà quoscunque designatos limites dari spatium, & corpus; vbi enim corpus non est, nec spatium reperiri potest. Sed planè inanis est hæc ratio: quasi verò Deus Vniuerso limites, & fines statuere non potuerit, & teneatur corpora in immensum diffundere, quia nos ima-

imaginamur spatia in immensum diffusa. Planè eadem ratio probaret dari chymeras, quia hoc Poetæ imaginati sunt. Vndè reiecto vtroque hoc commento solùm quæritur, an diuinitùs sit possibilis aliqua moles infinita; nam nullam de facto dari certum est apud omnes communitèr, & insinuat Scriptura dicens Deum eum omnia fecisse in numero, pondere, & mensura. Scotistæ, & quidam Nominales, quos sequuntur aliqui recentiores, tenent esse possibilem; attamen sententia negans est longè communior, & efficacissimis innixa rationibus: Vndè

Dico: impossibilis est magnitudo actu infinita: Ita expresse D. Thomas 1. p. q. 7. art. 3. & alijs in locis.

Probatur primò conclusio ratione D. Thomæ. Quantitas infinita exigeret substantiam corpoream infinitam: Sed repugnat dari substantiam corpoream, quæ sit infinita; ergò, quantitatem infinitam. Minor constat: omnis enim substantia corporea suos habere debet terminos substantiales, suum scilicet genus, suamque differentiam: Probatur maior: Nàm quælibet substantia corporea necessariò habere debet quantitatem sibi proportionatam; ergò vt quantitas esset infinita, substantia quoque deberet esse infinita. Probatur antecedens: Nàm proprietas debet proportionari essentiæ à qua oritur, & accidens subiecto in quo recipitur: Sed quantitas est proprietas, & accidens substantiæ corporeæ; ergò debet ei proportionari.

Probatur secundò alia ratione D. Thomæ. Omnis quantitas debet esse figurata; ergò, & finita. Probatur antecedens: Nàm figura est forma, & proprietas quantitatis; ergò dari non potest quantitas sine figura. Probatur etiam consequen-

tia: Nàm figura est terminus quantitatis, & afficit ipsius extremitatem; ergò omnis quantitas figurata est finita, & in aliquo extremo terminata. Vndè ponere quantitatem infinitam, & tamen habentem figuram, v.g. triangularem, vel quadratam, sicut faciunt Aduersarij est ponere infinitum terminis, & extremis finitum, quod planè repugnat.

Probatur tertiò rationibus mathematicis. Implicat dari spatium infinitum terminis clausum: Sed si daretur corpus infinitum, daretur spatium infinitum terminis clausum; ergò repugnat corpus infinitum. Maior patet. Probatur minor: Possent enim ab aliquo puncto illius corporis angulariter protrahi duæ lineæ in infinitum: Sed spatium intra illas lineas contentum esset infinitum, & tamen terminis clausum; ergò, &c. Maior patet: In quolibet enim corpore possunt describi lineæ ipsi proportionatæ: Minor verò probatur, & in primis quod tale spatium esset infinitum: Nàm quantò lineæ angulariter protractæ magis recedunt à puncto anguli, tantò longius distant inter se: Sed illæ lineæ recederent in infinitum à puncto anguli; ergò distarent in infinitum inter se, ac proindè spatium inter illas medium tamdem esset infinitum. Quod verò tale spatium adhuc clauderetur terminis, probatur Nàm semper eiusmodi distantia clauderetur illis duabus lineis tanquam limitibus quos nunquàm excederet.

Dicere autem cum Aduersarijs, quod potest dari infinitum clausum terminis infinitis, omninò implicatorium est. Quod enim est infinitum, caret fine, ac proindè termino. Finis enim, & terminus idem sunt in quantitate. Vndè dicere infinitum terminis clausum, idem est ac dicere infinitum habens finem.

Con-

Confirmatur primò alia demonstratione mathematica, spatium illud inter duas illas lineas interceptum fore infinitum simul, & finitum. Et in primis, quod esset infinitum, supponitur; tùm ex communi confessione Aduersariorum; tùm ex ratione suprà facta, quæ omninò demonstratiua est. Quis enim neget duas lineas angulariter protractas tantò magis inuicem distare, quantò longiùs recedunt à puncto anguli? Proindèque si recederent in infinitum à puncto illo; in infinitum quoque distarent inter se. Quod verò spatium illud foret etiam finitum, demonstratur: Nàm nulla dari posset linea transuersalis inter duas illas, quæ non esset finita; ergò omne spatium inter illas medium foret finitum. Patet consequentia: Nàm spatium quod mensuratur linea finita, est etiam finitum; ergò si nulla dari potest linea transuersalis inter illas infinita, profectò nec vllum spatium infinitum: Antecedens verò probatur: Nàm omnis linea excedens aliam finitam finita magnitudine est etiam finita, vt naturalitèr patet: Sed omnis linea transuersalis, quæ dari potest intra præfatas lineas angulariter protractas, excedit præcedentem finitam finita magnitudine; ergò nulla linea transuersalis inter illas duas angulares potest esse infinita.

Hæc ratio ita efficax est, vt quidam recentior oppositam sententiam tenens ingenuè fateatur nec à se, nec ab alijs satis expeditam solutionem inuentam adhuc esse.

Confirmatur secundò alia demonstratione: Nàm implicat dari virgam infinitã; ergò, & quodlibet aliud corpus. Consequentia patet ex paritate rationis, & admittitur ab Aduersarijs. Antecedens probatur: Illa enim virga esset finita, &

art. 3. Demùm, quod conſtat partibus finitæ magnitudinis, non poteſt eſſe infinitum: Sed tale corpus conſtaret partibus finitæ magnitudinis, vt patet; ergò non eſſet infinitum. Probatur maior: Nàm finitum additum finito non poteſt facere infinitum; ergò quod conſtat partibus finitis, non poteſt eſſe infinitum. Et ſi dicas, quod tale corpus conſtaret partibus finitis quidem, ſed in infinitum multiplicatis, & ſuperadditis. Contrà eſt: Nàm additio partis ad partem non poteſt fieri niſi in infinitum ſyncategorematicè. inquantùm qualibet appoſita poteſt alia, & alia in infinitum apponi; infinitas autem ſyncategorematica, cum ſit inexhauſtibilis, nunquàm poteſt parturire infinitum actu, & categorematicum.

Aduerſarij vix vllum habent argumentum: Tota eorum probatio eſt in ſoluendis inconuenientibus à nobis allatis, quæ tamen vix euitare poſſunt. Vndè ſolent confugere ad incomprehenſibilitatem Diuinæ potentiæ, quæ poteſt plus facere, quàm poſſit homo concipere, & cui facilia ſunt plura, quæ nobis videntur impoſſibilia. Hoc autem licèt veriſſimum ſit, Philoſophus tamen in rebus naturalibus nihil aſſerere debet poſſibile, niſi poſſit euacuare argumenta, quæ probant illud implicare niſi fortè id conſtet ex reuelatione Dei, cui debemus ſubijcere lumen noſtrum, tanquàm primæ veritatis regulæ. Cæterùm in ijs, quæ reuelatione non conſtant, ſtare debemus lumini naturali.

Obijciunt tamen prætereà authoritatem Ariſtotelis dicentis, lineam infinitam poſſe poni ſub prædicamento quantitatis; ergò poſſibilis eſt.

Reſpondeo Ariſtotelem loqui in ſuppoſitione impoſſibili; ſicut cum dicimus; baculus ligneus

gneus etiamsi careret duobus extremis, poneretur in prædicamento substantiæ, quamuis certum sit dari non posse baculum sine extremis.

Instabis: Potuit dari tempus infinitum; ergò, & corpus infinitum. Consequentia patet ex paritate rationis. Probatur antecedens: Nàm mundus potuit esse ab æterno etiam quantùm ad motum, & ad tempus; ergò tempus potuit esse infinitum.

Respondeo in sententia quæ tenet motum, & tempus potuisse esse ab æterno, distinguendo antecedens: Potuit dari tempus infinitum, syncategorematicè concedo; categorematicè, nego. Cum enim impossibile sit partes temporis esse simul, infinitas temporis non potest esse infinitas actu, sed solùm syncategorematica, & in potentia, inquantùm post quodlibet tempus potest esse aliud tempus, & ante quodlibet tempus fuisset aliud tempus, si ab æterno mundus, & motus extitissent. Vtrùm verò extare potuerint, discutietur infrà.

Vrgebis; Quantitas infinita non repugnat; ergò dari potest. Probatur antecedens: Non enim repugnat ex parte Dei, qui omnia potest; nec ex parte quantitatis, quæ de se augeri potest in infinitum.

Respondeo repugnare ex parte quantitatis, quæ non potest esse sine figura, nec proindè sine termino; Et si possit in infinitum crescere, potentia illa est solùm syncategorematica, quæ nunquàm reduci potest ad actum infinitum; quia vt acutè dicit D. Thomas in 1. distinct. 43. quæst. 1. art. 1. potentia illa esset exhausta, & finita, si ad vltimum actum perueniret. Deindè id repugnat consecutiuè propter inconuenientia insolubilia iam suprà relata.

Dices

Dices, Diuum Thomam quodl. 2. art. 3. dicere: infinitum non implicare contradictionem; ergò fieri potest à Deo.

Respondeo in alijs locis expressissimè D. Tho. dicere infinitum repugnare, vt patet quod. 9. & Philosophos antiquos, dum ponebant infinitum actu, propriam vocem ignorauisse, quia ponebant aliquid repugnans: Vndè ad locũ citatum dico D. Tho. non dicere simplicitèr, & ex omni parte non repugnare infinitum; sed solùm quod contradictio illa non se tenet præcisè ex parte ipsius rei; sed ex modo quo fieri debet illa res; quia, vt inquit, Deus non potest facere quantitatem sine figura seu forma, nec proindè sine terminis.

ARTICVLVS QVARTVS.

Vtrum sit possibilis multitudo infinita actu.

SCotistæ, Nominales, & ex antiquis Auicenna, & Algazel tenent dari posse multitudinem actu infinitam, quos sequuntur quidam Recentiores; sententia tamen negans longè communior est: Vndè,

Dico: repugnat dari multitudinem infinitam actu. Ita D. Thomas 1. p. q. 7. art. 4.

Probatur primò conclusio: Nàm dari non potest multitudo infinita rerum quantitatiuarum; ergò nec aliarum rerum: Consequentia patet: Nàm vtrobique videtur par ratio: Antecedens verò probatur: Nàm multitudo infinita quantitatum conficeret molem, & magnitudinem infinitam, vt patet: sed repugnat dari magnitudinem, & molem infinitam, vt suprà probatum est; ergò

etiam

etiam repugnat infinita multitudo rerum quantitatiuarum.

Probatur secundò: Nàm numerus infinitus deberet comprehendere omnes numeros: Sed repugnat numerus comprehendens omnes numeros; ergò repugnat numerus infinitus. Maior suprà declarata est: Nàm omne infinitum debet comprehendere omnem sui generis plenitudinem; vndè dicit D. Thomas quodl. 9. artic. 1. infinito non posse esse aliquid maius in eo ordine quo est infinitum. Minor verò probatur: Nullus enim potest dari numerus, quo maior dari non possit; Sed numerus, quo maior dari potest, non comprehendit omnes numeros; ergò dari non potest numerus comprehendens omnes numeros. Minor de se nota est: Maior verò probatur, si enim talis numerus esset hominum, maior esset numerus capillorum; & si esset capillorum, maior fieret, si quidam ex illis diuiderentur in duas partes. Et demùm cuiuscunque rei multitudo crescere potest per additionem alicuius nouæ rei, quam Deus potest creare de inexhausto potentiæ suæ sinu.

Probatur demùm vltimò: Tùm quia omnis multitudo creabilis debet esse sub determinata specie; ergò, & finita aliqua vltima vnitate, quæ dat speciem numero: Tùm quia multitudo infinita non potest cadere sub intentione creantis, qui facit omnia in numero pondere, & mensura: Tùm quia in qualibet multitudine plures sunt binarij, quàm quaternarij; ergò neutri possunt esse infiniti; nàm infinito nihil est maius: Tùm quia possibilitas rerum non est infinita nisi syncategorematicè inquantùm Deus noua, & noua infinitum creare potest; ergò repugnat vt perueniatur ad vltimam multitudinem, quam Deus possit cre-

creare, alias enim omnipotentia Dei non esset infinita, & exhausta, quando creauisset quidquid creare potest.

Obijcies primò, Diuus Thomas dicit Opus. 27. non esse adhuc demonstratum, quod Deus non possit facere infinita esse actu; ergò id non implicat.

Respondeo ex hac D. Thomæ authoritate ad summum sequi tantùm D. Thomam non existimasse rationes, quibus probatur repugnantia infiniti actu, esse demonstratiuas, & prorsùs insolubiles, attamen quia efficacissimæ sunt ideò huic sententiæ cum D. Thoma adhæremus.

Obijcies secundò, Deus posset creare vnum Angelum in omni instanti vnius horæ: Sed in hora sunt instantia infinita; ergò illi Angeli essent infiniti.

Resp. dist. mai. Deus potest creare vnum Angelum in omni instanti vnius horæ designabili & determinato, cõcedo; indesignabili, & indeterminato, nego: creatio enim rei determinatæ debet fieri in instanti determinato: In hora autem non sunt infinita instantia designabilia, etiam à Deo.

Instabis: Aristoteles posuit mundum ab æterno; & saltem probabilitèr tenetur potuisse creare ab æterno: Sed hoc posito dari possent infiniti Angeli; ergò. Probatur minor: Potuisset enim Deus quolibet anno creare vnum Angelum, ergò jam Angelorum multitudo esset infinita.

Respondeo primò, Sententia, quæ tenet mundum potuisse creari ab æterno etiam quantum ad entia successiua, miras pati angustias; vndè potest deseri, si ex illa sequatur multitudo infinita actu quam supra repugnare ostendimus efficacitèr. Cæterùm hæc sententia accuratiùs infrà examinabitur. Vndè

Re-

Responderi potest secundò, mundum potuisse esse ab æterno, & tamen ex hoc non sequi multitudinem actu infinitam, quia non potuisset creari vnus Angelus quolibet anno collectiuè, sed solùm diuisiuè. Vndè in forma distinguo: Potuit Deus creare vnum Angelum quolibet anno diuisiuè, concedo; collectiuè, nego: idest nullus, esset designabilis annus, in quo non potuisset Deus creare Angelum; attamen in omnibus collectiuè creari non potuissent, itaut nullus esset annus in quo de facto non fuisset productus aliquis Angelus.

Obijcies 3. Deus potest producere quidquid cognoscit cognitione practica: Sed Deus cognitione practica cognoscit infinitam multitudinem; ergò potest illam producere. Maior videtur certa: Nàm cognitio Dei practica est rerum effectiua. Minor etiam probatur: Nàm Deus cognoscit totam collectionem creaturarum possibilium: Sed illa collectio est infinita; ergò

Respondeo primò distinguendo minorem: Deus cognoscit infinitam multitudinem, infinitate categorematica, & exhaustibili; nego: infinitate syncategorematica, & inhaustibili; concedo. Vndè non sequitur quod possit producere infinitum actu; quia talis infinitas syncategorematica nunquam potest reduci ad omnem suum actum.

Respondeo secundò distinguendo antecedens; Deus potest producere quidquid cognoscit practica cognitione, eo modo quo producibile est concedo alio modo, nego. Multitudo autem illa infinita creaturarum possibilium non est producibilis tota simul, sed solùm successiuè, inquantùm non est dabilis aliqua multitudo qua maior dari non possit in infinitum.

Insta-

Instabis: Cogitationes Beatorum futuræ per totam æternitatem omnes actu existunt præsentes in æternitate: Sed illæ cognitiones sunt infinitæ; ergò datur multitudo actu existens infinita saltem in æternitate.

Respondeo primò cum Complutensibus, quod sicut cogitationes Beatorum esse præsentes æternitati, non impedit, quin sint in se ipsis futuræ, ita quoque quamuis omnes actu existant in æternitate, non impedit, quin sint solùm infinitæ in potentia; quia eiusmodi actualis præsentia totum id, quod habet de actu, emendicat ab æternitate; & ideò non impeditur propria potentialitas, & successio.

Respondeo secundò cum Ioanne à Sancto Thoma, distinguendo consequens; Ergò datur aliqua multitudo infinita, vt contenta in aliquo infinito increato concedo; vt posita extra aliquid increatum infinitum, nego; Quamuis enim in æternitate, & potentia Dei lateat infinita multitudo, nunquàm tamen potest extrà existere infinita, quia, & potentia Dei, & æternitas exhauriri nunquàm possunt; & ideò extrà illas infinita multitudo actu nequit existere.

Obijci solet, partes continui esse infinita. Sed illud argumentum infrà discutietur q. 5. art. 1.

ARTICVLVS QVINTVS.

Vtrùm possibilis sit qualitas infinitè intensa; Vbi etiam agitur de terminis magnitudinis rerum.

INtensio est incrementum proprium qualitatis: sicut enim quantitas, dum crescit, dicitur augeri;

ge i; ita qualitas, dum perficitur, dicitur intendi. Quæritur vtrùm aliqua qualitas ita possit perfici, & intendi, vt tandem fiat infinita.

Dico: repugnat dari qualitatem infinitè intensam.

Probatur ratione Diui Thomæ 1. part. quæst. 7. artic. 11. non est possibilis essentia infinita; ergò nec qualitas infinita. Probatur consequentia: Nàm qualitas infinita exigeret subiectum infinitum.

Confirmatur: Nàm ferè omnes qualitates habent terminos sui augmenti, & ideò crescere non possunt in infinitum: Si autem aliqua qualitas potest crescere in infinitum, vt tenetur de gratia, illa infinitas est solùm syncategorematica, inquantùm non potest dari ita perfecta, quin perfectior semper dari non possit: Vndè nunquàm potest parturire infinitam actu qualitatem.

Dices: Gratia, & merita Christi sunt infinita act; ergò datur qualitas infinitè intensa.

Respondeo esse infinita in esse moris, non verò in esse entis; idest, quantùm ad valorem, non tamen quantùm ad entitatem. Gratia enim Christi est quidem entitatis finitæ, attamen propter coniunctionem cum supposito Diuino dignificatur infinitè, sicuti, & omnes Christi actiones. Sed de his ad Theologos.

Quantùm ad secundam tituli partem quæritur vtrùm res naturales habeant terminos suæ magnitudinis, & paruitatis infra quos minui, & vltra quos augeri non possint. Eiusmodi terminos vocant Philosophi *maximum quod sic, & minimum, quod sic*.

Respõdeo inprimis res naturales habere terminum paruitatis: Dari enim potest adeò parua quantitas, qua minorem nulla forma naturalis admittat

Cuius

Cuius ratio est, tùm quia quælibet forma exigit dispositiones determinatas in materia, quam occupat, vt sit apta ad exercendas operationes sibi connaturales. Sed dari posset tàm parua quantitas, qua minor sufficere non posset ad exercendas operationes alicuius formæ; ergò minorem pati non posset: Tùm quia videmus multa perire per nimiam diuisionem, sicut dicit D. Thomas in 4. dist. 12. q. 1. art. 2. de forma panis.

Quantùm verò ad viuentia, dicendum est ea non solùm habere terminos suæ paruitatis, sed etiam magnitudinis, quos vbi attigere, vlträ crescere non possunt. Id patet; tùm experientia, qua videmus communitèr viuentia, vt homines, boues, plantas. Et crescere vsque ad certam quantitatem, quam vbi attigere, cessat incrementum: Tùm etiam ratione: Nàm viuentia crescunt per vim nutritiuam, quæ paulatim languescit, donec totaliter deficiat iuxta tempus à natura statutum.

Dices: Crocodrilus semper crescit, vt dicit Aristoteles; ergò non habet terminum suæ magnitudinis.

Respondeo negando consequentiam: habet: enim terminum magnitudinis, sicut, & alia viuentia: Sed in illo idem est terminus magnitudinis, qui, & vitæ; quod non contingit in alijs animantibus, nisi forte in quibusdam serpentibus, & monstris marinis, quæ etiam toto vitæ suæ decursu augeri videntur.

Quantũ ad non viuentia, vt sunt ignis, & aqua, in primis certum est ab extrinseco saltem habere limites sui augmenti: Tùm quia producuntur à caussis, quarum virtus est determinata ad certam sphęrã: Tùm quia habent determinata loca suæ conseruationis, à quibus si exeant, diu conseruari non possunt; sicut patet de igne elementari, qui peruenit

uenit ad certam sphæram intra concauum lunæ, & connexum aeris, vltrà quàm si procedat, diu non conseruatur, sed in breui consumitur: Tùm demùm quia habent solùm certam materiam, quam possint occupare; v. g. omnia elementa habent materiam sublunarem, vltrà quàm diffundi non possunt: Attamen ab extrinseco nullos terminos magnitudinis habere videntur; quia cum crescant per iuxta positionem sui similis, vt aqua per oppositionem alterius aquæ, sicut in infinitum posset apponi aqua alteri aquæ, ita quoque in infinitum aqua crescere absolutè potest. Vndè quando D. Thomas dicit omnem formam habere determinatam quantitatem, loquitur de illa, quam actu habet, non verò de illa, quàm habere potest per appositionem sui similis.

QVÆSTIO TERTIA.

De Tempore.

CIRCA tempus meritò præfari possemus, quod dicit Augustinus 11. Conf. cap. 14. *Quid est tempus? si nemo quærat à me scio, si quærenti explicare velim, nescio*: licèt enim tempus nobis sit notissimum, cum omnia, quæ agimus, tempore mensurentur, attamen propter minimam suam entitatem vix mente deprehendi potest, & explicari. Vt tamen aliqualem eius notitiam tradamus, in primo articulo agemus de duratione in communi: In secundò de natura, diuisione, & modo existendi

lendi temporis quibus adiungemus tertium de modo incipiendi, & desinendi rerum tùm successiuarum, tùm permanentium.

ARTICVLVS PRIMVS.

De Duratione in communi.

CIrcà durationem tria occurrunt explicanda: Primò quid sit: Secundò quotuplex sit: Tertiò quomodo distinguatur à re durante.

Dico primò: Duratio rectè definitur, Permanentia rei in esse. Definitio est communis, & per se nota: Nàm res censetur durare, quamdiu permanet in suo esse; ergò duratio nihil aliud est, quàm persistentia, seu permanentia rei in esse.

Dico secundò: Duratio est triplex, scilicèt æternitas, æuum, & tempus. Explicatur conclusio ex D. Thoma 1. part. quæst. 12. art. 5. Cum enim duratio sit permanentia rerum in esse, tot sunt durationes, quot modis aliquid permanere potest in esse: sed tres sunt modi permanendi in esse; ergò, & tres species durationis. Probatur minor: Rerum enim quædam ita permanent in esse, vt sint omninò immutabiles in illo: eiusmodi est Deus, qui de se dicit, *Ego Deus, & non mutor*: talis permanentia in esse omninò inuariabili vocatur æternitas. Quædam verò habent esse perpetuò variabile, vt motus, & substantiæ corruptibiles, quæ perpetuæ mutationi subiacent: talis duratio dicitur tempus. Quædam verò medium tenent; nec enim omninò inuariabiles sunt, nec omninò variabiles; sed quantùm ad suum esse nullam patiuntur mutationem, quantùm verò ad opera-

operationes variantur. cuiusmodi sunt Angeli animæ rationales, & cœli: duratio talium reru vocatur æuum.

Ex his colliges definitionem istarum duratio num: Æternitas est duratio rei omninò inuaria bilis; vndè dicitur à Theologis cum Boetio, In terminabilis vitæ tota simul, & perfecta possessio Tempus est duratio rei tam secundùm esse, quà secundùm operari variabilis; cuiusmodi est mo tus, & illud, cuius esse subijcitur motui. Æuu est duratio rei secundùm operari, vel secundù alia accidentia variabilis, sed inuariabilis secu dùm substantiam; cuiusmodi sunt Angeli, & cœ li, qui secundùm substantiam sunt incorruptibile secundùm accidentia verò variantur.

Dico tertiò: Duratio in creatis distinguitur à r durante, saltèm modalitèr. Ita D. Thomas 1 part. quæst. 10 art. 2. *Nulla*, inquit, *alia res præ ter Deum est sua duratio*.

Probatur conclusio: Quod aduenit rei creata distinguitur ab illa: sed duratio aduenit creatu ræ; ergò distinguitur ab illa. Probatur mino Nàm duratio est permanentia in esse: sed aduen titium est creaturæ vt permaneat in esse, pote enim destrui: ergò duratio aduenit creaturæ.

Confirmatur conclusio, præcipuè circa temp ipsum distingui à motu; cuius est duratio: Tù authoritate; nàm Aristoteles 4. phys. text 9 dicit, *quod tempus non est motus, sed aliquid eius* & D. Thoma Op. 36 cap 1. *Tempus*, inquit, *habe esse per motum sicut accidens per subiectum*: Tùn etiam ratione D Thomæ, & Aristotelis; nàm mo tus, & tempus differunt secundùm proprietates ergò, & secundùm essentiam. Consequentia pa tet: Nàm proprietates notificant essentiam. Pro batur antecedens; siquidem proprietas motus es

quod

quod sit velox, vel tardus; at verò tempus nec tardum est, nec velox. Adde prætereà, quod motus possunt esse æquales secundùm se, & inæquales quantùm ad tempus: vt v. g. si testudo, & equus conficiant vnum stadium, motus vtriusque secundùm se erunt æquales, sed secundùm tempus inæquales, quia equus conficit suum motum breuissimo tempore, testudo verò longissimo.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quid sit; & quotuplex sit tempus, & quomodo sit præsens.

PRæcipua Physicorum cura est circa tempus: quia est duratio, & mensura motus, rerumque mobilium omnia enim mouentur in tempore, & quæcunque nascuntur aut intereunt, ab illo mensurantur, vt patet de vita nostra, quam diebus, & annis mensuramus. Vndè vt explicetur natura, diuisio, & existentia, siue præsentia temporis.

Dico 1. Tempus rectè definitur: numerus, seu mensura motus secundùm prius, & posterius.

Explicatur hæc definitio, quæ est Aristotelis: In primis tempus dicitur *mensura*, seu *numerus motus*, quia diuturnitas, vel breuitas existentiæ motus mensuratur à tempore: Dicitur enim motus breuis, qui breui tempore decurrit, longus verò, qui longo tempore perseuerat: Aristoteles autem vsus est nomine *numeri*, quia mensuramus motum numerando tempus, vt dicendo ipsum durasse per tres, aut quatuor horas. Additur *secundùm prius, & posterius*, quia cum motus essentialiter consistat in successione, seu fluxu contiguo partium, quia prior præcedit, & posterior succe-

dit, duratio numerabilis illius successionis est ipsum tempus: meritò dicit Augustinus 11. Conf. cap. 14. *quod si nihil præteriret, non esset præteritum tempus; & si nihil adueniret, non esset futurum tempus; præsens autem, si semper esset præsens*, idest nisi successiuè flueret, *iam non esset tempus, sed æternitas*. Ex quo patet tempus esse durationem successionis prioris, & posterioris. Et ideò quando, vel nullo modo, vel vix aduertimus successionem illam numerabilem, propter vehementem animi adhæsionem ad aliquid gratum, vel magni momenti, non sentitur tempus, sicut cōtingit hominibus profundè aliqua contemplantibus, vel occupatis circa grauia negotia, vel quorum animus voluptate allicitur: Immò etiam dormientes non aduertunt tempus; sed, vt inquit Aristoteles, coniungentes finem vigiliæ cum initio euigilationis, prætermittunt mediam successionem, quam propter somnum non aduerterunt: Exemplum huius rei famosum refert Historia Ecclesiastica de septem Fratribus dormientibus, qui tempore persecutionis in cauerna inclusi, & diuino quodam somno correpti, cum post aliquot sæcula euigilassent, vix integram noctem se dormiuisse putabant.

Dico secundò. Plura sunt tempora particularia, & intrinseca, sed vnicum est tempus vniuersale, & extrinsecum à quo motus omnis mensuratur, scilicèt tempus circulationis primi mobilis, quæ perficitur spatio vigintiquatuor horarum.

Probatur prima pars. Tempus enim est mensura, seu duratio numerabilis motus (vt enim aduertit D. Thomas, non est numerus numerans, sed numerus numeratus, vel numerabilis:) Sed quilibet motus habet propriam durationem numerabilem; ergò dantur plura tempora particularia,

ria,

ria, ficut, & plures motus. Vndè D. Thomas in 2. distinct. 12. quæst. 1. art. 5. ad 3. ait numerum cuiuslibet successionis dici largè tempus; & Aristoteles, lib. 5. Phys. text. 132. *Tempus*, inquit, *est numerus cuiuscunq; motus.*

Probatur etiam secunda pars ratione D. Thom. 1. p. q. 10. art. 5. Nàm omnia tempora particularia dependent à tempore primi mobilis tanquam à propria mensura, ficut omnes motus dependent ab illius motu; ergò datur vnicum tempus vniuersale, scilicèt tempus primi mobilis, à quo cætera particularia mensurantur.

Confirmatur ex eodem D. Thoma: Tùm quia primum in vnoquoque genere est mensura cæterorum: Sed tempus primi mobilis est primum, à quo dependent, & causantur durationes rerum inferiorum: ergò ab illo etiam mensurari debent: Tùm quia, quod est vniformius, debet esse mensura aliorum: sed motus, & tempus primi mobilis sunt maximè vniformia (primum enim mobile mouetur ab oriente ad occasum regulatissimè per spatium viginti quatuor horarum;) ergò debet esse mensura motuum, & temporum aliarum rerum. Vndè talis duratio motus primi mobilis dicitur propriè tempus, quod distinctum in dies, menses, & annos, mensurat spatium vitæ nostræ, & aliarum rerum corruptibilium. Ideòque in Apocalypsi dicitur, quod post iudicium non erit ampliùs tempus, quia motus primi mobilis tunc cessabit.

Quæres: Vtrùm tempus locum habeat etiam in substantijs spiritualibus, vt in Angelis?

Respondeo ex D. Thoma 1. p. quæst. 55. art. 4. Tempus quidem etiam aliquomodo reperiri in Angelis; sed aliud à tempore nostro. Cum enim tempus sequatur motum, & motus rerum spiritua-

lium sit diuersæ rationis à motu rerum corporalium, necesse est etiam tempus in illis esse diuersum. Tempus autem illud Angelicum potest esse vel continuum, vel discretum; Angelus enim moueri potest, & motu continuo, vt quando continuè mouet aliquod corpus, tunc enim successiuè, & continuè mutat locum, sicque mouetur; vel motu discreto, vt quando ab vna cogitatione vel operatione procedit ad aliam; successio enim istarum operationum facit aliquod tempus spirituale, non quidem continuum, sed distinctum; eo quod cogitationes, & operationes sibi succedentes non sunt inuicem continuæ, sed discretæ: Non enim vna operatio aliquo vinculo communi colligatur alteri, sicut partes quantitatis corporeæ. Ex hoc intelligitur, id quod dicit Augustinus, *Deum mouere creaturam spiritualem per tempus*; quod accipiendum est, non de tempore nostro; sed de alio diuersæ rationis consistenti in successione operationum, vel etiam motus localis Angelorum.

Dico tertiò. Tempus non est præsens, & existens ratione partis, sed solùm ratione instantis, quod idem proportionalitèr dicendum est de alijs rebus successiuis. *Ita expressè D. Thomas, & Aristoteles citandi*. Pro intelligentia huius subtilissimæ conclusionis.

Nota, in tempore, sicuti, & in omni continuo duo esse, scilicèt partes, & indiuisibilia. Pro nunc non disputo, vtrùm sint res distinctæ, vel eadem res diuersimodè sumpta. Hæc autem indiuisibilia temporis vocantur *instantia*, sicut indiuisibilia lineæ vocantur *puncta*; de quibus omnibus, redibit sermo quæstione quinta. Hoc posito quidam dicunt tempus esse præsens, & existens ratione partium; ita Durandus, & quidam Recen-

tio-

tiores. E contrà verò Thomistæ cum pluribus alijs tenent nihil de tempore esse per se, & rigorosè præsens nisi instans indiuisibile, quod vocatur *nunc*, juxta illud Senecæ: *In puncto fugientis temporis pendemus*: Attamen sicut Mathematici dicunt, quod globus impositum plano tangit quidem illud, non tamen in aliqua parte, sed solum ratione puncti indiuisibilis; itaquoque nos dicimus, tempus esse quidem præsens, & existens non tamen ratione aliquarum partium, sed solùm ratione ipsius *nunc* indiuisibilis, quod copulando præteritum cum futuro, seu partem priorem cum immediatè sequenti, constituit successionem continuam, sicque facit existere tempus.

Probatur autem conclusio sic explicata primò authoritate Aristotelis 5. Physic. tex. 105. dicentis, *Nihil est temporis, nisi nunc, quod est indiuisibile*, & postea dicit partes temporis esse præsentes inquantùm terminantur, & incipiunt per nunc indiuisibile. Idem dicit, & probat D. Tho. 1. p. q. 46. art. 3. ad 3. & Op. 44. cap. 1. &c.

Probatur secundò ratione D. Thomæ; Nullum successiuum potest esse præsens, & existens per partem, sed solùm per aliquid indiuisibile, sui: Atqui tempus est successiuum, vt patet; ergò non est præsens, & existens nisi per indiuisibile, seu per instans. Maior probatur: Implicat ens successiuum habere plures partes simul: Sed si esset præsens, & existens per partem, haberet plures partes simul; ergò non potest esse præsens, & existens per partem. Maior certa est: Ens enim successiuum essentialitèr consistit in successione partium, quarum vna fluit post aliam, vndè simultas partium capitaliter illi repugnat: Minor verò probatur; Nàm quælibet pars entis successiui, quantumuis minima, componitur ex alijs

partibus, & est diuisibilis in illas, vt infrà ostendetur de omni continuo tam permanente, quàm successiuo; ergò si ens successiuum haberet aliquam partem præsentem ratione sui, plures etiam simul haberet præsentem, ex quibus talis successio componeretur.

Dicere autem, quod pars temporis est quidem præsens, non tamen secundùm se totam, sed secundùm aliquid sui minimum, & minimum in infinitum, est solùm diferre in verbis à conclusione: Si enim illud minimum, & minimum non sit pars solum potest esse aliquid indiuisibile partis; si autem sit pars, resurgit adhuc ratio; cum enim omnis pars sit diuisibilis in alias, necesse est illam partem quantumuis minimam componi ex alijs, quæ proindè simul existent, si illa pars, in qua sunt, sit existens ratione sui.

Probatur tertiò ex definitione temporis: Tempus enim est mensura prioris, & posterioris, seu successionis partium motus: Sed in præsenti non est prius, & posterius; ergò in præsenti non est tempus, saltem ratione sui, sed solùm ratione instantis, quo pars prior copulatur cum sequenti.

Et si dicas hanc rationem nimis probare, scillicèt partes temporis nunquam existere, quia non possunt esse in præsenti, vtpotè indiuisibili.

Respondeo partem præteritam, & sequentem non posse quidem esse in præsenti tanquàm contentas in illo benè tamen tanquam copulatas per illud: inquantùm instans præsens terminando partes præteritas, & incipiendo partes futuras coniungit vtrasq; & facit esse continuas, non quidem continuitate permanenti, sed continuitate successiua: quæ in hoc consistit, non quidem vt vnum sit cum alio, sed vt vnum immediatè succedat alteri.

Pro-

Probatur quartò ratione facillima. Nihil eſt per ſe præſens niſi *nunc*: ſed *nunc* non eſt pars temporis, ſed aliquid ſolùm indiuiſibile ipſius: ergò tempus non eſt præſens ratione alicuius partis, ſed ſolùm ratione indiuiſibilis. Maior eſt Ariſtotelis, & per ſe patet; Nàm *ante*, & *poſt* non ſunt præſentia; ergò ſolùm *nunc* eſt præſens per ſe. Minor verò euidentèr probatur: Siquidem *nunc* non eſt diuiſibile in priùs, & poſterius, vt de ſe patet; ergò in genere ſucceſſiuorum eſt aliquid indiuiſibile. Probatur conſequentia: quia diuiſio ſucceſſiuorum eſt in prius, & poſterius. Hæ rationes efficaciſſimè planè conuincunt nihil temporis eſſe per ſe præſens, & exiſtens, niſi *nunc* indiuiſibile.

Dices, quomodo fieri poteſt, vt *nunc* reddat tempus exiſtens: & præſens, niſi ſit pars temporis?

Reſpondeo, quia tempus conſiſtit in fluxù prioris, & poſterioris, vt patet ex eius definitione; vndè quia *nunc* copulat partem priorem cum poſteriori, terminando priorem, & inchoando ſequentem, ideò facit exiſtere tempus; ſicuti vnus quia coniungit annulum cum annulo, facit exiſtere catenam. Aliam profundiorem explicationem ſæpè inſinuat D. Thomas dicendo, quod *nunc* duplicitèr poteſt ſumi, ſcilicèt vt ſtans inuariabilitèr, & vt fluens variabilitèr: *nunc* ſtans inuariabilitèr conſtituit æternitatem, quid eſt enim æternitas, niſi *nunc*, ſeu præſens ſtans inuariabilitèr? *nunc* verò fluens variabilitèr conſtituit tempus: Vndè ait D. Thomas, quod in toto tempore eſt vnicum *nunc*, ſecundùm entitatem, varium verò ſecundùm modum, inquantùm eſt hìc, & ibi; vndè ſicuti in motu locali eſt vnicum mobile, quod dum variatur conſtituit motum, ita

pariter, dum variatur *nunc*, constituit successionem, & tempus.

PARAGRAPHUS VNICVS.

Soluuntur obiectiones.

OBijcies primò: Tempus habet partes præteritas, & futuras: ergò, & præsentes. Probatur consequentia: Nàm præteritum est, quod fuit præsens; ergò si pars temporis est præterita, aliquando fuit præsens.

Respondeo distinguendo consequens; ergò tempus habet partes præsentes vel ratione sui, vel ratione alicuius indiuisibilis, concedo; ratione sui, nego; Non enim diffitemur tempus habere partes præsentes, sed dicimus hanc præsentiam ipsis solùm competere ratione alicuius indiuisibilis, quo inuicem copulantur; itaut illa pars temporis dicatur præsens, quæ immediatè terminatur, vel incipit per instans præsens.

Instabis: Partes temporis sunt etiam præteritæ ratione sui: ergò etiam fuerunt præsentes ratione sui. Probatur consequentia. Nàm eo modo dicitur aliquid præteritum, quo fuit præsens.

Respondeo negando consequentiam, & paritatem: Disparitas est, quia in præterito datur successiua latitudo: vt dum recogito annum præteritum, recogito etiam quamdam successiuam latitudinem, quæ effluxit, & in qua distinguo plures partes, vt plures dies, & horas sibi succedentes; sed in præsenti nulla datur latitudo successiua; Vndè in præsenti solùm potest esse aliquid indiuisibile temporis, quamuis in præterito, & futuro sint partes diuisibiles.

Vrgebis: Nihil transit ab extremo ad extremum nisi

nisi per medium, ac proindè nisi fuerit in medio: Sed præsens mediat inter præteritum, & futurum; ergò partes temporis vt transeant de futuro in præteritum, debent fuisse in præsenti, & proindè tempus est præsens ratione partium.

Respondeo distinguendo maiorem: Nihil transit ab extremo ad extremum nisi per medium, si medium sit capax continendi illud, quod transit, concedo; si sit incapax, nego. Et ad minorem: Præsens mediat inter præteritum, & futurum, & est capax continendi partes temporis, nego; & est incapax illa continendi, concedo. Ratio distinctionis est, quia omnis pars temporis est tempus, ac proindè diuisibilis in prius, & posterius; præsens autem est aliquid indiuisibile in prius, & posterius; vndè pars temporis non potest esse in præsenti, vt existens per se in illo, sed solùm vt terminata, vel inchoata per illud. Vndè in præsenti nihil est temporis nisi terminus partium, qui vocatur instans.

Illustrantur magis hæc omnia: Nàm eodem modo proportionalitèr loquendum est de quãtitate successiua, qualis est tempus sicut loquimur de quantitate permanenti: Vndè sicuti impossibile est quantitatem permanentem existere secundùm vllam sui partem in indiuisibili v.g. in puncto, ita impossibile est tempus existere secundùm suas partes in aliquo indiuisibili, præsens autem est aliquid indiuisibile in genere successiuorum; vndè impossibile est vllam temporis partem ratione sui esse in præsenti: Attamen sicut quantitas potest transire ab vno extremo ad aliud, absque eò quod fuerit in punctis medijs secundùm vllam sui partem, quia puncta sunt incapacia continendi partes, ita tempus potest trãsire à futuro in pre-

teritum absque eo, quod fuerit in præsenti secundum vllam sui partem, vt contentam in illo.

Obijcies secundò & simul instabis contra præcedentia: Post instans præsens vel immediatè sequetur pars, vel aliud instans: Si sequatur aliud instans; ergò duo instantia sibi immediatè succedent, sicque tempus componetur ex solis instantibus: si verò sequatur pars; ergò transacto instanti immediatè præsens erit pars.

Respondeo primò post instans sequi partem, non quidem permanenter existentem, sed fluenter transeuntem, cum, & ipsa sit tempus, de cuius ratione est, quod fluat, & cui capitaliter opponitur, quod stet. Vndè in illa parte etiam immediatè sequenti, post instans nihil potest esse vt præsens, & existens, nisi aliquid indiuisibile.

Respondent secundò Complutenses, sequi post instans partem non quidem in ratione præsentis, sed in ratione præteritæ; quia cum non detur medium successiuum inter præteritum, & futurum, necesse est vt vbi primò pars desinit esse futura fiat præterita. Sicut si linea flueret sub puncto partes posteriores isti puncto fierent immediatè illi priores, absque eo quod vnquam possit designari aliqua pars, quæ neque sit prior, neque posterior puncto, sed immediatè ipsi correspondeat.

Respondent tertiò alij, sequi partem indeterminatam, minorem, & minorem in infinitum. Sed illa solutio magis fugere videtur difficultatem, quam explicare.

Obijcies 3. Si tempus existeret per instans, sequeretur quod pars prior, & posterior existerent simul: Hoc est impossibile; ergò. Probatur maior: Nàm existerent in eodem *nunc*, quod continuat partem immediatè præteritam cum futura.

Re-

Respondeo negando maiorem : Ad probationem distinguo : Pars prior, & posterior existerent in eodem *nunc* æqualiter afficiente vtramque nego ; diuersimodè afficiente vtramque, concedo: Licèt enim sit idem *nunc*, coniungens priorem partem cum posteriori, attamen diuersimodè illas afficit ; Nàm priorem terminat, & posteriorem inchoat : inchoari autem, & terminari ab eodem *nunc*, non est simul existere, sed sibi succedere.

Obijcies quartò : Tempus non potest existere per existentiam indiuisibilem : Sed existentia instantis est indiuisibilis ; ergò non potest existere per instans.

Respondeo distinguendo minorem : Existentia instanti est indiuisibilis, formaliter, & in se, concedo: virtualiter, & in ratione termini, nego: Quamuis enim instans sit indiuisibile, est tamen terminus, & copula entis diuisibilis, cuius coniungendo partes facit successionem diuisibilem, quæ vocatur tempus.

Instabis : Atqui etiam tempus nullo modo existere potest per illud instans, ergò. Probatur subsumptum : Nihil existit per suum non esse : Sed instans est non esse temporis : ergò tempus non potest existere per instans. Maior videtur certa. Minor verò probatur : Nàm ideò dicetur infrà tempus incipere per sui non esse, quia incipit per instans ; ergò instans est non esse temporis.

Respondeo distinguendò minorem : Instans est non esse temporis quantùm ad ipsam essentiam, concedo ; quantùm ad existentiam, nego : Licèt enim essentia temporis non saluetur in instanti vt constituta in illo, ideòque instans dicatur non esse temporis ; attamen nullam potest habere existentiam in præsenti, nisi per illud instans, inquantùm

ab illo terminatur, & inchoatur. Ideſt, de illà eſſentia nihil poſſimus habere ſtans, & præſens, niſi *nunc* indiuiſibile. Vndè meritò Euſebius lib. 11. de præp. Euang c. 8. Probant Platonis ſententiam, dicentis, *duo eſſe quorum aliud ſemper eſt, & nunquam ſit, ſcilicet Deus; alterum nunquam eſt, & ſemper ſit, ſcilicet tempus*. Eſſe enim propriè non conuenit niſi præſentibus; vndè quia nihil eſt per ſe ſtans de eſſentia temporis, ideò dicitur, quod nunquam eſt; Sed quia continuò fluit, & cauſatur ex ſucceſſione partium motus, perpetua ſerie labentium, ideò dicitur ſemper fieri.

ARTICVLVS TERTIVS.

De modo incipiendi, & deſinendi rerum tùm ſucceſſiuarum, tùm permanentium.

POſtquàm egimus de duratione, nunc paucis explicandi ſunt ipſi termini durationis, qui ſolent vocari initium, & finis rerum: Et quia res quarum duratio incipit, & deſinit, vel ſunt ſucceſſiuæ, ideſt, quarum eſſentia in ſucceſſione conſiſtit, vt motus, & tempus, vel permanentes, ideſt, quarum eſſentia eſt tota ſimul, vt homo, & lapis, ideò de vtriſque procedit difficultas, pro qua.

Notandum eſt primò, terminos durationis debere eſſe indiuiſibiles: Cum enim omne, quod eſt diuiſibiliter extenſum, habeat initium, & finem, ſi termini eſſent diuiſibiles, egerent etiam alijs terminis, & ſic in infinitum, donec perueniretur ad aliquid indiuiſibile terminans: Vndè neceſſe eſt terminos durationis rerum eſſe inſtan-

tia

tia indiuisibilia ; sicuti termini, qui incipiunt, & finiunt lineam, sunt puncta indiuisibilia.

Notandum secundò : Instantia illa terminatiua dupliciter se habere posse ad rem incipientem, & desinentem, scilicèt intrinsecè, & extrinsecè : Si enim illa res, quæ incipit, aut desinit, saluetur secundùm suam essentiam in instantibus illis terminatiuis, talia instantia dicuntur intrinseca, eò quod res sit intrà ipsa : Si verò talis res non sit secundùm essentiam suam in instanti terminante eius inceptionem, aut desitionem, sed solùm fuerit toto tempore præcedenti illud instans, vel futura sit toto tempore sequenti, tunc tale instans, siuè inceptionis, siue desitionis, vocatur extrinsecum ; eò quod ita incipiat, vel finiat rem, vt tamen res non sit in illo; sed solùm in toto tempore, vel sequenti, si res incipiat ; vel præcedenti, si res desinat.

Notandum tertiò, Philosophos quatuor vocabulis designasse illa instantia tam intrinseca, quàm extrinseca inceptionis, & desitionis rerum : Nàm instans inceptionis intrinsecum, idest, in quo iam res primò est, vocant *primum esse rei*, eò quod res sit in illo primò, cum non esset toto tempore præcedenti : Instans inceptionis extrinsecum vocant *vltimũ non esse rei*, eò quod res in illo quidẽ nondùm sit, sed toto tempore sequenti post illud instans futura sit ; ideòque meritò illud instans vocatur vltimum non esse rei : Instans verò desitionis intrinsecum vocant *vltimum esse rei*, quia in illo quidem res adhuc saluatur, sed vltimò, itaut toto tempore sequenti ampliùs non existat: Instans verò desitionis extrinsecum vocant *primum non esse rei*, quia res in illo quidem ampliùs non est, sed primò, quia toto tempore præcedenti illud instans existebat, sed in illo instanti incipit primò

imò non existere. Vndè illa dicuntur incipere per primum esse sui, quæ iam sunt in instanti suæ inceptionis; illa dicuntur incipere per vltimum sui non esse, quæ quidem non sunt in instanti inceptionis, sed tota duratione sequenti erunt; illa dicuntur desinere per vltimum sui esse, quæ sunt in instanti finienti suam durationem, sed post illud ampliùs non existent; illa demùm dicuntur desinere per primum sui non esse, quæ non sunt ampliùs in instanti finiente suam durationem, cum toto spatio præcedenti fuerint. His ita explicatis, in quibus tota difficultas consistit, facillimè intelligetur quidquid dici solet de modo incipiendi, & desinendi rerum.

In primis enim entià successiua, qualia sunt motus, & tempus, necesse est incipere, & desinere per instans extrinsecum; idest, incipere per vltimum sui non esse, & desinere per primum sui non esse. Ratio aperta est; nàm in instanti suæ inceptionis, & desitionis eorum essentia saluari nequit; siquidem essentialitèr consistunt in successione; successio autem non potest saluari in aliquo instanti, vt de se patet, quia in instanti non est priùs, & posterius; ergò necesse est, vt incipiant, & desinant per instans extrinsecum: Vndè tempus, & motus dicuntur incipere in eo instanti, in quo nondùm sunt, sed toto spatio sequenti erunt, idest, per vltimũ sui non esse: desinunt autem in instanti, in quo ampliùs non sunt, cùm tamen tota duratione præcedenti fuerint, idest, per primum sui non esse.

Substantiæ verò, & alia entia permanentia incipiunt per instans intrinsecum, idest per primum sui esse; quia cum habent essentiam indiuisibilem, tota saluatur in primo instanti suæ productionis, ideòque dicuntur incipere per primum sui esse, idest, per illud instans, in quo primò sunt, cum anteà

anteà non fuerint; attamen corrumpuntur per primum sui non esse, siue per instans extrinsecum; quia vna substantia non corrumpitur per se, sed per accidens, ad inchoationem alterius, iuxta illud: *corruptio vnius est generatio alterius*. Vndè cum substantia genita incipiat per primum sui esse, seu per instans sibi intrinsecum, idest, in quo primò est; tale instans, quod etiam finit substantiam præcedentem, non potest esse illi intrinsecum, idest, substantia, quæ corrumpitur non potest esse in illo eodem instanti, in quo primò est substantia genita, aliàs duæ formæ substātiales essent simul in eadem materia; ergò necesse est, vt substantiæ corrūpenda desinat in tempore præcedenti illud instans finiens eius durationem, & inchoans durationem alterius de nouò genitæ. Et si dicas: Vetus forma substātialis desinere potuit in instanti immediatè præcedenti illud instans, in quo noua gignitur. Contrà est: Nàm duo instantia non sunt sibi immediata; alias tempus componeretur ex solis instantibus; ergò necesse est, vt forma corrupta desinat in tempore præcedenti instans generationis nouæ formæ, proindèque terminetur per aliquod instans, in quo primò non sit: Attamen si forma substantialis per se desineret, & non ad generationem nouæ, nihil prohiberet eam desinere in instanti sibi intrinseco, seu per vltimum sui esse, quia cum consistat in indiuisibili, posset tota eius essentia persistere in instanti terminatiuo, & post illud ampliùs non esse.

Quæ diximus de modo incipiendi, & desinendi rerum permanentium naturalium, solent applicari proportionalitèr à Theologis inceptioni, & desitioni rerum supernaturalium, vt gratiæ, & Corporis Christi sub speciebus Sacramentalibus.

QVÆ-

QVÆSTIO QVARTA.

De Loco, & Vacuo.

CVM omnis motus natüralis fiat in aliquo loco ideò poſtquàm egimus de tempore, quod eſt menſura motus, conſequentèr agendum eſt de loco, in quo exercetur motus: Quia verò vacuum videtur eſſe locus non repletus aliquo corpore, ideò agendo de loco, agemus etiam de vacuo. Circà locum autem, & vacuum tria quæruntur: Primò quid ſit locus: Secundò vtrùm duo corpora poſſint ſimul eſſe in vno loco, & vnum corpus in duobus locis: Tertiò vtrùm dari poſſit vacuum in rebus naturalibus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid ſit Locus.

COmmunis animi notio eſt dari locum, & ipſi duo munera competere: Primum eſt continere locatum, ſecundum eſt repleri à locato: Locus autem naturalis addit tertium munus, ſcilicèt conſeruare locatum. Quidam ergò attendentes ad ſecundùm munus dicebant locum nihil aliud eſſe quàm ſpatium ipſum, quod repletur à locato: Eiuſmodi autem ſpatium putabant eſſe aliquid reale; ſcilicèt aliquam ſubſtantiam: Vndè

dè Epicurus,& Democritus dicebant omnia componi ex pleno, & vacuo, addentes vacuum eſſe aliquam ſubſtantiam capacem repleri à pleno; ſicut proportionalitèr Peripatetici dicunt materiam eſſe potentiam ſubſtantialem capacem actuari à forma. Ratio autem, propter quam putabant ſpatium illud eſſe aliquid reale, erat, quia omne quod menſuratur ſecundùm longitudinem, latitudinam, & profunditatem, debet eſſe aliquid reale: Sed ſpatium illud etiam vācuum menſuratur ſecundùm longitudinem, latitudinem, & profunditatem; ergò eſt aliquid reale. Renatus Deſcartes eadem ratione perſuaſus addidit eiuſmodi ſpatium, quantumuis fingantur vacuum, eſſe non ſolùm ſubſtantiam, ſed etiam verum corpus; quia cum extenſio ſit conſtitutiuum ſubſtantiæ corporeæ, vbi apprehenditur extenſio, apprehenditur, & corpus.

Hæc tamen ratio nulla eſt: Nàm ſicut oculus non ſolùm videt lumen, ſed etiam vmbras obſeruat, quamuis vmbra non ſit niſi priuatio lucis; ita quoque non ſolùm quantitatem poſitiuam, ſed etiam priuationem quantitatis menſuramus, quāuis illa priuatio non ſit aliquid reale: Vndè recogitamus etiam aliquod tempus fluxiſſe ante creationem mundi, dum dicimus mundum potuiſſe creare mille annis antequam creatus fuerit; & tamen conſtat ſpatium illud temporis imaginati ante creationem mundi non eſſe aliquid reale, ſed meram carentiam temporis poſſibilis. Vndè quamuis menſuremus ſpatia illa vacua, v. g. quæ ſunt extra cœlos, & aliquam extenſionem apprehendamus vltra fines totius vniuerſi; non ſequitur hanc extenſionem, & illa ſpatia eſſe quid reale, ſed ſolùm quamdam carentiam quantitatis corporeæ, quàm Deus creare poſſet vltra fines illius,

quàm

quàm creauit, quæ carentia quantitatis nullam relationem habet nisi in imaginatione, quæ aliquando apprehendit negationes entis per modum entis, vt mortem, vmbras, noctem, &c. Vndè spatia illa dicuntur imaginaria. Reiecta ergò illa opinione, vt explicetur natura loci.

Dico: Locus est superficies concaua corporis ambientis. Ita definit Aristoteles addens eiusmodi superficiem debere esse immobilem, immobilitas tamen non videtur esse de essentia loci, sed quædam veluti proprietas ipsius.

Explicatur hæc definitio: Nàm *superficies* gerit vices generis, cæteræ verò particulæ suntquasi differentia: Non enim omnis superficies est locus, sed solùm illa, quæ in suæ concauitatis capacitate continet aliud corpus, vt superficies aeris, quæ circumscribit, & immediatè continet corpus meum, dicitur locus meus. Conclusio sic explicata.

Probatur: Nàm superficiei ambienti cõueniunt omnia munera loci; ergò verè est locus. Probatur antecedens: Múnera enim loci sunt, continere corpus, repleri ab illo, & illud conseruare, si sit locus naturalis: Sed omnia ista munera competunt superficiei corporis ambientis; ergò. Probatur minor: In primis enim superficies ambiens continet locatum, vt superficies concaua dolij continet vinum, deindè repletur à locato; nam intrà latera superficiei ambientis est quædam capacitas seu interuallum priuatiuum, quod repletur per corpus locatum; vt per vinum repletur capacitas laterum dolij, & tandem talis superficies, si sit superficies corporis amici conseruat ipsum locatum; vndè omnia corpora naturalitèr quærunt contineri intrà superficiem corporis amici, vt foueantur, & conseruentur. Sic aquæ superfi-

perficies concaua conſeruat piſces, quia eſt amica piſcibus, qui ſi ponantur in ſuperficie concaua aeris, langueſcunt, & tandem moriuntur: Similitèr vena eſt locus naturalis ſanguinis, è cuius concauitate ſi erumpat, ſtatim corrumpitur, & generat morbos.

Ex his colligitur; locum naturalem eſſe idem cum loco in communi, & ſolùm ſuperaddere, quod conſeruet locatum: Omnis enim ſuperficies corporis ambientis eſt locus; ſi tamen ſit corporis inimici, dicitùr locùs violentus, præternaturalis, vt ſuperficies flammæ reſpectu animalium: Si verò ſit ſuperficies corporis amici dicitur locus naturalis, vt ſuperficies àeris reſpectu animalium terreſtrium, & ſuperficies flammæ reſpectu Salamandræ; ſi tamen verum ſit, quod connatùralitèr viuat in flammis, veroſimiliùs enim eſt nullum animal poſſe viuere in igne propter nimiam eius actiuitatem: attamen Salamandra durat inter ignes per aliquod tempus, quia ingenti ſua frigiditate eneruat primos flammarum impetus; ſicque illæſa per aliquod tempus perſeuerat.

Obijcies primò: locus eſt immobilis: ſed ſuperficies corporis ambientis non eſt immobilis; ergò non eſt locus. Probatur minor: Nàm illa ſuperficies millies mutari poteſt, vt ſuperficies aeris turrim ambientis, flante vento, perpetuò mutatur; ergò talis ſuperficies non eſt immobilis.

Reſpondeo conceſſa maiori, negando minorem: Ad probationem, diſtinguo antecedens: Superficies ambiens mutatur, materialitèr, & in ratione entis, concedo; formalitèr, & in ratione continentis, nego explicatur: Superficies ambiens poteſt duplicitèr ſumi; primò materialitèr, inquantùm

eſt

est superficies talis corporis, vt aquæ, vel aeris: sic autem sumpta sine dubio non est immobilis. Secundò potest sumi formalitèr, & in ratione continentis, inquantùm scilicèt dicit talem situm in orbe; talem distantiam à polis, centro, & superficie mundi, talem capacitatem intra sua latera, &c. Dicimus ergò superficiem sic sumptam esse immobilem: nàm dum flante vento superficies aeris, mutatur, illa, quæ de nouò aduenit, transit in vices præcedentis, inquantùm dicit eandem distantiam à centro, polis, & superficie mundi, eandemque habet capacitatem intra sua latera, quam habebat præcedens; vndè semper in ratione locantis est eadem superficies, quamuis mutetur in ratione entis: Sicut semper manet idem fons idem fluuius, idem mare, idem vortex, quamuis aquæ, ex quibus constant, continuò varientur; quia variantur solùm materialitèr, & manent idem formalitèr, inquantùm id, quod succedit, transit in vices præexistentis.

Obijcies secundò: Omne corpus est in loco; sed non omne corpus est intra superficiem corporis ambientis, vt patet de cœlo empyreo, quod non ambitur ab alio superiori corpore; ergò locus non est superficies corporis ambientis.

Respondent primò aliqui negando maiorem: Sicut enim primum alterans non alteratur, ita primum locans non locatur: Empyreum autem est primum locans: Sed missa ista solutione.

Respondeo secundò distinguendo maiorem: Omne corpus est in loco, extrinseco, & propriè dicto, nego, intrinseco concedo: locus extrinsecus, & propriè dictus est superficies corporis continẽtis, cui omnia loci munera competunt, vt supra ostensum est: At verò vbi nullum est corpus continens, ipsa superficies vltima corporis locati gerit

vicem

vicem loci inquantùm intrà latera sua relinquit aliquod interuallum à quantitate corporis, cuius est superficies, repletum: Vndè talis superficies ipsius corporis locati potest dici locus intrinsecus. Ex hoc modo Empyreum dici potest in loco intrinseco, inquantùm continetur intra capacitatem suæ extimæ, seu conuexæ superficiei.

Obijcies 3. Dum corpus mouetur in spatijs, quæ imaginamur supra cœlos; v.g. dum Corpus Christi ambulat supra superficiem vltimi cęli, per motum suum localem debet acquirere nouum locum; nam omnis motus localis terminatur ad nouũ locum: sed non potest acquirere nisi purè nouum spatium imaginarium: ergò ipsum spatium imaginarium est verus locus. Probatur minor: Nàm tale corpus non acquirit nouam superficiem continentem, neque propriam, neque alienam; ergò solum spatium imaginarium acquirit.

Respondeo, hoc argumentũ tãgere grauem difficultatem, quid scilicèt acquirat corpus, dum mouetur in spatijs imaginarijs. Vndè pro eius solutione, & illius difficultatis explicatione concessa maiori, nego absolutè minorem. Ad probationem distinguo: Tale corpus dum mouetur, non acquirit nouam superficiem propriam, materialitèr, & in ratione entis, concedo; formalitèr, & in ratione locantis, nego: Nàm dum tale corpus mouetur, eius superficies, quàm vocamus locum intrinsecum, licèt entitatiuè maneat eadem, variatur tamen formalitèr, & in ratione locantis. Pro cuius intelligentia notandum est quod superficies siue propria, siue aliena non est locus, nisi quatenùs dicit talem distantiam à polis, centro, & superficie mundi: Vndè si variet talem distantiam, formalitèr variatur in ratione loci, fitque nouus locus; Patet autem, quod corpus v.g. Christi dum

dum ambulat in spatijs imaginarijs demutat distantiam à centro polis, & superficie mundi: vndè variatur locus eius formalitèr in ratione loci per talem ambulationem.

Instabis: Si solùm daretur vnicum corpus, v. g. Corpus Christi, & destrueretur totus orbis, tale corpus posset moueri, & acquirere nouum locum: sed tunc non acquireret nouam distantiam à centro, polis, & superficie mundi, qui nullus existeret; ergò talis distantia nihil facit ad locum, sed relinquitur purum spatium imaginarium esse propriè locum.

Respondeo, in præfato casu non mutari distantiam ad polos, superficiem, & centrum mundi actualitèr existentis, sed solùm possibilis in tali situ, in quo nunc est; & hoc sufficit, vt locus talis corporis variaretur: Cuius ratio est, quia locus constituitur formalitèr in ratione loci per relationem distantiæ ad alia loca, & polos, centrum, ac superficiem alicuius corporis, per relationem, inquam, non quidem prædicamentalem, sed transcendentalem. Relatio autem transcendentalis saluatur, & specificatur à termino etiam possibili. Vndè vt superfities Corporis Christi diceretur mutari in ratione loci per motum localem; suficeret ipsam per talem motum ita modificari, vt diceret nouam distantiam ad mundum, polos, superficiem, & centrum, si mundus de nouò produceretur cum situ, & dispositione, in qua nunc est.

AR-

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrùm duo corpora possint esse in eodem loco, & idem corpus in duobus locis.

VTraque quæstio procedit de corpore localitèr extenso; si enim auferatur extensio localis, vel si corpus habeat quamdam præsentiam localitèr inextensam, ex Mysterio Eucharistiæ patet, quod tunc idem corpus poterit esse in diuersis locis, & duæ quantitates in eodem loco; Corpus enim Christi est in pluribus hostijs per præsentiam Sacramentalem, quæ est indiuisibilis, & localitèr inextensa, eiusque quantitas est in eodem loco cum quantitate panis. Vndè solùm difficultas est de corpore localitèr extenso, an scilicèt duo corpora possunt esse in eodem loco simul, vel unum corpus esse in duobus locis præsentia illà quantitatiua, & localitèr extensa, qualem, v.g. habet corpus meum in hoc aere.

Quantùm ad primam partem triplex est sententia: Prima tenet duo corpora posse naturalitèr esse in eodem loco, seque mutuò penetrare: penetratio enim est positio duorum corporum in eodem loco. Secunda sententia è contrà tenet, duo corpora etiam diuinitùs non posse esse in eodem loco, seque penetraret: Ita tenet Durandus. Pro tertia explicatione.

Dico primò: Duo corpora non possunt naturalitèr se penetrare, & esse in eodem loco; possunt tamen diuinitùs. Ita tenent communitèr omnes contra Durandum, qui negat secundam partem.

Probatur prima pars; Tùm quia corpus expellit

sit aliud à loco, vt experientia patet; ergò naturalitèr non potest esse cum illo in eodem loco. Probatur consequentia: Nàm ea, quæ se mutuò expellunt, sese compati non possent: Tùm etiam quia locus plenus est naturalitèr incapax alterius corporis; siquidem, quod est sufficientèr repletum, non est ampliùs replebile: sed locus, in quo existit aliquod corpus, est plenus; ergò est incapax alterius corporis: proindèque duo corpora non possunt replere eundem locum.

Dices: Vas plenum cineribus adhuc potest repleri aqua. Similitèr ignis penetrat ferrum, vt patet in ferro ignito; ergò duo corpora possunt sese penetrare.

Respondeo ad primum, quod in vase cineribus pleno multùm est aeris intra spatiola, quæ relinquuntur à cineribus exactè non se contingẽtibus: quod patet ex signo; si enim eiusmodi cineres fortiter comprimantur, redigentur ad minus spatium; quia aer imbibitus in spatiolis expellitur per fortem compressionem, sicut aqua spongiæ exprimitur dum spongia constringitur: Vndè dum aqua infunditur vasi cineribus pleno, expellit aerem, & loco ipsius subintrant spatiola, quæ erant intra cineres; ideòque non fit penetratio, sed vnius corporis insinuatio intra spatiola, quæ reperiuntur in alio. Addi etiam debet, quod siccitas cinerem multum consumit aquæ, & in vaporem vertit; ex quo fit, vt vas cineribus plenum ferè tantùm capiat aquæ, quantùm caperet, si esset vacuum.

Respondeo ad secundum, in ferro esse poros quos subintrat subtilissimus ignis: Deindè sunt quædam partes pinguiusculæ ferri, quæ conuertuntur in ignem; vnde ferrum cadens, dum percutitur, vibrat scintillas, & dum extinguitur emittit

quosdam veluti cineres. Et demùm partes ferri, quæ non sunt capaces formæ ignis, tantò calore occupantur, vt videantur ignitæ. Vndè in tali casu non datur penetratio, sed solùm insinuatio intra poros, conuersio quarumdam particularum in ignem, & intensissima aliarum calefactio.

Probatur verò secunda pars, tùm ratione, tùm experientia: Ratione quidem; quam insinuat D. Thomas in 4. dist. 44. quæst. 2. art. 2. Nàm diuinitùs impediri potest id, quod est solùm secundarium in quantitate: Sed alterius expulsio à loco, seu distinctio vnius quantitatis ab alia secundùm locum, est solùm aliquid secundarium in quantitate; ergò diuinitùs impediri potest. Maior patet: Nàm ista secundaria sunt solùm appendices essentiarum, quæ proindè non implicat tollere ab essentiis. Minor etiam videtur certa: Nàm essentia quantitatis est, vt sit extensa in partes, ad quam sequitur occupatio proprij loci; & ne confunderentur quantitates; addita est expulsio alterius quantitatis. Experientia quoque idem probatur: Nàm Sancti Doctores tenent corpus Christi exisse de vtero Matris, & de sepulchro clauso, peruadendo, & penetrando corpora obstantia; & similiter ianuis clausis ingressus est IESVS ad Discipulos, & dicitur Ioann. 22. penetrando scilicèt ipsas ianuas; & tandem inter dotes corporis beati reponitur subtilitas, qua poterit obuia quæque corpora penetrare. Dicere autem cum Durando, Corpus Christi, & corpora gloriosa dici subtilia, inquantùm in breuissimum compendium ita sese colligere possunt, vt se insinuent per tenuissima foramina; omninò ridiculum est; quia talis constrictio fieri non posset sine graui alteratione, & destructione propriæ figuræ,

ac organizationis; quæ omnia repugnant impal sibilitati, quæ est altera duos corporis beati. Vn dè sic sumpta subtilitas non esset dos, sed quædam indecentia respectu corporis beati.

Obijcies: Impenetrabilitas non potest tolli quantitate; ergò corpora nequeunt se penetrare. Probatur antecedens: Nàm effectus formalis non potest tolli stante forma: Sed impenetrabilita est effectus formalis quantitatis; ergò non potest tolli ab illa.

Respondeo negando antecedens: Ad probatio nem distinguo: Effectus formalis formæ non pi test ab illa tolli, primarius, concedo; secundariu nego. Solutio patet ex dictis in probatione.

Si autem dicas cum Durando, Deum non pc se impedire effectus secundarios priuatiuos, vt g. irrationalitatem à forma equi; ergò nec imp netrabilitatem potest tollere, quæ est effectus cundarius quidem, sed priuatiuus.

Respondeo expulsionem illam quantitatum, qua fundatur impenetrabilitas, & exigentia ci non occupati, distinctionisque localis, non e quid purè priuatiuum, sed dotem positiuam, secundariam quantitatis, quæ data est à Deo, vna quantitas confunderetur cum alia, & vt ord situalis quantitatum seruaretur: Sicuti ad serua dam distinctionem qualitatum oppositarum v luit Deus, vt vna alteri resisteret. Vndè sicut p test auferre istam contrarietatem à qualitatibus & eas in vno subiecto conciliare, ita quoque pc test auferre hanc expulsionem à quantitatibus, eas in vno loco coniungere.

Instabis: Duæ formæ substantiales non po sunt esse in eadem materia; ergò nec duæ qua titates in eodem loco.

Respondeo negãdo paritatem; Nàm forma su

stan-

ntialis dat esse simpliciter materiæ: Repugnat tem materiam habentem esse simpliciter, posse iud esse simpliciter recipere, vt ostendetur frà in 4. parte: At verò locatum non dat esse co; vndè quantùm est de se, non repugnat lo- repleri duplici corpore, modò auferatur ab lis mutua expulsio.

Vrgebis: Ergò fieri potest, vt totum capiatur in rte; v.g. corpus in digito.

Respondeo negando consequentiam; Nàm il- d propriè censetur capi in alio, quod extrà illud ffundi non potest, sed est in eo tanquam in lo- sibi naturaliter adæquato: Quamuis autem partes corporis inuicem complicarentur, & netrarentur, vt tandem non occuparent nisi atium digiti, attamen si sibi relinquerentur, igerent vlteriùs diffundi, nec ille esset locus si- naturaliter adæquatus, & proportionatus. Vndè n censerentur intra illam partem suam capi, ltem propriè.

Quantùm ad secundam difficultatem, plures firmant diuinitùs posse idem corpus implere o loca totalia, v.g. esse hic, & Romæ etiam præ- ntia illa quantitatiua, qualem nunc habet cor- s nostrum in loco naturali: ita Scotus, quem lures alij sequuntur. Diu. verò Thomas, D. Bo- auentura, Ægidius, Abulensis, & alij quamuis dmittant idem corpus posse esse quantitatiuè in no loco, & sacramentalitèr in pluribus locis, vt des docet de Corpore Christi; attamen negant osse esse in pluribus locis modo quantitatiuo, & ircumscriptiuo. Vndè

Dico secundò: Etiam per miraculum fieri non otest, vt idem corpus sit in pluribus locis præ- ntia circumscriptiua, & quantitatiua. Ita Di- us Thomas ijsdem ferè terminis tùm quodl. 3. ar.

 2. tùm

2.tùm in 4.distin.44.q.2.art.2.quæst.3.

Probatur primò ratione D.Thomæ Nàm de ra-tione essentiali vnius quantitatis est, vt sit indiui-sa in se, & à se: Atqui si poneretur in duobus lo-cis, esset diuisa à se; ergò vna quantitas non pote-esse in duobus locis. Maior patet: Cum enim diui-sio tollat formalitèr vnitatem, impossibile est v-quantitas à se diuisa sit vna, alias esset vna, & no-vna; diuisa, & non diuisa; Minor verò probatur: Nàm quantitas censetur diuisa, cuius superfici-distant, & inter quas mediat aliquod interuallum id enim videtur esse quasi communis animi no-tio: Atqui si vna quantitas in duobus locis existe-vt v.g. hìc, & Romæ, inter superficies, quæ hìc es-set, & quæ Romæ existeret, mediaret ingens di-stantia; ergò quantitas illa esset diuisa.

Probatur secundò: Nàm vna quantitas ne-potest implere duo loca totalia; ergò nec vnu-corpus esse quantitatiuè in duobus locis. Conse-quentia patet: Nàm vnum corpus non habet n-vnam totalem quantitatem, & si duas haberet, a-tera non esset sua, sed aduentitia; vndè per illa-propria non locaretur. Antecedens verò, qu-negant Aduersarij, probatur: Nàm vna form-nequit habere duos effectus formales adæquatos: Sed impletio loci est quasi effectus quidam forma-lis quantitatis; ergò vna quantitas non pote-implere duo loca totalia. Minor certa est: Nà-quantitas occupat locum dando se ipsam loco, & proindè ad modum causæ formalis, idest, com-municando propriam quantitatem. Maior ver-probatur: Nàm effectus formalis est ipsa entita-formæ vt communicata: ergò sicut vna form-nequit habere duas entitates totales, ita nec duo-effectûs formales totales.

Respondebis occupationem loci esse effectum

se-

ecundarium quantitatis; ideòque posse multiplicari sine multiplicatione essentiæ quantitatis, sicut impediri potest sine eius destructione.

Sed contrà: Nàm effectus formalis etiam secundarius non est nisi ipsa forma secundariò communicata: ergò non magis multiplicari potest, quàm primarius; Potest tamen impediri: quia ipsa entitas formæ potest esse absque vlla secundaria communicatione. Deindè effectus secundarius essentialiter supponit primum; ergò etiam duplex effectus secundarius adæquatus supponit duplicem primarium.

Dices, occupationem vnius loci esse quidem effectum adæquatum quantitatis naturaliter summæ; attamen supernaturalitèr posse se extendere ad alia loca: Nàm quantitas, vt subest diuinæ virtuti, plura potest, quam possit naturaliter.

Sed contrà: Nàm in causis formalibus, & materialibus non habet locum distinctio potentiæ naturalis, & supernaturalis; ergò si naturalitèr effectus formalis adæquatus vnius quantitatis sit occupatio vnius loci totalis, nec supernaturalitèr poterit plura implere. Consequentia patet: Antecedens verò probatur tùm authoritate Theologorum, apud quos est veluti axioma: Tùm ratione; nàm causæ formalis, & materialis causant per propriam entitatem; ergò sicut supernaturalitèr non possunt recipere aliam entitatem, (alias esset eadem, & non eadem) ita nec aliam causandi modum: Tùm etiam exemplo; sic enim, quia anima causat hominem formaliter, vna anima etiam diuinitùs non potest simul causare plures homines: Et quia tres vnitates causant per modum causæ formalis, & materialis numerum ternarium, impossibile est vt etiam diuinitùs causent senarium.

Probatur tertiò: Non potest multiplicari occupatio loci, nisi multiplicetur ratio formalis occupandi locum. Sed quantitas est ratio formalis occupandi locum; ergò non potest multiplicari occupatio loci, nisi multiplicetur quantitas. Minor videtur certa: Nàm ratio implendi locum non est alia, nisi ipsa quantitas, cui per se conuenit, vt sit repletiua loci. Maior autem probatur: Nàm quælibet res constituitur per suam rationem formalem; ergò impossibile est plures res constitui, & multiplicari non multiplicata ratione formali: Quis enim concipere posset plures homines absque pluralitate principiorum constituentium hominem.

Addi possem plura absurda, quæ sequuntur ex opposita sententia, vt corpus illud fore circumscriptiuè in vtroque loco, & non fore circumscriptiuè: esset enim circumscriptiuè; quia hoc dicunt Aduersarij; non esset circumscriptiuè quia locus circumscriptiuus rei est intra quem ita capitur, vt nihil eius sit extra: atqui totum corpus esset extra quemlibet istorum locorum; ergò &c. Hæc ratio est D. Thomæ quodlibet 3. art. 2. Deindè sequeretur vnum hominem posse formare duos exercitus, qui contra se pugnarent, seq mutuò interficerent; sicque in vno loco ille homo viueret, & in alio moreretur: sibi ipsi occurreret, & à se ipso separaretur; in vno loco frigeret, in alio caloribus vreretur; immò, vt insinuat Diuus Thomas 3. parte quæst. 75. art. 1. ille homo immensus esset; quia posset esse in infinitis locis syncategorematicè, non enim maior ratio est de duobus, quàm de centum, & de centum, quàm de mille &c.

Obiicies primò: Idem corpus potest esse in pluribus locis sacramentalitèr; ergò, & quantitatiuè.

iuè: Probatur conſequentia: Non enim maior eſt ratio de præſentia ſacramentali, quàm de quantitatiua.

Reſpondeo negando paritatem: Diſparitas eſt, quia ratio eſſendi in loco ſacramentaliter, eſt conuerſio vnius ſubſtantiæ in aliam: Vndè poſſunt multiplicari præſentiæ ſacramentales, quia poſſunt multiplicari tales conuerſiones; At verò ratio eſſendi in loco quantitatiuè, eſt ipſa quantitas: vndè manente vna quantitate, impoſſibile eſt multiplicari talem præſentiam.

Inſtabis: Poteſt Deus conuertere plures quantitates in quantitatem Corporis Chriſti: ergò tunc quantitas ipſius Corporis Chriſti impleret plura loca, quæ anteà implebant quantitates in eam conuerſæ.

Reſpondeo cum Diuo Thoma quodl. 3. art. 2. quod ſicut omnes iſtæ conuerſiones terminarentur ad vnicam quantitatem, ita quoque non darent Corpori Chriſti niſi vnicum locum quantitatiuum.

Obijcies ſecundò: Præſentia ſubſtantialis multiplicatur non multiplicata ſubſtantia; ergò etiam præſentia quantitatiua poterit multiplicari, non multiplicata quantitate. Probatur conſequentia: Nàm ſic ſe habet præſentia ſubſtantialis ad ſubſtantiam, ſicut quantitatiua ad quantitatem.

Reſpondeo negando conſequentiam, & paritatem: Nàm ſubſtantia non eſt ratio eſſendi in loco ſed hoc habet per aliud, vt in Angelis per operationem, in corporibus per quantitatem, in Sacramento Euchariſtiæ per conuerſionem panis in Corpus Chriſti: Et ideò eadem ſubſtantia poteſt eſſe in varijs locis, modò multiplicetur ratio ſuæ præſentiæ; Vt idem Angelus eſſet in varijs locis,

si posset habere in illis plures adæquatas operatio-
nes; & idem Corpus Christi potest esse in pluribu
Hostis sacramentaliter, quia plures panes pos
sunt conuerti in Corpus Christi. At verò quanti
tas est ipsa ratio non implendi locum: Vndè im
possibile est vnum corpus implere duo loca, si ha
beat vnam tantùm quantitatem.

Instabis: Ratio immediata occupandi locum
non est quantitas, sed vbicatio: ergò poterit mul
tiplicari occupatio loci per solam multiplicatio
nem vbicationum.

Respondeo negando antecedens: Nàm vbicati
est solùm accidens resultans in corpore, ex e
quod impleat locum, & ab illo circumscribatur
Vndè ratio implendi locum est sola quantitas.

Obijcies 3. varia exempla: Nàm Christus no
deserendo cęlum apparuit Paulo, dum iret Dama
scum; & pluries visus est ab alijs Sãctis; immò ap
paruit sæpè in Eucharistia sub forma pueri; erg
simul fuit in cęlo, & in locis, in quibus apparebat

Respondeo, hæc non vrgere; Nàm facilè expli
cantur; quamuis enim Christus in proprio corpor
apparuerit Paulo, vt esset testis Resurrectionis
ex hoc non infertur fuisse in duobus locis; qui
vel potuit apparere, & loqui de cœlis ipsis, sicu
legitur apparuisse Diuo Stephano; vel si deseru
cœlum, vt indicare videtur D. Thomas 3. part
quæst. 57. art. 6. ad 3. non est inconueniens, nequ
contra id, quod dicitur, Christum sedere ad
dextram Patris, & esse in cœlo, donec veniat
ad iudicandum: Nàm parùm pro nihilo reputa
tur: Vndè sicut ciuis dicitur manere in ciuitate
licèt aliquando extra deambulet; ita Christus di
citur esse in cœlo, quamuis ad breue momentum
ipsum deserat. Ad alia exempla, dico Christum
apparuisse Sanctis illis non in corpore proprio
sed

sed in quadam similitudine, sicuti quando Angeli apparent.

Dices: ergò tunc Christus decipiebat eos, quibus apparebat; putabant enim verè esse Christum, & non inane simulacrum.

Respondeo negando consequentiam; quia, vt notat D, Thomas, illæ miraculosæ apparitiones non erant signa falsitatis, sed veritatis, inquantùm miraculosè fiebant, vel in signum familiaritatis, quam Christus habebat cum illis Sanctis, vel in signum veritatis suæ præsentiæ in Eucharistia.

ARTICVLVS TERTIVS.

De Vacuo.

VAcuum definitur, locus non repletus corpore. Circa illud 4. quæruntur: Primò, vtrùm dari possit in rerum natura locus purè vacuus, idest, nullo prorsùs corpore repletus, quæ enim vulgariter dicuntur vacua, non sunt purè vacua, sed insensibili corpore plena: vt dolium exhausto vino, & crumena remota pecunia, licèt dicantur vacua, sunt tamen aere plena, vt patet: Secundò, vtrùm detur aliquod vacuum minimum intra poros corporum. Tertiò, vtrùm virtute Angelica, vel Diuina causari possit vacuum in natura: Quartò vtrùm in vacuo fieri possit motus.

Dico primò: Naturalitèr dari non potest vacuum. Ita Peripatetici omnes contra quosdam, qui inanibus experientijs confidentes conantur ipsum asserere.

Probatur conclusio tùm ratione, tùm experientia: ratione quidem. Nàm naturalitèr dari non potest id, quod abhorrent omnia prorsùs agentia

naturalia: sed agentia naturalia abhorrent à vacuo tanquàm à pernicioso schismate mutuam vnionem, colligationem, & communicationem rerum impediente; in qua situm est bonum vniuersi: ergò agentia naturalia ipsum causare non possunt, sed potiùs totis viribus impediunt. Accedit experientia: Videmus enim omnia corpora propriæ inclinationi renuntiare, vt impediant vacuum: sic aqua sursùm ascendit in fistulis, quando ex altera parte attrahitur aer: sic caro tumescit & contra propriam naturam turget in cucurbitulis: Sic vasa franguntur, vt aerem admittant, ne detur vacuum; ergò signum est omnem naturam abominari vacuum, & proindè naturalitèr dari non posse.

Quidam Recentiores hos effectus attribuunt non quidem vacui fugæ, sed grauitationi aeris; dicentes, quod in fistulis aqua ascendit violentèr propter aeris grauitatem, qui aquæ incumbens eamque suo pondere vrgens cogit ascendere, vbi occurrerit aliqua via aperta, & vacua.

Sed contrà est euidentèr: Dato enim gratis quod tota aeris massa grauitaret, attamen partes aeris non vrgerent, aut ponderarent supra partes aquæ; quia mutuò sese sustentant; sicut praeterquod aqua quantumuis grauis, non grauitat tamen supra vrinatores in fundo maris natantes; licèt enim aliquando infinitam aquæ molem habeant suprà humeros, nihil tamen ponderis sentiunt, nec ex hoc grauantur. Adde præterea grauitatem aeris non posse saltem causare tangentiam carnis in cucurbitulis intumescentis, vnde id solum adscribi potest horrori vacui.

Objicies primò ex experientia: Si enim fistula mercurio plena ex vna parte imperuia, ex alia verò aperta, qua parte patet inferatur alicui liquo-

ri, labitur mercurius, nec videtur nouum corpus posse subintrare, vt locus mercurij occupetur; ergò remanet vacuus. Idem fit in alijs experientijs.

Respondeo negando spatia illa, quæ videntur in eiusmodi experientijs esse vacua: sunt enim plena. Quomodo autem repleri possint, facilè patebit, si obseruemus naturam habere plures vias ad impediendum vacuum: Primò enim vtitur vi motrice, qua vicina corpora confluunt, vt locum derelictum occupent: hæc facilior, & communior via est. Sed si corpora subtilia præsto non sint, vt subintrare queant, vtitur. Secundò natura violenta fractione, vt patet, si quis vehementer attrahat aerem ex vasculo vitreo fragibili; tunc enim fragiliores vasi partes rumpuntur, vt alius aer loco eius, qui attrahitur, possit subintrare. Tertiò demùm si vas frangi facilè non possit, vtitur natura alteratione rarefaciendo corpora crassiora, & subtiliores eorum particulas in vaporem diffundendo, qui possit derelictum locum implere. Ex his tribus vijs soluuntur omnes prorsùs experientiæ, quæ solent adduci, præcipuè verò ex tertia.

Cęterùm hic obitèr notandum est, quod quamuis quidam Authores referunt præfatam experiētiam de tubulo mercurio pleno, attamèn prorsùs inanis est ad probandum vacuum; non enim, vt græca fide narrant, labitur subitò præceps mercurius in illa experientia, itaut nullum sensibile corpus subintret; sed dum ex vna parte præcipitatur in aquam particula mercurij, ex alia parte loco eius subintrat ascendens aqua, itaut nunquam locum deserat ille, nisi statim ista illum occupet, sicuti proprijs oculis explorauimus. Ex quo infero, quàm parùm fidendum sit alijs experien-

rientijs, quæ circumferri solent; ad astruendã nouas opiniones.

Obijcies 2. Nisi detur vacuum, motus fieri nequit; ergò datur. Probatur antecedens: si enim omnia sunt plena, & conferta, quò ibit corpus, dum mouetur?

Respondeo negando antecedens. Ad probationem respondeo cum Aristotele hic quædam corpora esse fluida, vt aer, & hæc corpora solidioribus cedunt locum, quando mouentur, inquantùm partes anteriores succedunt, & relinquunt spatium corpori solido, vt illud, quod relinquit occupent.

Dico 2. Non datur vacuum intrà poros.

Probatur conclusio: Quia etiam minimæ particulæ amant vnionem mutuam, & societatem; ergò sicut videmus maiora corpora toto impetu confluere, vt vacuum impediant, ita quoque corpuscula illa sese comprimerent, vt vacuitatem pororum impedirent.

Et si dicas: Cuius ergò rei pleni sunt pori corporum?

Respondeo repleri substantia subtilior: Nàm præcipuè in mixtis, dantur partes crassiores, & subtiliores; crassiores faciunt poros, subtiliores verò illos implent: cuius signum est, quod si partes subtiliores exhalent, corpus contrahitur ad minus spatium, vt patet in floribus, qui exhalanti subtili humido marcescentes ad minimum sese colligunt.

Dico 3. Angelus non potest causare vacuum in rerum natura, benè tamen Deus. Ita communiter docent Philosophi.

Probatur prima pars: Nàm fortior est inclinatio naturæ ad impediendum vacuum, quàm ad obediendum Angelo; ergò non potest Angelus

cau-

causare vacuum. Consequentia patet. Probatur antecedens: Nàm inclinatio ad impediendum vacuum fundatur in bono communi totius vniuersi, cuius Angelus est solùm pars.

Confirmatur: Nàm virtus Angelica non datur ad subuertendum vniuersi ordinem, sed mouendum corpora iuxta eiusmodi ordinem, vt enim D. Paulus, Deus non subiecit orbem terræ Angelis: Atqui vacuum destruit ordinem vniuersi, qui conseruatur per consociationem corporum; ergò non potest causari ab Angelo.

Secunda verò pars, quamuis negetur à Renato Descartes in 2. parte princip. num. 18. de se patet: Deus enim potest quidquid non implicat, neque tenetur legibus à se impositis: atqui dari vacuum non implicat, sed solùm prohibetur per legem à Diuina prouidentia statutam propter bonum totius vniuersi; ergò diuinitùs dari potest vaccum. Probatur minor: quid enim implicat Deum annihilare totum aerem, & impedire ne alia corpora loco eius subintrent?

Si autem dicas cum Renato, in hoc casu latera corporum ambientium necessariò coituras vt absorbeant illud vacuum, eò quod impossibile sit illa distare, inter quæ non mediat corpus aliquod. Contrà est: Nàm saltem posset Deus destruere totum vniuersum, & vnicum hominem conseruare: Quis hoc Dei potentiæ audeat denegare? hoc verò dato casu, manifestè dabitur distantia inter ambos pedes, aut ambas manus, quamuis nullũ inter illa mediet corpus; ergò potest dari distantia inter extrema nullo medio corpore repleta.

Dico quartò: In vacuo fieri potest motus, non tamen in instanti.

Probatur prima pars: Licèt enim in vacuo non sit propriè locus extrinsecus, attamen corpus

etiam

etiam in vacuo exiſtens habet locum intrinſecum idest, interuallum illud, quod eſt intra latera ſu perficiei propriæ, quod variatur in ratione loc iuxta maiorem, vel minorem appropinquationen ad alia corpora, ſicut dictum eſt in fine articul primi: Sed in vacuo corpus poſſet fieri magis, vel minùs propinquum alteri corpori; ergò poſſet variare locum etiam in vacuo, ſicque localitèr moueri; vndè corpus Chriſti moueri poteſt ſupra conuexum Empyrei, licèt ibi ſit purum vacuum, immò ſpatium imaginarium.

Secunda verò pars probatur: Nàm variatio illius diſtantiæ fieret ſolùm ſucceſſiuè; ergò etiam motus in vacuo eſſet ſucceſſiuus, & non inſtantaneus.

QVÆSTIO QVINTA.

De Continuo.

QVM motus, mobile, & tempus ſint de genere continuorum, ideò in hac quæſtione agendum eſt de quantitate continua: quomodo autem quantitas continua differat à quantitate diſcreta, & quot ſint eius ſpecies, ſiuè propriæ, ſiuè impropriæ dictum eſt in logica agendo de prædicamento quantitatis. Vndè ſolùm ſupereſt diſputandum de eius compoſitione; circà quàm duo quæruntur: Primò vtrùm conſtet ſolis indiuiſibilibus, vel partibus ſemper diuiſibilibus. Secundò vtrùm in quantitate continua dentur vera indiuiſibilia.

AR-

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm Continuum constet solis indiuisibilibus, vel partibus semper diuisibilibus.

MYsterium philosophicum est hæc difficultas, in qua ratio plus probat, quàm possit intelligere, plus obijcit, quàm possit soluere. Vt tamen aliqualitèr explicetur, duplex in ea fuit opinio. Prima Zenonis, quem sequuntur quidem recentiores, relicto Aristotele, dicentes quantitatem continuam constare solis indiuisibilibus coaceruatis: Secunda verò est Aristotelis, omnium Peripateticorum, & communitèr Mathematicorũ qui dicunt quodlibet continuum constare partibus semper diuisibilibus, itaut nunquàm deueniri possit ad partem ita minimam, in qua non possint distingui aliæ partes ipsam componentes. Vndè Aristoteles definiuit continuum, *quod est diuisibile in semper diuisibilia*: Pro hac sententia.

Dico. Continuum non constat solis indiuisibilibus, sed partibus semper diuisibilibus. Prima pars infert secundam: si enim continuum non constet indiuisibilibus, necesse est nullam partem ita minimam dari posse, quæ non sit vlteriùs diuisibilis in alias. Vndè

Probatur primò conclusio: Nàm indiuisibile additum indiuisibili non facit maius, & extensius; ergò non potest causare, & componere continuũ. Consequentia de se patet: Nàm continuum fit maius, & extensius per additionem eorum, quibus constat eius magnitudo. Antecedens verò euidentèr probatur: Nàm quod caret omni prorsùs magnitudine, & extensione, non potest facere maius, & extensius si superaddatur: sed indiuisibile caret omni prorsùs magnitudine, & extensione;

ne ; ergò superadditum alteri non potest facere maius, & extensius. Minor est certa : Nàm naturalis notio indiuisibilis est, quod caret extensione; vndè indiuisibile, & extensum pro eodem accipiuntur. Maior autem probatur : Nàm pars non affert toti, quod ipsa non habet ; ergò si indiuisibile careat extensione, non potest eam afferre toti cui coniungitur, sicque facere maius ; sicut infiniti cæci, quia carent visione, non possunt facere vnum videntem ; & infiniti Angeli, quia carent corporeitate, non possunt constituere vnum totum corporeum.

Respondebis vnitatem, quamuis careat numero, attamen additam facere maiorem numerum : Quidni ergò etiam indiuisibile carens extensione, poterit reddere maiorem extensionem, dum alteri additur ?

Sed contrà est : Nàm maximum est discrimen : siquidem magnitudo, seu, vt potiùs loquar, multitudo numeri consurgit ex distinctione vnitatũ. Vndè quia quælibet vnitas affert suam distinctionem, ideò auget numerum : at verò extensio continua consurgit, & augetur ex extensione suarum partium : Vndè quod non affert partialem extensionem, non reddit maiorem quantitatem continuam. Si ergò vnum indiuisibile caret extensione, additum alteri non ipsum extendet, & rursus si alid addatur, nulla fiet extensio, & sic addita in infinitum indiuisibilia, nullam molem continuò extensam efficient.

Probatur secundò : Quod non potest continuari cum alio, non potest componere quantitatẽ cõtinuam cum illo : sed indiuisibilia non possunt inuicem continuari ; ergò non possunt constituere quantitatem continuam. Maior nota est ex terminis. Probatur minor : Nàm continua sunt, quorum

extre-

extrema ſunt ſimul, ſeu, quæ vniuntur ſecundùm extremitates; ſed in puncto nullæ ſunt extremitates; ergò continuari non poſſunt. Minor patet: Nàm extremum ſupponit medium ab ipſo diſtinctum, ac proindè diuiſibilitatem, & diſtinctionem; ergò indiuiſibile caret medio, & extremis. Maior autem probatur: Tùm quia eſt definitio cōtinuorum: Tùm quia ſi aliqua duo vniuntur non ſecùndùm extrema, ſed ſecundùm ſe tota, itaut nihil vnius ſit extra aliud, non erunt continua, ſed penetrata ſicque non facient aliquid extenſius; quia vnum non extendetur extrà aliud: Tùm demùm experientia: ſic enim videmus quantitatem continuari, & augeri, inquantùm accedit aliqua pars, quæ ſecundùm extremitatem ſuam vnitur præcedentibus, & ſecundùm ſuam extenſionem diffunditur vltra illas, ſicque facit maius, & extenſius; ergò continuatio, & extenſio quantitatis in eo conſiſtit, vt partes eius vniantur ſecundùm ſuas extremitates.

Ex hoc patet radix noſtræ ſententiæ: Nàm impoſſibile eſt concipere quantitatem continuam extendi, & augeri, niſi inquantùm accedit ei aliqua pars, quæ ſecundùm ſuam extremitatem vnitur alijs, & ſecundùm ſuam magnitudinem diffunditur extrà alijs: Vndè neceſſe eſt in eo omni, quod auget, & extendit quantitatem, eſſe extremitates, & medium ab illis diſtinctum; quod cum non ſit in indiuiſibili, impoſſibile eſt indiuiſibile augere quantitatem, & cum alijs continuari.

Confirmatur: Nàm indiuiſibile penetrát aliud indiuiſibile, ſaltem eo modo, quo indiuiſibilia poſſunt ſe penetrare; ergò ipſum non extendit. Conſequentia patet. Probatur antecedens: Nàm ea, quæ ſe tangunt ſecundùm ſe tota, ſe penetrant, ſed indiuiſibile non poteſt tangere aliud indiuiſibile

bile nisi secundùm se totum;ergò ipsum penetrat. Maior est definitio eorum,quæ se penetrant. Minor verò constat: Nàm indiuisibili non sunt partes, per quarum vnam tangere possit,& per aliam non tangere: ergò debet tangere aliud indiuisibile secundùm se totum,& rursus si addatur aliud istis duobus,tanget illa secundùm se totum,sicque infinitus aceruus indiuisibilium se totum tanget secundùm totum, nec proindè faciet aliquid extensum.

Dicere autem, quod in indiuisibili sunt partes virtuales, per quarum vnam tangat, & per aliam non tangat, non soluit argumentum: Nàm istæ partes virtuales ita inter se identificantur, vt vna non sit realitèr extrà aliam: ergò hoc ipso, quod indiuisibile secundùm vnam partem virtualem est penetratum cum alio, nullam habet partem realem extrà ipsum; ac proindè non extendit illud. Extensio enim realis, & quantitatiua fit per positionem partium realium extrà alias partes. Vndè si adderentur infinita indiuisibilia, secundùm totam suam realitatem essent simul, sicuti quando lineæ circuli confluunt, & iunguntur in centro omnia; indiuisibilia istarum linearum sunt simul in illo indiuisibili centro, & tamen non reddunt ipsum diuisibile,& extensum.

Probatur tertiò: Nàm si corpus componeretur ex indiuisibilibus, & tempus ex instantibus, vt volunt Aduersarij,sequeretur velociùs mobile nõ posse pertransire vnam leucam citius,quam mobile tardissimum; sed hoc est falsum; ergò: Probatur euidentèr sequela, supponendo equum, & testudinem moueri suprà spatium constans centum millionibus indiuisibilium. Quolibet instanti tẽporis equus non potest transire nisi vnicum punctum: atqui etiam quolibet instanti testudo per-

transit

transit vnũ punctum, non enim potest minus pertransire, ergò equus, & testudo quolibet instanti percurrunt vnum punctum, sicque æqualitèr mouentur. Si dicas equum in instanti pertransire tria puncta, & testudinem insumere duo instantia in pertransitione vnius puncti. Contrà est; nàm instans est indiuisibile; ergò in illo non potest acquiri nisi aliquid indiuisibile. Et si respondeas, quod testudo in vno instanti acquirit vnum pũctum, & posteà quiescit per tria instantia, sicq; dat copiam equo, vt præcurrat. Contrà est, tùm quia sequeretur omnem motum esse interruptum quiete; nam non potest dari motus adeò velox, quo velocior dari non possit: Tùm quia videmus in rota parte centro propinquiores semper moueri, quando res motiores mouentur; sicque nunquam quiescere, & tamen motus partium remotiorum à centro velocior est motu partiũ propinquiorum; ergò non est necesse vt mobile tardum quiescat per aliquas morulas, ad hoc vt possit præcedi à mobili veloci.

Confirmari demùm potest ex ipsa essentia quãtitatis, quæ est diuisibilis in partes eiusdem rationis; idest, quarum quælibet sit etiam quantitas: ergò necesse est omnem partem quantitatis esse quantam, proindèque implicat quantitatem resolui in partes non quantas, & indiuisibiles; ergò non componitur ex indiuisibilibus, sed ex semper diuisibilibus.

Dices: Intelligibile videtur, & sensui communi repugnans, granum, v.g. farinæ esse diuisibile vsque ad diem iudicij, immò per totam æternitatẽ in partes minores, & minores, absque eò quod possit tandem deueniri ad vltimas indiuisibiles, in quibus sistat diuisio.

Respondeo primò: Etsi mirum nobis videatur, attamen, in se mirum non esse, cum exempla propè

propè similia nobis offerat tùm natura, tùm ars, tùm Mathematica. Natura quidem: quæ enim minor quantitas fingi à nobis posset quantitate corporis acari minutissimo farinæ granulo minoris? Et tamen in illo minimo corpusculo innumerabiles diuisiones natura induxit, itaut illud distinxerit in integrum partium exercitum: Distinguuntur enim in illo cor, iecur, intestina, pedes, cutis, nerui, caput, dentes, guttur, &c. & quod mirum magis est, per istas omnes partes cursitat magna copia spirituum tùm naturalium, tùm animalium ad sensationes, & vegetationes peragendas: immò quælibet ex istis particulis constat ex alijs, & quod demum fidem omnem vinceret, nisi oculi suaderent, deprehensum est per microscopum aliqua ex eiusmodi animalculis etiam pilis esse hirsuta. Ex quo patet in qua minores, & minores partes, etiam naturalitèr, minima quantitas diuidi possit. Exemplum quoque habetur in artificialibus: Nàm granulum auri repetitis ictibus dilatat in varia folia auri malleator, quibus plures argenti laminæ possunt vestiri, & hæ laminæ duci possunt ab artificibus in fila deaurata capillis ipsis tenuiora ad quatuor propè leucarum longitudinem, in quibus filis ne particula quidem argenti erit, quam non tegat aurum. Ad quam stupendam igitur magnitudinem, & in quot particulas necesse est dilatari minimam istam auri portiunculam? Ex Mathematica quoq; aliud exemplum istius infinitæ diuisibilitatis desumi potest: Nàm lex trianguli perfecti est, vt latera eius à basi ad centrum anguli ducta nunquam nisi in centro coeant, & tamen quātò magis ad centrum accedunt, tantò propinquius accedant. Sumamus ergò triangulum rectilineum, cuius basis sit minima quædam lineola, à quà ducantur duæ lineæ ad pūctum maximè distans, verbi gra-

tia

tia ab vrbe Auenionensi ad Tholosanam: lineæ istæ quantò magis accedent ad centrum cuspidis, tantò magis inuicem accedent, & de breuissimo basis spatio detrahent; & tamen nunquàm illud totalitèr, exhaurient, nisi cum peruenerint Tholosam; quantula ergò particula, putas, detrahetur ex illo spatio singulis leucis, sed quàm minor singulis passibus, & quàm minima singulis digitis? ergò breuissima illa spatij particula diuidetur in tot particulas, quot sunt digiti in illa longitudine immensa, quæ est ab vrbe Auenionensi ad Tholosanam.

Respondeo secundò cum D. Thom. 1. Phys. lect. 9. Quando dicitur continuum esse diuisibile in partes in infinitum diuisibiles, hoc intelligendum esse mathematicè, non verò physicè; idest, considerando quantitatem præcisè secundùm se, vt eam sumit Mathematicus; non verò vt est proprietas formæ corporeæ, sicut eam considerat Physicus: Nàm perueniri tandem posset ad partem ita minimam, vt minorem nulla forma naturalis pati posset: Attamen mathematicè loquendo in illa minima parte adhuc essent duæ medietates, & in illis duabus medietatibus aliæ medietates, & sic in infinitum.

PARAGRAPHVS VNICVS.

Soluuntur obiectiones.

Obijcies primò: Indiuisibilia non se penetrant; ergò possunt continuari, & sic componere quantitatem continuam. Probatur antecedens: Nàm indiuisibilia impediunt penetrationem; ergò ipsa non se penetrant. Consequentia videtur certa; si enim se penetrarent, potiùs penetrationem partium addiuuarent, quam impedirent:

Pro-

Probatur antecedens : Ideò enim duæ manus se tangentes non se penetrant,quia tangunt se secundùm suas extremitates indiuisibiles .

Respondeo negando antecedens: Ad probationem nego consequentiam: Immò ideò indiuisibilia impediunt partium penetrationem, quia ipse se penetrant, id est, ponunt in eodem loco: Contactus enim partium fit inquantùm extrema illarum indiuisibilia conueniunt simul in eodem loco; vndè contigua definit Aristoteles,quorum extrema sunt simul .

Instabis : Punctum tangit partem secundum se totum, & tamen ipsam non penetrat ; ergò à pari licèt punctum tangat aliud secundùm se totum , ipsum tamen non penetrat .

Respondeo negando paritatem : Disparitas, est quia licèt punctum tangat partem (eò modo,quo punctum potest tangere) secundùm se totum, non tamen tangitur à parte secundùm se totam;& ideò pars non penetratur cum puncto, quia non est tota in illo .

Obijcies secundò : Puncta in continuo sunt sibi immediata ; ergò in illo sunt sola ; ergò continuum constat ex illis solis . Consequentia patet : Vbi enim essent partes,nisi medient inter puncta? Antecedens verò probatur ; Nàm globus non tangit planum nisi in puncto : Sed si talis globus rotetur super planum , totam eius extensionem percurret ; ergò in plano non sunt nisi puncta seriatim sibi succedentia . Minor patet experientia: Maiorem verò probant Mathematici : Quia globus tangit planum in eo , in quo proportionatur: Sed globus , & planum non proportionantur secundùm aliquam partem (omnis enim pars perfecti plani est plana , & omnis pars perfecti globi est curua,curuum autem,& planum non proportio-

conantur;) ergò talis contactus non fit in parte, ſed in indiuiſibili.

Reſpondent aliqui globum percurrere planum per ſalticulos, ſaltando ab vno indiuiſibili ad aliud, & relinquendo partes medias intactas; ſed remiſſa huiuſmodi ſolutione tanquam gratuita, & penè ridicula.

Reſpondeo cum alijs negando antecedens. Ad probationem diſtinguo maiorem: Globus tangit planum duntaxat in indiuiſibili, dum quieſcit, concedo: dum rotatur, nego. Et ſimilitèr ad probatiobem: Globus non proportionatur plano in parte, dum quieſcit, concedo; dum rotatur nego.

Inſtabis: Etiam dum rotatur, non fit proportionatus plano in aliqua parte; ergò nulla ſolutio. Probatur antecedens: Siue enim rotetur, ſiue quieſcat, ſemper eſt globus, ſemper eſt curuus ſecundùm omnem arcum in ipſo deſignabilem; ergò ſemper eſt improportionatus.

Reſpondeo negando antecedens; Ad probationem, nego conſequentiam: Nàm globus, & planum in contactu ſucceſſiuo, & fluenti, per modum fluentis, & ſucceſſiuè fiunt proportionata: Quia ſcilicèt motus ſupplet improportionem: contactus enim ſucceſſiuus ſapit naturam entis ſucceſſiui: Et ideò ſicut tempus, licèt nihil habeat præſens, niſi inſtans indiuiſibile, fluendo tamen habet extenſionem, & partes, ita contactus globi, licèt non fiat niſi in indiuiſibilibus quieſcendo, fluendo tamen poteſt fieri in partibus: Sicut dicunt Mathematici, quod punctum, licèt quieſcens, ſit indiuiſibile, attamen ſi moueretur, deſcriberet lineam diuiſibilem.

Obijcies 3. Deus poteſt diuidere continuum, v. g. granum ſinapis, in omnes partes; ergò partes illæ non erunt ampliùs diuiſibiles.

Reſ-

Respond. 1. dist. antec. Potest diuidere in omnes partes Physicas, concedo; mathematicas; nego: Illa enim pars, quæ erit minima in esse physico, & indiuisibilis in duo entia physica, erit adhuc mathematicè composita ex duabus medietatibus, & quælibet ex illis ex alijs.

Resp. 2. negando absolutè antecedens: Quod enim repugnat essentiæ rei, etiam diuinitùs fieri nequit, vt quod homo sit irrationalis: De essentia autem continui est; vt sit diuisibile in partes eiusdem rationis, idest, rursùs diuisibiles.

Instabis: Deus potest destruere omnia puncta vnientia partes v. g. lineæ; ergò tunc linea diuidetur in omnes suas partes.

Respondeo distinguendo antecedens; potest Deus destruere omnia puncta lineæ, destruendo etiam partes, concedo; seruando partes, nego: Hoc enim ipso, quod partes sunt, necesse habent continuari, & vniri: omnis enim pars continui est continua; vndè implicat destrui omnia puncta lineæ & eius partes remanere.

Objjcies quartò: Partes continui vel sunt finitæ, vel infinitæ; si finitæ; ergò deueniri potest ad vltimam vlterius indiuisibilem, si sint infinitæ; ergò datur infinitum actu.

Respondeo cum D. Thoma 9. Met. lect. 5. & pluribus alijs locis, partes continui esse infinitas secundùm quid, & in potentia; idest, secundùm diuisibilitatem.

Instabis: Illæ partes sunt actu in continuo; ergò sunt actu infinitæ.

Respondeo distinguendo antecedens: sunt actu in continuo, secundùm entitatem, concedo; secundùm infinitatem, nego, idest, habent quidem entitatem in continuo, sed illa entitas actualis non habet infinitatem nisi in potentia: Nàm

omnis

omnis infinitas quantitatiua vel est secundum extensionem, vel secundùm numerum: Partes autem illæ in primis non habent actualem extensionem infinitam, vt patet; nec etiam faciunt numerum actualem infinitum; quia numerus consurgit ex diuisione quantitatiua: Vndè sicut impossibile est facere, vt omnes illæ partes sint ab inuicem diuisæ, ità impossibile est, vt sint infinitæ secundùm numerum: Vndè sunt solum infinitæ secundùm diuisibilitatem, quæ est aliquid potentiale.

Vrgebis: Partes illæ sunt actu distinctæ ab inuicem; ergò faciunt multitudinem infinitam.

Respondeo, transeat antecedens (cùm enim distinctio tollat vnitatem, sicut partes illæ non habent nisi vnicam vnitatem totius, ità negari posset, quod sint actu distinctæ ab inuicem:) Et nego consequentiam. Nàm vt partes faciant multitudinem, non satis est eas distingui, sed necesse est actu diuidi. Numerus enim non resultat ex distinctione, sed ex actuali diuisione partium: Vndè non faciunt numerum ante diuisionem nisi in potentia. Solutio est ex D. Thoma in 4. dist. 10. q. 1. art. 3. p. quæst. 1.

Objicies quintò, si in quolibet continuo sunt infinitæ partes in potentia, tot erunt partes in grano tritici, quot sunt in globo terræ: consequens est absurdum; ergò, & antecedens. Probatur sequela: Vnum infinitum non est maius alio: Sed vtrobique sunt infinitæ partes; ergò tot sunt in vno, quot in alio.

Respondent quidam distinguendo sequelam, tot sunt partes in grano tritici, quot sunt in globo terræ; partes aliquotæ negant, partes proportionales concedunt. Vocantur autem partes aliquotæ, quæ habent certam, & inuicem distinctam ma-

magnitudinem in toto, quæque pluries repetitæ exhauriunt totum, vt vlna, vel cubitus, vel etiam digitus est pars aliquota panni: Partes verò proportionales sunt medietates medietatum, & harum medietatum aliæ medietates. Hæc solutio sustineri potest; non enim æstimatur magnitudo rei secundùm partes proportionales, sed hoc commune est omni quantitati, vt sit diuisibilis in medietates medietatum in infinitum: Vndè tam in grano tritici, quam in globo terræ datur diuisibilitas in partes proportionales in infinitum. Attamen prætereà.

Respondeo secundò, negando absolutè sequelam: Ad probationem distinguo: Vnum infinitum non est maius alio, infinitum actu, concedo; infinitum in potentia, nego: Ratio distinctionis est, quia infinitum actu si daretur, deberet comprehendere totam plenitudinem sui generis, & ideò non posset crescere, immò non esset nisi vnicum in quolibet genere, sicque non posset dari maius ipso. At verò infinitum in potentia potest esse multiplex in quolibet genere; immò vnum potest esse pars alterius, sicut contingit in proposito; nàm quantitas grani tritici, licèt in infinitum diuisibilis, non est nisi particula globi terræ: Et ideò, quia totum pluries continet partes suas, vt terra plures partes æquales grano tritici, absolutè dicendum est, vnum infinitum in potentia posse esse maius alio, & partes globi terræ esse plures, quàm grani tritici.

Obijcies sextò: Si partes continui sint infinitæ in potentia, continuum erit impertransibile: Consequens est falsum, ergò, & antecedens. Probatur sequela: Nàm infinitum est impertransibile.

Respondeo ex Aristotele hic negando antecedens; Ad probationem, distinguo; Infinitum est

im-

impertransibile, secundùm id, quod est infinitum, concedo; secundùm id, quod est finitum, nego: Continuum autem est quidem infinitum in potentia secundum diuisibilitatem, & ideò nunquàm pertransiri potest eius diuisibilitas, itaut diuidatur actu in omnes partes: Est tamen finitum secundùm extensionem, & ideò eius extensio pertransiri potest.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrùm in Continuo dentur vera indiuisibilia.

TRia precipuè sunt continuorum genera, scilicèt quantitas permanens, tempus, & motus; indiuisibilia motus dicuntur *momenta*, *seu mutata esse*; indiuisibilia temporis vocantur *instantia*; indiuisibilia verò quantitatis permanentis sunt in triplici differentia; cùm enim indiuisibile sit, quod caret diuisione, & extensione, iuxtà triplex genus extensionis, scilicèt in longum, latum, & profundum, triplex est indiuisibile: Primum ergò indiuisibile dicitur *punctum*; quod caret omni prorsus extensione: Secundum verò indiuisibile vocatur *linea*, quæ licèt sit extensa in longum, est tamen indiuisibilis in latum: Tertium indiuisibile est *superficies*, quæ licèt sit diuisibilis in longum, & latum, est tamen indiuisibilis in profundum. Quæritur ergò, vtrùm dentur verè, & realitèr eiusmodi indiuisibilia, v. g. puncta in linea, lineæ in superficie, superficies in corporibus.

Dico primò: Dantur realitèr in continuo indiuisibilia tùm terminata, tùm continuata. Conclusio ista communis est, & supponit indiuisibilia

esse necessaria ad duplex munus, scilicèt ad vniendum, & terminandum partes: Quæ vniunt dicuntur *indiuisibilia copulatiua*, quæ verò terminant, dicuntur *indiuisibilia terminatiua*.

Probatur prima pars, scilicèt dari indiuisibilia terminatiua: Nàm datur contactus; ergò, & indiuisibile terminans, in quo fit talis contactus: Antecedens patet: Probatur consequentia: Nàm duo corpora non possunt se tangere secundùm partes ipsas, sed solùm secundùm indiuisibilia terminantia partes; ergò debent dari talia indiuisibilia, si detur contactus. Probatur antecedens: Nàm ea, quæ se tangunt, debent esse simul secundùm id, in quo se tangunt: Sed duæ partes non possunt esse simul secundùm se ipsas, alias penetrarentur; ergò contactus non fit secundùm partes, sed solùm secundùm extrema indiuisibilia partium.

Confirmatur experientia: Nàm globus perfectè rotundus tangit planum in puncto indiuisibili; cylindrus impositus plano tangit ipsum in linea indiuisibili in latum; lux afficit corpus opacum secundùm superficiem indiuisibilem in profundum; ergò dantur realiter puncta, superficies, & lineæ; ac proindè indiuisibilia terminatiua.

Probatur secunda pars, scilicèt dari indiuisibilia continuatiua: Nàm continuum est, cuius partes sunt vnum secundùm extremitatem, seu vniuntur, termino communi: Atqui extremitas illa, seu ille terminus communis est aliquid indiuisibile; ergò dantur indiuisibilia vnientia partes. Probatur minor; Tùm quia impossibile est, vt aliqua pars sit communis duabus partibus: Tùm quia illa, inter quæ datur pars media, non sunt sibi inuicem contigua, nec se tangunt; ergò à fortiori non sunt continua. Tùm demum, quia illa

pars,

pars,quæ vniret alias duas,adhuc indigeret vniri, cum ipsa constaret alijs partibus; ergò partium vnio, & continuitas, non potest fieri secundùm partes, sed solùm secundùm aliquid indiuisibile partium, ac proindè dantur indiuisibilia continuantia, & vnientia partes. Hæc tamen vnitio non est ita intelligenda, quasi illud indiuisibile sit aliquod gluten vniens partes inter se,sed diuisibilia dicuntur vnire, inquantum ipsæ partes vniuntur secundum suas extremitates indiuisibiles.

Obijcies: Partes vniri, & tangi possunt secundùm aliquid sui minus, & minus in infinitum; ergò non sunt necessaria indiuisibilia, vt vniantur partes, & se tangant.

Respondeo illud minus, & minus infinitum posse dupliciter sumi, vel secundùm suam extensionem, vel secundùm suam extremitatem indiuisibilem; si sumatur secundùm aliquam extensionem, quantulacunque sit, impossibile est, vt vniat immediatè ipsas partes propter rationes iam dictas: Si verò sumatur secundùm suam extremitatem indiuisibilem, sic potest quidem vnire, sed illa extremitas est aliquid indiuisibile: Vndè necesse est dari indiuisibilia in continuo.

Dico 2. Indiuisibilia non sunt res distinctæ à partibus, sed ad summum quidam modi partium, qui rectè appellari possunt *extremitates, in quibus desinunt partes*, vt v. g. punctum est extremitas lineæ, & linea extremitas superficiei, & superficies extremitas corporis.

Conclusio sic explicata probatur, tùm ex minima entitate, quam concipimus in istis indiuisibilibus, quæ proindè non potest esse nisi aliquid modale; Tùm ex eo quod noua indiuisibilia fiant per diuisionem, quæ nihil producere potest in quantitate nisi nouas extremitates; Tùm demum

quia extremitates in quibus desinunt partes, debent esse aliquid indiuisibile; si enim haberent extensionem, haberent etiam extremitates, & sic darentur extremitates extremitatum; ergò non sunt quærenda alia indiuisibilia. Ex quo inferes, quod quia implicat dari partes finitas sine extremitatibus, ita quoque implicat omnia indiuisibilia toli à partibus.

QVÆSTIO SEXTA.

De Conditionibus Motus.

DVÆ principales sunt conditiones motus, scilicèt distinctio mouentis à mobili, & approximatio vtriusque: Non enim videtur aliquid posse moueri nisi ab aliquo distincto, & approximato. De ijs duabus conditionibus agemus duplici articulo; in quorum primo quæritur, an omne, quod mouetur, ab alio moueatur: In secundo, an dari possit actio indistans.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm omne quod mouetur, ab alio moueatur.

CElebre est axioma, *Quidquid mouetur, ab alio moueri*, ex quo infert Aristoteles necessariò diueniendum esse ad vnum primũ motorem im-

immobilem, qui cætera omnia moueat: Et hic est Deus optimus maximus; qui cùm sit actus purus, non est in potentia, vt ad aliquid moueatur, sed totus in actu, vt cæteris motũ, & actualitatem inspiret: ex quo principio probari etiam solet necessitas præmotionis: Vndè qui negant præmotionem, negare solent hoc axioma, sicq; expeditissimam scalam subruunt, qua Philosophi antiqui, & præcipuè Aristoteles, ad cognitionem vnius Dei ascendebant. Vt tamen confirmetur hoc axioma.

Dico: Omne quod mouetur, ab alio mouetur. Ita D. Tho. & Aristoteles, immò tota antiquitas, si Epicuræos excipias, dicentes suas atomos moueri à se ipsis.

Probatur primò conclusio ratione Diui Thomæ, & Aristotelis: Nàm intantùm aliquid mouetur, inquantùm est in potentia ad terminum motus, & intantùm mouet, inquantùm est in actu: sed impossibile est idem secundùm idem esse simul in potentia, & in actu; ergò impossibile est idem secundùm idem se ipsum mouere: Ac proindè omne quod mouetur, ab alio mouetur. Maior certa est; motus enim est existentia in potentia, & moueri est aliquid recipere; ac proindè esse in potentia: Mouere autem est dare, & agere, ac proindè, quod mouet debet esse in actu: Vndè communitèr dicitur: intantùm aliquid mouet, & agit, inquantùm est in actu; & ab eo, quod est in potentia, nunquàm sequitur motus; vt lignum frigidum, quia est in potentia ad calorem, nunquàm incipiet calefacere, & ad calorem mouere. Minor verò declaratur: Nàm esse in actu est habere actum, esse autem in potentia est non habere quidem actum, sed solùm capacitatem ad illum: Atqui implicat idem habere, & non habere actùm; ergò implicat idem secundum

 idem

idem esse simul in potentia, & in actu.

Respondebis: Idem posse esse in potentia formali, & in actu virtuali, vt piper, & vua sunt formalitèr frigida, & virtualitèr calida; vndè piper in ore, & vua in dolio seipsa formalitèr calefaciunt, sicque mouentur à se ipsis.

Contrà est: Nàm omne quod est in actu virtuali, vel illum habet virtualitèr perfectè, inquantùm scilicèt habet actū nobiliorem, in cuius virtute continetur alius ignobilior: Vel est solùm in actu virtuali imperfectò, inquantùm habet aliquam virtutem elicitiuam talis actus, sed quæ est vlteriùs perfectibilis, & complebilis ab illo, vt à sua vltima actualitate; sicùt virtus intellectiua perficitur ab intellectione, & oculus à visione; & generalitèr omnis facultas immanens à suo actu. Si res primo modo sit in actu virtuali non est in potentia ad illum formalitèr habendum: si verò secundo modo sit in actu virtuali, eget ab alio moueri, & reduci ad actum formalem; ergò omne quod est in actu, etiam virtuali, non mouet seipsum, sed quidquid mouetur, ab alio mouetur. Maior est diuisio eorum, quæ sunt in actu virtuali: Minor verò probatur, & quidem quantùm ad primam partem: Tùm quia perfectius non est in potentia ad imperfectiùs, vt enim dicit D. D. Thomas: *In omnibus, quæ diuiduntur secundùm actum, & potentiam, potentia debet esse imperfectior actu*: Sed perfectius est habere actum aliquem virtualitèr perfectè, quàm formalitèr; ergò quod est in actu virtuali perfecto, non est in potentia ad actum formalem. Tùm quia vbi est forma nobilior continens perfectè ignobiliorem, superfluit ignobilior: sed actus virtualis perfectus continet formalem vtpotè ignobiliorem; ergò non est in potentia ad ipsum; tùm quia actus

no-

nobilior magis excludit potentiam, quàm ignobilior; ergò idem quod priùs; Tùm demùm idem suadetur inductione. Sic enim quia Sol est virtualitèr perfectè calidus, inquantùm habet formam eminentiorem igne, & calore, non habet potentiam ad calorem formalem: Sic quia Angelus est virtualitèr perfectè discursiuus, inquantùm habet intellectum eminentiorem humano, quique continet virtualitèr discursum, ideò non est in potentia ad discursum formalem. Secunda etiam pars minoris suadetur tum ex illa generali ratione, qua demonstrari solet, virtutes actiuas, vt eliciant suos actus, egere applicari, & moueri à Deo, quia non sunt actiuæ nisi habitualitèr, & in actu primo: Tùm specialiter, quia nihil potest perficere se ipsum, & sibi dare vltimam actualitatem: sed actio immanens est perfectio suæ potentiæ, vt dicit D. Thomas 1. 2. quæst. 31. art. 5. ergò potentia immanens non potest sibi dare suum actum, & se ipsam mouere, nisi moueatur ab aliquo superiori existenti in actu. Id luculentèr expressit D. Thomas, dum dixit actiones facultatum alijs subordinatarum esse simul passiones illatas à superioribus, & quædam superiorum operata 3. part. quæst. 19. art. 1. & quæst. de vnione Verbi, art. 5.

Quantùm verò ad exempla piperis, vuæ, calcis, & aliorum huiusmodi, nego talia se ipsa mouere secundùm eandem partem: sed in vuis sunt quædam partes spirituosiores, quæ calcatis vuis conantur erumpere ex massa vindemiæ, suoque impetu illam calefaciunt, & ebullitionem causant: Constat enim spirituosam substantiam suo motu causare calorem, & dum ex humido erumpit, causare eius ebullitionem. Quòd autem hæc sit ratio caloris, & ebullitionis vuarum, ex eo pa-

tet, quod vinum recentius expressum subtilius est & spiritibus magis abundans, quàm si diutiùs in vindemia fuerit concoctum; quia scilicèt partes istæ spirituosiores non ita exhalauerunt. De calce, quæ in aqua accenditur, eadem pæne ratio est; sunt enim in ea partes subtiles, & calidæ, quæ dissoluta massa, dum per frigiditatem aquæ irritantur, & obsidentur, cum impetu erumpunt, & calorem vehementem causant, adiuuante etiam antiperistasi. De pipere, & alijs eiusmodi videtur dicendum, ea solùm occasionaliter calefacere, vel inquantùm mordicando irritant spiritus vitales, quibus calor augetur (vbi enim abundant spiritus, ibi abundat calor, præcipuè si spiritus irritentur, vt patet in febre, & vulneribus;) vel etiam inquantùm sunt fomenta caloris naturalis, quem augent, sicuti oleum auget ignem.

Probatur secundò conclusio inductione, quā videmus in motibus semper deueniri ad primum fontem motus, à quo cætera mouentur. Sic in vita spirituali omnes voluntatis affectus à prima volitione, vt à fonte suo nascuntur, quæ prima volutio specialiter est à Deo mouente, vt probant Theologi 1. 2. q. 9. Et in intellectu omnes cognitiones oriuntur à primis principijs, quæ naturalitèr nobis insunt, & ab applicatione voluntatis, quæ mouet intellectum: sic in vita vegetabili spiritus seminales in grano inclusi, & à generante deriuati, dum cœlesti calore excitantur, humorem trahunt, quo germen nutritur, & paulatim in radices, truncum, & ramos explicatur, eùmque vigorem in arbore relinquunt, quo vegetat quandiu viuit: Sic in vita animalis, dum formatur fœtus, primo apparet in illo pulsus cordis à generante causatus per spiritus seminales, vt sit omnium spirituum officina, & ab eo diffundatur

tur

tur vita, motuſque vitalis in alia membra: Sic in naturalibus corpora inferiora mouentur à ſuperioribus, ſuperiora ab intelligentijs, intelligentiæ à Deo, qui eſt immotus; ergò quidquid mouetur, ab alio mouetur.

Obijcies: Animata mouent ſe ipſa; in hoc enim differunt ab inanimatis; ergò idem poteſt mouere ſe ipſum.

Reſpondeo cum D. Thoma, & Ariſtotele animata mouere ſe ipſa, non quidem ſecundùm eandem partem, ſed ſecundùm diuerſas: in animalibus enim vna pars mouet alias, vt cor cætera membra mouet motu vitali, & pedes mouentur à facultate loco motrice, facultas motrix ab appetitu appetitus ab imaginatione, imaginatio ab obiectis, quæ mouent immota.

Inſtabis: Ergò ſaltem cor mouetur à ſe ipſo, à quo enim alio moueretur?

Reſpondeo motum cordis eſſe à generante, vt à cauſa: Nàm ex D. Thoma Op. 35. motus cordis, cùm ſit proprietas eius, ſequitur formam cordis: vndè ab eo datur à quo cor producitur; nàm qui dat eſſe, dat conſequentia ad eſſe.

Vrgebis: Saltem grauia mouentur à ſe ipſis, dum cadunt, & ſimilitèr leuia, dum aſcendunt.

Reſpondeo cum D. Thoma, & Ariſtotele idem proportionalitèr dicendum de motu grauium, & leuium, ac de motu cordis; ſcilicèt dari à generante; eſt enim proprietas conſequens eorum eſſentiam, ſicut calor ſequitur ad ignem: Vndè ſicut ignis non facit ſe ipſum calidum, ſe habet à generante, ita lapis non mouet ſe ipſum, dum cadit, ſed hoc habet à generante, quòd dedit talem proprietatem lapidi veluti naturæ eius appendicem.

Dices: Saltem aqua calida, quando ſpontè fri-

gescit, hoc non habet à generante, cùm aliquando non extet; ergò frigefacit se ipsam.

Respondetur communiter talem motū frigefactionis refundi ad generans, quòd licèt non sit præsens in se ipso, manet tamen in virtute, idest, in illa inclinatione ad frigiditatem, quam reliquit in aqua: Sed meliùs dici potest, agentia generalia, quæ conseruant aquam producere hanc frigiditatem; sicut enim conseruant naturam aquæ, ita etiam ipsi restituere debent qualitates eam conseruantes, si fortè fuerint per violentiam extrusæ.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrum ad motum requiratur præsentia motoris, seu vtrùm dari possit actio indistans.

NOta quòd agens dupliciter potest esse præsens passo; Primò præsentia suppositi: Secundò præsentia virtutis: Præsentia suppositi est coniunctio substantiæ agentis cum substantia patientis: Sic ignis est præsens loco, cor præcordijs, & Sol sphæræ suæ: Præsentia verò virtutis est dum agens licèt sit absens, attamen diffundit virtutem suam per medium, donec perueniat ad patiens: Sic Sol est præsens visceribus terræ per calorem, lucem, & influxum à se diffusum: Alterutra præsentia sufficit, ne detur actio indistans. Hoc prænotato.

Dico: Non datur actio indistans, sed necesse est, vt mouens coniungatur mobili, vel per se, vel per suam virtutem in spatio medio diffusam. Conclusio est contra quosdam, & aliquomodò contra Sco-

Scotum, & Scotistas, quam tamen tenet D. Thomas expressè cum Aristotele lib. 7. cap. 2.

Probatur varijs rationibus. Primò nàm operari sequitur ad esse; ergò operari in hoc loco sequitur ad esse in hoc loco: Sicque necesse est, vt vel agens, vel saltem virtus agentis sit in loco, vbi operatur. Secundò, res non minùs dependet à loco, quàm à tempore: Sed nulla res potest operari in tempore, in quo non existit, vel in se, vel in sua virtute; ergò etiam non potest operari in loco, in quo non est, vel in se, vel in sua virtute: Probatur maior, & paritas: Sicut enim duratio rerum mensuratur à tempore, proindèque finitur cum sua virtute actiua in ipso; ita quoque extensio rei, & virtutis eius mensuratur à loco, proindèq; terminatur, & limitatur ab eo. Tertiò virtus actiua proportionatur essentiæ, cuius est virtus; ergò sicuti quælibet substantia corporea determinatur ad certum locum, extra quem non existit, ita eius virtus actiua terminatur ad certum locum, extra quem non operatur. Quartò agens non agit nisi in materiam sibi subiectam: Sed non est alius modus subijciendi materiam agenti, nisi coniunctio, & propinquitas; ergò requiritur talis coniunctio, & propinquitas.

Confirmatur conclusio inductione: Sic enim primum agens, scilicèt Deus, sicuti intimè operatur in omnibus, ita etiam intimè est præsens omnibus, vt probat D. Thomas 1. p. quæst. 8. vndè D. Paulus demonstrat præsentiam Dei ex eius actione, dum in foro Atheniensi sic arguit: *Non enim longè est ab vno quoq; nostrum; in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus:* Quæ ratio nulla esset, si actio præsentiam agentis non exigeret: Sic etiam Angeli sunt præsentes loco in quo operantur; itaut in illis idem sit operari in loco, & esse

in

in loco, vt probant Theologi. Sic demùm omnium agentium corporalium virtus quantò longiùs diffunditur, tantò languidior est donec tandem per nimiam elongationem totalitèr desinat; vt patet in calore ignis, in luce candelæ, in odoribus, coloribus, sonis, &c. Vndè natura vtitur motu locali, vt agentia coniungat passis; & abhorret vacuum, quia impediret huiusmodi contactum.

Obijcies quasdam experientias, in quibus agens videtur agere indistans, etiam sine diffusione virtutis per medium. Sic torpedo stupefacit manum piscatoris, quàm non tangit: Sol producit aurum in fodinis, in quibus nec lux eius, nec calor pertingere videtur; magnes attrahit ferrum etiam interposita tabula; oculi fascinantes lædunt pueros distantes, & non viros propinquiores; Quod etiam magis mirum videtur, neruus vnius lyræ dum percutitur, mouet neruum alterius lyræ etiam distantis ad plures passus, modò sit ad similem tonum aptatus; laborans graui tussi prouocat alios longè distantes ad tussiendũ, & oscitans ad oscitandum.

Respondeo; Nihil horum omnium probare actionem indistans, fiunt enim per diffusionem virtutis, quæ transeundo per medium, pertingit ad locum, vbi fit operatio: Aliquandò tamen non operatur eosdem effectus in medio, quos producit in extremo quia medium non est dispositum: Sicut ignis comburit stupam remotiorem, & non ferrum propinquius; quia ferrum non est capax combustionis. Vndè respondendo ad singula, dicendum, torpedinem stupefacere manum piscatoris per venenũ diffusum ab hamo per arundinem vsque ad manum. Oculi verò fascinantes malignam diffundunt qualitatem, quæ tenera infantium corpora lædit, non verò virorum magis resistentia, sicut aer pestiferus æqualitèr inspiratus à

duo-

duobus, vnum lædit non verò alium minus dispositum. Quantùm ad Solem, nego eius virtutem, & calorem non pertingere ad fodinas quãuis profundas: Cùm enim sit efficacissimus, etiam vltimas terrę regiones penetrat; immò Pythagoras putabat calorem syderum in centro terræ esse vehementiorem, quia ibi concurrunt, & concentrantur omnes radij. De magnete, constat attrahere ferrum per diffusionem alicuius virtutis, cuius signum est, quod si mediet tabula, non mouet ferrum ità promptè, sed post sufficientem moram postquàm scilicèt virtus illa subtilissima sese insinuauerit inter poros tabulæ per alterationem, quæ indiget tempore. De neruis lyræ, dicimus hunc motum fieri inquantũ sonus nihil aliud est quàm tremor per aerem diffusus; qui si sit fortis, etiam solidoria corpora concutit; vndè ad strepitum tonitrui, tormentorum bellicorum, & grandium tympanorum sentimus terram concuti, & sub pedibus contremiscere: Si verò tremor ille sit mollior, solam ijs corporibus se communicat, quæ sunt facilè mobilia tali tremore: Vndè cum vnus lyræ neruus sit facilè mobilis eo genere motus, quo alter ad similem tonũ tensus mouetur, tremor vnius per aerem diffusus ad alium, ipsum contremiscere facit. Quantùm ad illam prouocationem tussiendi, & oscitandi, ad tussium, & oscitationem alterius, dicendum est hoc fieri per species intentionales, quas emittit tussis, & obscitatio; vndè nisi videatur, qui oscitat, nec audiatur, qui tussit, nulla fit prouocatio. Certum est autem species intentionales habere vim commouendi effectus; vndè ad aspectum plorantis commouemur ad fletus, ad speciem ridentis excitamur ad risum, &c.

Dices: Saltem negari non potest puluerem, vt vocant, sympaticum agere indistans, cum experien-

rientia constet hominis absentis curari vulnera, si pānus eius sanguine tinctus tali puluere inspergatur (qui fit ex vitriolo contuso vel simplici, vel ad vehementissimos caniculæ æstus calcinato) modo talis pannus seruetur in loco temperato; si enim sit in loco calidiori, vulnus inflammatur, si sit in loco frigidiori, vulnus frigescit.

Respondeo circà eiusmodi puluerem, primò non satis cōstare de experientijs in magna distantia factis, & si constaret de aliqua, dubium esset quomodo naturalitèr fieret. Secundò, dum fit in locis vicinis curatio, non tamen propterea fit in distans, sed per diffusionem virtutis; quæ diffusio sic explicari potest, vt partes subtiliores vitrioli cū spiritibus sanguinis effusi permixtæ, trahantur ab illis ad hominem vulneratum, sicque vulneri prosint: Operatio enim naturæ adiuuatur per tales spiritus, in quibus præcipuè resīdet virtus medicaminum: Vndè remedia, vt plurimum, non agunt ratione crassioris substantiæ, sed ratione spirituum; qui postquàm ex remedijs exhalauerint, vel per artem chymicam, vel per naturalem resolutionem, remedium est effectum, & inefficax.

Si quis autem roget; qua virtute spiritus sanguinis, & vitrioli possunt redire ad vulneratum.

Respondeo duplici via id fieri posse: Primò per diffusionem subtilis substantiæ ex illa sanguinis, & vitrioli mixtura exhalantis, & per aerem sparsæ etiam ad satis magnam distantiam, donec pertingat ad vulnus hominis remoti, à quo trahitur, tùm ob connaturalitatem, tùm ob indigentiam; ob cōnaturalitatem quidem, quia sanguis effusus fuit quondam portio hominis vulnerati, vndè ipsi connaturalior est, quam alijs hominibus, ideòque libentiùs, ei adiungitur, non verò alijs: Ob indigentiam quoque, nàm vnaquæque res arripit

ea,

ea, quæ sibi prosunt, vt ignis trahit oleum lucernæ, & radices arborum humorem terræ: immò vt illum sugant, porrigunt radices suas ad riuos maximè remotos. Cum igitur exhalatio vitrioli sit balsamica vt notat Digbius in Opusculo de puluere sympatico: pars vulnerata libentiùs, & fortiùs trahit spiritus illos sanguineos vitriolo medicatos in subsidium sui mali. Neque mirum est tantam copiam exhalationis effundi posse ex illa vitrioli, & sanguinis mixtura; aut huic imperceptibili substantiæ tantam virtutem inesse: Nàm odor, qui per similem diffusionem, saltem magna ex parte desertus, ad loca remotissima pertingit: Vndè narrat Ludouicus Granatensis thecam dulciariorum in sua camera repositam à vicinis hortis integros formicarum exercitus traxisse, odore scilicèt suo: Et D. Thomas secundò de anima, lectione vigesimasecunda, refert odorem cadauerum etiam ad quingenta milliaria percipi à vulturibus. Quòd etiam huic subtili exhalationi magna vis inesse possit, patet; tùm quia est potissima, & efficacissima vitrioli portio: Tùm quia experimur modicam exalationem pestiferam tantæ efficacitatis esse; vt hominem in breui perimat; ergò si illa tam efficax est ad nocendum, cur alia efficax esse non poterit ad curandum.

Secundò ille reditus fieri potest per naturalem inclinationem, qua resquælibet tendit ad locum suæ conseruationis, vt lapis deorsum, & aer sursum calida ad locum calidum, & frigida ad frigidum; vndè videmus vapores in aere volitantes, naturalitèr quidem frigidos, sed violente calefactos, per æstatem consurgere ad res frigidas, vt ad marmora, & vitreos scyphos aqua frigida plenos, vndè marmora, & scyphi huiusmodi per æstatem sudare videntur. Cum igitur spiritus, seu subtilior

lior substantia sanguinis effusi, fuerit in firmamẽtum animæ, & genita fuerit, ac conseruata in corpore, verisimile videtur illam retinere quamdam inclinationem ad proprium corpus, veluti ad centrum suæ conseruationis, vt ciues exules ad patriam: Vndè dissoluta sanguinis effusi massa liberior, trahit secum puriores vitrioli partes, & circumquaq; volitans inquirit proprium, & veri hospitium, cui vbi occurrerit, sese insinuat, cumque medicata sit mixtura vitrioli, maximè confert ad curam vulneris. Et hæc etiam forte ratio est, cur corpus hominis occisi ad præsentiam homicidæ sanguinem fundat, inquantùm spiritus hominis occisi, qui adherere possunt vestibus homicidæ, sicut odores ferarum adherent locis per quæ transeunt, gestiunt redire ad corpus, à quo emanauerunt, & eius præsentia excitati, conatum facientes irrumpendo per vulnera, & residuo sanguini sese immiscentes ipsum commouent, & effluere faciunt.

Hæc tamen omnia dicta velim, non vt eiusmodi puluerem omninò efficacem astruam; sed vt, si verum sit naturalem efficaciam habere, illum proptereà non operari in distans ostendam. Fortè enim eiusmodi laudatus puluis nullius roboris est, & vulgatissima illius efficaciæ fama, partim fictis experientijs innititur, eiusmodi frequentissimæ circumferuntur; partim effectibus falsò illi adscriptis roboratur.

Finis Primæ Partis Physicæ.

IN-

INDEX TITVLORVM TOMI SECVNDI.

PRIMA PARS PHYSICÆ

De ente mobili in communi.

DISPVTATIO PRIMA,

De Principijs Entis mobilis:

QVÆSTIO PRIMA:

De Principijs in communi.

ART. I. *Quid sit Principium Entis mobilis.* pag. 8

ART. II. *Quomodo Principia rerum naturalium sint inter se contraria.* 11

ART. III. *Quot, & quæ sint Principia Entis naturalis.* 14

§. I. *Referuntur, & refutantur veterum opiniones circa principia.* 14

§. II. *Impugnatur sententia Renati Descartes circa principia rerum naturalium.* 21

§. III.

§.III. *Statuitur vera sententia circa principia rerum naturalium.* 38

QUÆSTIO SECUNDA,
De Materia prima rerum naturalium.

ART. I. *Quid sit Materia.* 43
ART. II. *Vtrùm Materia prima ita sit pura potentia, vt nullum includat actum entitatiuum.* 48
ART. III. *Vtrùm Materia prima habeat propriam existentiam.* 62
ART. IV. *Vtrùm de absoluta Dei potentia materia existere possit sine forma.* 76
ART. V. *De vnitate, appetitu, & ingenerabilitate Materiæ.* 81

QUÆSTIO TERTIA,
De Forma substantiali.

ART. I. *An, & quid sit forma substantialis, pag.* 87
ART. II. *Quæ, & quomodo formæ rerum genitarũ educantur de potentia materiæ.* 95
ART. III. *Vtrùm formæ rerum creatarum sint eductæ de potentia materiæ.* 103

QUÆSTIO QUARTA,
De Composito naturali.

ART. I. *Vtrùm materia, & forma sint partes essentiales compositi naturalis.* 112
ART. II. *Vtrùm forma, & materia immediatè vniantur.* 118
ART. III. *Vtrùm totum naturale distinguatur à partibus simul sumptis.* 128

DISPUTATIO SECUNDA,
De Natura, & causis Entis mobilis.

QUÆSTIO PRIMA.
De Natura, Violentia, & Arte.

ART. I. *Quid, & quotuplex sit Natura.* 134
ART. II. *De violentia, & causis violentiam*

tiam inferentibus. 144
ART. III. *De Arte, & operibus artificialibus.* 148

QVÆSTIO SECVNDA,
De Causis in communi.

ART. I. QVid, & quotuplex sit causa. 158
ATR. II. *De prioritate, & nobilitate causarum tùm ad effectum, tum ad se inuicem comparatarum.* 163

QVÆSTIO TERTIA,
De Causis materiali, & formali.

ART. I. QVomodo Materia, & forma causent. 171
ART. II. *De Causa formali extrinseca, scilicèt Idea.* 173

QVÆSTIO QVARTA,
De Causa efficiente.

ART. I. QVid, & quotuplex sit causa efficiens. 180
ART. II. *De principio, quo causa efficiens agit.* pag. 184
ART. III. *Vtrum forma substantialis ad operandum egeat accidentalibus tanquam principijs immediatis agendi.* 188
ART. IV. *Quæ sit causalitas Causæ efficientis, & quid sit dimanatio.* 203
ART. V. *De instrumentis Causæ efficientis.* 206

QVÆSTIO QVINTA,
De Causa finali.

ART. I. QVid, & quotuplex finis. 218
ART. II. *Quid sit principium finalizandi, seu vtrùm solum bonum finalizet?* pag. 221
ART. III. *Quænam sit causalitas finis.* 229
ART. IV. *Quænam agant propter finem?* 233

QVÆ-

QVÆSTIO SEXTA,
De Comparatione Causarum ad effectus.

ART. I. *VTrùm plures causæ totales eiusdem ordinis possint producere simul eundem numero effectum?* 244
ART. II. *Vtrùm effectus, qui productus est ab vna causa, potuerit idem numero ab alia produci.* 249

QVÆSTIO SEPTIMA,
De Fortuna, Casu, & Fato.

ART. I. *DE Fortuna, & Casu.* 253
ART. II. *De Fato.* 256

DISPVTATIO TERTIA.
De proprietate Entis mobilis, scilicèt de Motu; Circa sex vltimos Libros Aristotelis.

QVÆSTIO PRIMA,
De Motu, & Actione, ac Passione.

ART. I. *QVid sit Motus & quomodo ab Actione, & Passione distinguatur.* 260
ART. II. *De subiecto motus, & præcipuè actionis cum motu identificatæ.* 265
ART. III. *De Termino motus.* 274
ART. IV. *De vnitate, & distinctione tùm generica, tùm specifica, tùm numerica motus.* 279
ART. V. *De contrarietate motus.* 285

QVÆSTIO SECVNDA.
De Infinito.

ART. I. *VTrùm & quomodo naturalitèr dari possit Infinitum.* 288
ART. II. *Vtrùm diuinitùs sit possibilis creatura secundùm essentiam infinita.* 290
ART. III. *Vtrùm diuinitùs sit possibilis magnitudo infinita.* 296
ART. IV. *Vtrùm sit possibilis multitudo infinita*

ta actu. 303
ART. V. *Vtrùm possibilis sit qualitas infinitè intensa: vbi etiam agitur de terminis magnitudinis rerum.* 307

QVÆSTIO TERTIA,
De Tempore.

ART. I. D*E Duratione in communi.* 311
ART. II. *Quid, & quotuplex sit tempus, & quomodo sit præsens.* 313
ART. III. *De modo incipiendi, & desinendi rerum tùm successiuarum, tùm permanentium.* 324

QVÆSTIO QVARTA,
De Loco, & Vacuo.

ART. I. Q*Vid sit Locus.* 328
ART. II. *Vtrùm duo corpora possint esse in eodem loco, & idem corpus in duobus locis.* 335
ART. III. *De Vacuo.* 346

QVÆSTIO QVINTA,
De Continuo.

ART. I. V*Trùm Continuum constet solis indiuisibilibus, vel partibus semper diuisibilibus.* 351
ART. II. *Vtrùm in continuo dentur verè indiuisibilia.* 358

QVÆSTIO SEXTA,
De Conditionibus motus.

ART. I. V*Trùm omne quod mouetur, ab alio moueatur.* 306
ART. II. *Vtrùm ad motum requiratur præsentia motoris: seu vtrùm dari possit actio indistans.* 372

Vid. D. Carolus Gorsonus Pa
nit. pro Eminentissimo,
Reuerendiss. D. D. Card
nali Archiepis. Bononiæ,
Principe.

Reimprimi possit Bononiæ,

Fr. Paulus Hieronymus Giacc
nus de Garrexio Inquisitor.